

ARANY JÁNOS
ÖSSZES MŰVEI

ARANY JÁNOS

ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTI
KERESZTURY DEZSŐ

VII. KÖTET
DRÁMAFORDÍTÁSOK 1.

ARANY JÁNOS

SHAKESPEARE

A SZENT-IVÁN ÉJI ÁLOM.
HAMLET, DÁN KIRÁLYFI.
JÁNOS KIRÁLY.

1961

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
RUTTKAY KÁLMÁN

LEKTORÁLTA
BARTA JÁNOS

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1961

A borító Kondor Árpád munkája

Printed in Hungary

A kiadásért felel: Bernát György, az Akadémiai Kiadó igazgatója
Szerkesztésért felelős: Zrinszky Lászlóné. Műszaki felelős: Fülöp Antal.

A kézirat beérkezett: 1960. X. 30. Pédányszám: 2900.

Terjedelem: 28¹/₄ (A/5) ív + 7 melléklet

60.52562 Akadémiai Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Bernát György

1. Arany János 1863-ban. (Barabás Miklós kőrajza.)

I. A SZENT-IVÁN ÉJI ÁLOM.

SZEMÉLYEK.

THESEUS, Athéne ura.
EGÉUS, Hermia atyja.
LYSANDER, } szerelmesek Hermiába.
DEMETRIUS, }
PHILOSTRAT, ünnepély rendező Theseusnál.
VACKOR, ács.
GYALU, asztalos.
ZUBOLY, takács.
DUDÁS, fuvó-foldozó.
ORRONDI, üstfoldozó.
ÖSZTÖVÉR, szabó.
HIPPOLYTA, amazon királynő.
HERMIA, szerelmes Lysanderbe.
HELÉNA, szerelmes Demetriusba.
OBERON, tündérkirály.
TITÁNIA, tündérkirályné.
PUCK vagy ROBIN-PAJTÁS.
BABVIRÁG, }
PÓKHÁLÓ, } tündérek.
MOLY, }
MUSTÁRMAG, }
PYRAMUS, }
THISBE, } a közjáték személyei.
FAL, }
HOLDVILÁG, }
OROSZLÁN, }

Más tündérek, királyuk és királynéjuk kíséretében.
Theseus és Hippolyta kísérei.

HELYSZÍN: Athéne és egy közel erdő.

ELSŐ FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

Athéne. Terem Theseus palotájában.

THESEUS, HIPPOLYTA, PHILOSTRAT és KISÉRŐK *jónak.*

THESEUS.

Gyorsan közelget, szép Hippolytám,
A nászi óra; négy boldog nap uj
Holdat derít föl; ah, de mily soká
Fogy e vén hold nekem! s epezti vágyam
⁵ Mint özvegy asszony, hervadt mostoha,
Ki egy fiú örökjén teng sokáig.

HIPPOLYTA.

Majd csak leszáll e négy nap éjbe már,
S elálmodozza négy éj az időt;
És akkor a hold, mint az égre újan
¹⁰ Felvont ezüst ív, fogja nézni dús
Menyegzőnk éjjelét.

THESEUS.

Eredj, Philostrat,
Serkentsd öröme Athén ifjait;
Ébreszd föl a kedv játszi szellemét:
A méla bút úzd a halotti házhoz,
¹⁵ Sápadt alakja nem közénk való.

(PHILOSTRAT *el.*)

Kard volt ugyan kérőm, Hippolyta,
Bántalmakon vevém szerelmedet;
De a menyegző más hangból megyen:
Az fény, az ünnep, az vigság legyen.

EGÉUS, HERMIA, LYSANDER és DEMETRIUS *jónak.*

EGÉUS.

20 Üdv és szerencse, nagy hírű vezér!

THESEUS.

Üdv, jó Egéus; no s mi jót hozasz?

EGÉUS.

Panasszal és boszúsággal teli
Jövök leányom, Hermiám iránt. —
Demetrius, állj elő. — Kegyelmes úr,
25 Ez az, kinek nejlül ígértem őt. —
Lysander, állj elő: — s ez itt, uram,
Ez búvölé meg gyermekem szívét:
Te, te Lysander, adtál néki verset,
S váltál szerelmi zálogot vele:
30 Te zöngted a holdfénynél ablakán
Álhangon álszerelmed énekít;
Bokréta, hajlánc, gyűrű, pipere,
Nyalánkság és tanult fogásid által
(Mi balga lyánynak mind nyomos követ),
35 Képzelve mássát te oroztad el;
Csellel csenéd ki gyermekem szívét
S tetted fanyar- dacossá ellenem
Az engedelmet. — Én tehát uram,
Kegyelmes úr, ha itt, fejedelmi színed
40 Előtt se vállalná Demetriust:
Athéne ős jogán követelem,
Hogy mint enyémmel bánhassak vele,
S vagy e derék ifjúnak adjam őt,
Vagy a halálnak, mit törvényeink
45 Rögtön fejére szabnak ily esetben.

THESEUS.

És Hermia? . . . Fogadj szót, szép leány.
Nézd úgy atyádat, mint istent, kitől
Eredtek összes bájaid; — igen,
Kinek viasznyomása vagy te csak,
50 És a kitől függ, épen hagyni a
Nyomott ábrát, vagy eltörölni azt.
Demetrius jeles, derék fiú.

HERMIA.

Lysander is.

THESEUS.

Magában ő is az:
De nem birván atyád ígérését,
55 A másikat kell tartanod jelesbnek.

HERMIA.

Oh, bár szememmel nézné őt atyám!

THESEUS.

Jobb hogy te nézd atyád eszével őt.

HERMIA.

Kérem, bocsásson meg, fenséges úr.
Én nem tudom, mi tész ily vakmerővé,
60 Szemérmem is hogyan engedheti
Ily körben érzelmimről szólanom;
De kérem, hadd tudjam, kegyelmes úr,
Mi az, mi érhet, legrosszabb, ha én
Demetriushoz nőül nem megyek.

THESEUS.

65 Halállal halni meg, vagy mindörökre
Számúzni férfi körből tenmagad.
Vess hát sziveddel számot, Hermia,
Vizsgáld meg ifjú pezsgő véredet:
Lesz-é erőd, ha most szót nem fogadsz,
70 Viselni vesztaszűzek öltönyét,
Sötét zárdába csukva, holtodig
Sivár apáca lenni s elhaló
Himnuszt rebegni meddő holdvilágon.
Háromszor áldott, ki vérét leküzdve
75 E szűzi pályát híven futja meg;
Hanem letörve mégis boldogabb
A rózsá, mint ha szűz tövissein
Áldott magányban nő, él, és hal el.

HERMIA.

Úgy nőjek, éljek, haljak én, uram,
80 Mintsem lemondjak szűzi szép jogomról
E férfiért, kinek gyülölt igáját
Szivem hódolva el nem ösmeri.

THESEUS.

Időt adok még a megfontolásra:
S majd a jövő új holdkor, — az napon
Mely szép arámmal engem összefűz
85 Örök frigy által — vagy halálra készülj
Mint engedetlen ősz atyád iránt;
Vagy hogy Demetriusnak nője léssz;
Vagy a Diána oltárán örökre
Sivar, magános életet fogadni.

DEMETRIUS.

90 Hajolj, szép Hermia; — s te is, Lysander,
Add fel jogomnak áligényedet.

LYSANDER.

Bírod, Demetrius, atyja szerelmét;
Hagyd nékem a leányét; vedd el apját.

EGÉUS.

Gúnyos Lysander! jó, ő birja hát
95 Szerelmem, és ez neki adni kész
A mi enyém! a lány enyém; azért
Demetriusra átruházom őt.

LYSANDER.

Uram! vagyokra, vérre nem vagyok
Alábbvaló; szerelmem gazdagabb;
100 Van birtokom, csak oly jól rendezett,
(Ha nem különben) mint Demetriusnak;
És a mi több mint mind e kérdés,
Engem szeret szépséges Hermia.
Mért hát feladni gyáván jogomat?
105 Demetrius, szemébe mondom ezt,
Nedár leányát a bájos Helénát
Szerelmi csábítással megnyeré;
S az most eped szegény, híven eped,
Bálványozásig, e rossz hűtlenért.

THESEUS.

110 Hallottam erről, volt is szándokom
Beszélni, megvallom, Demetriussal;
De szorgos ügybajom közt feledém. —

Azonban, jer velem Demetrius,
Egéus jertek mindketten velem:
115 Egy kis magános lecke vár reátok. —
Te meg, szép Hermia, szeszélyidet
Atyád parancsának rendeld alá,
Másképp Athéne zord törvénye (melyet
Nem áll jogomban meglágyítani),
120 Halálra, vagy rideg életre szán. —
Hát te szerelmem? . . . jer, Hippolyta; —
Jerünk Egéus és Demetrius:
Egy s más dologra majd nászunk körül
Használni foglak, s holmit közleni
125 Mi bennetek' közletről érdekel.

EGÉUS.

Tisztünk parancsol, vágyunk vonz követni.

(THESEUS, HIPPOLYTA, EGÉUS, DEMETRIUS *es* KISÉRET *ei.*)

LYSANDER.

No édes? . . . arcod mért ily halovány?
Rózsái mért hervadnak ily hamar?

HERMIA.

Tán mert eső nincs rájok, bár szemem
130 Viharja őket váltig öntözi.

LYSANDER.

Oh jaj! a hű szerelmek folyama,
A mennyit én olvastam, vagy regében
Hallottam, kényelmes nem volt soha;
De majd vérség volt különböző —

HERMIA.

135 Oh fájdalom! nagy lenni a kicsinyhez.

LYSANDER.

Majd korra nézve állt be akadály —

HERMIA.

Oh bosszuság! vén lenni ifjuhoz.

LYSANDER.

Majd a rokonság választása dönté —

HERMIA.

Oh kész pokol! szeretni más szemével.

LYSANDER.

- 140 Vagy, ha rokonszenv fűzte a frigyét,
Halál, betegség, harc rohanta meg,
S percigvalóvá tette mint a hang,
Mint árny tűnővé, mint álom rövidde
S mint villám fénye kormos éjszakán,
145 Mely pillanatra földet és eget
Föltár, de míg ezt mondanók: nini!
Már a sötétség torka nyelte be.
Ily gyorsan elvész minden a mi fény.

HERMIA.

- Ha hát a hú szerelmet akadály
150 Gyötörte mindig: úgy sorsvégzet ez;
Azért tanítson túrni e kísértet
Ha már ez oly szokott szerelmi baj
Mint álom, ábránd, vágy, könnyek, sohaj,
Szegény szerelmünk útítársai.

LYSANDER.

- 155 Jó hitben élsz: de halld csak, Hermia.
Van nékem egy jó néném, a ki özvegy,
Dús jövedelmű, és gyermektelen:
Lakása innen hét mérföld csupán;
S engem szeret, mint egyetlen fiát.
160 Ott elvehetlek, édes Hermiám,
Athéne zord törvénye ott nem ér.
Ha hát szeretsz, osonj ki holnap éjjel
Atyád lakából, és ama ligetben,
Mely városunkhoz egy mérföldre van,
165 (Hol téged egykor s a kedves Helénát
Találtalak volt május ünnepén)
Ott várni foglak.

HERMIA.

Jó Lysanderem!

- Esküszöm Amor legfeszeseb ivére
S aranyhegyű nyílára itt neked;
170 A hú galambra mit kedvell Cythére,
S mindenre a mi forraszt szíveket;

A tűzre, mely lángolt Didó alatt
Midőn a csalfa Trójai szaladt;
A mennyi férfi-hit már szegve lőn,
175 Mely számra több, mint nő valaha tőn
Hogy holnap-éjjel a mondott helyen
Hú kedvesed bizonynal megjelen.

LYSANDER.

Ugy legyen, édes. Ím, Heléna jó.

HELÉNA jó.

HERMIA.

Hová sietsz, Heléna, szép-magad?

HELÉNA.

180 Szépnek gunyolsz? vedd vissza „szép” szavad:
Boldog szép! mert szeret Demetrius,
Kit szép szemednek sarkcsillagja húz;
S ajkad zenéje dallamosb neki
Mint kis pacsirta zengő éneki
185 A pásztornak, midőn zöld bársony a
Vetés, s rügyedzik a galagonya.
Ragály ragad: oh, bár ragadna rám
Arcod, beszéded is, szép Hermiám!
Fülemre szózatod, szemed szememre,
190 Ajkamra nyelved bájos zöngedelme!
Ha volna egy világom: mind elédbe
Raknám, az egy Demetriust kivéve.
Oh mondd: hogyan nézsz rá? mi a cseled,
Mellyel szívét úgy megbilincseled?

HERMIA.

195 Mordan tekintek rá, mégis szeret.

HELÉNA.

Oh, hogy mosolyom annyit nem tehet!

HERMIA.

Ha megszidom, szerelme a viszonzás.

HELÉNA.

Oh, bár imámban volna ennyi vonzás!

HERMIA.

Utánam jár, ha mégúgy megvetem.

HELÉNA.

²⁰⁰ S engem kerül, ha mégúgy szeretem!

HERMIA.

Nem én hibám, Heléna, hogy imád.

HELÉNA.

Csak bájordé: oh, voln' enyém hibád!

HERMIA.

Légy nyugton: engem ő nem lát soha;
Lysander s én szökünk innen tova.
²⁰⁵ A míg Lysandert nem láttam, Helén,
Athént paradicsomnak képzelém:
S oh lásd, szerelmünk mennyi kéjt adott,
Hogy üdvem így pokollá válhatott.

LYSANDER.

Heléna, tőled mért titkoljuk el.
²¹⁰ Holnap, ha Phoebe éji útra kel,
S ezüst arcával habtükrébe néz,
S hig gyöngye a mezőn elhintve lesz —
Midőn a biztos éj lesz csak tanúnk,
Athéne kapuin elillanunk.

HERMIA.

²¹⁵ És a ligetben, hol fris ibolyán
Szoktunk heverni pázsit nyoszolyán,
Kiöntve gondtól dagadó szívünk —
Lysander és én össze ott jövünk;
S onnan, Athénének fordítva hátot,
²²⁰ Megyünk keresni új hont, új barátot.
Isten veled, barátnóm; zárj imádba;
S Demetrius szeressen még, imádva.
Légy ott Lysander; holnap éjfelig
Szemeink egymás kését nem izlelik.

(El.)

LYSANDER.

²²⁵ Ott édes, ott. Élj boldogul, Helén,
Demetrius viszonzó kebelén.

(El.)

HELÉNA.

Mily boldog némely ember! Engem épen
Oly szépnek tart mindenki Athenében;
Mít ér? Demetrius izlése más;
²³⁰ Csak ő nem tudja, mi köztudomás.
S mint ő csalódik Hermia kecsét
Nagyitva: túlzom én az ő becsét.
Sok tárgyat, a mi hitvány, nemtelen,
Naggyá, dicsővé tesz a szerelem;
²³⁵ Nem szeme lát csak szíve, — s ez okon
Festik Cupidót szárnyal, de vakon;
Elméje van s balúl ítél vele:
Szárny, szem ne'kűl: ez a hóbort jele.
Gyerekek is jól mondják annyiban,
²⁴⁰ Hogy oly könnyelmű választásiban.
És, mint játszó gyerek szavát szegi,
Játszik hitével, sohsem áll neki.
Demetrius is, míg nem látta őt,
Hogy szórta esküit, mint jégesőt!
²⁴⁵ S alig süttött Hermia fénye ki,
A jég elolvadt: zápor hull *neki!*
Most a szökést megyek tudtára adni;
Majd éjjel a ligetbe fog szaladni
Utána; s ha ezért hálája vár rám,
²⁵⁰ Nagy áron vettem, a féltés nagy árán;
De látnom azt, ha majd a távozó
Üresen tér meg — oly jutalmazó!

(El.)

MÁSODIK SZÍN.

Szegényes lak Athenében.

VACKOR, GYALU, ZUBOLY, DUDÁS, ORKONDI és ÖSZTÖVÉR *jőnek.*

VACKOR.

Itt az egész társaság?

ZUBOLY.

²⁵⁵ Legjobb lesz, olvasd fel őket névről névre, lizsta szerint.

VACKOR.

Itt vagyon a lizsta mindazon férfiak nevéről, kik egész Athenében képesnek találtattak, hogy e mi komé-

diánkban, a fejedelem és fejedelemné előtt, menyegzőjük estvéjén föllépjenek.

ZUBOLY.

260 Először is, Vackor barátom, halljuk, miről traktál a darab; aztán olvasd a játszóké neveit, s a többi.

VACKOR.

No hát, a darab — Egy igen siralmas komédia, Pyramus és Thisbe borzasztó kegyetlen haláláról.

ZUBOLY.

265 Mondhatom, igen jó darab és furcsa. No már most, Vackor barátom, szólítsd a játszókat liszta szerént. — Sorba urak!

VACKOR.

Feleljen hát kiki, a mint szólitom. Zuboly Miklós, takács.

ZUBOLY.

Jelen. Mi a szerepem? s tovább.

VACKOR.

270 Te Zuboly Pyramusnak vagy beirva.

ZUBOLY.

Mi az a Pyramus? szerelmes vagy zsarnok?

VACKOR.

Szerelmes bizony, ki csupa szerelemből gavallérossan megöli magát.

ZUBOLY.

275 No lesz sírás, ha azt amúgy isten-igazában eljätssza az ember; ha én azt eljätsszom, lesz drága dolog a nézők szemének; vihart inditok, szánakozást gerjesztek, némienemü részben. Halljuk a többit: — azonban legfőbb gusztusom van zsarnokot játszani: Herkulest pompásan játszánám, vagy egy oly szerepet, melyben törni-
280 zúzni kell mindent.

„A bérc dühöng,
S a sziklatönk
Rombolva döng
A börtön zárán:
285 És Fébusch gyors
Kereke forg, s
Jó vagy bal sors
Támad sugárán.”

290 Ez egyszer a fellengős! — No, olvasd a többi játszót.
— Ez már Herkuleshez illő düh, zsarnoki düh; a szerel-
mes inkább csak pityereg.

VACKOR.

Dudás Ferenc, fuvó-foldozó.

DUDÁS.

Itt vagyok, barátom Vackor.

VACKOR.

Te Thisbével birkozol meg.

DUDÁS.

295 Mi az a Thisbe? kóbor lovag?

VACKOR.

Dehogy! Kisasszony, a kibe Pyramus belészeret.

DUDÁS.

Menkőbe! ne adj nekem leányszerepet, hisz már
ütöget a bajuszom.

VACKOR.

300 Az mindegy, játszhatod álarcban, hisz te oly véko-
nyan tudsz beszélni a hogy akarsz.

ZUBOLY.

Ha el lehet takarni a képem: ide nekem Thisbét
is! Rettentő vékony hangon tudok beszélni: „Tisbí!
Tisbí! — Ah Pyramis, ídes kincsem! Tisbéd hív; híved
szíve hív!”

VACKOR.

305 Nem, nem. Te Pyramust játszod, te pedig, Dudás,
Thisbét.

ZUBOLY.

No jó. Tovább.

VACKOR.

Ösztövér Róbert, szabó.

ÖSZTÖVÉR.

Itt vagyok, barátom Vackor.

VACKOR.

³¹⁰ Ösztövér Róbert, te a Thisbe anyját fogod játszani.
— Orrondi Tamás, üstfoldozó.

ORRONDI.

Itt vagyok, barátom Vackor.

VACKOR.

³¹⁵ Te meg a Pyramus apját; én magam a Thisbe apját. — Gyalu asztalos, te az oroszlán szerepét. Most már, úgy hiszem, rendben van az egész komédia.

GYALU.

De le van írva az oroszlán szerepe? Ha le van, kérek add ide, mert kissé nehéz fejem van.

VACKOR.

Játszhat'd azt *extempore*, hiszen csak ordítani kell.

ZUBOLY.

³²⁰ Ide nekem az oroszlánt is. Majd ordítok én, hogy még a fejedelem is azt kiáltja rá: „ordítson még egyszer!” „ordítson még egyszer!”

VACKOR.

³²⁵ De már minek ordítnál oly rettenetesen; még holtra ijesztenéd a fejedelemnőt s az asszonyságokat, hogy elkezdenének sikoltozni: s akkor nem kéne több, hogy mind felaggassanak bennünket.

MIND.

Bizony, fel is aggatnának, egy lábíg.

ZUBOLY.

Elhiszem azt, barátim; mert ha az ember a nőket
csőzökből kiriasztja, csupán annyi eszköz marad, hogy
bennünket felkössenek; de forcirozom a hangomat,
830 oly szendén fogok ordítani mint a szopós galamb; úgy
fogok ordítani mintha csalogány volnék.

VACKOR.

Te nem játszhatol egyebet Pyramusnál; mert Pyra-
mus kedves arcu legény; nyalka legény, minőt csak
nyári napon láthatni; igen szeretetre méltó urfi; tehát
835 mindenesetre Pyramust kell játszaniod.

ZUBOLY.

Jó, elvállalom. De milyen szakállal lesz legjobb
játszani?

VACKOR.

Hát a milyennel tetszik.

ZUBOLY.

E szerint, vagy szalmaszin szakállal adom, vagy
840 narancsszin szakállal, vagy tulipiros szakállal, vagy
francokoronaszin szakállal, vagy csupa sárgával.

VACKOR.

A francok közül némelyiknek már egy szál szőre
sincs: akár sima állal játszaniad. — De urak! itt a sze-
rep; kérlek, követlek, kényszeritlek, holnap estig jól
845 bemagoljátok, s akkorra gyűljünk össze a várligetben,
a várostól egy mérföldnyire; ott, a szép holdvilágon,
megtarthatjuk a próbát; mert ha a városban gyülnénk
össze, nyakunkra jőne valaki s az egész dolog kipa-
tanna. Addig én összeirom a darabhoz kellő requisi-
850 tumokat. Kérlek, el ne maradjatok aztán.

ZUBOLY.

Ott leszünk; mert ott a próbát nagyobb obscoeni-
tással és kurázsival lehet tartani. Minden ember hozzá
lásson; tanulja be mint a karika csapás; adieu.

VACKOR.

A fejedelem cserfájához gyűlünk.

ZUBOLY.

855 Jól van, jól török-szakad.

(Mind el.)

MÁSODIK FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

Erdő Athéne közelében.

Egy TÜNDÉR és PUCK jönnek szemben.

PUCK.

Hohó, szellem! hová mégy?

TÜNDÉR.

Hegyen át, völgyön át,
Tüskön-bokron keresztül,

Berken át, kerten át,

⁵ Tűzön-vizen keresztül,

Járok hol madár se volt,

Sebesebben mint a hold.

Tündér királyné az asszonyom,

Fűre gyöngyét én harmatozom;

¹⁰ Testőre a sok kankalin,

Aranyköntöst reájok ad,

A pettyek rajta: mind rubin,

Azokba rejti illatát.

Most itt néhány csöpp harmatot szedek,

¹⁵ S gyöngyűl akasztom a kikircs fülébe;

Jó éjt, rüpdök szellem: én már megyek;

Mert jó királyném és tündéri népe.

PUCK.

Ma a királynak lesz itt mulatása.

Vigyázz, hogy a királynét meg ne lássa;

²⁰ Mert Oberon dúl-fúl rá a miatt,

Hogy Indiából egy királyfiat

Magának apródúl elszöktete;

Sohsem volt fly szép váltott gyermeke.

- S nagy a fiúért Oberon haragja,
 25 Szeretné hogy legyen vadász-lovagja:
 De a királyné csak nem engedi,
 Felkoszorúzza, s úgy szeretgeti.
 S nem jönnek össze rezgő csillagoknál
 Azóta, rónán, berken vagy pataknál
 30 Cívódás nélkül; s ez oly iszonyú,
 Hogy a tündér mind makkpáncsba bú.

TÜNDÉR.

- Vagy én csalódom, szemrefőre, vagy
 A csintalan gonosz manó te vagy,
 Kit a nép *Robin-pajtás*nak nevez;
 36 Ki pórleánynak rémulést szerez;
 Malmot megindít; tejfölt megszedi;
 Nőt lelke-fogytaig köpülteti;
 Higgadni a sört meg nem engedi;
 Tévítra csal vándort, s kineveti.
 40 De ki *Hobgoblin*, édes *Puck* neven
 Szólt, segíted, dolga jól megyen:
 Nem az vagy-é?

PUCK.

- Találtad, cimbora.
 Hát, én vagyok az éj víg vándora,
 Ki Oberont is megnevettetem
 46 Ha a zabszúrta mént rá-rászedem
 Nyerítve hozzá mint szép kancaló;
 Vagy, ha tűtüzget holmi vén anyó,
 Vackor gyanánt rejt a kancsó-fenek,
 Iváskor én ajkához billenek
 50 Hogy a sör mind aszú keblére fut.
 Mesél egy néni szörnyü szomorút
 S engem néz háromlábu zsámolyul:
 Kibiccenek alóla; felborul,
 Óbégat és majd megful, úgy köhög;
 56 A többi oldalához kap, röhög,
 Tüszköl, csuklik nevéttében, s hitet
 Mond rá, hogy ily jól sohse nevetet.
 De félre, tündér: itt jön Oberon.

TÜNDÉR.

Bár csak ne! mert amott meg asszonyom.
 Egyfelől OBERON kíséretével, másfelől TITÁNIA a magáéval jönnek.

OBERON.

⁶⁰ Üdvöz *ne* légy, gőgös Titánia.

TITÁNIA.

Hah! féltő Oberon! Tündérim, el!
Kerülni esküvém ágyát s körét.

OBERON.

Várj, semmi asszony. Nem vagyok urad?

TITÁNIA.

Én akkor asszonyod; de jól tudom még,
⁶⁵ Midőn Tündérhonból elillanál,
S ültél egész nap mint Corin, dudálva
Zabszár tilinkón, s a szép Phillidának
Szerelmet bűgva. Mért jösz most ide
Legtávolabb fokáru Indiának,
⁷⁰ Hanemha, mert a pozsgás amazon,
Harcos, kemény-övedzős szeretőd
Kél egybe Theseussal? és te jösz
Megáldni sok örömmel ágyokat.

OBERON.

Hogy tudsz, ha orcád van, Titánia,
⁷⁵ Hippolytával így faggatni, tudván
Hogy én tudom szerelmed Theseushoz?
Nem te család el szürke éjen őt
Az elrabolt Perigenéia mellől?
Vagy hitszegővé nem te tetted, Aegle
⁸⁰ Szép Ariadne s Antiop' iránt?

TITÁNIA.

Mindezt csupán féltésdühöd koholta:
S azon nyárkezdet óta nem jövének
Mi össze halmon, völgyön, síkon, erdőn,
Köves patak, vagy szittyós ér körül,
⁸⁵ Vagy szirtszegélyü tengerpartokon
Szél füttye mellett körben lejteni,
Hogy zsémbed a vigalmat el ne rontsa.
Igy a hiába sípoló szelek,
Mintegy boszúra, dögvészes ködöt
⁹⁰ Szoptak fel a tengerből, mely leesvén
Úgy feldagaszta minden kis folyót,
Hogy büszkén multa feljül partjait:

Hiába vonta jármát az ökör,
 Földműves ingyen izzadt; és a zöld
 95 Vetés ifjan, szakáll nélkül, rohadt meg.
 Üres az ól a vízbefult mezőn,
 A mételyes nyáj hizlal varjakat;
 Iszap borítja a pásztor-tekét,
 S a gyalogösvényt a szép zöld gyepen
 100 Ki sem vehetni, mert nem járja nyom.
 Nem ér halandó ember vig telet,
 Éjente nem zeng áldott himnusz és dal;
 Miért is a hold, e folyam-királynő,
 Sápadt dühében mossa a leget
 106 S bőven tenyésznek csúzos nyavalyák:
 Így minden évszak önmérsékletét
 Visszára váltja: zúzos, őszhajú dér
 Húll a fris rózsa karmazsin ölébe;
 S az agg Hyems jeges tar homlokát
 110 Szép nyári bimbók illatos füzére
 Ővedzi, csúfra mintegy. A tavasz, nyár,
 Termékeny ősz, komor tél megcseréli
 Szokott mezét; s a megdőbbent világ
 Nem tudja melyik másik, ez vagy az.
 115 S ím, a gonosznak mind e fajzata
 Kettőnk viszályos harcából eredt:
 Mi vagyunk azok nemzői, kútfeje.

OBERON.

Hozd jóra hát megint; hisz rajtad áll.
 Mért bántsa Oberont Titánia?
 120 Hisz én csak egy kis váltott gyermeket
 Kérek, hogy apródom legyen.

TITÁNIA.

Ne is szólj:
 Országodért sem én azt a fiút.
 Az anyja rendem hölgye volt, kivel
 Gyakran csevegtem éjjel India
 125 Balszam-legében, és gyakorta ülénk
 Együtt a Neptun sárga fövenyén,
 Kisérve szemmel a kalmár hajót;
 S nevettük, a vitorla hogy dagad,
 Ledér szelektől hogy lesz viselő;

- 130 Mit, ő, kis úszó léptekkel haladva,
(Mert keble már ifjammal dús vala)
Utánzott a fővényparton, csigáért
El-elhajózva, meg-megtérve, mintha
Nagy útról jőne, kinccsel gazdagon.
135 De, mert halandó, meghalt e gyerekkel,
S az ő kedvéért tartom a fiút,
S az ő kedvéért nem válok meg attól.

OBERON.

Meddig kívánsz maradni e ligetben?

TITÁNIA.

- Tán, míg a Theseus nász éje tart.
140 Ha tetszik holdfényen kört lejtetni
S vigalmainkat nézni, jer velünk;
Ha nem, kerülj, mint én fogom tanyád.

OBERON.

Add nékem a fiút, s megyek veled.

TITÁNIA.

- Országodért sem én. — Tündérek el!
145 Ha nem megyek, látom, civódni kell.

(TITÁNIA és KISÉRETE el.)

OBERON.

- Jó, hát eredj: nem méssz ki e ligetből
Míg e dacért meg nem kinoztalak.
Jer csak jer, édes Puck; jut még eszedbe
Mídön leültem egyszer a fokon
150 S hallék egy cselle*) hátán habléányt,
Ki olyan édes dallamot lehellt,
Hogy a bőszen tenger nyájas lón dalára
S több csillag örülten rohant le, hogy
A habléány zenéjét hallja?

PUCK.

Jut.

*) Delphin.

OBERON.

- 156 Azon időbe' láttam én (te nem),
Repülni a föld s a hús hold között
Tegzes Cupídót: biztos célba vón
Egy vesztaszűzet nyugat trónusán;
Pattant az ivről a szerelmi vessző,
160 Átfürni képes százezer szívet:
De láttam, a' tűz-nyíl hogyan alutt ki
A vizenyős hold szűz sugáriban,
S a fejedelmi papnő elhaladt
Szűz gondolatlalt, szerelem ne'kül.
165 Szemmel kísértem az eső nyilat:
Egy kis virágra hullt az nyugoton,
Tejszin előbb, most bíbor sebben ég:
Hívják a lányok „égő szerelemnek.”*)
Hozz ily virágot, hisz mutattam egyszer:
170 Alvó szemekre csöppenő leve
Nőt, férfit őrzöngő szerelmre gyújt
Az ébren elsőbb látta lény iránt.
Hozz ily füvet nekem, s légy itt mire
A leviathán egy mérföldet úsz.

PUCK.

- 175 Övet kerítnék negyven perc alatt
A föld körül.

(PUCK *et.*)

OBERON.

- Ha nálam e virág,
Lesem mig elszunyad Titánia,
S akkor szemébe csöppentem levét,
S az első tárgyat, mit ébredve meglát
180 (Oroszlán, medve, farkas vagy bika
Majom vagy fürge pávián legyen)
Szerelme vad hevével üldözi;
S addig szemérről e bájt nem veszem le
(Mert más virággal könnyü tennem azt),
185 Míg át nem adja nékem a fiút.
Hanem ki jó itt? Látatlan vagyok,
S kihallgatom, miről foly a beszéd.

DEMETRIUS *jó*, HELÉNA *követés*.

*) Az eredetiben *love-in-idleness*: *viola tricolor* (császárszakáll); de mivel az angol név (szerelem a tétlenségben) úgy sem adható vissza: alkalmasnak látszott előttem a magyar: *égő szerelem virág* neve. Ford.

DEMETRIUS.

Ne fuss utánam, mondom, nem szeretlek.
Hol van Lysander és szép Hermia?
190 Azt én ölöm meg, ez engem megöl.
Ugy mondtad, e ligetbe szöktetek,
S ím, itt vagyok, dühös vad e vadonban,
Mert Hermiámat nem találom itt.
Lódulj! el innen, és ne üzz tovább.

HELÉNA.

195 Te vonzasz engem, ércszívű delej;
De nem vasat vonsz, mert az én szívem
Hű mint acél: szűnj meg hát vonzani
S nem lesz erőm követni tégedet.

DEMETRIUS.

Csábítlak én? szépen szólok veled?
200 Nem mondom a legőszintébb valót,
Hogy nem szeretlek, nem tudlak, soha?

HELÉNA.

De én azértis még jobban szeretlek.
Vadászebed vagyok, Demetrius,
Minél inkább versz, én hizelkedem:
205 Bánj mint ebekkel: rúgj, üss engemet,
Mellőzz, veszíts el; azt engedd csupán,
Méltatlanul bár, hogy kövesselek.
Mit kérjek ennél hitványabb helyet
Szerelmedben (s ez drága hely nekem!)
210 Hogy bánj velem, ne jobban, mint ebekkel?

DEMETRIUS.

Ne szítsd tovább lelkem gyűlöletét:
Ha látlak is rosszul vagyok belé.

HELÉNA.

És én ha nem látlak vagyok rosszul.

DEMETRIUS.

Nagyon kitetted nőiségedet:
215 Elhagyni a várost, s személyed annak
Kezébe adni, a ki nem szeret;

Az éji alkalomra s egy vadon hely
Kísértetére bízni könnyeden
Szép szűziséged gazdag értékét.

HELÉNA.

- 220 Erényed a kezeség e felől.
Nincs éj nekem ha látom arcodat,
Most sincs köröttem éj, úgy gondolom;
Nem is hiányzik társaság ez erdőn,
Te vagy szememben az egész világ:
225 Ki mondaná hát hogy magam vagyok
Midőn egész világ néz itt reám?

DEMETRIUS.

Én elfutok s elbúvok a csalitba,
Itt hagylak, a vadak kényére, mindjárt.

HELÉNA.

- A legvadabbnak sincs oly kő szive.
230 Ám fuss, ha tetszik; fordul a mese,
Apollo elfut s Daphne kergeti,
Ölyvet galamb üz, s a szelídke gím
Tigris vadász. Oh céltalan sietség!
Ha gyávaság üldöz s erő szalad.

DEMETRIUS.

- 235 Én nem vitázok itt tovább; eressz;
S ha még utánam jössz, nem állok érte,
Hogy e vad erdőn bántatlan maradsz.

HELÉNA.

- Oh jaj! templomba', városon, mezőn
Bántasz te engem. Píh, Demetrius!
240 Sértéseid botrányt hozók nememre:
Szerelmünkért mi nők nem vihatunk,
Nem kérhetünk csak kérőt fogadunk;
De én követlek s menny lesz a pokol
Ha majd kezedtől szívem haldokol.

(DEMETRIUS és HELÉNA el.)

OBERON.

- 245 Menj, nimfa, menj: ő még nem hagyja el
E berket, hogy te futsz, ő esdekel.

PUCK *visszajő.*

Itt a virág? Légy üdvez, gyors követ.

PUCK.

Igen, ihol van.

OBERON.

Kérlek add ide.

Van egy kies part, hol kakukfű nő,
250 Hol dús virányt rukerc s ibolya sző,
Fölötte sűrű loncból mennyezet,
Vad rózsza, gyöngé jázmin fog kezét:
Ringatva ott szunyad tánccal, zenével
Titánia egy kissé minden éjjel;
255 Ott vedli tarka bőrét a kigyó
Mely gúnya épen egy tündérre jó:
Én ott szemére hintem a levét
S betölti szívét ocsmány képzelet.
Ne, végy belőle, járd el ezt a berket:
260 Egy athenéi hölgy szeretve kerget
Egy gögös ifjat ki nem tűrheti:
Kend meg szemét, s vigyázz, ha fölveti
A hölgyet lássa. Hisz megösmered
Athéni öltözetről embered.
265 Hajtsd végre gonddal, s a legény a nőt
Jobban szeresse, jobban mint ez őt.
S találkozol kakasszóig velem.

(El.)

PUCK.

Ne félj, királyom; szolgád ott terem.

(El.)

MÁSODIK SZÍN.

A liget más része.

TITÁNIA *és*, KISÉRETTEL.

TITÁNIA.

No még egy körtánc, egy tündéri dal:
270 És akkor, egy perc harmadára, el:
Ki férget ölni pézsmák bimbain;
Ki bőregérrel víni szárnyakért,
Hogy kis manóim öltönyt kapjanak;

Ki meg elűzni a lármás bagolyt
275 Mely itt huhogva nagy szemet mereszt
Vigalmainkra. Most egy altató dalt;
És dolgotokra mind, hadd nyúgoszom.

Tündérek dala.

ELSŐ TÜNDÉR.

*Kettős nyelvű pettyes kigyók,
Tüskedisznök, innen el;
280 Félre undok poc, vakondok,
Asszonyunkhoz ne közel!*

KAR.

*Philoméla dalabáj
Zengje lágyan: lullabáj,
Lulla, lulla, lullabáj
285 Lulla, lulla, lullabáj,
Semmi bú
Semmi báj
Asszonyunkra itt ne szállj;
Jó'tszakát, lullabáj.*

MÁSODIK TÜNDÉR.

290 *El, szövő pók, itt ne járj,
Hosszulábu nagy kaszás;
Félre dúgó éjbogár,
Csigá, féreg, minden más.*

KAR.

Philoméla dalabáj stb.

ELSŐ TÜNDÉR.

295 *Minden úgy van, a mint kell.
Álljon őrt egy, és mi ell*

*(TÜNDÉREK el. TITÁNIA alszik.)
OBERON jó.*

OBERON

(a virágot Titánia szemébe facsarván).

*A mit e szem ébren lát,
Annak hasson búve rád,
Azt szeresd meg, azt imádd;*

300 Tigris, medve, macska bár
S lenne vadkan, leopárd:
Véld, hogy az szerelmi pár.
Kelj, ha ilyes erre jár.

LYSANDER és HERMIA *jönek.*

(Ei.)

LYSANDER.

Fáradt vagy e bolygásban, angyalom,
305 El is tévedtem, azt se titkolom.
Várjunk, pihenjünk Hermiám, ha tetszik,
Míg a nap enyhadó sugára tetszik.

HERMIA.

Legyen, Lysander: nézz más fekhelyet,
Én e halomra hajtom fejemet.

LYSANDER.

310 Egy hant legyen kettőnk párnája itt:
Egy szív, egy ágy, két kebel és egy hit.

HERMIA.

Nem úgy, Lysander: ha szeretsz galambom,
Fekügy odább, ne ily közel, ha mondom.

LYSANDER.

Oh kedvesem, hiszen ne értsd balul
315 A mit szerelmem esd ártatlanul.
Szivem sziveddel, mondom, olyan egy,
Hogy már a kettő nem két-számba megy:
Egy eskü láncá fűzi kebelünk:
Két kebel egy hit: összes lételünk.
320 Hagyj hát fekünnöm e közelb helyen,
S bár helyet adsz, nem lések helytelen.

HERMIA.

Lysander szójátékot íz velem.
De, jó barátom, hogyha engemet
Szeretsz, odább fekügy, s tarts illemet,
325 A mennyi távolság ifju és leány
Közt a világi tisztesség kíván,
Azt tartsd meg, édes; most jó éjszakát.
Tartson szerelmed az életen át.

LYSANDER.

Ámen imádra; áment rebegek:
330 Élttem szakadjon ha törvényt szegek. —
Most minden enyhét öntse rád az álom.

HERMIA.

Felét a jókivánónak kívánom.

(*Elatusznak.*)

PUCK *jó.*

PUCK.

Összejártam a cserét,
S athenéit nem lelék,
335 Hogy szemén a fűlevet
Megpróbáljam, mit tehet.
De ni, Éj és Csend! ki ez?
Rajta athenéi mez:
Uram ifja lesz, ki bánt
340 S gúnyol egy athéni lányt;
S íme a szűz is ledőlt,
Ágya nyirkos durva föld.
Szende lélek! hogy fekszel
E pimaszhoz oly közel?
345 Hé kölök! tartsd a szemed:
Hintem rá e báj-levet;
Majd ha ébred ez a szem,
Űzze álmát szerelem.
Ébredj föl, ha távozom,
350 Mert reám vár Oberon.

DEMETRIKUS *jó és* HELÉNA *futva.*

(*El.*)

HELÉNA.

Ölj meg, csak állj meg, jó Demetrius.

DEMETRIUS.

Lódulj ha mondom, mert vesztedre futsz.

HELÉNA.

Oh, a sötétben hagynál? azt ne tedd.

DEMETRIUS

Maradj; ne merj követni engemet.

(*DEMETRIUS el.*)

HELÉNA.

- 355 Oh! e futásban már alig lehellek.
 Minél tovább esdem, még úgy se kellek.
 Boldog Hermia, bárhol pihen ő,
 Mert van szemében áldott vonzerő.
 Hol vette fényét? haj! nem sós könnyektől.
- 360 Gyakrabban ázott az enyém ezektől.
 Nem, nem, én rút vagyok, mint medve rút,
 Hisz tőlem a vad is rettenve fut;
 Nem csuda hát, ha engem látva szörnyed
 S kerül Demetrius, mint csodaszörnyet.
- 365 Mely gaz tükör vett rá csalóka fénnel,
 Mérköznöm Hermia csillag szemével!
 De ki ez itt? Lysander, fekve? holt?
 Vagy alszik? — Sebje nincsen; vér se folyt. —
 Ébredj, Lysander, jó uram, ha élsz.

LYSANDER (*fölserken*).

- 370 A tűzbe érted, angyalom, ha kérsz.
 Heléna! átvilágló tünemény!
 Természet túltesz a mű remekén:
 Kebledben ím a szívét látom én.
 Hol van Demetrius? Hah, mint ohajtom,
- 375 Hogy e hitvány nevet kioltsa kardom!

HELÉNA.

Ne mondj, Lysander, oh ne mondj ilyet.
 Szeresse Hermiát: oh istenem!
 Mit bánod azt te? Hermia tied,
 Te érd meg azzal.

LYSANDER.

- Én? ő vele? Nem:
- 380 Sőt bánom útált perceim körében.
 Nem Hermiát, Helénát szeretem.
 Hollót galambért ki nem ad cserében?
 A férfi vágya, értelmét uralja,
 S te vagy különb leány, eszem bevallja.
- 385 Idővel érik a gyümölcs, növény:
 Éretlen ifju voltam eddig én;
 De most a férfikor teljéhez érve,
 Az értelem lón vágyaim vezére,
 S hí szép szemedhez, hol a szerelem
- 390 Édes kalandját írva föllelem.

HELÉNA.

Oh, mért születtem én ily hetyke gúnyra!
 Tőled kivált, velem így bánni csúnya!
 Nem elég hát, ifju ember, nem elég
 Hogy egy édes pillantást sem nyerék,
 385 Nem is fogok, Demetrius szeméből, —
 Hanem te is gúnyt újsz e gyöngeségből?
 Fáj tőled ezt, nagyon fáj, hallani,
 Csúf módra így szerelmet vallani.
 Élj boldogúl: ámbár — zokon ne essék,
 400 Több nálad, úgy hívém, a szívnemesség.
 Oh, hogy a nő, kit ifja megvetett,
 Más férfinál sem nyer kiméletet!

(E.)

LYSANDER.

Nem látta *ezt*. — Alugy csak, Hermia,
 Többé Lysander rád se néz soha;
 405 Mert mint ha édest élvezénk sokat,
 Annál erősebb undor látogat;
 Vagy mint tévelygés, melyet az eretnek
 Elhagy, legundokabb a rászedettnek:
 Úgy te is, én csömöröm, tévhitem,
 410 Légy meggyülőlvé, — de kivált nekem.
 És te, szerelmem összes indulatja,
 Tiszteld Helénát, légy az ő lovagja.

(E.)

HERMIA (*felsikolt*).

Ne hagyj, Lysander! kígyó — istenem!
 Hamar, hamar! ni hol csúsz, keblemen.
 415 Oh boldog isten, milyet álmodám!
 Hogy reszketek belé most is; no lám.
 Úgy tetszett, kígyó rágja szívemet,
 És te mosolygva nézted vesztemet.
 Lysander! nincs sehol? Mindenható!
 420 Nem hallja? itt hagyott? se hang, se szó.
 Lysander, szólj! édes Lysanderem,
 Az égre, szólj! megöl a félelem.
 Nincs válasz? — értem; hűtlen itt hagyál:
 De fölkereslek: vagy te, vagy — halál!

(E.)

HARMADIK FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

Ugyanott. A tündér királynő alva.

VACKOR, GYALU, ZUBOLY, DUDÁS, ORRONDI, ÖSZTÖVÉR *jönnek.*

ZUBOLY

Mind itt vagyunk?

VACKOR.

Top, top; és ez itt rettentő jó hely a próbára. Ez a kis zöld gyepe a szinpad, ott az a galagonya-bokor öltözőszoba; s egészen úgy csináljuk, mint majd a feje-
5 delem előtt.

ZUBOLY.

Hallod-e Vackor?

VACKOR.

No mit akarsz, buksi Zuboly?

ZUBOLY.

Van ebben a mi Pyramus és Thisbéről szóló komédiánkban egy is más is, a mi sehogy sem fog tetszeni.
10 Egy az, hogy Pyramusnak, mikor magát megöli, kardot kell rántani, s ezt az asszonyságok ki nem állják soha. Mit szólatok ehhez?

ORRONDI.

Istenbi'on'! kényes dolog.

ÖSZTÖVÉR.

Gondolnám, hagyjuk ki végétül a gyilkosságot.

ZUBOLY.

15 Világért se! van egy ötletem, az helyre üt mindent. Irjatok nekem egy prologust; a mely prologusban

legyen benne, hogy mi senkiben sem teszünk kárt a karddal; hogy Pyramus nincs is megölve igazán: és nagyobb bátorság okáért hozzátehetjük, hogy én, Pyramus, nem Pyramus vagyok ám, hanem Zuboly takács. E majd kiugratja a félszet belőlük.

VACKOR.

Jó, a prologus meglesz; nyolc meg hat lábu versben kell írni.

ZUBOLY.

Sohse azt! toldj hozzá kettőt; legyen nyolc meg nyolc.

ORRONDI.

Hát az oroszlántól nem ijednek meg az asszony-ságok?

ÖSZTÖVÉR.

Én tartok tőle, mondhatom.

ZUBOLY.

Uraim, meg kell fontolni a dolgot. Isten őrizz, asszonyok közé oroszlánt vinni; rettentő ám az; mert nincs borzasztóbb féreg mint az eleven oroszlán; erről tennünk kell.

ORRONDI.

Hát egy másik prologusban ő is mondja meg, hogy ő nem valóságos oroszlán.

ZUBOLY.

Nem úgy; meg kell mondani a nevét, és a fél pofája hadd lássék ki az oroszlán tarkója megől; maga is szólaljon meg a nyíláson keresztül, így vagy illetén defectussal, mondván: „Asszonyaim, vagy: szép hölgyeim, bátorkodom ohajtani, vagy esedezni, vagy könyörögni: ne féljenek, ne reszkessenek: itt az életem az önökéért. Holtig sajnálnám, ha igazi oroszlánnak nézének: nem, én nem vagyok afféle izé: ember vagyok mint más:” akkor aztán megmondhatja, hogy ő senki egyéb mint Gyalu asztalos.

VACKOR.

Jó, legyen úgy. De két bökkenő van még: egy az, hogy viszünk a terembe holdvilágot; mert tudjátok, hogy Pyramus holdvilágon beszélget Thisbével.

GYALU.

Süt a hold akkor este mikor játszunk?

ZUBOLY.

Naptárt ide, naptárt! keressük ki a naptárban;
60 hadd lám a holdvilágot, hadd lám a holdvilágot.

VACKOR.

Igen, süt akkor.

ZUBOLY.

No hát, a nagy játzó terem ablakának egyik
szárnyát nyitva kell hagyni, azon besüthet a hold, ha
tetszik neki.

VACKOR.

65 Igen; vagy hát valaki fölléphet egy tüskebokkal
s lámpával, és mondhatja, hogy ő a hold személyét
kifigurázni vagy prezentálni jött. Hanem más bökkenő
is van: fal is kell a nagy terembe; mert a mint az
história tartja, Pyramus meg Thisbe fal hasadékon
60 beszélgetnek.

GYALU.

Falat pedig sohse cipeltek oda be. — Mit mondasz
erre, Zuboly?

ZUBOLY.

Hát valaki prezentáljon falat is; legyen rajta egy
kis méz, egy kis sár, egy kis habarcs, a mivel jelentse,
65 hogy ő fal; és tartsa így az ujjait, a nyiláson aztán
susoghat Pyramus meg Thisbe.

VACKOR.

Ha ez elstül, minden jól van. No már most üljön
le minden ember s nézze a szerepét. Pyramus, kezd
el. Ha vége a mondókádnak, eredj ama bokor mögé;
70 így a többi is, a mint végszava következik.

PUCK jó hátul.

PUCK.

Miféle rongyon-gyült lármás had ez,
Királyném nyughelyéhez ily közel? —
Még színdarab? . . . No, hallgató leszek,
S tán működő is, ha lesz rá okom.

VACKOR.

⁷⁵ Beszélj Pyramus. Thisbe hátrább álljon.

PYRAMUS.

„Mint a virágok háj-illatja, Thisbe —”

VACKOR.

Báj, báj!

PYRAMUS.

„— báj illatja, Thisbe:
Szép Thisbe, édes párád olyatén.
De ha! neszt hallok: várj csak engem itt be,
⁸⁰ Egy pillanatban itt leszek megén.”

(Bt.)

PUCK.

Ritkítja párját ez a Pyramus!

(Bt.)

THISBE.

Hát én mondjam már?

VACKOR.

Hogy a gutába ne! hisz értsd meg, azért megy el
csak, mert valami neszt hall s megnézi, de mindjárt
⁸⁵ visszajő.

THISBE.

„Tündöklő Pyramus, te lilium-levél,
Szép, mint dicső bokrán a szép piros rúzs;
Te fürge fiatal, te drágakő, juhbél!
Hű, mint a leghűbb ló, mely nem fárad soha,
⁹⁰ Találkozunk Pyramus a Nina sirján —”

VACKOR.

Ninus sirján, hé. De azt még nem kell mondanod,
azt Pyramusnak fogod felelni. Hanem te csak fúvod
az egész szerepet, végszavastul mindenestül. — Pyramus
jelenj: végszavad elmondták; ez volt: „nem fárad soha”.

Visszajő PUCK és ZUBOLY számárjővel.

THISBE.

⁹⁵ O — „Hű, mint a leghűbb ló, mely nem fárad
soha.”

PYRAMUS.

„Thisbém, ha szép vagyok, tied vagyok csupán —”

VACKOR.

Oh szörnyű látvány! kísértet! csoda!
Fussunk, urak! gyorsan urak! segítség!

(A társak urának.)

PUCK.

¹⁰⁰ Kergetlek, úzlek, fel s alá vezetve,
Sáron-vizen, tüskén-bokron, gazon;
Majd ló leszek, majd kan, majd szörnyű medve,
Majd meg kutyává, tűzzé változom:
S nyerít, ugat, rőfög, dörög, lobog
¹⁰⁶ Ló, eb, kan, medve, tűz, utánatok.

(E.)

ZUBOLY.

Hová szaladnak? Ahá! ez csak dévajkodás: meg
akarnak ijeszteni.

ORRONDI *visszatér.*

ORRONDI.

Zuboly! téged megbabonáztak: mit látok a fejedben!

(E.)

ZUBOLY.

Mit hát! a magad szamárfejét, tudod-e?

VACKOR *visszatér.*

VACKOR.

¹¹⁰ Isten legyen irgalmas kegyelmes neked, Zuboly!
téged kicseréltek.

(E.)

ZUBOLY.

Értem a kujonságot. Szamárrá akarnak tenni, hogy
megijesszenek, ha tudnának; de azért se mozdúlok
innen akármit csinálnak. Itt sétálok fel s alá, s danolok,
¹¹⁶ hadd hallják, hogy nem félek.

(Dalol.)

*A him rigó mely fekete!
Narancs színű a szája;
Mely szép a húros éneke!
Ökörszem pici szárnya.*

TITÁNIA.

120 Mi angyal ébreszt a virágos ágyból?

ZUBOLY

*Pinty és veréb, pacsirtafi,
S igazmondó kakuk:
Dalára egy férj sem meri
Mondani, hogy: „hazug!”*

130 mert igazán, ki is merne tréfálni egy olyan bolondos
madárral? ki merné meghazudtolni, ha mindig kiabálja
is: *ko-ku ?**)

TITÁNIA.

Kérek, nemes halandó, énekelj:
Fülem szerelmes ígész dalodba,
130 Kül-bájad is megbűvölé szemem
S erőtlet szép erényid ereje
Első látásra már bevallanom,
Esküdve, hogy szeretlek angyalom!

ZUBOLY.

Pedig úgy tetszik, asszonyom, kevés oka van rá;
135 azonban, igazat szólva, ész és szerelem mai napság ritkán
tartanak együtt. Sajnos, hogy valamé'k jó szomszéd
össze nem barátkoztatja őket. Lám, tudok én furcsát
is mondani, ha kell.

TITÁNIA.

Te épen oly bölcs vagy, mint a minő szép.

ZUBOLY.

140 Egyik se biz én; de ha annyi eszem volna, hogy
kitalálnék ebből az erdőből: úgy épen elég volna magam
szükségére.

TITÁNIA.

Oh, e ligetből mért kívánczol?
Akarsz, nem: itt maradsz, nem távozol.
145 Szellem vagyok, de nem közrendbeli;
Országomat örök nyár kedveli.
És én szeretlek; jőj hát, jőj velem;
Tündérim oldalodhoz rendelem

*) A francia *cocu*.

Hogy hozzanak mélyből számodra gyöngyöt;
150 Virágágyon dalok szunnyasszon el;
S megfinomítom halandó göröngyöd
Hogy szállni tudj a lég tündériverel.
Pókháló! Moly! Mustármag! Babvirág!

ELSŐ TÜNDÉR.

Itt vagyok.

MÁSODIK TÜNDÉR.

Én is.

HARMADIK TÜNDÉR.

Én is.

NEGYEDIK TÜNDÉR.

Mit tegyünk?

TITÁNIA.

155 Ez úrnak szépen udvarolni kell.
Ugrálni ösvenyén, cikázva menni;
Szedret, barackot, epret néki szenni,
Szőlőt, fűgét, s bármit kívánjon enni.
Vadméhe sejtjét odvából kicsenni,
160 Viaszkos combjukat mécsül kivenni,
— Egy fénybogár-szem fog gyujtója lenni —
Azzal kísérni ágyba majd, pihenni;
Ott egy-egy lepkeszárnyal megjelenni
S legyezve a holdfényt, szemére menni
165 Nem hagyni. Most egy bók, szépen köszönni!

ELSŐ TÜNDÉR.

Üdv, halandó!

MÁSODIK TÜNDÉR.

Üdv!

HARMADIK TÜNDÉR.

Üdv!

NEGYEDIK TÜNDÉR.

Üdv!

ZUBOLY.

170 Követem szépen uraságtokat. Kérem, uraságod neve?

PÓKHÁLÓ.

Pókháló.

ZUBOLY.

Ohajtom bővebb ismeretségét, édes Pókháló úr. Ha elvágom az ujjamat, leszek oly bátor. Ön neve tisztelt férfiú?

BABVIRÁG.

¹⁷⁵ Babvirág.

ZUBOLY.

Ajánljon, kérem, édes anyjának Babhéj asszonyságnak, s édes atyjának Babhüvely urnak. Édes Babvirág úr, önnel is ohajtok közelebről megismerkedni. S az ön neve, könyörgök, uram?

MUSTÁRMAG.

¹⁸⁰ Mustármag.

ZUBOLY.

Édes Mustármag úr, jól ismerem az ön türelmét: az a semmirekellő óriás marhaszelet sok nemes urat fölemészt az ön családjából. Mondhatom, nem egyszer könnyet facsart szememből az ön rokonsága. Ohajtom
¹⁸⁵ bővebb ismeretségét, kedves Mustármag úr!

TITÁNIA.

Jerünk; vigyétek lugosomba le.
Homályosan néz a hold köny miatt,
S ha ő sír, sír minden virág: s jele
Hogy egy letört szüzességet sirat.
¹⁸⁰ Nyelvét lekötvén, halkan el vele!

(Mind el.)

MÁSODIK SZÍN.

A liget más része.

OBERON *id.*

OBERON.

Ugyan fölébredt-é Titánia;
S mi tűnt először a szemébe, mellyen
Otromba szenvedéllyel csüggni kelljen?

PUCK *id.*

Itt jó futárom. — Nos, bohóka szellem,
106 Mi ujság e varázs liget körül?

PUCK.

Királyném szíve egy szörnyért hevül.
Míg ő szent lugosába rejtve szunnyad
Az álom-órán, ím, nem messze onnat
Egy durva kézműves ringyrongy sereg,
200 Mely kenyerét műhelyben szerzi meg,
Gyült össze, próba végett egy darabra,
Mit Theseusnak szánt a nászi napra.
E vastagbőrüekből egy szikár,
Ki Pyramus szerepét fűtta már,
205 Jelenet végén a bokorba mén;
Igy rá bűvös hatalmat nyertem én
S vállára nyomtam egy számárfejet:
Most jó Thisbének újra felelet
S az én játszóm kilép. A többi meg,
210 Mint egy vadászt sejtő vadlud-tömeg,
Vagy rőt lábú varjak csoportja, mely
Lövés után káromva röppen el
S széledve söpri a híg levegőt:
Úgy futnak el mind, megpillantva őt.
215 Én úzom: bukdosik egymáson ált',
Ki tolvajt, ki segítséget kiált.
Igy halva el érzésök, szellemök,
Az érzéketlen támad ellenök:
Megtépi tüske, galy, s egy-egy darab
220 — Itt köntös-ujj, ott főveg — elmarad.
Míg őket én így kergetem agyon
S szép Pyramust változva ott hagyom:
Véletlenül ébred Titánia,
És egy számárba kell bódulnia.

OBERON.

225 Jobban ütött ki, hogysém gondolám.
De csöppentél az atheni szemébe
Szerelmi nedvet, mint parancsolám?

PUCK.

Aludva leltem; és ott közelébe
Van a leány is, (ebben sincs hiba,)
230 Ha ébred, előbb azt kell látnia.

DEMETRIUS és HERMLA *jónak.*

OBERON.

Állj félre: itt jó az én emberem.

PUCK.

A nőszemély az, de a férfi nem.

DEMETRIUS.

Oh mért orcázod a ki úgy szeret!
Ily szóval öld megölő ellened.

HERMIA.

- ²³⁵ Köszönd, ha szidlak: mást érdemlenél,
Mert félek, átkomra méltót tevé.
Ha meggyilkoltad álmában Lysandert
S vérben bokáig vagy: gázold a tengert
És ölj meg engem is.
- ²⁴⁰ Fényéhez a nap oly hú nem vala
Mint Hermiához ő. S elillana
Míg én aluttam? . . . Inkább elhiszem
Hogy a kerek föld átlukad, s ezen
Keresztül búvik az éjféli hold
- ²⁴⁵ Hogy elbámul délben az ántipód.
Te gyilkolád meg; úgy van, nincs különben,
Gyilkos lehet csak, ily halotti színben.

DEMETRIUS.

- Nem, a legyilkolt lesz inkább ilyen;
Kegyetlenséged átveré szívem,
- ²⁵⁰ S te, gyilkosom, te szép vagy, mint maga
Amott Venus tündöklő csillaga.

HERMIA.

S hogy illik e beszéd Lysanderemre?
Add vissza jó fiú; mondd, hol van? merre?

DEMETRIUS.

Kutyáknak adnám inkább tetemét.

HERMIA.

- ²⁵⁵ Kutya! ne bosszants hogy szüz illemét
Áthágja nyelvem. Meggyilkoltad őt?
Ember se légy hát emberek előtt.

Oh, mondj valót ez egyszer kedvemér':
Ébren, ugy-é, ránézni sem merél
280 S álmába mérted rá a hős csapást?
Egy féreg, egy kigyó se tenne mást!
Az tette, kigyó: kettősb nyelvvel a
Sem szúr, mint a tiéd, te vipera.

DEMETRIUS.

Kár így tüzelni ok nélkül, leány:
285 Lysander vére nem kiált reám,
Nem is tudom, hogy meghalt volna már.

HERMIA.

Oh monddsa, kérlek: jól van ugy-e bár?

DEMETRIUS.

S ha megsugom, mi a jutalmazás?

HERMIA.

Felszabadítlak, hogy többé ne láss. —
370 Utált körödből most megyek, tova;
Ha él, ha nem: engem ne láss soha.

(El.)

DEMETRIUS.

Minek kövessem mig így dühödik:
Jobb itt maradnom egy kis ideig.
Búm a teherrel súlyosbnak találom
375 Mellyel adós neki a bukott álom;
Hadd rója most le, vagy csak részbeli
Kamatját is: hagyom törleszteni.

(Lefekszik.)

OBERON.

Puck, mit miveltél! mily nagy baklövés!
Most egy igaz szerelmezt a nedü
380 Varázsa által megront bűvöd, és
A hű lesz csalfa, nem a csalfa hű.

PUCK.

Rendes dolog: hogy mig hű marad egy,
Az eskübontó milliókra megy.

OBERON.

Repülj szélgyorsasággal e cserén át,
285 Ne nyúgodj míg föl nem leled Helénát,
Szerelmi gondban ő beteg, sohajt,
Halvány szegényke, szenved annyi bajt.
Te holmi káprázattal csald elő,
Ha ez fölébred, már itt legyen ő.

PUCK.

290 Futok, repülök; így ni, la!
Gyorsabban mint tatár nyila.

(El.)

OBERON.

Bíborszínü kis virág,
Melyet Ámor íve lőtt,
Önts szemére báj-erőt.
295 Hogy, ha ébred s látja őt,
Benne leljen égi nőt,
Mint ott Vénus, oly dicsőt. —
No, ha ébredsz s látod őt,
Tőle kérd a gyógyyerőt.

PUCK *visszajő.*

PUCK.

300 Tündér táborunk feje!
Ím Heléna, és vele
Az elvétett hű legény
Ki szerelmet esd szegény.
Nézzük úgy-e? furcsa baj:
305 Beh bolond az ember faj!

OBERON.

Állj idébb; a neszre majd
Melyet ütnek, ébred ez.

PUCK.

S kettő egy után sohajt;
E bizony jó tréfa lesz.
310 Nincs nekem oly mulatság
Mint az összevisszaság.

LYSANDER és HELÉNA *jönnek.*

LYSANDER.

Csak azt ne mondd, hogy gúnyból hódolok;
Gúny és neveltség nem hullajt könyvet;
Nézd, sirva esküszöm, s a mely dolog
315 Könnyel fogant, gyanúba nem jöhet.
Hogy volna ez csúfság? hogy nézed annak
Őszinte zálogit igaz szavamnak?

HELÉNA.

Mind többre-többre mén az álkodás.
Eskü öl esküt: oh, ördögi szentség!
320 Mind Hermiáé volt e fogadás:
Mérj esküt esküvel, nem lesz különbség;
Tedd serpenyőbe az enyim s övét,
Egyforma könnyűk, mint hitvány meséd.

LYSANDER.

Nem volt eszem, hogy néki esküvém.

HELÉNA.

325 Most nincs ha megtöröd, azt mondom én.

LYSANDER.

Demetrius nem érted, érte lángol.

DEMETRIUS (*felsemken*).

Helén, te nimfa, istennő, remek!
Oh mert mihez hasonlók e szemek!
Kristály ehez sár. Oh, és hogy dagad
330 E csókoló cseresznye: ajjakad!
Taurus hegyormán a fehér fagyott hó,
Mít a fölszél tisztára söpre, holló
A te kezedhez. Oh, e fejedelem-
Fehérszint hagyd csókkal pecsétlenem!

HELÉNA.

335 Szégyen! gyalázat! Így rám esni mind;
Csúfot belőlem úzni terv szerint;
Ha lovag-érzés volna bennetek,
Nem hagyna ily bántalmat tennetek.
Tudom, gyűlöltek: hát gyűlölni sem
340 Birtok, csupán gúnyt úzve kettesen?

Volnátok férfi, mint így szemre-főre,
Tekint'nétek bizony a gyenge nőre;
Miért ez eskü, bók, túlzó magaszt,
Midőn gyülvők szívből, tudom azt.
345 Vágytársak lévén Hermiát szeretni,
Vetélkedtek Helénát kinevetni.
Be hősi tett, be férfias merény,
Könyet facsarni gúnyjal egy szegény
Leány szeméből! tenné azt nevelt,
350 Így sértegetni gyöngé szívűt kebelt,
Csak, mert türelmét szegni kedve telt?

LYSANDER.

Nem szép, Demetrius, ne tégy ilyet;
Tudom, hogy Hermiáért ég szived,
S én tiszta szívből önként rád hagyom
355 Szerelméből a mi részem vagyon,
S Helénához te hagyj egész jogot,
Kit szeretek, halálíg is fogok.

HELÉNA.

No, ember ennyi gúnyt még nem lehellett.

DEMETRIUS.

Lysander, csak maradj Hermia mellett,
360 Ó nem kell, s ha szerettem, vége már.
Ónála vendég volt szívem, de már
Helénájához megtért, mint haza,
Ott is marad.

LYSANDER.

Helén, nem igaz a!

DEMETRIUS.

Meg ne hazudtold, ha nem ismered
365 — Mert meglakolsz — igaz hűségemet. —
Ott jó a kedves, ki téged szeret.

HERMIA *jd.*

HERMIA.

Az éj, ki a szem tisztét elveszi,
Fülünk hallásra élesbbé teszi,
S a mennyi részben csökkenté a látást,
370 A hallószervnek ad megannyi rá'dást.

Szemem, Lysander, téged nem lele,
Fülem hangod nyomán vezérele.
De mér' hagyál ott oly gyöngédtelen?

LYSANDER.

Maradhat-é, kit úz a szerelem?

HERMIA.

375 Lysandert tőlem szerelem? miféle?

LYSANDER.

Saját szerelmem: a bájos Heléne
Ki az éjt dicsőbben aranyozza meg
Mint ott ama tüzes O-k, s fény szemek.
Mit jársz utánam? vagy nem érted el:
380 Hogy útálatból szöktem tőled el?

HERMIA.

Nem, e szavad nem érzésből jövő.

HELÉNA.

No lám! ez is egy összeesküvő.
Oh, értem, hárman összefogtatok
Hogy velem ily galádul bánjatok.
385 Rosz Hermia, te hálátlan leány!
Együtt ezekkel fúvod a követ
Hogy, mint csalétek, gúny-verembe csalj?
Hát mind ama közös terv, fogadott
Testvéri hűség, jól telt kedves órák,
390 Midőn szidtuk a gyors lábú időt
Ha válni kelle — mind felejtve van?
El iskolánk? az ártatlan gyerekkor?
S midőn, két művész istennő gyanánt,
Együtt teremténk tüvel egy virágot,
395 Egy mintaképről, és egy pamlagon,
Egy dalt csicsergve, egy hangkulcs szerint,
Mintha kezünk, keblünk, elménk, szavunk
Csak egy lett volna. — Így nővénk együtt
Mint összeforradt két cseresznye, mely
400 Elválva látszik, válva mégis egy;
Mint egy kocsányon termett pár bogyó;
Ránézve két test, benne szív csak egy;
Vagy mint cimerben lévő két paizs,
Egy úr sajátja, egy sisak földi.

405 S te szétszakítnád régi szent frigyünk
Hogy sértegetni férfiakhoz állj?
Ez nem barátság, nem leányhoz illő:
Ezért nemünk is megró, nemcsak én,
Habár csak én érzem bántalmidat.

HERMIA.

410 Bámúlok e tüzes beszédiden;
Nem ér gunyollak: úgy látszik te engem.

HELÉNA.

Hát nem te kiszletéd gúnyból reám
Lysandert, hogy szemem s arcom dicsérje?
S Demetriust, a másik kedvesed
415 (Ki az imént még lábbal rugdosa)
Hogy nimfa, égi, istennő, remek
Névvel ruházzon? Mért beszél ilyet
Ha gyűlöl engem? És mérthogy Lysander
Tagadja lángját, mellyel keble dús
420 Irántad, és nekem színlel szerelmet,
Ha nem te kiszted, ha tudtadra nincs?
Bár, mint te, oly kapós én nem vagyok,
Nincs annyi kedvesem, se oly szerencsém,
De, hogy viszonzás nélkül kell szeretnem,
425 Megszánnod illenek, nem gúnyolódni.

HERMIA.

Nem foghatom meg a miket beszélsz.

HELÉNA.

Csak rajta hát! úgy! ölts szent képeket
S vond félre a szád ha háttal leszek;
Csak integessetek; szép tréfa ez,
430 Jól végrejátszva krónikába méltó.
Ha volna érzés, illem bennetek,
Nem tüztök engem ilyen célra ki.
Jó mulatást; egyrészt magam hibája;
Enyhíti majd távollét, vagy halál.

LYSANDER.

435 Várj, szép Heléna! halld mentségemet.
Szerelmem, éltem, lelkem, szép Heléna!

HELÉNA.

Ez már dicső!

HERMIA.

Ne gúnyold, édesem!

DEMETRIUS.

Ha nem fog a kérés: megtiltom *én*.

LYSANDER.

Tilalmod annyi, mint kérése volt:
440 Fenyegetésed nem hatalmasabb
Mint az ő léha esdeklései.
Helén, szeretlek, mondom, *életemre!*
S úgy esküszöm rá, hogy feláldozom
Az ellen, ki tagadná hogy szeretlek.

DEMETRIUS.

445 No, én azt mondom, hogy jobban szeretlek.

LYSANDER.

Ha mondod, állj ki, tettel bizonyítsd.

DEMETRIUS.

Jer hát —

HERMIA.

Lysander, mit jelentsen ez?

LYSANDER.

Odább, te szerencsen!

DEMETRIUS.

Nem! nem fog ő —
Csak úgy mutatja; teszed úgy-e, mintha
450 Jönnél, de nem jössz. Gyáva hős, eredj!

LYSANDER.

Bocsáss, te macska, bojtorján, te, te!
Mert úgy lerázlak, mint hitvány kigyót.

HERMIA.

Mily durvaság ez? Hogy váltál ilyené?
Kedves?

LYSANDER.

Kedves? odább, cirmos tatár!
455 Te undok gyógyszer, te gyülölt itall!

HERMIA.

Nem tréfa ez?

HELÉNA.

Dehogy nem; a tiéd is.

LYSANDER.

Demetrius, én állok a szavamnak.

DEMETRIUS.

Kötés jobb volna; mert lám visszatart
Gyenge kötés is; nem bízom szavadba.

LYSANDER.

460 Mi! hát megüssem, megverjem, megöljem?
Bár gyűlölöm, csak nem bántom talán?

HERMIA.

Bánthatsz-e jobban, mint gyűlöleteddel?
Gyűlölsz! miért? Oh jaj! mi dolog ez?
Nem Hermia vagyok? s te nem Lysander?
465 Rútabb se volnék tán mint azelőtt.
Hisz még szerettél csak ez éjjel is,
S elhagytál volna, (oh, ne adja isten!)
Nem tréfa ez?

LYSANDER.

Akár megesküszöm.
Én többé látni sem ohajtalak.
470 Reményt se táplálj, nincs kérdés, se kétség;
Nem tréfa, szentvaló, elhidd bizonynyal:
Gyűlöllek, és Helénát szeretem.

HERMIA.

Oh jaj! — te szemfényvesztő! te virágmoly!
Szerelem tolvajja te! Azért jövől,
475 Hogy éjjel ellopod kedvesem szívét?

HELÉNA.

Szép, szép; bizony szép! Hát nincs benned egy csöp
Leány szemérem, vagy tartózkodás?
Nem nyugszol a míg gyöngéd nyelvem is
Ki nem tör ellened? Te váz, te báb te!

HERMIA.

⁴⁸⁰ Még báb? dehogy! Most értem a bibét:
Ő természetet hasonlítottátá
Egymással össze: hogy ő lám magas,
Ő ilyen olyan szál derék személy,
Míg végre győzött nyulga termete. —
⁴⁸⁵ Azért nővél hát oly nagyot kegyében,
Mert én ily törpe, ily kicsiny vagyok?
Milyen kicsiny, te? te festett karó, he?
Milyen kicsiny, he? csak nem oly kicsiny
Hogy fel ne érje körmöm a szemed?

HELÉNA.

⁴⁹⁰ Kérlek, ha gúnyolódtok is, urak,
Ne hagyjátok: sohsem voltam hamis,
Civódní mint ő, semmi hajlamom,
Igazi leány vagyok a gyávaságban:
Ne hagyjátok rám jóni, hogy megüssön.
⁴⁹⁵ S ne gondoljátok, hogy mivel kisebb
Bírok vele.

HERMIA.

Kisebb! no lám, megint.

HELÉNA.

Ne bosszankodjál, édes Hermiám,
Hísz jól tudod, mindig szerettelek,
Sohsem vétettem, őrzém titkaid,
⁵⁰⁰ Kivéve most egyszer Demetriusnak
Sugtam meg éji elszökésteket.
Ő jött utánad, én meg útána;
De elszidott, s ijesztetett nagyon
Hogy megver, megtapos, sőt hogy megöl.
⁵⁰⁵ Most hát, ha békén hagytok, elmegyek
Bolondságimmal, vissza Athenébe,
És nem bolyongok itt. Eresszetek:
Lám mily bohó és együgyű vagyok.

Nemzeti Színház.

Általános

Pest, szombaton, április 23-án, 1864.

Bérletszünet.

II-dik rendkívüli előadások:

SHAKESPEARE VILMOS

születésnapjának háromszázados emlékére. ELŐSZÓR:

Szent-iván-éji álom.

Színzáró felvonásban, zenével. Irta Shakespeare Vilmos. Fordította Arany János. Zenejét szerette Mendelssohn-Bartoldy Bódog. Az ózra új jelmezek a bécsi cs. k. várszínház mintái után Papp József főruhátárnok felügyelete alatt készülték. Az új díszítményeket festette Horn Róbert, díszítő. A csoportokat szerette és betanította Campilli Frigyes, balletmester. Az 5-dik felvonásban előadandó „Bergamasca” táncot előadják Retter Irma és Campilli Karnaag; Erkel Ferencz. Rendező: Saigligeti.

Személyek:

Theseus, Athéna ura	—	Feleki	Puck, vagy Robin pajzsa	—	Szendehelyi
Egeus, Hermis atya	—	Saigligyi	Ész	—	Saigligeti János.
Lysander	—	Lezdvai	Második tündér	—	Kocsonk Leop.
Demetrius	—	Paulai	Harmadik tündér	—	Miskovics M.
Philotus, szeszély-rondó Theszeusnál	—	Kovács Gy.	Babvirág	—	Baróci A.
Vendler, ács	—	Tóth József	Pókhaló	—	Hübner Vilmos.
Gyula, szentes	—	Berkó	Moly	—	Kocsonk Kar.
Zachary, lakos	—	Saigligyi	Mustárang	—	Nyitvai Irma.
Dulán, fűvő-földész	—	Szentházy	Pyramus	—	—
Quondus, üstföldész	—	Komáromy.	Thyrsus	—	—
Öntővár, mező	—	Sántha.	Pal	—	—
Hippolita, asszaszkirályné	—	Jókainé	Holdvilág	—	—
Hermis, asszasz Lysanderbe	—	Prisilla Cornelia.	Oromlán	—	—
Helenis, asszasz Demetriusba	—	Lezdvainé.		—	—
Oboron, tündékirály	—	Egriasy.		—	—
Thania, tündékirály	—	Saigligeti Anna.		—	—

Más tündérek, királyok és királyfiak kíséretében.
Theseus és Hippolita kíséretében.
Helyszín: Athéna és egy kisvási erdő.

Kedvete f oraker, vége 10-odfal után.

Helyárok: szokás szerint.

En azon 13 rendezvény előadás második, melyeket a bérletkötésnyelben az igazgatóság kikötött közzenni, melyek alkalmasak a s. bérlet üzemeltetésére kivétel nélkül, tehát azok is, kik pályázatuk a bérletkötés előadásokban megjelölték, illető bérlet helyeket csapják a régi helyek lefedésére, mellet használják, mire névbe ma. d. e. 10 óráig méltóságosnak rendelkezni; azonnali mások kivételével a s. bérlet üzemeltetésére.

Holnap, vasárnap, április 24-én, bérletszünettel:

Másodszor:

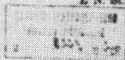
Szent-iván-éji álom.

A ki nem bérelt páholy-erkély- és sárszékjegyek iránt rendelkezései a pénztárnál d. e. 9-12, d. u. 3-5 óra közt.

Pest, 1864. Nyus: Emich & s. Alad. nyomdászok.

Z. N. St. G. P.

Kiadta CSEFREGI, titkár.

2. A Szent-Iván éji álom bemutatójának színlapja.

1
89

1470.

Hamlet

Dan királyfi

5 felvonásban, írta

Shakspeare

fordította

Arany János

Lévit 48. lap

II 11 190

3. A *Hamlet* Nemzeti Színház-beli első sűgőkönyvének címlapja.

HERMIA.

No hát eredj. Ki gátol hogy ne menj?

HELÉNA.

⁵¹⁰ Ez a bohó szív a mely itt marad.

HERMIA.

Lysandernél, ugy-é?

HELÉNA.

Demetriusnál.

LYSANDER.

Ne félj, Heléna: egy ujjal se bánt.

DEMETRIUS.

Nem ám! dacára hogy *te* pártolod.

HELÉNA.

⁵¹⁵ Jaj, ez nagyon gonosz ha megharagszik,
Szilaj volt már az oskolában is.
S nagyon erős tud lenni, bár kicsiny.

HERMIA.

Megint kicsiny? alacson meg kicsiny?
Eltúritek hogy így csúffá teszen?
Bocsássatok rá.

LYSANDER.

Elmenj törpe jószág!

⁵²⁰ Te cseppnyi-csepp, te kis göcs, te parányi,
Te makkopáncs.

DEMETRIUS.

Be kész vagy egy olyan
Mellett, ki megveti szolgálatod.
Ne törd magad; ne szólj Heléna mellett;
Pártját se fogd, mert hogyha még iránta
⁵²⁵ Csak legkisebb szerelmet is mutatsz,
Torkodra forr.

LYSANDER.

No már nem csüng nyakamban,
Kövess, ha mersz; lássuk melyőnk joga
Helénához különb: enyim? tied?

DEMETRIUS.

Kövesselek? lépést tartok veled.

(LYSANDER és DEMETRIUS el.)

HERMIA.

⁵³⁰ No szép kisasszony! ez mind a te műved.
Csak ne osonj el.

HELÉNA.

Nem hiszek neked,
S gyűlölt körödben nem időzhetek.
Kezed cibálni gyorsabb mint enyém,
De lábam hosszabb, így elfutok én.

(El.)

HERMIA.

⁵³⁵ S mit mondjak erre? csak bámulok én.

(El.)

OBERON.

Ez a te munkád: mindig ily bakot lösz,
Vagy készakarva is dévajkodom.

PUCK.

Árnyak királya, hidd meg, tévedés.
Nem azt mondtad-e, hogy megismerem
⁵⁴⁰ Athéni öltözetrül emberem?
És annyiban nem jártam el hibásan
Hogy átheni szemére hullt varázsam;
És annyiban még jó hogy így esett,
Mert e kocódás furcsa egy eset.

OBERON.

⁵⁴⁵ Most viadalra helyet nézni járnak:
Vess hát, Robin, az éjre felleg-árnyat;
A csillagos menny boltját vastagon
Fedd barna köddel mint az Acheron;
Vezesd tévútra úgy e két konok
⁵⁵⁰ Szerelme, hogy vesziessenek nyomot.
S majd a Lysander hangját vedd elő,
Boszantsd Demetriust míg tűzbe jó;
Majd mint Demetrius szórj szitkokat,
Csald messzi egymástól az ifjakat,

- 555 Míg homlokukra, verdő szárnyon, ólom
 Lábbal csúsz a halált utánzó álom:
 Akkor Lysandernek facsard szemébe
 Ezt a füvet: van oly erő levébe'
 Hogy róla minden búbáj tűnni fog
 560 S a szemgolyó szokott fénnel forog.
 Ha ébrednek, mind e visszavonás
 Álom legyen csak, meddő látomás.
 És Athenébe visszatérjenek,
 Halálíg tartó frigyben éljenek.
 565 Míg ebbe' jársz, én elkérem, megyek,
 Királynémtől az indus gyermeket;
 Szemét az ocsmány bú alól feloldom,
 S szent lesz a békeség, a régi módon.

PUCK.

- Uram, siessünk; ím gyorsan szegik
 570 Az éj sárkányi a föld fellegit;
 Ím Aurora követje már közelget,
 Fényes világa minden kósza lelket
 A cinterembe úz; s a kárhozottak
 Kik átalút- s folyamsírban nyugodtak,
 575 Mind féregágyba visszamentenek,
 Hogy a napfény ne lássa szégyenek,
 Mely napvilágról önkint számüzé
 S örökre, az éj árnyai közé.

OBERON.

- De mi nemesebb szellemek vagyunk.
 580 Mert én a Hajnal kedvesével is
 Gyakran vadászva járom a pagonyt,
 Míg napkelet kapúja lángot ont,
 S tengerre tárva ékes szárnyait
 Arannyá festi zöld hullámainat.
 585 Te mindazáltal ne időzz, siess,
 Hogy viradatra készen itt lehess.

(EL.)

PUCK.

- Fel s alá, fel s alá,
 Hordom őket fel s alá;
 Falu, város fél, ha lát;
 590 Goblin, hurcold fel s alá!
 Itt jó egyik.

LYSANDER jö.

LYSANDER.

Hol vagy, Demetrius, te büszke? szólj!

PUCK.

Itt, itt gazember! készen. Hát te hol?

LYSANDER.

Megyek no!

PUCK.

Jer hát; víni jobb e hely

⁵⁹⁵ S egyenlőbb.

(LYSANDER a hang után el.)

DEMETRIUS jő.

DEMETRIUS.

Hé! Lysander! hát felelj.

Te nyúl, te gyáva! elszöktél ugy-e?

Hová rejtéd a bőrod? Itt vagy-e?

PUCK.

Te gyáva szájhős! teli kérkeded

A bokrokat s a csillagos eget:

⁶⁰⁰ S nem mersz kiállni? jer, gaz fattyuja!

Vesszőre várlak: mert hitvány pulya

Ki fegyvert vonna rád.

DEMETRIUS.

Ott vagy? megállj!

PUCK.

Kövesd a hangom: víni jobb e táj.

(DEMETRIUS és PUCK el.)

LYSANDER visszajő.

LYSANDER.

Ő fut előlem, mégis ő dacol,

⁶⁰⁵ A merre hí, megyek, s nincs ott sehol.

A gazfi gyorsabb lábu mint magam,

Váltig futottam, de ő meg rohan;

El is buktam: sötét van, zord a hely;

Lenyugszom. Áldott napvilág, jövell!

(Lejékszik.)

610 Csak egyszer lássam szürke fényedet:
Majd megtalálom, hogy megemleget.

(*Elalszik.*)

PUCK és DEMETRIUS *visszajőnek.*

PUCK.

Ha! ha! ha! nyúlszívű; lám elmaradsz!

DEMETRIUS.

Várj meg ha mersz, no! de jól tudom azt,
Csak bújsz előlem, zugról zugra méssz
615 S nem mersz megállni hogy szemembe nézz.
No merre vagy hát?

PUCK.

Itt la: ide gyer!

DEMETRIUS.

Nem; mert bolondítsz. De nem viszed el:
Csak én szemedbe lássak napvilágon!
Most menj dolgozdra. Szörnyű bágyadságom
620 E gyepre hosszan nyúlni kényszerít.
Várj el mihelyt a napfény közelit.

(*Lejékszik s elalszik.*)

HELÉNA *jő.*

HELÉNA.

Oh, terhes éj! hosszú unalmas éj!
Rövidülj már; s te, reggel, hozz vigaszt,
Hogy hazatérjek a nap fényinél
625 Ezekről, kiket köröm úgy riaszt.
S te, ki nem mindég futsz a bú szemétől,
Oh vonj el, álom, a magam körétől.

(*Elalszik.*)

PUCK.

Még csak három? Egy hián
Kétszer kettő férfi, lány.
630 Jön az is, de halovány.
Ámor úrfi nagy zsvány,
Tőle ily bolond a lyány.

HERMIA *jő.*

HERMIA.

Soha ily aléltság! ennyi leverő!
Megtépve tüskén, ázva harmaton:
635 Nem járni, bennem csúszni sincs erő;
Lábam nem oly gyors mint kívánatom.
Virradtig itten egyet pihenek.
Ég óvd Lysandert, ha megküzenek!

(Lefekszik.)

PUCK.

Úgy, úgy,
640 Jól alugy:
Hadd kenem
Szerelem-
Vert szemedre
Gyógyszerem.

(A nedvet LYSANDER szemébe jacsarva.)

645 Ha ébredsz,
Érezz
Nagy gyönyört
A gyülölt
Régi kedves bájain.
650 Édes álom elmultával
Teljesüljön a nótával:
„Kiki a maga párjával”;
Jancsi Pannit nyerje meg,
Zsák a foltját lelje meg;
655 Hím a nőtényt vigye haza,
S ne legyen panasza.

(PUCK el. LYSANDER, DEMETRIUS stb. alva maradnak.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

Ugyanott.

TITÁNIA és ZUBOLY, *Tündér-kísérettel; hátul OBERON láthatatlanul.*

TITÁNIA.

Jer, ülj le mellém e virágpadon,
Én kedves orcád majd simogatom
És pézmarózsát tűzdelek hajadba,
Szép nagy fülednek csókra csókot adva.

ZUBOLY.

⁵ Hol van Babvirág?

BABVIRÁG.

Tessék.

ZUBOLY.

Vakard a fejem, Babvirág. — Hol van moszió Pókháló?

PÓKHÁLÓ.

Tessék.

ZUBOLY.

¹⁰ Moszió Pókháló; édes moszió, vegye a fegyverét,
s öljön le nekem egy vörös combu poszméhet valami
bogánckóró tetején; aztán, édes moszió, hozza ide
nekem a limpes-lompos mézet. De ne törje magát
nagyon, moszió; és vigyázzon moszió, hogy a lépet se
¹⁵ törje ám el; sajnálnám, ha bekeverné magát a mézzel,
signor — Hol van moszió Mustármag?

MUSTÁRMAG.

Tessék.

ZUBOLY.

Adja az öklét, moszió Mustármag. Kérem, ne ce-rimóniázzon, édes moszió.

MUSTÁRMAG.

²⁰ Mit tetszik parancsolni?

ZUBOLY.

Semmit, édes moszió, csak hogy segítsen Pókháló úrfinak kaparni. Borbélyhoz kell mennem, moszió; mert úgy sejtem, rettentő szőrös a pofám, pedig én oly csiklandós számár vagyok, hogy mihelyt a szakállam ²⁵ viszket, mindjárt vakarnom kell.

TITÁNIA.

Nem óhajtasz zenét, édes galambom?

ZUBOLY.

Nagyon zenére termett fülem van: hadd szóljon hát a doromb!

TITÁNIA.

Vagy, édesem, nem ennél valamit?

ZUBOLY.

³⁰ De biz igen, egy mérce abrakot; valami jó száraz zabot megropogtatnék. Úgy veszem észre, nagy étvágyam volna egy kötél szénára; csak nincs párja a jó édes szénának.

TITÁNIA.

Kalandor szellemim közül egyet ³⁵ Elküldök uj dióért az evethez.

ZUBOLY.

Jobban esnék egy vagy két marok száraz bükköny. De kérem, hagyja meg a cselédinek, senki se háborgasson: nagy expositiót érzek az alvásra.

TITÁNIA.

Alugy hát, én meg karjaimba fonlak. ⁴⁰ Tündérim el, el mind! ki merre lát.
Ekkép szövődik a lonc, a folyondár
Gyöngéden össze; így gyűrűzi a
Szil kérges ujjait a nő-borostyán.
Oh hogy szeretlek! oh, hogy olvadok!

(Elalussnak.)

PUCK *id.*

OBERON (*kilép.*)

- 45 Itt vagy, Robin. Ládd, ládd be gyönyörű!
Már szánni kezdem örült kinjait;
Imént a sűrűben előtaláltam,
E csúf bolondnak szedve illatot:
Megtámadám és összekoccanánk,
60 Mert épen akkor tűze fris szagos
Virágfűzért bozontos üstökére;
S mely másszor a bimbókon keleti
Gyöngyszem gyanánt duzzadva áll, a harmat,
Az most a gyöngé kis virág szemén
65 Mint könnyü rezge, a szégyen miatt.
Midőn kedvemre jól lekorholám
S ő szép szavakkal engesztelve kért,
Én sürgetém a váltott gyermeket;
Id'adta, mindjár' és el is vitette
66 Szellemlakomba gyors tündérivel.
Most, a fiú enyim levén, szemérlől
E csúnya rontást én is elveszem;
Te meg, fiam Puck, ez athénei
Fejérlől vond le azt a furcsa bőrt,
65 Hogy, ha fölébred, mint a többiek
Hadd térjen ő is Athénébe meg,
S ne jusson e kaland eszébe, csak
Mint egy rossz álom zaklatásai.
De már feloldom a tündér királynét.
70 Légy, minő vagy, kedvesem!
Láss, mikép látsz rendesen.
Diána fúve Ámor virágát
Győzze le tüstént, rontsa varázsát.
Ébredj királyném, szép Titánia!

TITÁNIA.

- 75 Oh, milyen álmak! kedves Oberon:
Míntha számárba lettem vón' szerelmes.

OBERON.

Ott fekszik a hű.

TITÁNIA.

De hogy eshetett ez?
Mily undorodva néz most rá szemem!

OBERON.

Csak csendesen! — Vedd le a főt, Robin.
80 Zenét, királyné, mely jobban leverje
A rendes álomnál érzésöket.

TITÁNIA.

Zenét! Zendüljön altató zeném!

PUCK.

Ha ébredsz, pislogj a magad számára szemén.

OBERON.

Zenét! — Királyném fogd kezem s jövel:
85 A föld, melyen alusznak, ringjon el.
Most a szivesség köztünk újra kel,
S holnap, ha Theseus nászt ünnepel,
Éjfélkor ott legyünk, s vig táncra fell
Áldást szerencsét rájuk adni kell.
90 Im e szerelmes két pár hű kebel
Hős Theseussal szintén összekel.

PUCK.

Szellemek királya! halld:
Hallom a pacsirta-dalt.

OBERON.

Ugy, királyném, szaporán
95 Lebbenünk az éj után.
Kerüljük a földgolyót
Sebesebben mint a hold.

TITÁNIA.

Jer királyom; s szállva majd
Fejtsd meg ezt az éji bajt:
100 Alva hogy juték ide,
E halandók közibe.

(Kärtharsogs.)

(Ei mind.)

THESEUS, HIPPOLYTA, EGÉUS, KISÉRET jönek.

THESEUS.

Menjen, az erdészt hívja valaki.
Bevégezők e hajnal ünnepét,
S minthogy korán van és elég idő,
105 Hadd hallja mátkám az ebek zenéjét. —

Le kell nyaklózni a völgyben nyugotra. —
Hívjátok, mondom, a vadászt hamar. —
Mi, szép királyném, a tetőre hágunk
S hallgatjuk a zenélő zürzavart
110 Mit a viszhang s kutyáim serge tart.

HIPPOLYTA.

Ott voltam egyszer Cadmus- s Herculessel
Midőn medvét hajtottak spártai
Ebekkel Creta erdein: sohsem
Hallottam oly szép hősi zajt: az erdők,
115 A lég, a forrás, minden ott körül
Egy lármahang volt. Nem hallék soha
Oly zengő zürzavart, oly méla dörgést.

THESEUS.

Az én kutyám is mind spártai faj,
Lefüggő száju, sárga mind; s fülökkel
120 Lesöprik a fűről a harmatot;
Leppentyüik mint a thessal bikáé;
Lassúk futásra, de szájuk harang:
Alább-alább mind. Úgy hogy összezengőbb
Vonítást kürtre nem hallott soha
125 Se Creta, Sparta, sem Thessalia;
Itélj, ha hallod. — Ej! miféle nimfák?

EGÉUS.

Uram, ez itt az én leányom, alva,
É meg Lysander; az Demetrius;
Amaz Heléna, ősz Nedar leánya;
130 Csudálkozom, hol járnak itt rakáson.

THESEUS.

Úgy lesz, korán fölkeltek, nézni május
Ez ünnepét, s meghallva szándokom,
Előre jöttek, itt üdvözleni. —
De szólj, Egéus, nem *ma* van kitűzve
135 Hogy válaszát kimondja Hermia?

EGÉUS.

Ma van kegyelmes úr.

THESEUS.

Jöjön vadásznép, és kürtölje fel.

(Kívül kürtöszó és zará.)

DEMETRIUS, LYSANDER, HERMIA és HELÉNA *felriadnak.*

THESEUS.

No, jó reggelt fiúk. Bálintnap elmúlt:
S még csak most párosodnak e rigók?

LYSANDER.

¹⁴⁰ Uram, bocsánat!

(Térde esnek.)

THESEUS.

Kérem, álljatok fel.
Tudom, vetélytársak valátok együtt:
Hogy a csudába hát e szép barátság?
Hogyan fér össze gyűlölet s vetély,
Hogy együtt hálnak és egyik se fél?

LYSANDER.

¹⁴⁵ Uram, zavartan, fél álomba', fél-
Imette szólok: egy lelkem hite!
De nem tudom, hogyan jövék ide;
Úgy gondolom, (hazudni nem szeretnék,
Úgy van — hogy is van? már emlékezem):
¹⁵⁰ Én Hermiával szöktem e ligetbe,
Hogy Athenéből oly vidékre fussunk
Hol az athéni törvény szigora —

EGÉUS.

Elég! elég! Uram, hallottad ezt!
Törvényt kívánok, törvényt a fejére.
¹⁵⁵ Szökni akartak; lásd, Demetrius,
Igy téged, engem is megrablani,
Téged arádtól és engem szavamtól,
Adott szavamtól, hogy lányom tiéd.

DEMETRIUS.

Uram, Heléna megmondá nekem
¹⁶⁰ Szándékukat s hogy e ligetbe szöktek;
És én követtem őket dühösen,
Engem pedig szerelmes szép Heléna.

De jó uram, nem t'om mi csoda által
(Mert csoda volt) szerelmem Hermiához
165 Mint hó elolvadt, s most olyan nekem
Mint holmi játékszer emléke, mely
Kicsiny koromban vágyam célja volt;
Most minden érzés, hű erély szivemben,
Szememnek tárgya s minden gyönyöre
170 Csupán Heléna. Ő volt jegyesem
Mielőtt csak láttam volna Hermiát:
De megvetém e tápot, mint beteg;
Gyógyulva megjött a természetes
Íz; most kívánom, érzem, jól esik,
175 S hozzá örökre hű is maradok.

THESEUS.

Jó sors hozott így össze hű szivek,
De majd beszéltek erről többet is. —
Egéus, én megmásítom szavad,
Mert még ma e két pár, együtt velünk,
180 Oltár előtt örökre egyesül.
És, minthogy a reg java elhaladt,
A célba vett vadászat elmarad.
Jerünk Athénbe vissza, édesem,
Hármas menyegzőt ülni fényesen. —
185 Jer Hippolyta.

(THESEUS, HIPPOLYTA, EGÉUS, KISÉRET *el.*)

DEMETRIUS.

Előttem ez mind elfut, összefoly
Mint felhővé mosódó messzi hegység.

HERMIA.

Nekem meg olyan, mintha két szemem
Kettőzve látna mindent.

HELÉNA.

Nekem is:
190 Meg mintha kincset leltem volna, mely
Enyém is, mégsem az: Demetriust.

DEMETRIUS.

De hát ébren vagyunk? tudjátok azt?
Úgy rémlik egyre alszunk, álmodunk.
Vagy itt volt és hívott a fejedelem?

HERMIA.

195 Itt ám, atyám is.

HELÉNA.

Meg Hippolyta.

LYSANDER.

S azt hagyta: menjünk oltárhoz velök.

DEMETRIUS.

Úgy hát nem álmodunk. Jerünk utána;
Majd elbeszéljük álmunkat menet.

(*El mind.*)

(ZUBOLY fölébred.)

ZUBOLY.

Aztán, ha végszavam következik, hivatok, s jelenek: — a legközelebbi így van: „Szépséges Pyramus.” — Hé! ha! hó! — Vackor Péter! Dudás, a fuvófoldozó! Orrondi, az üstfoldozó! Ösztövé! — Isten engem! most elszöktek, itt hagytak alva. Rettentő különös látásom volt. Azt álmodtam, hogy — és legyen a ki megmondja micsoda álom volt az: az ember csupa sült szamar ha azt az álmot meg akarja fejteni. Úgy tetszik, mintha én, izé — nincs élő teremtés ki megmondhassa, mi voltam én. Úgy tetszik, mintha én ... mintha nekem, izé — de az ember futó bolond ha meg akarja mondani, mim volt nekem. Ember szeme nem hallott olyat, ember füle nem látott olyat, ember keze nem képes azt izlelni, se nyelve felfogni, se szive kimondani, milyet álmodtam én. Rábeszélem Vackort, csináljon egy nótát erről az álomról; e legyen a címe: „Zuboly álma”, mert még most is zubog a fülem belé; s eldallog egyik jelenet végén a fejedelem előtt; vagy talán, hogy annál tetszősb legyen, Thisbe halálán fúvom el.

MÁSODIK SZÍN.

Athéne. Szoba Vackor lakásán.

VACKOR, DUDÁS, ORRONDI, ÖSZTÖVÉR *jönnek.*

VACKOR.

Küldtetek Zubolyékhoz? haza került már?

ÖSZTÖVÉR.

Hire hamva sincs. Kétségkívül transportálták.

DUDÁS.

²¹⁰ Ha meg nem jó, vége a darabnak. Sohse megy el; úgy-e nem?

VACKOR.

Lehetetlen; egész Athenében nincs ember ki Pyramust eljátssza; csak ő.

DUDÁS.

²²⁵ Ugy van; egyedül neki van legtöbb esze minden athénei kézműves közt.

VACKOR.

Meg a legderekabb személye is hozzá; kellemes hangra nézve pedig valóságos musta.

DUDÁS.

Akarád mondani, *mustra*: hisz a musta, isten akárhova tegye! csizmadia jószág.

GYALU *jó*.

GYALU.

²³⁰ Urak, a fejedelem most jó a templomból, s vele együtt még két vagy három uri pár is kelt össze. Ha komédiánk elsül, a fejünk se fáj többé.

DUDÁS.

²³⁵ Szegény buksi Zuboly! Oda a tiz garas napidij élethosszant! mert sohse kerülte volna el a tiz garas napidiját; itt a nyakam, hogy a fejedelem megadta volna neki a tiz garas napidiját Pyramusért, meg is érdemlette volna; tiz garas mindennap egy Pyramusért, vagy semmi.

ZUBOLY *jó*.

ZUBOLY.

Hol vannak a pimaszok? hol vannak a nyúlszívűek?

VACKOR.

²⁴⁰ Zuboly! — Oh szivemelő nap! oh áldott óra!

ZUBOLY.

Uraim, csodát beszélek; de ne kérdjétek mit, mert ne legyen becsületes athénei ember, ha megmondom. Különben előadok mindent, úgy a hogy történt.

VACKOR.

Halljuk hát, kedves Zuboly!

ZUBOLY.

245 Tőlem ugyan egy szót se. Csupán annyit akarok
mondani, hogy a fejedelem megebédelt. Rajta, szedni-
vedni holmitokat! jó madzagot szakállaitokra; új galan-
dot cipőitekre; aztán, egy-kettő! a palotához; ki-ki
fussa át a szerepét; mert egy szó mint száz, a darab
250 el van fogadva. Thisbe mindenesetre tisztát vegyen;
a ki pedig az oroszánt játssza, le ne találja vágni a
kőrmét, hadd lógjon ki az oroszán körme gyanánt.
No meg aztán, színész barátim, ne egyetek se vörös-
hagymát se foghagymát, hogy kellemes legyen a lehelle-
255 tünk, akkor bizonyára megdicsérnek, hogy kellemes a
komédia. De szót se többet: el, el!

(Mind el.)

ÖTÖDIK FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

Athéne. Terem Theseus palotájában.

THESEUS, HIPPOLYTA, PHILOSTRAT, URAK és KISÉRŐK *jönek.*

HIPPOLYTA.

Csodát beszélnek e szerelmesek.

THESEUS.

Csodát, de nem valót: én nem hiszem
Ez agg meséket s tündér babonát.
Bolond s szerelmes oly fővő agyú
5 S ábrázó képzetű, hogy olyat is lát
Mit józan ész felfogni képtelen.
Az örült, a szerelmes, a poéta
Mind csupa képzelet: az egyike
Több ördögöt lát, mint pokolba férne;
10 Ez a bolond; nem máskép a szerelmes
Cigány nőtől is Helenát csinál;
Szent örületben a költő szeme
Földről az égre, égből földre villan,
S míg ismeretlen dolgok vázait
15 Megtestesíti képzeletje, tolla
A légi semmit állandó alakkal
Lakhellyel és névvel ruházza fel.
A képzelődés oly játékot űz,
Hogy, ha öröme gyúlad a kebel,
20 Megtestesíti ez öröm okát;
Vagy képzeletben éjjel megijedve,
Mily könnyen lesz egy-egy bokorbul medve?

HIPPOLYTA.

De a mint elbeszéli e kalandot,
S mily változáson ment érzelmök át,
25 Több az, mint puszta játszi képzelet,
S biztos valóvá nő ki az egész;
Mindenesetre különös, csodás.

THESEUS.

Itt jönnek épen víg kedvvel s örömmel.

LYSANDER, DEMETRIUS, HERMIA és HELÉNA *jönnek.*

Vigan, barátim! vígság, szerelem
30 Környezze szívetek.

LYSANDER.

Több várja minden
Fejedelmi lépted, ágyad, asztalod!

THESEUS.

Lássuk: mi lesz ma, tánc, vagy álca-játék,
E három óra évhosszát előlni
Az estebéd meg a fekvés között?
35 Hol a fejedelmi ünnep-rendező?
Mi van bohóság? Nincsen szindarab,
Egy óra kinját megenyhíteni?
Hol van Philostrat?

PHILOSTRAT.

Im! kegyelmes úr.

THESEUS.

No hát miféle tréfád van ma este?
40 Zenéd, vagy álcád? Szólj! Hogy csalni meg
A lomha estét multság ne'kül?

PHILOSTRAT.

Ím az időtöltések címsora:
Válaszd ki, fönség, mit kívánsz elébb.

THESEUS *(olvas).*

„A centaurok csatája; hárfá mellett
45 Éneklí egy athéni eunuch.”
Nem kell: el is beszéltem már arámnak,
Dicsőítvén bátyámat Herculest.

(Papíri nyujt.)

- „A részeg baccháns-asszonyok dühe,
Midőn széttépik a thrák énekest.”
- 50 Ez régi nóta, már akkor dalolták
Hogy én először Thébét megvevém.
„A hármashárom Múza, a minap
Koldulva elhalt Tudományt kesergi.”
Afféle gúnyvers, csípős, kritikus lesz,
- 55 Nem a mi vidám nászunkhoz való.
„Unalmas kurta színmű: Pyramus
És Thisbe; szörnyű víg tragédia.”
Tragédia s víg! kurta és unalmas!
Ez annyi, mint tüzes jég, barna hó.
- 60 Hogy fér meg együtt e megférhetetlen?

PHILOSTRAT.

- Uram, vagy tíz szó az egész darab,
Rövidnek már rövidebb nem lehet;
De még tíz szóval is hosszú nagyon,
Ezért unalmas; mert egész darabban
- 65 Nincs egy helyes szó, egy illő szerep.
Szomorújáték is, fejdelem, mivel
Magát leszúrja benne Pyramus.
Láttam a próbán, s meg kell vallanom,
Könyes szemekkel: de vígabb könyűt
- 70 Sohsem facsart még jóízű kacaj.

THESEUS.

Mik a szereplők?

PHILOSTRAT.

- Kérges tenyerű
Munkások Athenében, kik előbb
Észbeli munkát nem tettek soha,
S rövid elméjük most agyon csigázák
- 75 E szindarabbal, nászod ünnepére.

THESEUS.

De úgy megnézzük.

PHILOSTRAT.

Nem, felséges úr!
Nem érdemes; én végig hallgatám,
Semmit sem ér az, semmit a világon,

Ha csak kínjokba' nem gyönyörködöl,
80 Mint eltanulák s gyötrék magokat
Szolgálatodra.

THESEUS.

Már meghallgatom:
Mert semmi áldozat nem helytelen
Ha együgyű szív nyujtja s hódolat.
Menj, hívd be; — fogjunk helyet, asszonyim.
(PHILOSTRAT *el.*)

HIPPOLYTA.

85 Én szánva nézem a verdő nyomort
S szolgálatában megszakadt hűséget.

THESEUS.

Olyat nem is fogsz látni, édesem.

HIPPOLYTA.

Azt mondja, semmit nem tudnak, de semmit.

THESEUS.

Annál nemesb e semmit jól fogadnunk.
90 Fölvenni, a mit ők *elejtenek*:
S mi a szegény hűségtől nem telik
Kegy-számba tudni azt, nem érdemül.
A merre jártam, sok tudós nagy ember
Kigondolt üdvözléssel jött élém;
95 Sápadni láttam őket és remegni,
Pontot csinálni mondat közepén,
Gyakorlott szájjal, félsz miatt, hebegni
És végre némán abba hagyni, — nem
Köszöntve engem. Hidd el, édesem,
100 Hogy mégis üdvözölt e hallgatás,
Mert a szerényen rettegő alázat
Jobb szónok énelőttem, mint kereplő
Nyelvével a tolárd ékesbeszéd.
A szótlan együgyűség, szeretet,
105 Sokat mond nékem, bárha keveset.

PHILOSTRAT *ib.*

PHILOSTRAT.

Fönség! ha tetszik, itt van a prolog.

THESEUS.

Jöjjön be.

(*Harsonák.*)

A PROLOG *jő.*

PROLOG.

„Ha nem tetszünk, nincs más kívánatunk.

Ne véld uram, hogy jöttünk sérteni,

¹¹⁰ Csak kimutatni. Jó akaratunk

Ezen végcéllal fogjuk kezdeni.

Tekintse fönség, hogy célunk elérve.

Magas tetszése lévén jutalom,

Az nem sok. A mit tehetünk kedvére,

¹¹⁵ Nem tesszük. Azért, hogy szállja unalom,

Készen a játszó; mindjárt kezdik el,

S megtudja minden, a mit tudni kell.”*)

THESEUS.

Nem ponton áll meg a jámbor sehol.

LYSANDER.

Úgy nyargalá meg prologusát, mint egy szilaj

¹²⁰ csikót: nem birta megállítani. Jó tanulság ez, fönséges úr, nem elég csak beszélni, helyesen is kell.

HIPPOLYTA.

Valóban, úgy játszott prologusán, mint fuvolán a gyermek: hangot birt adni, de dallamot nem.

THESEUS.

Egy összebomlott lánc volt e beszéd,

¹²⁵ Minden szem összefügg, mégis zavart. —

Mi lesz most?

PYRAMUS, THISBE, FAL., HOLDVILÁG, OROSZLÁN *jőnek mint néma csoportozat.*

PROLOG.

„Nagysádtok e dolgon csudálkozhat nagyon,

Mig kiderül minden, a mi rejtve vagyon.

Ez ifju Pyramus, bárki megtudhatja,

¹³⁰ És e szép leányzó Thisbe, nem tagadja.

Ez a sáros, meszes férriu fal légyen,

Mely a szeretőket választja irégyen.

*) Másképen is pontozható.

Melynek hasadékán két szerető szája
 Suttogott örömmel, senki ne csodálja.
 135 Ez, a kinél lámpás, bokor van és kutya,
 A holdat jelenti; mert mindenki tudja,
 Holdvilágon összejöni nem rettegtek;
 Az Ninus sirjához találkoztót tettek.
 Ez ocsmány bestia, névszerint oroszlán,
 140 Az elébb jött Thisbét, ottan kalandozván,
 Megriasztá, vagy is majd holtra ijeszté,
 Futtában szegény a kendőjét elveszté;
 Melyet összetépvén annak véres szája,
 Imhol jó Pyramus deli szép formája.
 145 Hű Thisbe kendőjét ott leli vérében,
 Mártja kemény kardját kínos kebelében.
 Egy eperfa alatt szegény Thisbe várta,
 Tört von az is, meghal. A mi vagyon hátra
 Azt oroszlán, hold, fal, és a két szeretők
 150 Elmondják bővebben, mert itt maradnak ők.”
 (PROLOG, THISBE, OROSLÁN, HOLDVILÁG *el.*)

THESEUS.

Csodák csodája lesz, ha az oroszlán
 Megszólal.

DEMETRIUS.

Ne csodáld, uram: miért ne
 Ez egy oroszlán, míg oly sok számár?

FAL.

„Ez komédiának úgy kívánja rendi,
 155 Hogy én legyek a fal, bizonyos Orrondi;
 Még pedig e falat úgy képzelni tessék,
 Hogy azon egy nyílás, vagy repedés essék,
 Melyen is keresztül Pyramus meg Thisbe,
 Az két hív szerető susogának ki s be.
 160 E habarcs, e malter, e téglá mutatja,
 Hogy én vagyok a fal; nyelvem se tagadja;
 S íme az hasadék jobb és bal kezemen,
 Suttoghatnak által szeretők a melyen.”

THESEUS.

Ki várna többet sártól meg polyvától?

DEMETRIUS.

165 Ez a legelmésb közfal, fenség, melyet valaha
beszélni hallottam.

THESEUS.

Pyramus közelít a falhoz: csendesség!

PYRAMUS *jd.*

PYRAMUS.

„Oh mogorva gyász éj! hogy feketébb sincsen!
Oh éj, ki mindég vagy mikor nappal nincsen!
170 Oh éj! iszonyú éj! Oh ja-ja-jaj! Héj be
Félek, hogy Thisbének nem jutok eszébe! —
És te, oh fal! oh fal! drága kedves válasz!
Mely az ő telekjök s a mienk közt állasz;
Oh fal! oh te kedves, mindennél drágább fal!
175 Mutass egy repedést, hogy pislantok által.

(FAL, *kiterjeszti az ujjait.*)

Köszönöm! Jupiter áldjon, fal barátom!

Hah de ni, mit látok? Thisbémet nem látom!
Megcsaltál, gonosz fal! semmi jót nem látok:
No hát minden köved verje meg az átok!”

THESEUS.

180 Ugy gondolom, a fal, mint érző lény, visszaszid-
hatná.

PYRAMUS.

Nem ott! uram; nem szabad neki. — „Meg az
átok” Thisbe végszava, most mindjárt jelenése lesz, én
pedig lesem a falon. No lám! rittig, a hogy mondtam.
185 Ahol jó ni!

THISBE *jd.*

THISBE.

„Oh fal, te ki gyakran hallád panaszomat,
Hogy elzárod tőlem szép Pyramusomat:
Cseresznye ajakam hányszor ért csókolva
Kövedhez, a melyet sár fog össze s polyva!”

PYRAMUS.

190 „Minő hangot látok! hadd pislogok is be:
Nem hallom-e ott meg Thisbe arcát. — Thisbe!”

THISBE.

„Te vagy édes rózsám? ugy gondolom innét.”

PYRAMUS.

„Gondolj a mit akarsz, hozzám van szerencséd;
S valamint Limander,*⁾ szeretlek oly nagyon.”

THISBE.

¹⁹⁵ „Én is mint Heléna, míg sors nem üt agyon.”

PYRAMUS.

„Cofalus Procrushoz nem olyan hű mint én.”

THISBE.

„Mint Cofalust Procrus, úgy szeretlek szintén.”

PYRAMUS.

„Oh, hát adj egy csókot ezen a rossz falon!”

THISBE.

„De nem éri ajkad, csak a meszet nyalom.”

PYRAMUS.

²⁰⁰ „Tudod mit? gyerünk ki az Nina sírjához.”

THISBE.

„Élek, halok! várj el a nagy eperfához.”

FAL.

„É szerint a falnak nincs több mondókája,
S így a fal, már mint én, elmehet dolgára.”

(FAL, PYRAMUS és THISBE *et.*)

THESEUS.

²⁰⁵ Most hát a két szomszéd közötti válaszfal
leomlott.

DEMETRIUS.

Mi haszna, fönség, ha a fal még azután is tud
hallgatózni?

HIPPOLYTA.

Sohase hallottam ily ostoba silányságot.

^{*)} Leander és Hellé, Cephalus és Procris.

THESEUS.

Az effélének a legjava is csak árnyék, s a
110 legrosza nem rosszabb, ha képzelődés pótolja.

HIPPOLYTA.

Csakhogy a mi képzelődésünk ám, nem az
övék.

THESEUS.

Ha mi rosszabbat nem képzelünk róluk, mint
ők magukról, úgy ők nagyon jeles férfiak. Itt
215 jó két nemes barom, egy hold és egy oroszlán.

OROSZLÁN HOLDVILÁG *jőnek.*

OROSZLÁN.

„Asszonyaim, kiknek gyöngé szive retteg,
Ha egy egér cincog, egy pici szörnyeteg,
Gondolom, reszketnek most vacogó foggal,
Mert egy vad oroszlán bőg veszett haraggal.
220 De Gyalu vagyok én az asztalos, íme!
Nem vad oroszlánnak nőténye, se híme:
Mert ha én most élő oroszlánná válnék,
Baj volna, mit uccse! magam is sajnálnék.”

THESEUS.

Igen nyájas bestia és jó lelkiösmeretű.

DEMETRIUS.

225 Ily becsületes bestiát még nem láttam, fenség.

LYSANDER.

Ez az oroszlán, bátorságra nézve, igazi róka.

THESEUS.

Az ám; szerénységre pedig liba.

DEMETRIUS.

Nem áll, fenséges ur; mert bátorsága nem emeli
szerénységét, már pedig a róka elemeli a libát.

THESEUS.

230 De bizony szerénysége sem emeli bátorságát, vala-
mint a liba sem emeli el a rókát. Hagyjuk abba;
bizzuk szerénységére, s halljuk a holdat.

HOLDVILÁG.

„A kétszarvu holdat e lámpás jelenti;”

DEMETRIUS.

Úgy hát szarvainak a homlokán kellene lenni.

THESEUS.

²³⁵ De nem új hold; szarvai láthatlanok ottankörül.

HOLDVILÁG.

„A kétszarvu holdat e lámpás jelenti;
Én holdbeli ember vagyok egyéb senki.”

THESEUS.

Ez a legnagyobb hiba valamennyi közt. Az embert
a lámpába kellene dugni; különben hogy lehet holdbeli
²⁴⁰ ember?

DEMETRIUS.

Nem mer belebújni a gyertyától; mert lám csupa
füstölgő kanóc.

HIPPOLYTA.

Be únom ezt a holdat: bárcsak változnék már!

THESEUS.

Szerény elmevilága mutatja, hogy már fogytán van;
²⁴⁵ de csupa udvariasságból is be kell várnunk míg elapad.

LYSANDER.

Tovább, Hold!

HOLDVILÁG.

Nincs egyéb mondani valóm, csak hogy ez a
lámpás a hold; én a holdbeli ember vagyok; ez a tüske-
bokor az én bokrom; ez a kutya az én kutyám.

DEMETRIUS.

²⁵⁰ No hát mind ennek a lámpásban kellene lenni,
mert mind ezek a holdban vannak. De csendesség!
Ihol jó Thisbe.

THISBE *id.*

THISBE.

„Ez a Nina sirja. — De hol az én rózsám?”

„O — oh”

OROSZLÁN.

(OROSZLÁN ordít, THISBE elfut.)

DEMETRIUS.

²⁵⁵ Helyes a bőgés, Oroszlán!

THESEUS.

Helyes az elfutás, Thisbe!

HIPPOLYTA.

Helyes a világtás, Hold! — Igazán, a hold igen
kedvesen süt.

(OROSZLÁN összetépi THISBE fátyolát s el.)

THESEUS.

Helyes a tépés, Oroszlán!

DEMETRIUS.

²⁶⁰ Aztán jöve Pyramus.

LYSANDER.

És elinalt az oroszlán.

PYRAMUS jö.

PYRAMUS.

„Köszönöm, kedves hold, napsugáraidat,
Köszönöm, hold, tisztán fénylő világodat
Hogy kegyed tündöklő aranyozott árja

²⁶⁵ Hí Thisbe személyét szemem elé tárja.

De hó! mi baj!

De nézd, mi jaj!

Mi szörnyű fájdalom!

Szem, látod ezt?

²⁷⁰ Még sem meredsz?

Oh, kincsem, angyalom!

Kendőd lehullt:

Hah! vérbe fúlt?

Ti fúriák, jövel!

²⁷⁵ Oh végzet! sors!

Ölj, vágj, taposs;

Rontsd, zúzd, oltsd élttem el!”

THESEUS.

E fájdalom, meg egy kedvesünk halála, akárkit is szomoruvá tenne.

HIPPOLYTA.

280 Vesszek el ha nem szánom az istenadtát.

PYRAMUS.

„Oh természet! hogy is szültél oroszleánt,
Mely így csúffá tegye a legszebb szép leányt,
Ki szebb, mint a mennyi — azaz már csak *vala* —
Élt, szeretett, bájolt, kacsintott valaha.

285 Hullj köny! szakadj!
S te kard, akadj
Pyram kebelébe, így!
Itt balra, hol
A szív dobol.

290 Meghalok: így, így, így.
Már meghalék,
Elpatkolék!

Lelkem az égbe száll;
Alugy ki, nyelv!

295 Hold, fuss, el, el!
Hal—ál! hal—ál! hal—ál!”

(Meghal. HOLDVILÁG el.)

THESEUS.

Nem hal-áll, hanem ember-áll, mert emberül megállá a sarat.

LYSANDER.

Nem is ember *áll*, mert meghalt és így eldőlt.

DEMETRIUS.

300 De egy seborvos még feltámaszthatja, s akkor kísül, hogy számár *áll*.

HIPPOLYTA.

De minek megy el a holdvilág, mielőtt Thisbe visszajőne s keresné kedvesét?

THESEUS.

305 Ő keserve bevégzi a darabot.

THISBE *jő*.

HIPPOLYTA.

Egy ily Pyramusért nem igen érdemes soká keseregni, remélem kurta lesz.

DEMETRIUS.

Egy porszem is lenyomná a mérleget, ha serpenyőbe vetnők: Pyramus-e különb, vagy Thisbe. Amaz 310 férfinak: „isten ótalmazz!” emez nőnek: „isten irgalmazz!”

LYSANDER.

Már észrevette azokkal a kedves szemeivel. —

DEMETRIUS.

És ekkép nyögdel, *videlicet*. —

THISBE.

„Alszol, tubám?
315 Mit! halva tán?
Pyramus! kelj na fel:
Hah! néma? holt?
Ah, síri bolt
Fedje szép szemed el?
320 E liljom-ajk,
Cseresznye-orr,
Kökörcsin-sárga kép:
Nincs, nincs sehun!
Szemed lehuny:
325 Volt bár, mint zöld hagyma, szép.
Oh, három lány!
Téj-halovány
Kezű párkák, elé!
Mártsátok e
330 Vértóba be,
Ha élte selymét elszelé.
Nyelv, szót se, csitt!
Hú kard, be itt!
Thisbének halni kő'
335 Isten veled
Mind ki szeret!
Adjó! adjó, adjó!”

(*Meghal.*)

THESEUS.

Már csak az Oroszlán meg a Holdvilág maradt, a holtakat eltakarítani.

DEMETRIUS.

340 No meg a Fal.

ZUBOLY.

Nem a! kérem alássan. A fal, mely atyjaik telkét választá, le van döntve. — De nem méltóztatik meg nézni az epilogust, vagy meghallgatni két emberünk bergomaszka táncát?

THESEUS.

345 Csak epilogust ne! kérlek; egy ilyen játék nem szorul mentségre. Semmi mentség! hiszen, ha minden szereplő meghal, egyiket sem illő gáncsolni. De, isten engem! ha az, ki e darabot írta, Pyramust játssza s végül Thisbe harisnyakötőjére felakasztja magát: ugy
350 ez felséges egy tragédia lett volna; de így is nagyon hű és remek volt az előadás. Hanem lássuk a bergomaszkot; az epilog maradhat.

(Tánc.)

Tizenkettőt szólt a vasnyelvű éjfél. —
Alunni hívek; szellemóra ez.

355 Félő, a reggelt akkép túl heverjük,
A mint időn túl virrasztók ez éjt.
E kézzel fogható vaskos darab
Jól megcsalá a lomha lábu estét. —
Barátim, ágyba. — Két hétig legyen
360 Multság, dárídó völgyön-hegyen

(El mind.)

MÁSODIK SZÍN.

PUCK *ib.*

PUCK.

Már üvölt az oroslán,
Holdra ordit éh csikasz;
Durva szántó horkolván
Terhes napra nyugszik az.
365 Már üszökben ég a tűz;
Vijjog a harsány kuvik,
Nyavalyást kétségbe úz:
Szemfedővel álmodik.
Már az éjnek e szakán
370 Nyitva minden sirverem:
Jár a lélek mind a hány,
Népesül a cinterem.

És mi, hármas Hekaté
Hintajával kik futunk
375 Mint az álom mint az éj:
Most, tündérek, vígadunk.
Szent e hajlék, e küszöb —
Csitt egér! egy hang se több —
Engem küldtek seprűvel
380 Hogy porát söpörjem el.

OBERON és TITÁNIA KISÉRETTEL, 16nek.

OBERON.

Álmos itt tűz, kandaló:
Fény lobogjon, bűv-sugár;
Lejtsen a tündér s manó,
Mint bokorral kis madár.
385 És e víg dalt, fel s alá
Ropja rá mind, s mondja rá.

TITÁNIA.

Szak szerint előbb te dalld:
Minden szóra zöngé dalt;
Míg tündérid kara lejt.
390 És megáldjuk ezt a helyt.

(Ének.)

OBERON.

Most e házban szélt veszünk,
Napköltéig itt leszünk. —
A fő-ágyhoz legelébb!
Hintsen áldást rá e nép:
395 Hogy a sarj, mi ott terem,
Legyen boldog, végtelen.
Mind a három ifju pár
Hú legyen míg földön jár;
Soha tőlük származót
400 Ne gyalázzon testi folt:
Anyajegy, nyulajk, sőmör,
Rácsudálott szem-csömör
S mi anyákat szégyenít,
Magzaton ne legyen itt. —

405 Fúharmattal szentelünk;
Minden tündér jó velünk,
Kiki szentel egy szobát,
S megáldjuk e palotát:
Lakja mindig béke, csend,
410 S legyen áldott ura bent.
Most szállj;
Meg se állj;
Reggelig hozzám találj.

(OBERON, TITÁNIA, KISÉRET *el.*)

PUCK.

Ha mi árnyak nem tetszettünk,
415 Gondoljátok, s mentve tettünk:
Hogy az álom meglepett,
S tükrözé e képeket.
E csekély meddő mesét,
Mely csak álom, semmiség,
420 Nézze most el úri kegy,
Másszor aztán jobban megy.
S a mint emberséges Puck
A nevem: ha megkapjuk
Hogy most kímél a fulánk,
425 Jóvá tesszük e hibánk,
Máskint a nevem ne Puck,
Legyen inkább egy hazug.
Most, uraim, jó'tszakát. —
Fel, tapsra hát, ki jó barát,
430 S Robin megjavítja magát.

(*El.*)

NEMZETI SZÍNHÁZ.

Pest, pénteken, martius 6-án, 1868. Uj fordítás szerint először:

HAMLET,

dan királyfi.

Szomorujáték 5 felvonásban. Irta Shakespeare. Fordította Arany János. A némajáték zenéjét szerzette Nikolits Sándor. Rendező: Paulai Ede.

Személyek:

Claudius, Dánia király	—	Tóth József.	Hamlet atya szelleme	—	Komáromy.
Hamlet, az előbbi király fia, a mostanának szokásos	—	Lendvai.	Első } atyáé	—	Szerdahelyi.
Horatio, Hamlet barátja	—	Egressy.	Második } atyáé	—	Sántha.
Polonius, Dánia mártír	—	Czigeti.	Gertrud, dán királyné, Hamlet anyja	—	Paulainé.
Laertes, fia	—	Paulai.	Ophelia, Polonius leánya	—	Feleki.
Voltimand,)	—	Kacsvinszky.	1-6 színész	—	Feleki.
Coraelius,) udvarfők	—	Morvai J.	Szinecz-királyné	—	Szigligeti A.
Rosenkrants,)	—	Benedek.	Lucianus	—	Udvarhelyi S.
Guiltenstern,)	—	Náday.	Prolog	—	Várföldi.
Osviek, udvaronc	—	Hubnai.	Első } nemes	—	Szalai.
Pap	—	Benkő.	Második } nemes	—	Balási.
Marcellus,) tisztek	—	Nagy Imre.	Harmadik } nemes	—	Morvai A.
Bernardo,)	—	Udvarhelyi L.	Urak, urúék, katonák, színészek, hűberek és kíséret.	—	
Francisco, katona	—	Földényi.	Színhely: Helsingör.	—	

Ma, kezdete **6¹/₂** órakor, vége 10-kor.

Jókainé, Kocsis Irma, Szilágyi, beteglek.

Hely árak: Földszinti vagy első emeleti páholy 7 frt. — Másodemeleti páholy 6 frt. — Erkélyessék 1 frt 50 kr. — Földszinti zártsték 1 frt 10 kr. — Földszinti bemenet 70 kr. — Földszinti gyermekjegy 40 kr. — Másodemeleti zártsték 80 kr. — Másodemeleti bemenet 40 kr. — Másodemeleti gyermekjegy 20 kr. Karzati bemenet 20 kr.

Holnap, szombaton, martius 7-én, bérletiszűnettel:

A fekete domnó.

Vig opera 3 felvonásban. Zenéjét szerzette Auber.

A ki nem bérelt páholy-, erkély- és zártstékjegyek iránt rendelkezni a pénztárnál, d. e. 9—12, d. n. 3—5 óra közt.

Nyomatott Eötvös Gusztáv m. akad. nyomdájánál 1868.

N. h. k. k.

Kiadja a Magyar Nemzet.

4. A Hamlet bemutatójának színlapja.

Tisztele Társaság!

Örömmel szeretném van benyújtani Hamletet, bírálás alá:
Nem, mintha már előzőleg eljött volna a dol,
gotatammal: de, mivel a bíráló jól kíván van,
halkani, midőtt még a javítás alá uszem. Sok
helyütt nem bírtam, ^{amíg} több helyütt nem akartam
hívebben, a magyarság és érthetőség rovására.
Akkármint van, - várom illetékes.

Maradván teljes tisztelettel

Pétf., nov. 28-án 1866

A tisztele Társaságunk

KISFALUDY TÁRSASÁG
KÖNYVTÁRA

aláírás: József
Arany János

5. Arany János levele a Kisfaludy Társasághoz a Hamlet fordításának benyújtásakor.

2. HAMLET, DÁN KIRÁLYFI.

SZEMÉLYEK.

CLAUDIUS, Dánia királya.
HAMLET, az előbbi király fia, a mostaninak unokaöccse.
HORATIO, Hamlet barátja.
POLONIUS, fő-kamarás.
LAERTES, fia.
VOLTIMAND,
CORNELIUS, } udvarfiak.
ROSENCRANTZ,
GUILDENSTERN, }
OSRICK, udvaronc.
Más Udvaronc.
Pap.
MARCELLUS, } tisztek.
BERNARDO, }
FRANCISCO, katona.
RAJNÁLD, Polonius embere.
Egy Százados. Követek.
Hamlet atyja Szelleme.
FORTINBRAS, norvég királyfi.
Két Sirásó.
GERTRUD, dán királyné, Hamlet anyja.
OPHELIA, Polonius leánya.

Urak, Urnők, Tisztek, Katonák, Színészek, Hajósok,
Hiradók és Kiséret.

SZINHELY: Helsingör.

ELSŐ FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

Helsingör. Emelttér a kastély előtt.

FRANCISCO *öri áll.* BERNARDO *jö szembe.*

BERNARDO.

Ki az?

FRANCISCO.

Nem úgy: *te* állj s felelj: ki vagy?

BERNARDO.

Sokáig éljen a király!

FRANCISCO.

Bernardo?

BERNARDO.

Az vagyok.

FRANCISCO.

Órádra pontosan jösz.

BERNARDO.

Most veré

° Az éjfelet: menj, Francisco, fektünni.

FRANCISCO.

Köszönöm, hogy felváltasz. Kemény hideg van
S nem jól vagyok.

BERNARDO.

Nyugodtan örködél?

FRANCISCO.

Egér se moccan.

BERNARDO.

No, jó éjszakát.

Ha Marcellust, Horatiót talárod,
10 Órtársimat: mondd, hogy siessenek.

HORATIO *és* MARCELLUS *jönnek.*

FRANCISCO.

Ugy tetszik, hallom is már. — Állj! Ki az?

HORATIO.

Honnak baráti.

MARCELLUS.

S dán alattvalók.

FRANCISCO.

Jó éjszakát.

MARCELLUS.

Isten veled, becsületes vitéz:
15 Ki váltá fel?

FRANCISCO.

Bernardo van helyettem.

Jó éjt.

(FRANCISCO *el.*)

MARCELLUS.

Hahó! Bernardo!

BERNARDO.

Nos? ki az?

Horatio, nemde?

HORATIO.

Teste lelke az.

BERNARDO.

Hozott Isten, Horatio; téged is,
Jó Marcellus.

HORATIO.

²⁰ No, hát ma-éjjel is járt az *izé*?

BERNARDO.

Semmit se láttam.

MARCELLUS.

Horatio azt mondja, képzelődünk,
És nem fog rajta hit, ez általunk
Két izbe' látott rém látvány felől:
²⁵ Én hát magammal hívtam őt, virassza
Velünk ez éjnek perceit;
S ha jó megint a tünemény, legyen
Szemünk tanúja, és szólítsa meg.

HORATIO.

Aj, aj! sohsem jó.

BERNARDO.

Úlj le hát elébb;
³⁰ Hadd ostromoljuk ismét a füled,
Mely e csodának úgy el van falazva,
A mit mi kétszer láttunk.

HORATIO.

Jó, leülök.
Bernardo mondja el, mikép esett.

BERNARDO.

Mult éjtszaka,
³⁵ Midőn ama csillag, mely a saroktól
Nyugotra ég, a mennynek ép azon
Részén világolt, Marcellus, meg én,
Az óra egyet ütven —

MARCELLUS.

Csitt! szó se több: ahol jó már megint!

SZELLELEM *jd.*

BERNARDO.

⁴⁰ Alakra, épen a megholt király.

MARCELLUS.

Te tudsz latinul: szólítsd meg, Horatio.

BERNARDO.

Nem a király? nézd csak Horatio.

HORATIO.

Egy ízig: — átver félelem, csodálat.

BERNARDO.

Szót várna.

MARCELLUS.

Tégy kérdést, Horatio.

HORATIO.

⁴⁵ Mi vagy te, mely az éjfelet bitorlod,
Együtt ama szép, harcias idommal,
A melyben egykor elhunyt Dánia
Fölsége járt? Az égre kényszerítlek:
Szólj!

MARCELLUS.

Lám, neheztel.

BERNARDO.

És halad tovább.

(SZELLEM *et.*)

MARCELLUS.

⁵⁰ Elment, felelni kedve nincs.

BERNARDO.

No hát? Horatio! sápadsz, remegsz.
Nem több-e hát, mint puszta képzelet?
Mit vélsz felőle?

HORATIO.

Az Isten látja, nem hinném soha
⁵⁵ Érzéki és hú vallomása nélkül
Saját szememnek.

MARCELLUS.

Úgy-e bár, hasonlít?

HORATIO.

Mint te, magadhoz.
Még harcmez is e volt királyomon,
Midőn a büszke norvégit legyőzte;
60 S boszús vitában ily zord képe volt,
Midőn a szánas lengyelt a jegen
Megverte. Különös.

MARCELLUS.

Két izbe' már, s pont! e halotti órán,
Járt őrhelyünk előtt ily harcilag.

HORATIO.

65 Mi részben árt sajátlag, nem tudom;
De általános véleményem az,
Hogy ez honunkra nagy csapást jelent.

MARCELLUS.

Üljünk le; s a ki tudja, mondja meg,
Mért e szoros, e pontos őrvigázat,
70 Gyötörmi éjjel az alattvalót?
Mért öntik e réz álgyukat naponta,
S veszik külföldön a sok harci szert?
Mért a hajóácsok nagy fogdosása,
Kiknél vasárnap, köznap egyre mén?
75 Mi készül, hogy ez izzadó sietség
Munkába fog mind éjet, mind napot?
Ki fejti ezt meg?

HORATIO.

Én megmondhatom;
Legalább ez a hír. Az elhunyt királyt,
Kinek képmása feltűnt azelébb,
60 Tudjátok, a norvégi Fortinbras,
Izgatva büszke verseny viszketetgtől,
Párbajra készte: ám hős Hamletünk
(Mert így becsülte az ösmert világrész)
Megölte Fortinbrast; pecsétes alku,
85 Törvény- s lovagszokással szentesült,
Levén közöttük, mely szerint amaz
Éltével együtt minden birtokát,
Mely pör alatt volt, a győzőre hagyja;

S mellyel fölértőt szintén lekötött
⁹⁰ A mi királyunk. Most, ha győz vala
 Fortinbras, ő öröklí e vagyont;
 És így viszontag az övé, csere-
 Kötésök egy kitűzött pontja által,
 Hamletre szállt. No most, az ifju Fortinbras,
⁹⁵ Tapasztalatlan harcvággal tele,
 Norvégia szélein, itt és amott,
 Egy csőcselék, elszánt hadat toborza,
 Mely, pusztá étiért, kész nyaktörő
 Nagy vállalatra; és ez nem kisebb
¹⁰⁰ (Hisz kormányunk előtt már nem titok)
 Mint visszavenni tőlünk fegyver által
 Az apja elvesztette földeket.
 Ez indítója mind e készülletnek,
 Úgy sejtem én, ez őrségünk oka,
¹⁰⁵ S az országos hú-hónak kútfeje.

BERNARDO.

Nem más, csupán ez, én is úgy hiszem:
 S jól összevág, hogy e csodás alak
 Fegyverbe' jár itt; oly hasonlatos
 Ama királyhoz, a kiért e harc.

HORATIO.

¹¹⁰ Egy porszem ő, az ész szemét zavarni.
 Így Róma fönt-virágzó napjain,
 A leghatalmasb Julius bukása
 Előtt kevéssel, gazdátlan maradt
 Sok sír, s belőle a leples halott
¹¹⁵ Makogva, nyíva járt mind útcaszerte;
 Tűzfarku csillag, vérharmat, homály
 A napban; és a nyirkos égitest,
 Mely Neptun országán uralkodik,
 Kórrá fogyott, majd mint a végnapon.
¹²⁰ S ím, zord jövők hasonló gyászjelét,
 Mintegy a balsors száguldó futárit,
 S előbeszédét ránk törő gonosznak
 Tüntet föl együtt a menny s föld, hazánk
 Éghajlatán és honosink előtt.

SZELLEEM visszajő.

125 De halkan! ím! ehol jó már megint!
Útját szelem, ha megront is. Megállj,
Káprázat! —
Ha van beszélni hangod, vagy szavad:
Felelj!

130 Ha képes ember tenni jót veled,
Mi néked enyhés, nékem üdvhozó:
Felelj!

Ha tán belátsz honod sorsába, mely
Előre tudva elkerülhető:

135 Oh hát, felelj!
S ha életedben, zsarlott kincseket
Raktál halomra mélyen föld alatt,
Miér' ti holtak visszajárni szoktok:

(Kakas szó.)

Mondd el: — ne távozz! szólj! Elébe, Márcell!

MARCELLUS.

140 Ne üssek hozzá a lándsámmal?

HORATIO.

Üss,

Ha nem akar megállni.

BERNARDO.

Itt van!

HORATIO.

Itt van!

(SZELLEM el.)

MARCELLUS.

Elment!

Megbántjuk, a mily fönséges, midőn
Erőszak látszatával fenyegetjük;

145 Mert sérthetetlen, mint a levegő,
S hiú ütésink vásott gúny neki.

BERNARDO.

Szólt volna már, hogy a kakas kiálta.

HORATIO.

S hogy felriadt! mint bűn sujtotta lény
A rettentő hívásra. Ugy beszélük,

150 Hogy a kakas, a reg e harsonája,

Metsző, hegyes torkával fölveri
A napnak istenét; s az ő jelére,
Ha tűz-, ha vízben, földön vagy egen
Csatangol a bolygó lélek, siet
165 Mesgyéi közzé; s hogy van benn' igaz,
Arról ez a jelen tárgy is bizonyosság.

MARCELLUS.

Aztán, csak elmúlt a kakas szavára.
Mondják, valahányszor az idő közelg,
Melyben Urunk születését innepeljük,
180 Egész éjjel zeng e hajnal-madár;
S hogy akkor egy se mér mozdulni szellem;
Az éj ártalmatlan; planéta nem ver,
Tündér nem ígéz, nem bűvöl boszorkány,
Oly üdvös, oly szentelt azon idő.

HORATIO.

165 Hallottam én is, hiszek is belőle.
De ím a reggel, öltve bitorát,
Ott járdal a domb harmatján, keletre.
Menjünk, letelt az ór; s azt mondom én,
Tudassuk mindez éji látomást
170 Az ifju Hamlettel; mert, a fejem rá!
Hogy e nekünk oly néma szellem ő-
Hozzá beszélni fog. Rálesztek, úgy-e,
Hogy értesítsük, mint a szeretet
Kivánja, s illik hú tisztünk szerint?

MARCELLUS.

175 Rá, rá; közöljük; én tudom, ma reggel
Legalkalmasban hol találni őt.

(Elmennek.)

MÁSODIK SZÍN.

Ugyanott. Trónterem.

KIRÁLY, KIRÁLYNÉ, HAMLET, POLONIUS, LAERTES,
VOLTIMAND, CORNELIUS, URAK és KISÉRŐK jónak.

KIRÁLY.

Bár Hamlet édes testvérünk halála
Emléke még új, és úgy illenek,
Hogy gyászba' hordjuk szívünket, s egész
180 Országunk egy bús homlokká borúljon:

De annyiban már a természetben
 Győzött az ész, hogy míg bölcs fájdalommal
 Sírattuk őt, megemlékszünk magunkról.
 Azért, ángyunkat egykor, most királynénk',
 185 E harcos állam trónja özvegyét,
 Mintegy kopár örömmel — a szemünk
 Mosolygva egyik, a másik könyezve,
 Kéjjel koporsók, gyásszal nász között,
 Egyensúlyozva bánatot s gyönyört —
 190 Nőül vevők; nem ellenkezve bölcs
 Tanácsitokkal, melyeket nekünk
 Szabadon adátok ez iránt: köszönjük. —
 Már most, az ifju Fortinbras, mikép
 Tudjátok is, nem adva ránk sokat,
 195 Vagy oly hiszemben, hogy bátyánk halála
 Miatt ez ország összevissza van,
 Kalandos álmakkal szövetkezék,
 S követséggel sem átalt háborítani,
 Az atyja elvesztette földeket
 200 Kiadni kérvén, melyek jog szerint
 Bátyámra szálltak. Ennyit róla. Most
 Magunkra térve, s hogy mért e gyűlés:
 Így áll az ügy: mi a norvég királynak
 Az ifju Fortinbras bátyjának — a ki
 205 Mint ágybafekvő és erőtlen agg,
 Aligha sejtí öccse szándokát —
 Írtunk, ne hagyja többre menni ezt,
 Holott csak úgy is népéből telik
 Újonc, csapatszám s minden a mi kell.
 210 Most hát, jó Voltimand, Cornelius,
 Ti lesztek üdvözlésem átvivői
 Az agg királyhoz; nem szabván nagyobb
 Kört számotokra, mint itt írva van.
 Jó utat; és a gyorsaság legyen
 215 Legjobb ajánlat hűségtek felől.

CORNELIUS. VOLTIMAND.

Most, mint egyébkor, tettünk szólni fog.

KIRÁLY.

Nem kétkedünk: jó utat, híveim.

(VOLTIMAND és CORNELIUS el.)

Nos hát, Laertes, mondd, mi jőba' jársz?
Kérésed volna: szólj, mi az, Laertes?
²²⁰ A dán király előtt okos beszéd
Nem vész hijába; mit kérnél, Laertes,
Hogy kérve lenne s nem megadva is?
A szívvel a fő nem közelb rokon,
A száj iránt kéz nem szolgálatosb,
²²⁵ Mint e királyi-szék atyád iránt.
Mit kérsz, Laertes?

LAERTES.

Fölséges királyom
Kegyét, s szabadságot, hogy Francia-
Országba visszatérhessek, ki onnan
Koronázásra vágytam volt haza,
²³⁰ Hűség jeléül. Most, végezve tisztem,
Frankhonba szállnak vágyaim, s hajolva
Fogadnák a kegyes bocsánatot.

KIRÁLY.

S atyád ereszt? Mit szól Polonius?

POLONIUS.

Igen, királyom; zaklatásival
²³⁵ A lassu engedélyt kicsikará,
S én szándokát nehéz jóváhagyással
Pecsételém; már most bocsássa, kérem.

KIRÁLY.

Éld hát, Laertes, szép világodat;
Sajátod a kor s kéj: élvezd örömmel. —
²⁴⁰ De hát te, Hamlet, jó öcsém s fiam —

HAMLET.

(*Félre.*) Több mint rokonság, s nem épen
[rokonszenv.]

KIRÁLY.

Még rajtad egyre felhők csüngenek?

HAMLET.

Dehogy; nagyon is bánt a nap, uram.

KIRÁLYNÉ.

Jó Hamlet, ezt az éjszint dobd le már,
245 S a dán királyra vess nyájasb szemet.
Nehéz pillád ne süsd alá örökké,
Keresve mintegy a por közt atyádat.
Tudod, közös, hogy meghal a ki él,
S természet útján szebb valóra kél.

HAMLET.

250 Igen, asszonyom, közös.

KIRÁLYNÉ.

Ha az: miért

Látszik tehát előtted annyira
Különösnek?

HAMLET.

Látszik, asszonyom! az is
Valóban; látszik-ot nem ismerek.
Nem e sötétszín köntös, jó anyám,
255 Sem a szokott gyász öltözet, sem az
Erőltetett mell zúgó sohaja,
Nem a szemekben duzzadó patak,
A csüggedő tartásu arc, meg a
Bú többi módja, színe és alakja
260 Jelölhet engem voltakép: ezek,
Valóban, látszanak, mert játszhatók;
Az enyém belül van, és nem látja szem,
Csak dísze és boglára gyász mezem.

KIRÁLY.

Szép tőled, és ajánlja szíved, Hamlet,
265 Leróni mind e gyász-adót atyádnak.
De lásd, atyád is vesztett egy atyát,
A vesztő újra mást, meg mást; s az élő
Síratta egykorig fiúi tiszte
Szerint. De így megátalkodni a
270 Bánatban: ez vétkes nyakaskodás,
Nem férfias bú; Isten elleni
Rugódozás, mely gyarló szívet és
Nem béketűrő elmét árul el
És bárdolatlan, együgyű eszet.

- 275 Mert, a mi, tudjuk, meg kell hogy legyen,
 És oly közös, mint érzékink alá
 Eső akármi: mért izgága daccal
 Szívünkre venni? Fúj! Ez bűn az ég,
 Bűn a halott, bűn a természet ellen,
- 280 Fonák az észnek, melynél az atyák
 Halála közhely s szüntelen kiáltja,
 Az első hullától a *ma* kimultig,
 Hogy: „így kell lenni.” Vágd földhöz tehát,
 Kérünk, e gyáva bűt, s tekints atyádul;
- 285 Mert a világgal éreztetni kell,
 Hogy trónusunkhoz legközelb te állsz;
 S mi nem kevésbbé gyöngéden fogunk
 Szeretni, mint legjobb nemző atya
 Édes fiát. Mi célod illeti,
- 290 Hogy Wittenbergbe visszamenj tanulni,
 Ez óhajtásunk ellen van nagyon:
 Tégy is le, kérlek, erről, és maradj
 Nyájas szemünk előtt, szíves körünkben,
 Mint első udvaronc, öcsénk s fiunk.

KIRÁLYNÉ.

- 295 Ne hagyd hijába kérni jó anyádat:
 Maradj, ne menj Wittenbergába, Hamlet.

HAMLET.

Úgy engedelmes lések, asszonyom.

KIRÁLY.

- Ez már fiúi szép válasz: maradj
 S légy a mi másunk. — Asszonyom, jertünk;
 300 Hamlet szelíd és kész megegyezése
 Mosoly gyanánt ül szívemen; minek
 Öröme ma ne csengjen billikom,
 Hogy a felhőknek ágyu meg ne mondja;
 Az ég is a királyi áldomást,
 305 A földi dörgést zengje vissza. Jertek.

(*Harsonák.* KIRÁLY, KIRÁLYNÉ, URAK *stb.* POLONTUS és LAERTES *el.*)

HAMLET.

Oh, hogy nem olvad, nem hígul s enyész
 Harmattá e nagyon, nagyon merő hús!
 Vagy mért szegezte az Örökkévaló
 Az öngyilkosság ellen kánonát?

- 310 Oh Isten! Isten! mily unott, üres,
Nyomasztó nékem e világi üzlet!
Phí! rút világ! gyomos kert, mely tenyész,
Hogy magva hulljon; dudva és üszög
Kövér tanyája. Oh, megérni ezt!
- 315 Két-hónapos halott! — nem, annyi sincs még,
S egy oly király, kihez e mostani:
Hyperion mellett satyr; ki úgy
Élt-halt anyámér', hogy kímélte még a
Fúvó szelektül is. Ég és pokol!
- 320 Eszembe kelle jutni? Szenvedéllyel
Csüggött anyám is férjén, mintha vágyát
Növelte volna tápja: s ímhol egy
Hó mulva már — de jobb feledni ezt.
Gyarlóság, asszony a neved! — Csak egy
- 325 Rövid hó: még cipője sem szakadt el,
Melyben atyám testét kísérte ki,
Niobe módra könnyé válva; — s ím
(Oh Isten! egy barom, egy oktalan
Tovább gyászolna) ím ő, épen ő,
- 330 Atyám öccsével egybekél, ki úgy
Sem húz atyámra, mint én Herculesre.
Egy hó alatt — még tettetett könyvének
Ki-sírt szeméből el se tűnt sava,
S ő újra házas. Oh, gonosz hamarság
- 335 Vérnászi ágyba így sietnie!
Ez jóra nem visz, nem vihet soha;
De törj meg, szívem, mert nem szólhat a száj.

HORATIO, BERNARDO és MARCELLUS *jönnek.*

HORATIO.

Üdv, jó királyfi.

HAMLET.

Örvendek látásodon:
Horatio, — vagy tévedek?

HORATIO.

De az,

340 Szegény s örökké hű szolgád, uram.

HAMLET.

Nem úgy: „barátom”; váltsunk ily nevet.
S mi hoz Wittenbergből haza, Horatio? —
Marcellus, nemde?

MARCELLUS.

Jó uram —

HAMLET.

Örvendve látlak; jó estét. — No de
345 Igazán, mi hoz Wittenbergből haza?

HORATIO.

Korhelykedési hajlam, jó uram.

HAMLET.

Rosz emberedtől nem tűrném el ezt;
Magad se tégy fülelen erőszakot,
Hogy elhiteds ez önvádat velem.
350 Korhely te nem vagy, én tudom. De hát
Mi dolgoz Helsingörben? Na, ne félj,
Majd megtanítunk inni emberül.

HORATIO.

Atyád végtisztességét látni jöttem.

HAMLET.

Kérlek, tanuló-pajtásom, ne csúfolj;
355 Inkább anyám nászára, gondolom.

HORATIO.

Igazán, uram, az is meglett hamar.

HAMLET.

Gazdálkodás, Horatio, gazdálkodás!
Torról maradt hidegsültből kiállt
A nászi asztal. Oh, Horatio,
360 Inkább halálos ellenségemet
A mennybe' láttam volna, mint megérjem
Azt a napot. — Atyám — ni, mintha látnám
Atyámat.

HORATIO.

Hol, uram?

HAMLET.

Lelkem szemében.

HORATIO.

Én láttam egyszer: oly derék király volt.

HAMLET.

³⁶⁵ Ő volt az ember, vedd akármi részben,
Mását e földön nem látok soha.

HORATIO.

Ugy tartom, a mult éjjel láttam is.

HAMLET.

Láttad? kit?

HORATIO.

A királyt, uram, atyádat.

HAMLET.

Atyámat a királyt!

HORATIO.

Enyhítse kissé
³⁷⁰ Füled figyelme az álmétkodást,
Míg elbeszélem a csodát, mire
Tanúm e két ur is.

HAMLET.

Az Istenért!

Halljam tehát.

HORATIO.

Egymás utáni két
Éjjel, hogy őrön álltak ez urak,
³⁷⁵ Marcellus és Bernard, mélységes éjféli
Halotti csendjén, ez történt velök.
Tetőtül talpig ércbe öltözött
Alak, hasonló idvezült atyádhöz,
Termett eléjük, s méltóságosan,
³⁸⁰ Lassan tovább ment: háromszor haladt el
Ijedve káprázó szemeik előtt,
Csak mint pálcája hossza; míg ezek,
Kocsonyává fagyva szinte félsz miatt,
Némán álltak, nem merve szólni hozzá.

385 Rémes titokban ezt közlik velem,
Én harmad éjjel őrt állok velök;
S a hogy leirták, pontban, az időt,
A tárgy alakját, minden szó igaz lesz,
A tünemény jó. Ismertem atyádat:
390 A két kezem nem egyformább.

HAMLET.

De hol

Esett ez?

HORATIO.

A teren, hol őrködénk.

HAMLET.

Hozzá se szóltatok?

HORATIO.

Szólottam én,
De nem felelt; egy izbe' mintha már
Fejét emelte s úgy tett volna mint
395 Ki szólni készül: ám, az éjkakas
Harsányt kiálta, s ennek hallatára
Csak elhanyatlott és nagy-hirtelen
Eltűnt szemünk elől.

HAMLET.

Megfoghatatlan.

HORATIO.

De mint hogy élek, oly való, uram;
400 S veled közölni tisztünknek hívők.

HAMLET.

Igazán, urak, nagy szög fejemben ez.
Őrködtök-é ma?

MIND.

Őrködünk, uram.

HAMLET.

Páncélosan volt?

MIND.

Úgy, uram.

HAMLET

Tetőtül-

Talpig?

MIND.

Fejtől bokáig úgy, uram.

HAMLET.

⁴⁰⁵ Akkor nem is láttátok arcát?

HORATIO.

Tisztán, uram! rostélya nyitva volt.

HAMLET.

Nol és mogorva volt?

HORATIO.

Ábrázatán

Inkább bú, mint harag.

HAMLET.

Halvány? piros?

HORATIO.

Fölötte halvány.

HAMLET.

És szemét reátok

⁴¹⁰ Szegezte?

HORATIO.

Mindig.

HAMLET.

Hogy nem voltam ott!

HORATIO.

Szörnyen leverte voln' fenségedet.

HAMLET.

Lehet, lehet. Soká időzött?

HORATIO.

Míg halkán százig olvas valaki.

MARCELLUS, BERNARDO.

Tovább, tovább.

HORATIO.

Az én láttomra, nem.

HAMLET.

⁴¹⁵ Szakála szürkés, nemde?

HORATIO.

A minőnek
Éltébe' láttam: oly ezüst-deres.

HAMLET.

Ma-éjjel én is őrt állok: talán
Eljő megint.

HORATIO.

El, én kezeskedem.

HAMLET.

Ha hős atyám alakját vészi föl,
⁴²⁰ Megszólítom, ha mindjárt a pokol
Tátong reám s parancsol hallgatást.
Kérek, ha eddig e látvány titok,
Tartsátok azt tovább is rejtve még;
S akármi olyas történjék ez éjjel,
⁴²⁵ Vegyétek észre bár, de nyelvre ne.
Jóságtok díja meglesz. Járjatok
Békével. Úgy éjfél előtt, az őrsön
Találkozunk.

MIND.

Tisztünk fönségedé.

HAMLET.

Barátságtok, s viszont. Most áldjon Isten.
(HORATIO, MARCELLUS és BERNARDO *el.*)

⁴³⁰ Atyám árnyéka fegyverben! Gonosz.
Rút cselt gyanítok: bár éj volna már!
Csitt, lélek, addig. Rút csíny nem marad,
Borítsa bár egész föld, föld alatt.

(*El.*)

HARMADIK SZÍN.

Polonius házában szoba.

LAERTES és OPHELIA jónak.

LAERTES.

Podgyászom a hajón; Isten veled:

⁴³⁵ Aztán, ha kedvező szél lesz, hugom,
S indul hajó: ne szunnyadj ám, hanem
Halljak felőled.

OPHELIA.

Kétkednél azon?

LAERTES.

Mi nézi Hamlet bíbelő kegyét:

Vedd azt divatnak s játszi vér gyanánt;
⁴⁴⁰ Vedd ibolyának az ifjú tavasztól
— Korán nyit, elhull, kedves, de mulékony,
Illatja, színe pillanatnyi élv —
Ne többnek.

OPHELIA.

Oh, ne?

LAERTES.

Mondom, annyinak.

Mert nem csupán idomra és tömegben
⁴⁴⁵ Nő a természet; e templommal együtt
Az elme, lélek belszolgálata
Szintén öregbül. Most, talán szeret;
Tán ronda célzat még nem szennyezi
Szándéka értékét; de óvakodjál:
⁴⁵⁰ A mily nagy ő, szándéka nem övé,
Mert születése rabja maga is.
Nem kérhet ő, mint közsorsú személy,
Leányt magának; mert egész haza
Jólléte, üdve, lépésén forog.
⁴⁵⁵ Azért e lépésnek határt ama
Test szavazatja s engedélye szab,
A melynek ő feje. Ha hát szeret,
Mint mondja, illő hinned józanul:
A mennyiben saját állása, rangja
⁴⁶⁰ Be hagyja tettel a szót váltani:
Azaz, míg Dánia is mellé szavaz.

Vedd fontolóra hát, mily csorba éri
 Becsületed, ha túl-bízó fülekkel
 Dalára hallgatsz, vagy szívet veszítség,
 465 Vagy szenvedélye zaklatásának,
 Melyen nem úr, szűz kincsed megnyitod.
 Vigyázz, Ophelia, szép hugom, vigyázz,
 Állj tartalékban vonzalmad megett,
 Vágyak s veszély lő-távolán kívül.
 470 A legszemérmesb lányka is pazar,
 Kecseit ha bár a holdnak fölfedi.
 Erény se ment a rágalmas fulánktól,
 Űszög senyveszti a tavasz szülöttit
 Gyakran előbb, mint bimbajok fesel;
 475 S az ifjuság harmatdús hajnalán
 A mételyes kór legjárványosabb.
 Óvd hát magad; legbiztosb a vigyázat;
 Az ifju, ha más nincs, magára lázad.

OPHELIA.

Megtartom e szép lecke bényomásit
 480 Örül szívemnek. De, jó bácsikám,
 Magad se tégy úgy, mint rossz pap, nekem
 Az égbe tüskés, zord ösvényt mutatván,
 Míg ő szeles, hiú kéjenc gyanánt
 Az élvek rózsás utjain halad,
 485 Feledve, mit papolt.

LAERTES.

Attól ne félj.
 De késem is már; — itt jó az atyám.

POLONIUS *jő.*

Két üdv, az áldást kétszer venni el;
 Másod bucsúra alkalom mosolyg.

POLONIUS.

Még itt, Laertes? Ejh! siess, siess.
 490 A szél vitorlád vállán ül; hajóra!
 Várnak. Ne, még ez, — áldásom veled;

(Kendét LAERTES fejére teszi.)

S elmédbe védj jól e néhány szabályt.
 A gondolatnak nyelve sohse keljen
 Nálad, se tette ferde gondolat.

- 495 Légy nyájas ámbár, de ne köznap;
Kémlelve rostáld meg barátodat,
Aztán szorítsd lelkedhez érc kapoccsal:
De minden első jöttment cimborá
Üdvözlésén ne koptasd tenyered.
- 500 Kerüld a patvart; de, ha benne vagy,
Végezd, hogy ellened másszor kerüljön.
Füled' mindenki bírja, szód' kevés;
Itéletet hallj bárkitől, ne mondj.
Öltözz, mikép erszényedtől telik,
- 505 Drágán, ne torzul; gazdagon, ne cifrán.
Mért a ruha jellemzi emberét,
S a franciák közt a jobb rangbeli
Legválasztékosabb fő-mester ebben.
Kölcsönt ne végy, ne adj: mert a hitel
- 510 Elveszti önmagát, el a barátot;
Viszont, adósság a gazdálkodás
Hegytét tompítja. Mindenek fölött
Légy hí magadhoz: így, mint napra éj,
Következik hogy ál máshoz se léssz.
- 515 Isten veled: áldásom benned ezt
Érlelje meg majd.

LAERTES.

Én alázas
Búcsút veszek hát, jó uram.

POLONIUS.

Menj, az idő hí; várnak a cselédid.

LAERTES.

- Élj boldogul, Ophelia;
520 Eszedbe jusson, mit mondtam.

OPHELIA.

Bezárva
Elmémben őrzöm, s kulcsa nálad áll.

LAERTES.

Élj boldogul.

(LAERTES *el.*)

POLONIUS.

Mi az? Mit mondott ő, Ophelia?

OPHELIA

Könyörgök, Hamlet úrról ejte szót.

POLONIUS.

⁵²⁵ Igen! Jó hogy eszembe jut.
Úgy hallok, ő gyakran bizalmas órát
Áldoz neked mostanság, s hogy te is
Nagyon szabad s kész voltál elfogadni.
Ha így van (és ezt így sugák nekem,
⁵³⁰ Intés gyanánt, be), meg kell mondanom:
Nem érted oly tisztán magad, mikép
Lányomhoz illik, és becsületedhez.
Mennyire vagytok? mondd ki a valót.

OPHELIA.

Több izben árult már vonzalmat el
⁵³⁵ Irántam mostanság, uram.

POLONIUS.

Mit! vonzalom! Gyermekleány beszéd,
Járatlané az ily veszélyes ügyben.
S hiszed a mit *árul*? vagy minek hivod.

OPHELIA.

Én nem tudom mit gondoljak, uram.

POLONIUS.

⁵⁴⁰ No, megtanítlak: gondold, csecsemő vagy,
Mínthogy valódi árunak vevéd
A semmi-árút. Több árt szabj magadnak,
Különben (hogy ne törjük e szegény szó
Nyakát tovább) elárulsz engem is.

OPHELIA.

⁵⁴⁵ Atyám, szerelmét úgy ajánlta, mint
Becsület és szokás.

POLONIUS.

Az! az! szokás, jól mondd; ejh, eredj!

OPHELIA.

És szentesíté ajka vallomását
Az ég majd minden fogadásával.

POLONIUS.

- ⁵⁵⁰ Lép a rigónak; úgy, igen. Tudom,
Ha lángol a vér, mily pazérul ad
A nyelvnek a sziv ilyen fogadást.
E fényt, leányom — több világa mint
Melegje, és kialszik míg rakod —
⁵⁵⁵ Tűznek ne vedd ám. Légy jövőre szízi
Jelenléteddel kissé fukarabb;
Szabd múlatásid értékét magasbra
Mint hogy parancsra állj. Hamletre nézve:
Hígy benne annyit: ő ifjú, s nagyobb
⁵⁶⁰ Körben csaponghat, mint neked lehet.
Rövideden, ne bízz, Ophelia,
Fogadásiban, mert mind alkusz-fogás,
Nem oly színű mint a burok mutatja,
Csak vétkes üzlet szóvivője mind,
⁵⁶⁵ Bár színre jámbor, istenes kötés,
Rászedni jobban. Egy szó mint ezer,
Nyíltan kimondva, én nem akarom,
Hogy többet oly olcsó perced legyen
Hogy Hamlet úrral szót válts vagy beszélj.
⁵⁷⁰ Légy rajta, kérlek; most járj útadon.

OPHELIA.

Szót fogadok, uram.

(Elmennek.)

NEGYEDIK SZÍN.

Az emelttér.

HAMLET, HORATIO és MARCELLUS jönek.

HAMLET.

A lég erősen mar; bizony hideg van.

HORATIO.

Csipós, kegyetlen éles levegő.

HAMLET.

Hány óra most?

HORATIO.

Tizenkettő felé.

MARCELLUS.

575 De már elverte.

HORATIO.

Ei?

No nem hallám: így hát közelg a szellem
Szokott sétái rendes ideje.

(Kívül harsonák és ádólövés.)

Mi ez, uram?

HAMLET.

Ma éjjel fent van s dőzsöl a király,
580 Nagy dáridóján bősztánc tántorog;
S a mint leönti Rajna kortyait,
Az üst-dob és rézkürtök így riadnak
Reá dicső tust.

HORATIO.

Hát ez a szokás?

HAMLET.

585 Ez ám bizony:
De szerintem — ámbár én honos vagyok
S belészülettem — oly szokás, melyet
Megtörni tisztessé, mint megtartani.
E kába lagzi, mind kelet- s nyugatra,
590 Más nemzeteknél csúnya hirbe hoz:
Iszákos a nevünk s utána disznó
Cím is ragad még; s e szokás, valóban,
Bár tetteink megütnék a tökélyt,
Jó hirnevünk savát, ízét veszi.
595 Mint egyes ember — gyakran megesik —
Természet ütvén rá csúf bélyeget
Születésekor (miben pedig nem ok:
Mintákhöz a természet kötve nincs);
Vagy szerfölötti vér-vegyület által,
600 Mely romboló az ész bástyáinak;
Vagy csak szokásból, mely túl-erjedőleg
Elsavanyítja a tetszős modort:
Ily ember is, mondám, ez egy hibáért
— Viselje bár, mint természet jegyét,
605 Vagy vakszerencse foltját, és különben
Erénye lenne tiszta, mint az üdv,

S oly végtelen, mint embertől telik —
Ez egy hibáért, a közvéleményben
Sülyedni, veszni tér: a cseppnyi roszt
610 Eloltja benne a nemesb valót,
Önnön gyalázatára.

SZELLEMEK *jö.*

HORATIO.

Ní, uram, jó!

HAMLET.

Oh, irgalomnak minden angyali
S ti égi szolgák, most őrizetek!
Légy üdvezült lény, — kárhozott manó,
615 Hozd ég fuvalmát, vagy pokol lehet,
Gonosz legyen bár célod, vagy kegyes:
De oly kérdéses alakban jelensz meg,
Hogy szólnom kell veled. Idézlek, Hamlet,
Király, atyám, fejedelmi dán: felelj!
620 Ne hagyj tudatlanságban szétrepednem,
O mondd, miérthogy szentelt csontjaid
Elszaggatták viaszpóláikat?
Miérthogy a sír, melybe csöndesen
Láttunk betéve, megnyitá nehézt
625 Márvány inyét, hogy így kivessen újra?
Szólj, mit jelent ez, hogy te, holt tetem,
Egész acélban így feljársz a hold
Fakó fényére, borzasztván az éjt?
S mi, természet bohói, annyira
630 Megrázkodunk sok rémes gondolatától
Mely túlhaladja értelmünk körét?
Szólj, mit jelent ez? mért van? mit tegyünk?
(A SZELLEMEK *int* HAMLET-*nek.*)

HORATIO.

Int, hogy kövessed, mintha közleni
Akarna fontos valamit veled,
635 Csupán magaddal.

MARCELLUS.

Im, mily nyájason
Lendtti karját félrébb hely felé:
De mégse menj.

HORATIO.

Ne, semmi szín alatt.

HAMLET.

Itt nem beszél: tehát megyek vele.

HORATIO.

Ne tedd, uram!

HAMLET.

De mit félnék, ugyan?

⁶⁴⁰ Egy tű-fokát nem ér az életem;
S a lelkem — abban ő mi kárt tehet,
Mely halhatatlan lény, mint ő maga?
Lám, egyre int karjával: — én megyek.

HORATIO.

De hátha kísért: a folyamba csal,
⁶⁴⁵ Vagy borzadályos sziklacsúcsra, mely
Tengerbe bókol, talpánál kiebb?
S ott más iszonytatóbb alakra válva
Eszétől fosztja meg fönségedet,
És örületbe ránt? Gondold meg ezt;
⁶⁵⁰ Kétségbeejtő már a hely maga,
Bősz képzetet szül attól minden agy
Látván a tengert oly sok ölnyire
S hallván alatta zúgni.

HAMLET.

Egyre int:

Csak menj! követlek.

MARCELLUS.

De nem méssz, uram!

HAMLET.

⁶⁵⁵ Bocsássatok.

HORATIO.

Fogadj szót: nem hagyunk.

HAMLET.

Sorsom kiált, és minden kis inat
É testben oly rugós keményre edz
Mint a neméai orozlán idegje.

(SZELLEMEK int.)

Mindegyre int. — Le a kezét, urak —

(Kitépve magát.)

⁶⁶⁰ Mert Isten engem! szellemet csinálok
Abból, ki nem bocsát. Félrébb, ha mondom!
Csak menj! követlek.

(SZELLEMEK és HAMLET ei.)

HORATIO.

A képzelődés böszültté teszi.

MARCELLUS.

Kövessük! nem jó így magára hagyni.

HORATIO.

⁶⁶⁵ Utána hát. Mi lesz ebből, öcsém?

MARCELLUS.

Rohadt az államgépben valami.

HORATIO.

Ég hozza jóra.

MARCELLUS.

Menjünk hát, kövessük.

(Elmennek.)

ÖTÖDIK SZÍN.

Az emelttérnek egy félrébb eső része.

SZELLEMEK és HAMLET jönnek.

HAMLET.

Hová vezetsz? szólj! nem megyek tovább.

SZELLEMEK.

Figyelj.

HAMLET.

Fogok.

SZELJEM.

Az én órám közel,
870 Hogy visszatérjek gyötrő kénköves
Lángok közé.

HAMLET.

Oh jaj, szegény szellem!

SZELLEM.

Ne szánj; figyelmezz arra komolyan
A mit beszélek.

HAMLET.

Szólj, meghallani
Köteles vagyok.

SZELLEM.

Az, megboszulni is,
875 Ha meghallottad.

HAMLET.

Mit?

SZELLEM.

Én atyádnak szelleme vagyok;
Kárhozva, éjjel bolygnom egy korig,
S nappal bezárva lenni láng között,
Míg földi létem undok bűne mind
880 Kiég s letisztul. Csak ne voln' tilos,
Börtönlakom titkát elmondani:
Olyat fedeznék föl, hogy legkisebb
Szavára lelked hánytorogna fel,
Mégfagyna ifju véred, s két szemed,
885 Köréből, mint csillag szökellne ki,
Szétválna fürtbe kondorult hajad
S élére állna minden szál külön,
Mint tüske-állat zörgő tollai:
De ily örök jelentés nem való
890 Hús-vér füleknek. — Oh, figyelj, figyelj! —
Ha szeretted édes atyádat valaha —

HAMLET.

Oh, Isten!

SZELLEM.

Boszúld meg rút, erőszakos halálát.

HAMLET.

Erőszakos?

SZELLEM.

895 Rút és erőszakos — nincs rá egyéb szó,
De szörnyü rút, s természet elleni.

HAMLET.

Oh, hadd tudom hát, s oly gyors szárnyakon,
Mint a fohász s szerelmi gondolat,
Szálljak boszúmra.

SZELLEM.

Képesnek találak.

700 Butább is volnál, mint a buja gyom,
Mely Léthe partján lustán gyökerez,
Ha erre meg nem indulnál. Figyelj hát.
Kertemben alvám — így adák elő —
S megmarta a kígyó: ily koholt mesével
705 Dugák be csúfra Dánország fülét
Veszttem felől; de tudd meg, lelkes ifju,
A mely kígyó atyád halálra marta,
Most koronáját viseli.

HAMLET.

Nagybátyám! Oh az én proféta lelkem!

SZELLEM.

710 Az, a parázna, vérnősző barom;
Ki bűvös ésszel, csáb ajándokokkal
(Oh, átkos ész, ajándék, melyek így
Szédíteni birtok!) megnyeré gyalázatos
Kéjére színleg feddhetlen királyném
715 Kedvét. Oh Hamlet, ez volt a bukás!
Tőlem, kinek szerelme oly nemes volt,
Hogy még karöltve járt a mátkai
Szent fogadással, egy cudarhoz esni,
Kit, hozzám mérve, koldusan hagyott
720 Már a természet is.
De, míg a szűz erény nem tántorul,
Bár égi képen úzze bujaság:

Ellenben a kék, bárha fényes angyal
 A társa, égi ággyal eltelik
 725 S ganajba' duszkal.
 De halkan! érzem a hajnal lehet,
 Rövid legyünk. A mint kertemben alvám
 — Ez volt szokásom minden délután —
 Meglopta bátyád ezt a biztos órát,
 730 Üvegben átkos csalmatok levével,
 S fülhézagomba önté e nedü
 Bélpoklos csöppjeit, melyek hatása
 A vérnek oly halálos ellene,
 Hogy gyorsan átfut, mint a kéneső,
 735 A testbe' minden ösvényt és kaput,
 S mint tejbe csöppent oltó a tejet,
 Megoltja, összerántja hirtelen
 A híg, az ép vért: így történt velem:
 Egyszerre undok ótvar kérgezé,
 740 Csömörletes héjjal, Lázár gyanánt,
 Szép síma testemet.
 Így lettem én el, hajh! testvérem által,
 Éltem, királyném, koronám ne'kül;
 Levágva épen bűneim virágján,
 745 Nem gyónva, kenve, nem áldozva meg,
 Nem vetve számot sőt számolni küldve
 Minden hamisságimmal fejemen:
 Irtóztató! irtóztató! irtóztató! —
 Ha van belőlem benned vér, ne túrd ezt;
 750 Ne engedd Dánia királyi ággyát
 Vérbujaságnak átkos fekhelyül.
 De, bár hogyan látsz e boszú művéhez,
 Elméd maradjon tiszta, és ne törjön
 Anyádra lelked: bízd az égre őt
 755 S mind a tövisre mely keblében él,
 Az csípje, szúrja. Most Isten veled;
 A fénybogár jelenti, hogy virad,
 Halványodik hatástalan tüze.
 Isten veled, Hamlet! Eszedbe jussak.

HAMLET.

(Ei.)

760 Oh, ég minden lakói! Föld! S mi még?
 A poklot is mondjam? Csitt, csitt, szívem.
 Ne váljatok tüstént vénné, inak!
 De tartsatok merőn. Eszembe juss?

Igen, szegény szellem, míg e zavart
785 Golyóban székel az emlékezet.
Eszembe juss?
Igen, letörlök emlékezetem
Lapjáról minden léha jegyzetet,
Könyvek tanácsit, képet, benyomást,
770 Mit vizsga ifju-kor másolt reá;
És csak parancsod éljen egyedül
Agyam könyvében, nem vegyűlve más
Alábbvalókkal: úgy van, esküszöm.
Oh jaj, rémséges asszony!
775 Oh gaz — mosolygó, átkozott gazember!
Hol a tárcám — leírom, hadd irom le,
Hogy ember úgy mosolyghat s gaz lehet;
Legalább a dán király bizonytal az.

(Iz.)

No, bátya, itt vagy. Most a jelszavam:
780 És az: „Isten veled! Eszedbe jussak.”
Esküm van arra már.

HORATIO. (Kün.)

Uram! uram!

MARCELLUS. (Kün.)

Hamlet királyfi!

HORATIO. (Kün.)

Óvja őt az ég!

MARCELLUS. (Kün.)

Úgy adja Isten!

HORATIO. (Kün.)

Ha hó! Uram! Fönséges úr! ha hó!

HAMLET.

785 Ha hó! csak erre, szolgám! erre! erre!

HORATIO és MARCELLUS *jónak.*

MARCELLUS.

Nos, hercegem?

HORATIO.

Mi ujság, jó uram?

HAMLET.

Oh, rendkívüli!

HORATIO.

Mondd el, jó uram.

HAMLET.

Nem, mert tovább adnátok.

HORATIO.

Én, uram,

Nem én, az égre!

MARCELLUS.

Én se, hercegem.

HAMLET.

⁷⁹⁰ Mit szólatok hát: ember elme csak
Fel bírja-é gondolni ezt? — Hanem
Hallgatni fogtok?

HORATIO. MARCELLUS.

Esküszünk, uram.

HAMLET.

Nincs oly gazember széles Dániában — *)
Ki megrögzött cinkos ne volna.

HORATIO.

Ezt

⁷⁹⁵ Tudtunkra adni, nincs szükség, uram,
Sírból jövő szellemre.

HAMLET.

No, igaz;

Igazatok van; így hát, gondolom,
Minden további formáság ne'kül
Rázzunk kezet, s váljunk el, uraim.

*) *Mint a király*, akarja mondani, de hirtelen másra csapja beszédét.

⁸⁰⁰ Ti, mérre dolgotok hí s kedvetek,
Mert dolga, kedve, van mindenkinek,
A milyen, olyan; én, szegény fejem,
Lássátok, én megyek könyörögni.

HORATIO.

Ez csak hiú, zavart beszéd, uram.

HAMLET.

⁸⁰⁵ Sajnálom, hogyha sért; bizony, szivemből,
Bizony!

HORATIO.

Nincs benne sértés, jó uram.

HAMLET.

Szent-Patrik ugyse, van! Horatio,
Még sok. Mi ezt a látványt illeti:
Becsületes kísértet, mondhatom;
⁸¹⁰ Köztünk mi történt, ezt ha tudni vágytok,
Barátim, e vágyat nyomjátok el;
S most, mint barátok, iskolás, vitézi
Bajtársak, egy hitvány kérést nekem
Megtesztek, úgy-e?

HORATIO.

Meg, uram; mi az?

HAMLET.

A mit ez éjjel láttatok, soha
Ki nem beszélni.

HORATIO. MARCELLUS.

Nem, nem, jó uram.

HAMLET.

De hát esküdjetek.

HORATIO.

Hítem reá,
Hogy én nem.

MARCELLUS.

Én se, jó uram; hitem rá.

HAMLET.

Kardomra!

MARCELLUS.

Már megesküvénk, uram.

HAMLET.

⁸²⁰ De a kardomra kell! kardomra kell!

SZELLELEM. (*Alant.*)

EsküdjeteK.

HAMLET.

Ha, ha! te mondd, hé? ott vagy te, jó-
— Halljátok e fickót a pincelyukban? — [péNZ?
I,ássunk a hithez.

HORATIO.

Tedd fel hát, uram.

HAMLET.

⁸²⁵ Ki nem beszélni a mit láttatok soha,
Kardomra esküszteK.

SZELLELEM. (*Alant.*)

EsküdjeteK.

HAMLET.

Hic et ubique? Úgy váltsunk helyet.
Jerünk idebb, urak.
Szablyámra ismét a kezeteKet,
⁸³⁰ S hogy a hallotról nem szóltok soha,
Kardomra esküszteK.

SZELLELEM. (*Alant.*)

EsküdjeteK.

HAMLET.

Jól mondád, vén vakand! oly gyorsan áskálsz?
Derék egy árkász! Másuvá, barátim.

HORATIO.

Oh boldog Isten!
935 De mindez oly csudás, oly idegen.

HAMLET.

Hát üdvözöld, mint idegent szokás.
Több dolgok vannak földön és egen,
Horatio, mintsem bölcselmetek
Álmodni képes. De jerünk tovább:
940 Itt, mint elébb: az Isten úgy segítjen,
Bármily fonákul viselem magam
— Minthogy talán, úgy látom, ildomos lesz
Ezentul furcsa álcát öltenem —
Hogy, látva engem ilyenkor, soha
945 Nem fontok *így* kart, nem ráztok fejet,
Se kétesen ily szót nem ejtetek:
„Jó, jó, mi tudjuk;” vagy: „ha mi akarnók;”
Vagy: „szólhatnánk mi;” vagy: „lehetne csak!”
Vagy bármi oly kétértelmű jelet
850 Hogy dolgaimban tudtok valamit.
Ezt hogy nem tészitek: az Isten úgy
Legyen irgalmas kegyelmes legnagyobb
Szükségetekben. Most esküdjete.

SZELLELEM. (*Alant.*)

Esküdjete.

HAMLET.

855 Nyugodj, felháborult szellem, nyugodj!
Most, hát, egész szivemmel, jó urak,
Magamat ajánlom, s ha mi oly szegény egy
Embertől, a minő Hamlet, telik,
Szíves barátságát hogy megmutassa:
960 Isten segélyivel, meglesz. Jerünk;
De, kérlek, ujjotok mindég az ajkon. —
Kizökkent az idő; — oh kárhozat!
Hogy én születtem helyre tolni azt.
No, jertek együtt.

(*El mind.*)

MÁSODIK FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

Szoba Polonius házában.

POLONIUS és RAJNÁLD *jönnek.*

POLONIUS.

Add által e pénzt, jó Rajnárd, neki,
S ez irományokat.

RAJNÁLD.

Meglesz, uram.

POLONIUS.

És szörnyű bölcsen téssz, Rajnárd, ha addig
Felé se mégy, míg a viseletét
⁵ Ki nem nyomoztad.

RAJNÁLD.

Volt is szándokom.

POLONIUS.

Derék; derék. No lásd, öcsém, elébb is
Tudd meg, ki van dán Párisban lakó;
Hogyan, ki és mi módon, hol, mi körben
Mi lábon élnek: és ha ily kerülő,
¹⁰ Úgyes kérdések által rájövél
Hogy ismerik fiam: mehetsz odább,
A nélkül, hogy sajátlag kérdenéd.
Tégy úgy, mikéntha ismernéd, de távol;
„Apját, családját” — mondjad — „ismerem,
¹⁵ Kissé magát is”: — érted ezt?

RAJNÁLD.

Igen

Uram, nagyon jól.

POLONIUS.

„Egykissé magát is,”

Mondhat'd: „de jól nem; és ha az, kire

Én célozok: nagyon szilaj legény,

Ez s ez hibája;” — kenj aztán reá

²⁰ Csínyt a mi tetszik; ám, érts szót: ne olyast

Mi böcstelenség; attul óvakodj;

De, hé, csak olyan hetyke, vad, szokott

Kirúgást, a mi együtt jár az ifju

Szabad étellel.

RAJNÁLD.

Mint a játék, uram.

POLONIUS.

²⁵ No, vagy ivás, vívás, szitok, civódás,
Bujálkodás: — eddig bátran mehetsz.

RAJNÁLD.

Ez böcstelenség lenne rá, uram.

POLONIUS.

Nem a bizony; csak ízét jól megadd.

S nehogy másféle botrányt költs reá,

³⁰ Csak, hogy magának nem mindég ura;

Mást nem akarnék; s oly csinján leheld

Rá e hibákat, hogy mint a szabadság

Szeplői, a láng-elme kitörő

Villámi, s a szilaj vér féktelen

³⁵ Rohamja tűnjenek csupán elő,

Mi mindennel köz.

RAJNÁLD.

Úgyde, jó uram —

POLONIUS.

Hogy mért csináld ezt?

RAJNÁLD.

Igen, azt szeretném

Megtudni.

POLONIUS.

- Hát, fiu, ez az *én* cselem;
S ugy gondolom, hogy a fortély talál.
40 Ha majd fiamra ily apró hibát kensz,
Mint mörű kis szenny, munka közt, ragad,
Figyelj,
Az embered, kiből szót lesni célod,
Ha bármelyikben a mondott bünök
45 Közöl fiam talált léledzeni,
Tóditja, meglásd, mint következik:
„Jaj, édes ur” — „barátom” — vagy: „kegyed” —
Vagy a mi cím, vagy szójárás divat
Nép- s tájszerűleg —

RAJNÁLD.

Jó; uram; tudom.

POLONIUS.

- 50 Aztán, öcsém, elkezdí, hogy — izé —
Mit akartam mondani? — No lám, biz' Isten,
Akartam én valamit mondani —
Hol is hagyám el?

RAJNÁLD.

- Tóditja majd, a mint következik:
55 „Barátom!” „édes ur” — vagy más ilyen.

POLONIUS.

- „A mint következik,” — igen, tudom:
Tóditja: „ismerem azt az urat;
Tegnap, vagy a minap, vagy ekkor, akkor,
Ezzel meg azzal láttam; s akkor épen
60 — Jól mondja — játszott, vagy megittasult;
Labdán kocódott; vagy tán, e s ama
Jóféle házba láttam térni be,”
— Bordélyba, persze, — s így tovább. —
No ládd-e most már:
65 Cseled csalétke a való csukáját
Mefogja, s így az ildom és az ész
Mintegy csavarral, rézsut eszközökkel,
És görbe úton lel ki egyenest:
Igy tapogasd te is ki a fiam,
70 Tanácsaim szerint. Érted? nem érted?

RAJNÁLD.

Igen, uram.

POLONIUS.

Járj békével tehát.

Isten veled.

RAJNÁLD.

Oh, jó uram.

POLONIUS.

Példát magadról véve, lesd ki őt.

RAJNÁLD.

Bizonyyal úgy fogom.

POLONIUS.

⁷⁵ S mondd, a zenét se hanyagolja el.

RAJNÁLD.

Jól van, uram, jól.

OPHELIA *jó.*

(*El.*)

POLONIUS.

Hordozzon Isten! — Nos, Ophelia, mi baj?

OPHELIA.

Jaj, hogy megijedék, atyám!

POLONIUS.

Mitől, az Istenért?

OPHELIA.

⁸⁰ Amint szobámban varrok az elébb,
Lord Hamlet — a mellénye tárva-nyitva,
Csupaszfővel, szennyes harisnya lábán,
Az is kötetlen csüng bokáira,
Sápadtan mint az ünge, térdvacogva,

⁸⁵ S oly szájalomra méltó egy alak
Mintha pokolból futna egyenest
Szörnyűt beszélni — csak élémbe áll.

POLONIUS.

Órült, miattad?

OPHELIA.

Nem tudom, atyám,
De félek, az lesz.

POLONIUS.

Mit szólt?

OPHELIA.

Megfogá

- ⁹⁰ Csuklón felül kezem s tartá erősen,
Majd hátralépve kar-hosszányira
S másik kezét *így* téve homloka
Fölé, vizsgálni kezdé arcomat,
Mintha levenné. Így állott soká;
⁹⁵ Utóbb — megrázva kissé a karom
S fejét háromszor *így* himbálva meg —
Olyan keserves és nagyot sohajt,
Hogy összeroskad, úgy tetszett, alakja,
S ott végzi létét. Ekkor elbocsát,
¹⁰⁰ S vállán keresztül fordítván fejét,
Csak mintha szem nélkül is tudna járni;
Mert most segélyök nélkül ki-talált
S mindvégig rám süté világukat.

POLONIUS.

- Jer csak velem, jer: viszlek a királyhoz.
¹⁰⁵ Valóban, ez szerelmi önkivüllét,
A mely erővel önvesztébe tör
S kétség'b'esett szándékra ösztönöz,
Mint bármi szenvedély az ég alatt
Mely ostorozza létünk. Bánom is, —
¹¹⁰ Illetted-é zokszóval közelebb? Mi?

OPHELIA.

Nem én, atyám, csak, mint parancsolád,
Elútasítám levelit, s magát
El nem fogadtam.

POLONIUS.

Ez őritette meg. Bánom, bizony,
115 Hogy óvatosb, eszélyesb nem valék
Íránta. Féltem, csak játékot űz
S vesztedre munkál. Átkozott gyanúm!
De, Isten-engem! oly saját hibája
Koromnak, messze vinni a gyanút,
120 A mily közös, hogy ildom nincs elég
Az ifju népnél. Menjünk a királyhoz:
Hadd tudja meg; takarni több a gond,
Mint a harag fölfedni e viszonyt.

(*Elmennek.*)

MÁSODIK SZÍN.

Szoba a kastélyban.

KIRÁLY, KIRÁLYNÉ, ROSENCRANTZ, GULDENSTERN és KISÉRET, *jönek.*

KIRÁLY.

Üdv, Rosencrantz, Guildenstern, édesim!
125 Azonfölül, hogy látni vágytalak,
Szükség okozta gyors hívástokat,
Rátok szorúlván. Hallátok bizony,
Hamlet hogyan ki van cserélve; ki, —
Mert nem hasonlított ahhoz a mi volt
130 Se a kül-ember most, se a bel-ember.
Mi hozta így magán kívül, egyéb
Mint atyja elvesztése, nem bírom
Álmodni se. Kérlek hát bennetek,
Hogy véle növén kis kor óta fel,
135 S kedélyre, korra mindig társai,
Toldjátok udvarunknál mulatástok
Még egy kevéssel; hogy, pajtásilag
Kéjekbe vonva, s alkalom szerint,
Lessétek el, mi bántja titkon úgy,
140 Mit, tudva, tán megorvosolhatunk.

KIRÁLYNÉ.

Jó ifjak, ő gyakorta emleget;
Nincs ember, élve, kettő, a kihez
Jobban tapadna. Hogyha tetszenék
Írántunk ennyi jóval lennetek,

¹⁴⁵ S nálunk időzni egy kissé tovább
És támogatni lelkünk óhaját:
Oly köszönet vár múlatástokért,
Minőt királyi hála követel.

ROSENCRANTZ.

Fölségtek, a csekély lényünk felett
¹⁵⁰ Uralkodó hatalma által, inkább
Parancsol, ön magas tetszéseként,
Mint kérve kérjen.

GUILDENSTERN.

És mi tesszük azt;
Szolgálatunkat, im, mély bókolattal
Hajtjuk, magunkkal együtt, lábaikhoz,
¹⁵⁵ Parancsra készen.

KIRÁLY.

Köszönet, Rosencrantz és nemes Guildenstern.

KIRÁLYNÉ.

Köszönet, Guildenstern és nemes Rosencrantz.
Most szóljatok be, kérlek, oly igen
Elváltozott fiamhoz. Valaki
¹⁶⁰ Menjen, vezesse Hamletemhez őket.

GUILDENSTERN.

Ég adja, hogy jelenlétünk, fogásink,
Kedvére és hasznára légyenek.

KIRÁLYNÉ.

Úgy adja Isten.

(ROSENCRANTZ, GUILDENSTERN s néhány KISÉRŐ el.)

POLONIUS jö.

POLONIUS.

Királyom, a követség jóra járt,
¹⁶⁵ Norvégiából vígan tért haza.

KIRÁLY.

No lám, te mindig jó hir atyja voltál.

POLONIUS.

Az, ugy-e? fölség. Hidd el, jó uram,
Egy lelke, egy hitem van, s mindenik
Az Istené s kegyes királyomé:

170 De úgy hiszem (vagy hát ez agyvelő
Nem jár oly bizton a titkok nyomán
Mint szokta eddig), hogy kikémlelém,
Hamlet királyfi mért őrüle meg.

KIRÁLY.

Ha! szólj tehát; óhajtom hallani.

POLONIUS.

175 Előbb bocsásd be a követeket;
Az én hirem legyen majd csemege.

KIRÁLY.

Tégy oly kegyet velök, magad vezesd bé.

(POLONIUS el.)

Azt mondja, édes Gertrud, megtalálta
Fiad roszkedve minden kut-fejét.

KIRÁLYNÉ.

180 Félek, hogy az nem más, mint a *derék*:
Atyja halála, s gyors nászunk reá.

POLONIUS *visszajő, vele* VOLTIMAND és CORNELIUS.

KIRÁLY.

No, majd killessük. — Jó napot, barátim.
Nos Voltimand, mivel bocsáta vissza
Testvérünk, a norvég király?

VOLTIMAND.

185 Szépen köszöntet s jót kíván viszont.

Első szavunkra félben hagyatá
Az öccse hadszedését; mert elébb
Azt gondolá, hogy a polákra készül;
De majd belátta, hogy felséged ellen

190 Tör voltakép: s megboszankodva rajt'
— Hogy gyöngö karja, kórja és kora
Igy rászedettek — eltíltó parancsot
Küld öccse ellen: az jön, szónak áll,
Pirongatást kap, és elvégre is

185 Bátyjának felfogadja, hogy soha
Fölséged ellen fegyvert nem ragad.

Ősz bátyja erre megörülve, évpénzt,
Háromezer tallért rendel neki,
S megbizza, hogy most már az így szedett
200 Hadát vezesse menten a polákra;
Kérvén — mikép itt bővebben kifejti —
Fölségedet, hogy birtokin hadát
Engedje átvonulni békesen
Oly óvatosság s rendszabály szerint,
205 Mint meg van írva.

KIRÁLY.

Tetszik ez nekünk.
Elolvasandjuk alkalmasb időben,
S választ irunk, meghányva ez ügyet.
Köszönjük addig is hű fáradástok.
De most pihenni; majd estére vígan
210 Megünnepeljük az „Isten-hozottat.”
(VOLTIMAND és CORNELIUS el.)

POLONIUS.

Igy hát szerencsés véget ért ez ügy.
Uram! királyném! fejtegetni azt,
Mi a fölség, mi a jobbágyi tiszt,
Nap mért nap, s éj az éj, idő idő:
215 Nap-, éj- s időpazarlás volna csak.
Azért, rövidség lévén lelke minden
Okos beszédnek, a szóár pedig
Csak teste rajta és kül cífraság:
Rövid leszek. Nemes fiad megörült:
220 Azt mondom, örült; mert „örült”, mi az?
Hanemha örült lenni s nem egyéb.
De hagyjuk ezt.

KIRÁLYNÉ.

Több tartalom! kevésb
Mesterkedéssel.

POLONIUS.

Esküszöm, királyné,
Egyáltalában nem mesterkedem.
225 Hogy örült, az való; s való, hogy az kár;
S kár, hogy való: bolondos egy figura.
De hagyjuk abba, nem mesterkedem.

Ő hát bolond, ez áll; most hátra van
Nyomoznunk e következés okát,
230 Vagy inkább e következés okát.
Mert e következett következés
Okból eredt, ez áll; s ebből foly ez:
Figyelmet kérek.
Van nékem egy lányom; van, mert enyém;
235 Ki engedelmes tisztként, ihol,
Ezt adta nékem. Most ítéljenek.

— „A menyeeinek, lelkem bálványának,
a szépséges Opheliának” —

Rút szó, silány szó; „szépséges” silány szó.
240 De hallga csak tovább. Im:

— „gyönyöröséges fehér keblébe im e
sorokat” stb.

KIRÁLYNÉ.

S ezt Hamlet írta néki?

POLONIUS.

Türelem,
Felséges asszony; én igaz leszek.
245 „Kételd, a nap hogy forgandó,
Kételd, csillagtűz ragyog;
A Valót, hogy igazmondó:
Csak ne azt, hogy hú vagyok.

250 „Oh édes Opheliám! rosszul megy nekem ez a
verselés; nem tudom én mértékre szedni sohajimat:
de hogy téged, oh legjobb! legjobban szeretlek, azt
hidd el. Isten veled.

Tied örökre, kedves drága hölgy, míg csak e
gépezet az övé leend,

HAMLET.”

265 Ezt engedelmes lányom megmutatta,
Mi több — idő, hely, alkalom szerint
A hogy történtek — esdeklésit is
Mind bésugá nekem.

KIRÁLY.

S hogyan fogadta
Szerelmét a leány?

POLONIUS.

Fölséges ur,
260 Minek tart engem?

KIRÁLY.

Egy becsületes,
Hú emberemnek.

POLONIUS.

Azt óhajtom is
Megbizonyítani. De mit vélne rólam,
Ha, látva nőni e forró szerelmet
(Mert észre vettem, annyit mondhatok,
265 Mielőtt leányom szólt) mit vélne rólam,
Vagy ő felsége itten a királyné,
Ha tárca lettem volna, vagy fiók;
Vagy azt mondom: „szivem! ne láss, ne hallj;”
Vagy báméskodva nézem e szerelmet:
270 Mit vélne rólam úgy fölségetek?
Nem én! dologhoz láttam egyenest,
S az ifju hölgyet így fogám elő:
„Hamlet, királyfi: csillagod fölött jár,
Ez nem szabad;” és meghagyám neki,
275 Látogatásit ne fogadja el,
Se hirnökét, se semmi zálogát.
És jó tanácsom nála megfogant;
Hamlet pedig — rövid szóval kimondva —
Elébb komor lőn, éte elveszett,
280 Majd álma is; majd bágyadás fogá el,
Majd bamba hóbort, s fokról fokra így
Az őrülése, melyben most dühöng
És mi siratjuk.

KIRÁLY.

Mit gondolsz, ez a baj?

KIRÁLYNÉ.

Az meglehet, nagyon valószínű.

POLONIUS.

285 Szeretném tudni, volt-e oly idő,
Hogy én azt mondtam: „így van; felelek”
S máskép ütött ki?

KIRÁLY.

Nem, tudtomra nem.

POLONIUS.

Vágják el ettől ezt,*) ha ez nem így van.
Ha engem a körülmény útasít,
²⁹⁰ Én megtalálom a rejtett valót,
Habár a föld központja rejtené.

KIRÁLY.

Hogyan tehetnénk egy kísérletet?

POLONIUS.

Tudjuk, el-eljár itt a folyosón
Négy órahosszat is.

KIRÁLYNÉ.

Való, szokása.

POLONIUS.

²⁹⁵ Ilyenkor egyszer a leányom én
Hozzá eresztem, s a kárpit megől
Bátran kilessük a találkozást.
Ha nem szerelmes, ha nem a miatt
Veszté eszét: ne állam-férfiú
³⁰⁰ Legyek, hanem pór és hajtsak lovat.

KIRÁLY.

Jó, megkísértjük.

HAMLET olvasva jó.

KIRÁLYNÉ.

Szegény amott jó s olvas komoran.

POLONIUS.

El hát! könyörgök, mind a ketten el.
Legitt hozzáfogok; — oh, kérem, el!

(A KIRÁLY, KIRÁLYNÉ és a KISÉRET távoznak.)

³⁰⁵ Hogy van az én főséges uram, Hamlet?

*) Valószínű, hogy fejét és nyakát érti. Delius magyarázata erőltetett.

HAMLET.

Jól, hál' Isten.

POLONIUS.

Ismer fönséged engem?

HAMLET.

Derekasan: maga halkufár.

POLONIUS.

Nem én, uram.

HAMLET.

³¹⁰ No pedig szeretném, ha efféle becsületes ember
volna.

POLONIUS.

Becsületes, uram?

HAMLET.

Az hát, uram; becsületes lenni, a hogy most jár a világ, annyi, mint egynek kétezerből lenni kiszemelve.

POLONIUS.

³¹⁵ Nagyon is igaz, fönséges úr.

HAMLET.

Mert ha a nap kukacot költ ki a döglött kutyában, mivel az oly kedves csókolni való dög — Van leánya?

POLONIUS.

Igenis van, uram.

HAMLET.

³²⁰ Ne engedje napon járni; a fogékonyság nagy áldás; de nehogy a leánya fogékony találjon lenni. Barátom, vigyázz.

POLONIUS.

³²⁵ Hogy értsem ezt? (*Félre*) Mindig a leányomra céloz: — de hiszen meg sem ismert először; halkufárnak mondott. Oda van, nagyon oda van már: hanem, igazán, magam is sok kínt állottam ki fiatal koromban a szerelem miatt; majd így jártam én is. — Mi az a mit olvas, fönséges úr?

HAMLET.

Szó, szó, szó.

POLONIUS.

³³⁰ De a veleje?

HAMLET.

Kinek a veleje?

POLONIUS.

No, annak a mit olvas fönséged.

HAMLET.

Rágalom, uram; mert ni mit mond itt a csúfolódó gaz kópé: hogy öreg embernek ősz a szakála, ráncos az ³³⁵ orcája; szeméből sűrű gyanta szivárog és szilvafa-enyő; a mellett bőséges észfogyatéka és erősen gyenge ágyéka van; mely dolgokat, uram, bár magam is rettentően és roppantul meghiszek, mégis úgy tartom nem becsület így papírra tenni; mert lám maga is, uram, ³⁴⁰ akkor lenne olyan öreg mint én, ha visszafelé haladhatna, rák módra.

POLONIUS.

Őrült beszéd, örült beszéd: de van benne rendszer. Nem sétálna odább a légvonattól, fönséges úr?

HAMLET.

A sírba?

POLONIUS.

³⁴⁵ No már az csakugyan kívül esik a légvonaton. — Mily talpraesettek a feleletei néha! Csudálatos, hogy gyakran az örültség eltalálja, mit az értelem s józanész nem birna oly szerencsésen megoldani. Megyek, itt hagyom, s tüstént módot keresek benne, hogy talál- ³⁵⁰ kozzék leányommal. — Fönséges úr, én legalázatosabb búcsút veszek fönségedtől.

HAMLET.

Semmit se vehet tőlem, uram, a mitől oly örömetst megválnék; kivéve az életem, az életem, az életem.

POLONIUS.

Isten maradjon fönségeddel.

HAMLET.

³⁶⁵ Unalmas vén bolondjai!

ROSENCRANTZ és GUILDENSTERN jönnek.

POLONIUS.

Hamlet királyfit keresik? — itt van.

ROSENCRANTZ.

(*Poloniushoz.*) Áldja Isten, uram.

(POLONIUS *el.*)

GUILDENSTERN.

Főnséges úr!

ROSENCRANTZ.

Kegyes jó uram!

HAMLET.

³⁶⁰ Szerelmes drága barátim! Hogy vagy, Guildenstern? Áh, Rosencrantz! Hogy vagytok, pajtás?

ROSENCRANTZ.

Mint földanyánknak sok más köz fia.

GUILDENSTERN.

És boldogok, hogy nem túl-boldogok;
Szerencse sipkáján bojt nem vagyunk.

HAMLET.

³⁶⁵ Se talpak a cipőin?

ROSENCRANTZ.

Az se, főnség.

HAMLET.

Úgy hát valahol az öle körül tanyáztok, azaz kegyei kellő közepén?

GUILDENSTERN.

Bizony, csak úgy evickelünk mi.

HAMLET.

³⁷⁰ A szerencse titkos részein? O, igaz; hiszen rima.
Mi ujság?

ROSENCRANTZ.

Semmi, uram; csak hogy a világ becsületessé vált.

HAMLET.

375 Úgy hát közel az ítélet napja; de ujságod nem való. No, hadd kérdjelek ki apróra: mit vétettetek, jó barátim, a sorsnak, hogy ide küld benneteket, börtönbe?

GUILDENSTERN.

Börtönbe, fenséges úr?

HAMLET.

Dánia börtön.

ROSENCRANTZ.

Úgy az egész világ is az.

HAMLET.

380 De még milyen! mennyi rekesz, őrhely és dutyi van benne! s Dánia egyik a legcudarabb.

ROSENCRANTZ.

Mi nem úgy gondolkozunk, fönség.

HAMLET.

Nektek hát nem az; mert nincs a világon se jó se rossz; gondolkozás teszi azzá. Nekem börtön.

ROSENCRANTZ.

385 Ugy fenséged nagyravágyása teszi azzá; szűk a szellemének.

HAMLET.

Oh boldog Isten! Egy csigahéjban ellaknám s végtelen birodalom királyának vélném magamat, csak ne volnának rossz álmaim.

GUILDENSTERN.

390 Ez álmok épen a nagyravágyás: mert a nagyravágyónak egész lénye csupán egy álom árnyéka.

HAMLET.

Hisz az álom maga is pusztá árnyék.

ROSENCRANTZ.

Úgy van, de én a nagyravágyást oly könnyű, oly légius természetűnek tartom, hogy még az árnyéknak is árnyéka.

HAMLET.

395 E szerint a koldus, test; ellenben a fejedelmek, a mi ágaskodó hőseink, csupán a koldus árnyékai. — De nem mennék az udvarhoz? mert, engem ugyse, nem tudok okoskodni.

ROSENCRANTZ.

Fenséged szolgálatára leszünk.

HAMLET.

400 Világért se! Hogy elegyítnék többi cselédim közű? mert, megvallva becsülettel az igazat, rettentő gaz nép ügyel rám. De, hogy a barátság tört utján maradjunk, mi hoz titeket Helsingörbe?

ROSENCRANTZ.

Hogy fenségedet meglátogassuk; egyéb ok semmi.

HAMLET.

405 A mily koldus vagyok, még köszönet is szükön telik tőlem; de azért köszönöm, noha, édes barátim, az én köszönetem nem ér egy poltrát. De hát nem hívtak ide? Magatok jó szántából jöttetek? Önkényti látogatás ez? Na na, bánjatok velem emberségesen;
410 igen igen, na; mondjátok.

GUILDENSTERN.

Mit mondjunk, uram?

HAMLET.

Ej no, akármit. Csak egyenesen. Hívtak; szemetekből látszik a vallomás, melyet tartózkodástok nem bír elleplezni: én tudom, a jó király s királyné hivattott ide.
415

ROSENCRANTZ.

Mi célból, uram?

HAMLET.

Azt tőletek kell megtudnom. Azért kényszerítlek pajtáságunk jogaira, ifjukorunk öszhangzó kedvtelésire, mindenkor híven őrzött barátságunkra s mind a mi
420 ezeknél drágábbat egy nálam jobb szónok felhordhatna: legyetek őszinte, egyenes irántam: hívtak vagy nem?

ROSENCRANTZ

Mit mondasz te?

HAMLET.

Ahá, rajtatok a fél szemem. — Ha szerettek, csak ki velem!

GUILDENSTERN.

425 Uram, hívtatok.

HAMLET.

Megmondom én, miért; így az én hozzávetésem elejét veszi a ti vallomástoknak, és titoktartástok a király s királyné iránt egy pehely szálát sem vedli. Én egy idő óta (bár nem tudom miért) elvesztettem
430 minden kedvemet s felhagytam minden szokott gyakorlatimmal; és, igazán, oly nehéz hangulatba estem, hogy ez a gyönyörű alkotmány, a föld, nekem csak egy kopár hegyfok; ez a dicső mennyezet, a lég, ez a felettem függő kiterjedt erősség, ez arany tűekkel kirakott fel-
435 séges boltozat, no lássátok, mindez előttem nem egyéb, mint undok és dögletes párák összeverődése. S mily remekmű az ember! Mily nemes az értelme! Mily határtalanok tehetségei! Alakja, mozdulata mily kifejező és bámulatos! Működésre mily hasonló angyalhoz! belá-
440 tásra mily hasonló egy istenséghez! a világ ékessége! az élő állatok mintaképe! És mégis, mi nekem ez a csipetnyi por? Én nem gyönyörködöm az emberben, nem — az asszonyban se, hijába mosolygasz.

ROSENCRANTZ.

Eszembe sem jutott, fenséges úr.

HAMLET.

445 Minek nevettél hát, mikor azt mondtam, hogy nem gyönyörködöm az emberben?

ROSENCRANTZ.

Elgondolám, fenséges úr, hogy, ha nem gyönyörködik az emberben, mily vékony pártolás vár fönségnél a színészekre; találkoztunk velök az úton, s ide
450 igyekeznek, felajánlani szolgálatukat.

HAMLET.

No, a melyik a királyt játssza, szívesen fogadom: ő felségének kész adófizetője leszek; a kalandor lovag hadd forgassa kardját és paizsát; a szerelmes nem fog

455 ingyen sohajtozni; a vig-személy lejátszhatja szerepét
békével; a bohóc hadd nevettesse meg azt is, kinek
tüdeje viszket a száradástól; s a nőszemély mondja ki
bátran a mi lelkén fekszik, habár a jámbus megsántul
is belé. Miféle színészek?

ROSENCRANTZ.

460 Épen azok, kiknek játékában fenséged annyira
szokott gyönyörködni: a városi tragédiaíjászok.

HAMLET.

Hogy esik tehát, hogy vándorolnak? Állandó tele-
pök jobb volt, mind dicsőségre, mind haszonra.

ROSENCRANTZ.

Azt hiszem, a minapi ujtás okozta elzülésöket.

HAMLET.

465 Becsülik még őket úgy, mint mikor én a városban
laktam? Van annyi közönségök?

ROSENCRANTZ.

Dehogyan van!

HAMLET.

Mi lehet az oka? Rozsdásodnak?

ROSENCRANTZ.

470 Nem, iparkodásuk a szokott lépésben halad; de
van ott, uram, egy kotló-alja gyermek, apró torongy,
kik túlsikoltják a szavalást, a miért rettenetesen meg-
tapsolják őket. Ezek vannak most divatban, s a közön-
séges színházakat (mert így nevezik már) úgy lecsepűlik,
hogy sokan, kardviselő férfiak, félve a lúdtolltól, alig
mernek oda járni.

HAMLET.

475 Ugyan! s gyermekek? ki tartja őket? ki fizeti
számláikat? Nem akarják tovább üzni mesterségöket,
csak míg énekelni tudnak? Nem mondják-e majd, ha
közönséges színésszé nőnek (a mi pedig valószínű,
hacsak jobb módjok nincs), hogy íróik kárt tettek nekik,
480 midőn saját örökségök ellen kiabáltatták?

ROSENCRANTZ.

Volt is bizony sok hú-hó mindakét részen; a nemzet pedig nem vétkelli egymásra uszítani őket; volt oly idő, hogy pénzt sem adtak a darabért, hacsak költő és színész üstökre nem ment benne az ellenféllel.

HAMLET.

486 Lehetséges?

GUILDENSTERN.

O, de mennyi fejtörésbe került ez!

HAMLET.

S a gyermekhad lett a bírósabb?

ROSENCRANTZ.

Az lett, fönséges úr; elbírják azok: Herculest is, földgolyóstul. *)

HAMLET.

490 Nem csuda; mert ihol, a nagybátyám Dánia királya; s most az, ki száját vonogatta rá atyám életében, húsz, negyven, ötven, száz aranyat megád egy-egy arcképeért kicsiben. Szentugyse! van ebben valami több mint természetes, csak rá birna jőni a philosophia.

(*Kívülről harsonaszó.*)

GUILDENSTERN.

495 Itt vannak a színészek.

HAMLET.

Urak, üdvözlöm Helsingörben. Fogjunk kezét. Hamar hát; az üdvözlésnek e járuléka divat és szertartás: hadd teljesítsem ez udvariasságot, nehogy kiereszkedésem a színészekkel (a mi pedig kívülről szépen fog mutatni, mondhatom) inkább hasonlítson társalgáshoz, mint a veletek való. Üdvözöllek hát: de az én nagybátya-
500 apám és nagynéne-anyám csalatkoznak.

GUILDENSTERN

Miben, kegyelmes úr?

*) Célzás a londoni *Globe* színházra, melyen a földgolyót valóban emelő Hercules (Atlas) szobra díszlett.

HAMLET.

Én csak fölszéllel vagyok bolond; de ha délről fú,
505 én is megismerem a solymot a gémtől.

POLONIUS jő.

POLONIUS.

Minden jót, uraim!

HAMLET.

(*Lassan.*) Halld csak, Guildenstern; — meg te is;
— így, mindenik fülemre egy hallgatódzó: — az a
510 nagy baba, kit amott láttok, nem nőtt ám még ki a
pólyából.

ROSENCRANTZ.

Talán másodszor is belénőtt; mert, úgy mondják,
öreg ember második gyermek.

HAMLET.

Megjósolom, azért jó, hogy a színészekről újságoljon;
csak várjatok. — (*Fen.*) Igaza van, uram; hétfőn reggel;
515 akkor volt, csakugyan.

POLONIUS.

Fönséges úr, újságot mondok.

HAMLET.

De uram, én mondok újságot önnek.
„Hogy Roscius volt Rómában színész” —

POLONIUS.

Színészek jöttek, fenséges úr.

HAMLET.

520 Terefere!

POLONIUS.

Becsületemre —

HAMLET.

„Minden színész számaron járt” —

POLONIUS.

A legjobb játékosok a világon: mindegy nekik:
tragédia, komédia, történeti, pásztori, víg-pásztori, histo-
525 rico-pásztori, tragico-historiai, tragico-comico-historico-

pásztori mű; helyegység vagy korlátlan színváltozás. Seneca nem elég nehéz, Plautus nem elég könnyű nekik. Szereptudásra, vagy rögtönzésre páratlanok.

HAMLET.

530 „Oh Jefthe, Izraël birája” — minő kincsed vala neked!

POLONIUS.

Miféle kincse volt, fenséges úr?

HAMLET.

Hát —

„Egy szép leánya, több se volt
És azt szerette rendkívül.”

POLONIUS.

536 Mindig a leányomra!

HAMLET.

Igaz-e, vén Jeftha?

POLONIUS.

Ha engem nevez Jefthának fenséged, nekem van egy leányom, igaz, szeretem is rendkívül.

HAMLET.

No nem a következik.

POLONIUS.

540 Mi következik hát, uram?

HAMLET.

Nos —

„Isten a mint, sors szerint —”
aztán, tudja:

„És úgy leve, mint eleve” —

545 a kegyes ének első szakasza megmondja a többi: mert, lássa, itt jönnek az én időtöltéseim.

Négy vagy öt SZÍNÉSZ jó.

Hozta Isten, színész uramék; üdvözlöm mindnyájukat. — Örvendek, hogy egészségben látlak. — Isten hozta, édes barátim. — Édes öregem, beh megrojtosodott a képed, mióta nem láttalak: tán csak nem velem birkózni hozod azt a barkót Dániába? — Nini! az én 560 kiasszony szeretóm! Asszonyunkra mondom! asszony-ságod közelebb van az éghez, mint mikor utoljára láttam, egy egész cipősarknyival. Kérje az Istent,

555 hogy hangja, mint forgalomból kiment arany, meg ne
repedjen a karikán belül. Uraim, üdvözlöm mindnyá-
jokat. Tegyük úgy, mint francia solymász: a mint
megpillantjuk, eresszük rá: most mindjárt szavaljunk
egyet. Nosza, egy kis ízelítőt ügyességtekből: egy
560 indulatos szavalást! Halljuk!

1. SZÍNÉSZ.

Mit szavaljunk, fenséges úr?

HAMLET.

Hallottam én valaha tőled egyet, — hanem azt
sohase adták elő: vagy ha elő, nem többször egyszernél,
mert a darab, emlékszem, sehogy sem tetszett a tömeg-
565 nek; a nagy közönségnek kaviár volt az; de azért
(véleményem s azoké szerint, kiknek ítélete ily tár-
gyakban messzebb hallatszott az enyimnél) derék egy
darab volt; jól osztva be színre s ép annyi szerény-
séggel mint művészettel víve ki. Jut eszembe, valaki
570 azt mondta rá, hogy nincs fűszer az egyes sorokban,
a mi megadná az ízét, se semmi olyas a nyelvben, mi
a szerző ékesgetési szándékára mutatna: de becsületes
modornak nevezte azt, mely ép oly egészséges, mint
kedves, százszorta inkább szép mint finom. Egy helyet
575 szerettem különösen benne: Aeneas mondja Didónak;
abból is kivált azt, mikor Priam megölését beszéli el.
Ha emlékszel rá elevenen, kezd annál a sornál, hogy
— hadd lám, hadd lám csak —

„A durva Pyrrhus, mint hyrcáni vad” —

580 — nem úgy van; Pyrrhuson kezdődik, tudom.

„A durva Pyrrhus — ő, kin fekete
Harcmez, sötét mint célja, volt — hasonló
Az éjhez, melyet a végzetszerű
Lóban görnyedve tölte — most a rém-
585 Sötét cimerszint ádázabbra fente.
Tetőtül talpig most merő piros,
Csíkozva iszonyún atyák, anyák,
Fiak, leányok vérivel. A vér
Rásúl s tapad az utcák pörzs-hevétől,
590 A mely kegyetlen s átkozott világgal
Az aljasou legyilkoltakra süt.

Lángtól, haragtól felpörköelve így,
S a ráaludt vértől így bévakoltan,
Kárbunkulus szemmel, az ördögi
605 Pyrrhus vigyázza Priam déd-apát —”
Most folytasd te.

POLONIUS.

Engem ugyse, főszegecs úr, jó szavalás; jó hang-
sullal és kellő mérséklettel.

1. SZÍNÉSZ.

„S ím rá talál, a mint üres csapást
600 Mér a görög felé; jó régi kardja
Elpártol és dacot hány a parancsnak:
Hová hull, ott marad. Ily nem-egyenlőn,
Pyrrhus Priamra tör: sujt mérgesen,
De már süvöltő kardjának szelére
605 Ledúl a gyenge ősz. Akkor, miként-
Ha érzene holt Ilium e csapást,
Lángzó tetővel talpához borul,
S egy szörnyü roppanás rabbá teszi
Pyrrhus fülét: mert íme kardja, mely
610 Tisztos Priamnak épen száll vala
Tejszín fejére, a légben akadt,
És Pyrrhus áll, mint zsarnok-kép a vásznon,
S mintegy közönbös, cél, szándék iránt,
Vesztteg marad.
615 De mint gyakorta vész előtt az ég
Elcsöndesül, a felhő meg se mozzan,
Némák a zord szelek s alatt e gömb,
Mint a halál; egyszerre vad dőrej
Hasít eget: úgy Pyrrhust, e szünetre,
620 Felkölt boszúja tette fölveri.
S nem hullt soha csekélyebb irgalommal
Márs fegyverére, mit öröknek edz,
Cyclopsi pőröly, mit Pyrrhus vasa
Lezúg Priamra most. —
625 Piha, ringyó Szerencse! Istenek,
Ti mind, ti mind! vegyétek el hatalmát,
Törjétek össze talpját, külleit
S az ég-oromrul a kerék-agyat
Hömpölygessétek a poklokra le!”

POLONIUS.

⁶³⁰ Nagyon hosszú.*)

HAMLET.

Eredj borbélyhoz a szakálladdal. — Te csak folytasd, kérlek; — ennek bohózat kell, vagy trágár adoma, különben elalszik. — Folytasd; térj át Hecubára.

1. SZÍNÉSZ.

„De hajh! ki látná a bóbás királynét —”

HAMLET.

⁶³⁵ Bóbás királynét?

POLONIUS.

Az jól van; bóbás királyné jól van.

1. SZÍNÉSZ.

„Rohanni puszta lábbal fel s alá,
Ijesztve oltó könnyel a tüzet,
Rongy a fején, hol másszor diadém,
⁶⁴⁰ Palástul vézna, elszílt csipein
Ijedt zavarban felkapott lepel —
Ki látta volna, hogy méregbe mártott
Nyelvvel ne szídná a pártos szerencsét!
Az istenek ha látták voln' magok,
⁶⁴⁵ Midőn szemébe tűnt Pyrrhus gonosz
Játéka, férjét hogy aprítja fel:
A jaj-sikoltás, melybe most kitört
(Ha földi ügy hat rájuk legkevésebbé),
Könyvet facsar az ég izzó szeméből
⁶⁵⁰ S az istenekből könnyörület.”

POLONIUS.

Ni ni! Ha el nem változott a színe, s tele nincs a szeme könnyel! — Hagyd el, kérlek.

HAMLET.

Jól van; majd elmondatom veled másszor a többit.
— Édes úr, nem lenne szíves a színészeknek jó szállást

*) Polonius actióját úgy értem itt, hogy unalmában állát vakarja. Az a másik: „vidd (a hosszú beszédet) a borbélyhoz, szakálladdal együtt” nem látszik előttem shaksperei elmésségnek. Ford.

656 adatni? De hallja, jól kell aztán velök bánni; mert ők a kor foglalatjai és rövid krónikái; s inkább irjanak halála után rosztat a fejfájára, mint ők rosztat mondjanak fölöle míg él.

POLONIUS.

Érdemök szerint fogok bánni velök, fönséges úr.

HAMLET.

660 Veszethordtát, ember, sokkal jobban kell! Bánj mindenkivel érdeme szerint: melyikünk kertüli el a mogyoró pálcát? Bánjon velök saját embersége és méltósága szerint; minél kisebb az ő érdemök, annál nagyobb érdem a szivessége. Hivja be őket.

POLONIUS.

665 Jerünk hát, urak.

(POLONIUS s némely SZÍNÉSZEK el.)

HAMLET.

Utána, barátim; holnap előadásunk lesz. Hallod-e, öreg barátom! tudjátok a „Gonzago megöletését”?

1. SZÍNÉSZ.

Tudjuk, fenséges úr.

HAMLET.

670 Holnap este azt játsszuk el. Szükség esetére ugy-e meg tudnál tanulni egy tiz-húsz sorból álló mondókát, a mit én csinálnék s bele szúrnék? nemde?

1. SZÍNÉSZ.

Meg, fenséges úr.

HAMLET.

675 Nagyon jól van. Eredj hát amaz úr után te is; de aztán hé, csúfot ne üzzetek ám belőle. (SZÍNÉSZ el.)
Édes jó barátim, (GUILDENSTERN és ROSENCRANTZhoz) én már estig elhagylak: de csak mint otthon, Helsingörben!

ROSENCRANTZ.

Kegyes jó uram!

(ROSENCRANTZ és GUILDENSTERN el.)

HAMLET.

Ugy; — hordjon Isten. — Most magam vagyok.
 Oh, mily gazember s pór rab vagyok én!
⁶⁸⁰ Nem szörnyűség az, hogy lám e színész,
 Csak költeményben, álom-indulatban,
 Egy eszmeképhez úgy hozzátöri
 Lelkét, hogy arca elsápad belé,
 Köny ül szemében, rémület vonásin,
⁶⁸⁵ A hangja megtörik, s egész valója
 Kiséri képzetét? S mind semmiért!
 Egy Hecubáért!
 Mi néki Hecuba, s ő Hecubának,
 Hogy megsírassa? Mít nem tenne még.
⁶⁹⁰ Ha szenvedélyre volna oly oka
 Mint van nekem? Könyárba fojtaná
 A szinpadot, s irtóztató beszéddel
 Repeszténé meg a nézők fülét,
 Hogy a vétkes megőrüljön belé,
⁶⁹⁵ Képedjen az igaz, s a közönyös
 Zavarba essék; elkábítaná
 Magát a szem s fül érzetét. De én,
 Lágy szívü, bárgyu gaz, bújkálok egyre,
 Álomszuszikként, nem lendítve semmit;
⁷⁰⁰ Még szólni sem merek, — nem, oly királyért
 Kinek sajátján s drága életén
 Gonosz rablás esett. Hah! gyáva volnék?
 Ki mond pimasznak? zúzza bé agyam?
 Tépi szakállam, s dobja a szemembe?
⁷⁰⁵ Fricskázza orrom? s mondja, hogy hazug
 A májam, a tudóm? Ki teszi meg? Hah!
 Biz' Isten, elnyelem. Nincs abba' mód,
 Hogy én galamb epéjü ne legyek,
 Vagy zsarnokság alatt elkeseredni
⁷¹⁰ Epém legyen; különben már azóta
 A lég minden keselyűit hizlalom
 É szkláv dögével. Véres, buja gaz!
 Lelketlen, álnok, fajtalan gazember!
 Oh, boszu!
⁷¹⁵ Ki állja? Mily számár vagyok! Hiszen
 Szép az, valóban, és nagy hősiség,
 Hogy én, a drága meggyilkolt fia,
 Kit ég s pokol boszúra ösztönöz,
 Szavakkal hűtöm a szám, mint lotyó,

- 720 És szitkozódok, mint egy nőcseléd
Vagy szobasurló.
Pí, fürtelem! fuj! — Törd magad, te agy! —
Hallottam én, hogy nagy gonosztevőt
Szinházban a csupán költött darab
- 725 Úgy meghatott lelkéig, hogy legottan
Önként feladta bűnös tetteit;
Mert, nyelve nincs bár, a gyilkos merény
A legcsodásabb szerven tud beszélni.
Most, e színészek által, az atyám
- 730 Megöléséhez hasonlót játszatok
Bátyám előtt: lesem minden vonását,
Lelkébe nyúlok az elevenig;
S ha rezzen is: tudom hogy mit tegyek.
A látott szellem ördög is lehet,
- 735 Mert az is ölhet oly tetszős hüvelyt;
S tán gyöngeségem, mélakórom által
— Mert ily kedélyre nagy hatalma van —
A kárhozatba dönt. Nincs rá bizonyosság
Ennél különb; de tőr lesz e darab,
- 740 Hol a király, ha bűnös, fenakad.

(El.)

HARMADIK FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

Szoba a kastélyban.

KIRÁLY, KIRÁLYNÉ, POLONIUS, OPHELIA, ROSENCRANTZ
és GUILDENSTERN *jönnek.*

KIRÁLY.

Hát semmi úton nem birtok eléje
Kerülni, mért ölté fel e zavart,
Roncsolva durván csendes napjait
Bomlott s veszélyes dőresége által?

ROSENCRANTZ.

⁵ Bevallja: érzi ő hogy háborog;
De hogy miért, nem mondja semmi áron.

GUILDENSTERN.

Nem is találtuk könnyűnek kilesni:
Őrült ravaszként résen áll, mihelyt
Valódi hogyléte felől akarnánk
¹⁰ Belőle csalni bármi vallomást.

KIRÁLYNÉ.

Jól fogadott-e?

ROSENCRANTZ.

Mint kész udvaronc.

GUILDENSTERN.

De nagy erőtetéssel hajlamin.

ROSENCRANTZ.

Szóban fukar volt; de ha kérdeznék,
Felelni bőkezű.

KIRÁLYNÉ.

Élvekbe nem

15 Vonátok egy kicsit?

ROSENCRANTZ.

Felséges asszony,
Történt, hogy útban egy csapat színészt
Értünk utól, s említők ezt neki;
Minek hallása némi látható
Örömmre gyújtá. Itt vannak, az udvar
20 Körül, s parancsuk is van, gondolom,
Hogy még ma este játsszanak előtte.

POLONIUS.

Való biz az; s fölkéri általam
Fölségteket, nézzék s hallják meg azt
A nem-tudom-mit.

KIRÁLY.

Kész szívvvel; s nagyon
25 Örvendek ily irányán.
Csak ösztönözni kell őt, jó urak,
S unszolni kedvét ily gyönyörre folyvást.

ROSENCRANTZ.

Tesszük, királyom.

(ROSENCRANTZ és GULDENSTERN el.)

KIRÁLY.

Menj, Gertrud, te is;
Mert titkon érte küldénc Hamletért,
30 Hogy itt találja, csak mintegy esetleg,
Ophéliát; az atyja és magam
Elrejtezünk, s így látatlan, de látva,
Bizton bíráljuk e találkozást,
S magaviseletéből hozzávetünk:
35 Szerelmi bú-e, vagy nem, a mitől
Rá jött e szenvedés.

KIRÁLYNÉ.

Szót fogadok.
Ophelia, rád nézve azt óhajtom,
Szépséged lett legyen a boldog ok
Hogy Hamlet ily zavart; remélem, így
40 Erényed a jó útba viheti,
Mindkettőtök becsületére.

OPHELIA.

Vajha
Ugy légyen, asszonyom!

(KIRÁLYNÉ *el.*)

POLONIUS.

Járkálj te, lyányom, itt. — Fölség, ha tetszik,
Elbúhatunk. — Te meg olvass e könyvből:
45 Leplezze a színlett foglalkozás, (OPHELIA-hoz)
Mért vagy magadban. — Nem hijába mondják —
Sok példa van rá — hogy ájtatos arccal,
Kegyes gyakorlattal, becúkorozzuk
Magát az ördögöt.

KIRÁLY.

(*Fölve.*) Nagyon igaz:
50 Mint sebzi váddal lelkem e beszéd!
A festett rima-kép nem undokabb
Ahhoz képest, mivel kenik-fenik,
Mint szörnyű tettem szépítő szavamhoz.
Oh mily nehéz kő!

POLONIUS.

Hallom lépteit:
55 Vonuljunk hátra, felséges uram.

(KIRÁLY *és* POLONIUS *el.*)

HAMLET *jó.*

HAMLET.

A lét, vagy a nem-lét kérdése ez.*)
Akkor nemesb-e a lélek, ha túri
Balsorsa minden nyugét s nyilait;
Vagy ha kiszáll tenger fájdalomja ellen,
60 S fegyvert ragadva véget vet neki?

*) Lenni, vagy nem lenni: az itt a kérdés.

- Meghalni, — elszunyadni, — semmi több;
 S egy álom által elvégezni mind
 A szív keservét, a test eredendő,
 Természetes rázkódtatásait:
- ⁶⁵ Oly cél, minőt óhajthat a kegyes.
 Meghalni, — elszunyadni, — és alunni!
 Talán álmodni: — ez a bökkenő;
 Mert hogy mi álmok jőnek a halálban
 Ha majd leráztuk mind e földi bajt,
- ⁷⁰ Ez visszadöbrent. E meggondolás az,
 Mi a nyomort oly hosszan élteti:
 Mert ki viselné a kor gúny-csapását,
 Zsarnok boszúját, gógös ember dolyfét,
 Útált szerelme kínját, pör-halasztást,
- ⁷⁵ A hívatálnak packázásait,
 S mind a rugást, mellyel méltatlanok
 Bántalmazták a tűrő érdemet:
 Ha nyugalomba küldhetné magát
 Egy puszta törrel? — Ki hordaná e terheket,
- ⁸⁰ Izzadva, nyögve élte fáradalmin,
 Ha rettegésünk egy halál utáni
 Valamitől — a nem ismert tartomány,
 Melyből nem tér meg utazó — le nem
 Lohasztja kedvünk, inkább túrni a
- ⁸⁵ Jelen gonoszt, mint ismeretlenek
 Felé sietni? — Ekkép az öntudat
 Belőlünk mind gyávát csinál,
 S az elszántság természetes színét
 A gondolat halványra betegíti;
- ⁹⁰ Ily kétkedés által sok nagyszerű,
 Fontos merény kifordul medriből
 S elveszti „tett” nevét. — De csöndesen!
 A szép Ophelia jó. — Szép hölgy, imádba
 Legyenek foglalva minden bűneim.

OPHELIA.

- ⁹⁵ Kegyelmes úr, hogy van, mióta nem
 Láttam fönségedet?

HAMLET.

Köszönöm alássan; jól, jól, jól.

OPHELIA.

Uram, néhány emléke itt maradt,
Már rég óhajtám visszaküldeni,
100 Kérem, fogadja el.

HAMLET.

Nem, nem. Nem adtam egyet is soha.

OPHELIA.

Főnséges úr, hisz tudja hogy adott;
S hozzá illatnak édes szavakat:
Vedd vissza, mert illatjok elapadt;
105 Nemes szívnek szegény a dús ajándék,
Ha az adóban nincs a régi szándék.
Itt van, főnséges úr.

HAMLET.

Ha! ha! becsületes vagy?

OPHELIA.

Uram!

HAMLET.

110 Szép vagy?

OPHELIA.

Hogyan, fenséges úr?

HAMLET.

Mert ha becsületes vagy, szép is: nehogy szóba
álljon becsületed szépségeddel.

OPHELIA.

115 Lehet-e a szépség, uram, jobb társaságban, mint
a becsülettel?

HAMLET.

Lehet bizony; mert a szépség ereje hamarabb
elváltoztatja a becsületet, abból a mi, kerítővé, mintsem
a becsület hatalma a szépséget magához hasonlóvá
tehetné. Ez valaha paradox volt, de a mai kor bebi-
120 zonyítá. Én egykor szerettelek.

OPHELIA.

Valóban, fenség, úgy hitette el velem.

HAMLET.

Ne hittél volna nekem; mert hijába oltja be az erény e mi vén törzsünket, megérezik rajtunk a vad íz. Én nem szerettelek.

OPHELIA.

¹²⁵ Annál inkább csalódtam.

HAMLET.

Eredj kolostorba; minek szaporítnál bűnösöket! Én meglehetősen becsületes vagyok; mégis oly dolgokkal vádolhatnám magamat, hogy jobb lett volna, ha anyám világra sem szül. Igen büszke vagyok, boszuálló, ¹³⁰ nagyravágyó; egy intésemre több vétek áll készen, mint a mennyi gondolatom van hogy bele férjen, képzeletem hogy alakítsa, vagy időm hogy elkövessem benne. Ily fickók, mint én, mit is mászkáljanak ég s föld között! Cinkos gazemberek vagyunk mindnyájan: ¹³⁵ egynek se hígy közülünk. Menj Isten hírével, kolostorba. Hol az apád?

OPHELIA.

Otthon, uram.

HAMLET.

Rá kell csukni az ajtót, hogy ne játssza a bolondot máshol, mint saját házában. Isten veled.

OPHELIA.

¹⁴⁰ Oh, könyörülj rajta, mennybéli jóság!

HAMLET.

Ha férjhez mégy, ím ez átkot adom jegyajándékul: légy bár oly szűz mint a jég, oly tiszta mint a hó: ne menekülhess a rágalom elől. Vonulj kolostorba; menj; Isten veled. Vagy, ha okvetlen férjhez kell menned, menj bolondhoz, mert okos ember úgy is tudja bizony, ¹⁴⁵ miféle csudát szoktatok csinálni belőle. Zárdába hát; eredj, hamar pedig. Isten veled.

OPHELIA

Oh ég hatalma, állítsd helyre őt!

HAMLET.

Hallottam hírét, festjük is magunkat, no bizony!
150 Isten megáldott egy arccal, csináltak másikat; lebegtek,
tipegtek, selypegték; Isten teremtéseinek gúnyneveket
adtok, s kacérságból tudatlannak mutatkoztok. Eredj!
jól laktam már veled; az őritett meg. Nem kell több
házasság, mondom; a ki már házas, egy hiján, hadd
155 éljen; a többi maradjon úgy a mint van. Zárdába;
menj!

(HAMLET *el.*)

OPHELIA.

Oh mely dicső ész bomla össze itten!
Udvarfi, hős, tudós, szeme, kardja, nyelve;
É szép hazánk reménye és virága,
160 Az ízlés tükre, mint a egy szoborhoz,
Figyelme tárgya minden figyelőnek,
Oda van, im, oda!
S én legnyomorúbb minden bús hölgy között,
Ki szívtam zengő vallomási mézét,
165 Most e nemes, fölséges ész, mikép
Szelid harangot, félreverte látom;
Nyílt ifjusága páratlan vonásit
Őrült rajongás által dulva szét.
Oh jaj nekem,
170 Hogy a mit láttam, láttam; és viszont
Hogy a mit látok, látom az iszonyt!

A KIRÁLY és POLONIUS *jönnek.*

KIRÁLY.

Szerelem! nem arra tart e szenvedély!
Se a beszéd, bár egykissé laza,
Nem volt bolondság. Van valami lelkén,
175 A min kötölva ül e mélakór,
S minek kikölte és felpattanása
Veszélybe dönthet. Azt hogy megelőzzem,
Gyors eltökéléssel így gondolám:
Menjen sietve Angliába Hamlet,
180 Megkérni az elmúlasztott adót:
Talán a tenger, a kultartományok
Sokféle tarka tárgya kiveri
Ezt a szívébe rögzött valamit,
Melyhez tapadt elméje kiragadja
185 Önön magából. Mit mondasz reá?

POLONIUS.

Jó lesz; de mégis azt hiszem, hogy e baj
Első csirája és eredete
Szerelmi bánat. — Nos, Ophélia!
Nem kell hogy elmondd, Hamlet mit beszélt,
¹⁹⁰ Hallottuk azt mind. — Felséged magas
Tetszésitől függ; de én azt javaslom:
Királyné anyja most játék után
Hivassa bé őt, és négy szem között,
Szép szóval birja rá, ha felfödözné
¹⁹⁵ E bú okát; fogja röviden őt;
Én meg, ha tetszik, hallgatózzam ott,
Hogy mit beszélnek. Ha nem boldogul:
Ám menjen Angliába Hamlet, vagy hová
Elcsukni jónak látja bölcseséged.

KIRÁLY.

²⁰⁰ Ugy légyen; én is a mellett vagyok:
Őrizve járjanak örült nagyok.

(*El mind.*)

MÁSODIK SZÍN.

Terem ugyanott.

HAMLET és néhány SZINÉSZ jő.

HAMLET.

Szavald a beszédet, kérlek, a mint én ejtém előtted:
lebegve a nyelven; mert ha oly teli szájjal mondd,
mint sok színész, akár a város dobosa kiáltná ki ver-
²⁰⁵ seimet. Ne is fűrészd nagyon a levegőt kezedd,
így; hanem jártasd egészen finomul; mert a szenvedély
valódi zuhataga, szélvesze, s mondhatnám forgószele
közepett is, bizonyos mérsékletre kell törekedned és
szert tenned, mi annak simaságot adjon. Oh, a lelkem
²¹⁰ facsarodik belé, ha egy tagbaszakadt, parókás fejű fickót
hallok, hogyan tépi foszlánnyá, csupa rongyokká, a
szenvedélyt, csakhogy a földszint állók*) füleit megre-
pessze, kiknek legnagyobb részét semmi egyéb nem
érdekli, mint kimagyarázhatlan némajáték és zaj. Én

*) Shakspere idejében legolcsóbb hely a színházban.

²¹⁵ az ilyen fickót megcsapatnám, a miért a dühöncöt is túlozza és heródesebb Heródesnél. Kerüld azt, kérlek.

1. SZINÉSZ.

Bizza rám, fönséges úr.

HAMLET.

Csakhogy aztán fölötte jámbor se légy, hanem menj saját ép érzésed vezérlete után. Illeszd a cselekvényt
²²⁰ a szóhoz, a szót a cselekvényhez, különösen figyelve arra, hogy a természet szerénységét által ne hágd: mert minden olyas tulzott dolog távol esik a színjáték céljától, melynek föladata most és eleitől fogva az volt és az marad, hogy tükröt tartson mintegy a természetnek;
²²⁵ hogy felmutassa az erénynek ön ábrázatát, a gúnynak önön képét, és maga az idő, a század testének tulajdon alakját és lenyomatát. No már, ha ezt túlozza valaki, vagy innen marad, bár az avatlant megneveteti, a hozzáértőt csak boszanthatja; pedig ez egynek ítélete, azt
²³⁰ meg kell adnod, többet nyom egy egész színház másokénál. Oh, vannak színészek, én is láttam játszani — s hallottam dicsérve másoktól, nagyon pedig — kik, Isten bűnül ne vegye, se keresztyén, se pogány, se általában ember hangejtését, taghordozását nem birva követni,
²³⁵ úgy meg-dölyfösködtek, úgy meg-ordítottak, hogy azt gondolám, a természet valamely napszámosa csinált embereket, de nem csinálta jól, oly veszettül utánozták az emberi nemet.

1. SZINÉSZ.

²⁴⁰ Remélem, hogy mi azt a modort már meglehetősen levetkezttük.

HAMLET.

Vessétek le egészen! No meg, a ki köztetek a bohócot játssza, ne mondjon többet, mint irva van neki; mert vannak azok közt is, kik magok nevetnek, hogy egy csapat bárgyu néző utánok nevessen; haszinte
²⁴⁵ a darabnak épen valamely fontos mozzanata forog is fent. Ez gyalázatosság, és igen nyomorú becsvágyra mutat a bohóc részéről, ki e fogással él. Menjetek, készüljetek.

(SZINÉSZEK *el.*)

POLONIUS, ROSENCRANTZ és GUILDENSTERN *jönnek.*

Nos, uram? eljön a király megnézni a darabot?

POLONIUS.

²⁵⁰ El, a királyné is, mindjárt pedig.

HAMLET.

Mondd a színészeknek, siessenek.

(POLONIUS *et.*)

S önök, mindketten, úgy-e szívesek
Lesznek segíteni a siettetésben?

KETTEN.

Megyünk, főséges úr.

(ROSENCRANTZ és GUILDENSTERN *et.*)

HAMLET.

²⁵⁵ Hol vagy, Horatio?

HORATIO *jb.*

HORATIO.

Itt, kedves úr,

Szolgálatára.

HAMLET.

Halld, Horatio:

Te épen olyan férfi vagy, minővel
Szerettem hogy közöm volt valaha.

HORATIO.

Oh, kedves úr —

HAMLET.

Nem hízelgek, ne hidd;

²⁶⁰ Mi boldogulást várhatnék tetőled,
Kinek mid sincs, jó kedveden kívül
Mely táplál és ruház? Mért hízelegni
Egy ily szegénynek? — Nem; a cukrozott nyelv
Ám nyalja a sületlen fényüzést,
²⁶⁵ Görbessze hajlós térde kapcsait,
Hol a farkcsóválás hasznot terem.

Hallgass ide.

Mióta választásim asszonya

En drága lelkem, s emberek között

270 Különbséget bir tenni: tégedet

Pecsételt el magának; mert te, bár

Szenvedve mindent, úgy től, mint a ki

Semmit se szenved; férfi vagy, ki a

Sors öklözését, vagy jutalmait,

275 Egykép fogadtad; s áldott az, kinek

Vérével úgy vegyült itélete,

Hogy nem merő síp a sors ujja közt,

Oly hangot adni, milyent billeget.

Férfit nekem, ki szenvedélye rabja

280 Nem lett soha! s én szívem közepén,

Szívem szívében hordom azt, mikép

Most tégedet. De már kissé sok is. —

Ma színjáték lesz a király előtt,

S egy jelenet közel jár ahhoz, a mint

285 Atyám halálát elmondtam neked;

Kérek, ha majd az a rész fölkerül,

Csak mintha enlelkem tolmácsa volnál,

Lesd a királyt jól: ha rejtett büne

Ott egy beszédre lyukból ki nem ugrik:

290 A kárhozatnak lelke volt, a mit

Láttunk együtt, s képzelmem oly sötét

Mint Vulcán pőrölye. Jól megfigyeld;

Mert én arcába kapcsolom szemem;

S majd összevessük a látszat felől

295 Kettőnk itéletét.

HORATIO.

Jó lesz, uram;

Ha meglöp engem a játék alatt

S rá nem sütöm: fizetem a lopást.

HAMLET.

Már jönnek: bárgyunak kell látszanom.

Foglalj helyet.

*Dán induló. Harsonák. KIRÁLY, KIRÁLYNÉ, POLONIUS, OPHELIA
ROSENCRANTZ, GUILDENSTERN és MÁSOK jönnek.*

KIRÁLY.

300 Hogy van Hamlet öcsénk?

HAMLET.

Felségesen, mákugyse! a kaméleon kosztján: levegőt eszem, ígéret töltelékkel. Kappant se hizlálnak így.

KIRÁLY.

Semmi közöm e felelettel, Hamlet; ez nem az én mondásom.

HAMLET.

³⁰⁶ Nem ám, de az enyém se már. — Uram ön játszott egyszer az egyetemen, mondja?

POLONIUS.

Igen bizony, föség; s jó színésznek tartottak.

HAMLET.

S mi volt a szerepe?

POLONIUS.

³¹⁰ Julius Caesar; megöltek a Capitoliumon; Brutus ölt meg.

HAMLET.

Na ugyan brutális szerep volt tőle, megölni egy ily capitális borjút. — Készen a játszók?

ROSENCRANTZ.

Igenis, föséges úr; engedelmét várják.

KIRÁLYNÉ.

Jer ide, édes Hamlet; ülj mellém.

HAMLET.

³¹⁵ Nem, kedves anyám; itt vonzóbb érc van.

POLONIUS.

Aha! tetszik látni?

HAMLET.

Kisasszony, ölébe fekhetem?

(OPHELIA lábaihoz dőlve.)

OPHELIA.

Nem, uram.

HAMLET.

Azaz, öléebe hajthatom a fejem?

OPHELIA.

320 Igen, uram.

HAMLET.

Azt gondolja, póriás értelemben vettem?

OPHELIA.

Semmit se gondolok, uram.

HAMLET.

Mily szép gondolat, egy szép leány lába
közt fekünni!

OPHELIA.

325 Tessék?

HAMLET.

Semmit se mondtam.

OPHELIA.

Jó kedve van, fönséges úr.

HAMLET.

Kinek? nekem?

OPHELIA.

Igenis.

HAMLET.

330 Oh boldog Isten! hisz én vagyok a világ első
bohóca. Ki tehet arról, ha jó kedve van; hisz látja,
mily vidor az anyám is, pedig az apám most halt meg,
csak két órája.

OPHELIA.

Dehogy; kétszer két hónapja is van már, fönség.

HAMLET.

335 Oly régen? Gyászolja hát az ördög! Én coboly
köntöst csináltatok. Uram fia! két hónapja s még el
sincs felejtve! Ugy hát megérjük, hogy valamely nagy
embert fél évvel is túlél az emlékezete; csakhogy,

Mária úgyse! templomot építsen ám, különben eszébe
340 sem jut senkinek: úgy jár, mint a fa ló, melynek sír-
verse így hangzik: „Mer' óh! mer' óh! már a fa ló el
van feledve.”

Hoboják. A némajáték föllép.

*Jő egy Király és Királyné, igen nyájaskodva. A Királyné megöleli férjét, letérdel és fogadkozik. A Király fölemelt, vállára hajtja fejét; aztán egy virágpam-
lagra fekszik. A Királyné, látva hogy elszunyadt, távozik. Most jő egy cinkos, koroná-
ját leveszi, megcsókolja, s mérget töltve a Király fülébe, elmegy. A Királyné visszatér,
s halva látván férjét, szenvedélyes mozdulatokba tör ki. A mérgező, két vagy három
néma személlyel, ismét megjelenik, s bánkódni látszik a Királynéval. A holttestet el-
viszik. A mérgező ajándékkal udvarol a Királynénak; az eleinte útálatot, nem-akarást
fejez ki; de végre elfogadja szerelmét.*

OPHELIA.

Mit jelent ez, fönsséges úr?

HAMLET.

E biz alattomos hókuszpókusz: gonoszt jelent.

OPHELIA.

345 Talán a darab velejét mutatja a némajáték?

HAMLET.

Mindjárt megtudjuk eme fickóktól: mert a szí-
nészben nem áll a szó; kibeszél az mindent.

OPHELIA.

Elmondják, mit jelent e némajáték?

HAMLET.

360 El ám, s minden néma játékot, a mit velök ját-
szanék; csak ne szégyelljen velök játszani, ők bizony
nem szégyellik elmondani mit jelent.

OPHELIA.

Be hamis, be hamis. Én a darabra figyelek.

PROLOGUS.

„Magunk imé s tragédiánk
Fölségtek elé borulánk:

365 Kérjük, figyeljen türve ránk.”

HAMLET.

Prologus ez, vagy gyűrűbe vésett jelige?

OPHELIA.

Rövid biz az, fönség.

HAMLET.

Mint a nő szerelme.

Jön a szinpadi KIRÁLY és KIRÁLYNÉ.

SZINPADI KIRÁLY.

Már Phoebus ím harmincadszor kerül
380 Neptún sós árja s a földgömb körül;
S harminc-tizenkét hold kölcsön világa
Tizenkét harminczor tűnt a világra;
Hogy viszonos szent frigy kapcsol velem:
Kezüket Hymen, szívünk' szerelem.

SZINPADI KIRÁLYNÉ.

385 Még egyszer annyi holdat és napot
Érjünk, mielőtt szerelmünk elapad.
De jaj! felséged már is oly beteg
— Ép volta eltűnt, kedve csüggeteg —
Hogy félve-féltem. De bár féltsem én,
370 Uram, ne hagyjon téged a remény;
Arányt tart nőben féltés, szerelem:
Vagy semmi, vagy mindkettő szertelen.
No már, szerelmem jól tudod minő:
Félelmem azzal egy-arányba' nő.
375 Nagy szeretet fél, apró kételyen:
S hol a félsz nagy, nagy ott a szerelem.

SZINPADI KIRÁLY.

Itt hagylak, édes, nem soká pedig:
Szerves erőm már lanyhán működik;
Te élj, szeretve és tisztelve, még
380 E szép világban; s tán egy oly derék
Férj oldalán —

SZINPADI KIRÁLYNÉ.

Ne a többit! ne, oh;
Ily szerelem szívemnek áruló!
Másod férjemmel átkozott legyek;
Máshoz csak az mén, ki megölt egyet.

HAMLET.

(*Felre.*) Üröm, üröm.

SZINPADI KIRÁLYNÉ.

A második nász indító oka
Szennyes haszonvágy, szerelem soha;
Másodszor öltem meg holt férjemet,
Ha második férj csókol engemet.

SZINPADI KIRÁLY.

- 390 Most, elhiszem, úgy érzesz mint beszélsz;
De fogadásunk gyakran füstbe vész.
Föltételünk emlékezésnek rabja:
Vérmes szülött, de már számlálva napja;
Míg éretlen gyümölcs, fáján tapad;
395 Ha megpuhúl, rázatlan leszakad.
De kell, szükség felednünk e rovást,
Az ily magunkra fejrött tartozást:
Mert a mit így fogad a szenvedély,
A szenvedéllyel oda lesz a cél.
400 Erős bú, vagy öröm, feltétele
Fogamat magával rontja le:
Mert hol öröm s bú van legfőbb fokon,
Az sír, ez örvend minden kis okon.
Nem örök e világ; az sem csoda,
405 Ha sorsunkkal a szeretet oda:
Mert hogy melyik vezérli, vitapont:
Szerelem-é a sorsot, vagy viszont?
Nagy férfi buktán, lásd, kegyence fut;
Szegény kapós lesz, a mint polcra jut:
410 Így, a szeretet sorsunk' követi;
Ki nem szorúl barátira, lesz neki;
S ki ál barátot szükségben kísért,
Ellent csinálni biztos útra tért. —
De, visszatérve honnan indulék:
415 Sors, akarat oly ellensarki vég,
Hogy terveink legtöbbször füstbe mennek;
Miénk a szándok, nem sikere ennek.
Te sem mégy máshoz, most úgy gondolod;
De elhal eszméd, ha férjed halott.

SZINPADI KIRÁLYNÉ.

⁴²⁰ Ne adjon tápot a föld, fényt az ég!
Élvét, nyugalmát éj s nap vonja meg!
Kétségre váljon remény, bízalom!
Börtön magánya légyen vígaszom!
Dúljon gyönyör-sápasztó baleset,
⁴²⁵ Ha mire vágytam, minden kedveset!
Szenvedjek *itt* s *ott* öröklétü kint:
Ha, egyszer özvegy, nő leszek megint!

HAMLET.

Ha most ezt megszegné!

SZINPADI KIRÁLY.

Nagy eskü ez. De lelkem oly alélt:
⁴³⁰ Menj, hadd csalom meg ezt a hosszú délt
Álommal, édes.

(*Elalszik.*)

SZINPADI KIRÁLYNÉ.

Ringasson az álom;
Ármány soha kettőnk közé ne szálljon.

(*El.*)

HAMLET.

Asszonyom, hogy tetszik a darab?

KIRÁLYNÉ.

A hölgy mintha nagyon is fogadkoznék.

HAMLET.

⁴³⁵ Oh, de szavát tartja ám!

KIRÁLY.

Hallottad a meséjét? Nincs benne valami bántó?

HAMLET.

Nincs, nincs; hiszen csak tréfálnak, tréfából mérge-
ződnek; semmi bántó a világon.

KIRÁLY.

Hogy is hívják a darabot?

HAMLET.

440 „Az egérfogó.” Hogy miért úgy? Képletesen. A darab egy Viennában történt gyilkosságot ábrázol: Gonzago neve a fejedelemnek; nője Baptista. Mindjárt meglátják. Gonosz egy darab, az igaz; de hát aztán? Felséged lelkiösmerete tiszta, a miénk is; minket hát
445 nem érdekel: kinek nem inge, ne vegye magára.*)

LUCIANUS jó.

Ez valami Lucianus, a király öccse.

OPHELIA.

Fenséged nagyon jó chorus.**)

HAMLET.

Igen jó tolmács tudnék lenni ön és szerelme közt, csak már látnám a szökdelő bábokat.

OPHELIA.

450 Csapkod, uram, csapkod.

HAMLET.

Bezzeg jajgatna ám belé, míg el tudná venni az ostorom csapóját.

OPHELIA.

Mindegyre jobb — s rosszabb.

HAMLET.

455 Arra esküsznek férjeikkel is.***) — Kezdd belé már, gyilkos; ne vágj oly veszett pofákat, hanem kezd el. Hadd lám:

„A károgó holló boszút üvölt” —

LUCIANUS.

Szándok sötét, kéz kész, biztos szerem,

Idő szolgál, s egy lélek sincs jelen.

460 Te, szörny-itallá főtt éjféli gyom,
Melyet Hekate hármias átka nyom,
Varázs erőd, ádáz tulajdonod
Ez ép élten most kell bitorlanod.

(Mérget az alvó falébe önti.)

*) Angolban: hadd rugdossan a túros ló, a mi hátunk nincs feltörve.
A. m. „A ki rühes, vakarózzék.”

***) Azaz: Magyarázó.

****) „For better and worse” — a házassági hitformában.

HAMLET.

465 Kertjében mérgezi meg, a birtokaért. Neve, mondom, Gonzago; igaz, meglelt történet, meg is van írva választékos olasz nyelven. Mindjárt meglátják, hogyan nyeri el a gyilkos Gonzago nője szerelmét.

OPHELIA.

A király föláll.

HAMLET.

Mit! megijedt, vak tűztől?

KIRÁLYNÉ.

470 Hogy van felséges férjem?

POLONIUS.

Félbe kell hagyni a darabot.

KIRÁLY.

Világot ide! Menjünk.

MIND.

Világot! világot!

(Mind el, HAMLET-en és HORATION kívül.)

HAMLET.

Am sírjon a nyil verte vad:

475 Ép gímnek tréfaság;

Mert ki vigyáz, ki meg szunyad:

Igy foly le a világ.

Nos, barátom (ha másképp szerencsém hátat fordítana), ez, meg egy toll-erdő, meg egy pár vidékies szalag-
480 csokor kivágott cipőimen, nem bejuttatna engem akár-
mely színészcsapatba, vagy hogy?

HORATIO.

Fél jutalom-játékra.

HAMLET.

Egészre, ha mondom.

Mert hát, tudod, hú Dámonom,

485 Ez ország, birta bár

Hajdan Jupiter: birja most

Egy, egy füles — pityke.

HORATIO.

Rímelhetett volna, fönség.

HAMLET.

Oh édes Horatióm! Most már tízezer forintot mer-
490 nék tenni a szellem szavára. Vetted észre?

HORATIO.

Nagyon jól, fenséges úr.

HAMLET.

Mikor a mérgezés következett —

HORATIO.

Nagyon jól megjegyeztem.

HAMLET.

Ha, ha! — Te, valami zenét! Fuvolákat ide, hé!

495 Mert hát, ha a király nem szereti
Komédiánkat, — hát nem kell neki.

ROSENCRANTZ és GULDENSTERN *jönnek.*

Zenét, hé!

GULDENSTERN.

Fönséges úr, engedjen egy szót.

HAMLET.

Akár egész historiát, uram.

GULDENSTERN.

500 Fönséges úr, a király —

HAMLET.

Nos, mi lelte?

GULDENSTERN.

Egész magán kívül lett szobájában.

HAMLET.

Italtól, uram?

GULDENSTERN.

Nem, fönség, inkább az epétől.

HAMLET.

505 Ön bölcsesége dúsabbnak mutatkoznék, ha ezt az orvosának jelentené: mert ha én adnék tisztítót neki, az még inkább epesárba ejtené.

GUILDENSTERN.

Édes jó uram, ejtse valahogy rendesebben szavait, ne tegyen oly vad szökelléseket tárgyamtól.

HAMLET.

510 Szelíd vagyok, uram; — beszéljen.

GUILDENSTERN.

Anyja, a királyné, a legnagyobb lelki aggodalomban küldött fenségedhez.

HAMLET.

Örvendek, hogy szerencsém van.

GUILDENSTERN.

515 Nem úgy, fenséges úr; ez az udvariság nincs itt helyén. Ha fönséged méltóztatik ép feleletet adni, úgy végzem anyja parancsát; ha nem, úgy fönséged bocsánata s az én visszatértem leendő vége küldetésemnek.

HAMLET.

Uram, azt nem tehetem.

GUILDENSTERN.

Mit, fönség?

HAMLET.

520 Hogy önnek ép feleletet adjak. Elém beteg; de oly válasszal, a minő telik tőlem, parancsoljon ön, vagy inkább, mint mondá, az anyám. Erről hát ne többet, hanem a tárgyra. Az anyám, mondá ön —

ROSENCRANTZ.

525 Igen, ezt izeni. Fönséged magaviselete ő felségét megdöbönté s bámulatba ejté.

HAMLET.

Oh csudálatos fiú, ki egy anyát így megdöböntet! De semmi következmény sincs anyám bámulatának sarkában, úgy-e? Tudassa.

ROSENCRANTZ.

580 Mielőtt fenséged lefekünnék, beszélni kíván velem magán szobájában.

HAMLET.

Engedelmeskedni fogunk, még ha tízszer anyánk volna is. Van még valami ügyök velem?

ROSENCRANTZ.

Fönséges úr, engem egykor szeretett.

HAMLET.

Most is; esküszöm e csenőkre és lopókra!*)

ROSENCRANTZ.

585 Édes jó uram, mi hát oka e levertségnek? Önkényt zárja be saját szabadsága kapuját, ha bújja közlését megtagadja barátjától.

HAMLET.

Előmozdítás kellene, uram.

ROSENCRANTZ.

540 Hogy lehet az, mikor maga a király szavát adta, hogy örökkössé teszi Dániában?

HAMLET.

Jaj uram, de „míg a fű megnő” — a közmondás egy kissé kopott.

Fuvolát hoznak.

545 Oh, a fuvola! Hadd lám — csakhogy szabaduljak tőletek. — Mért akartok ti kerülgetve szelet fogni tőlem, mintha hálóba akarnátok terelni?

GUILDENSTERN.

Oh kegyelmes úr; ha kötelességem túlbuzgó, szeretetem is udvariatlan.

HAMLET.

Ezt nem értem világosan. Nem játszanál egyet e sípon?

*) Kezeire.

GUILDENSTERN.

560 Nem tudok, fenség.

HAMLET.

De ha kérlek.

GUILDENSTERN.

Hígye el, nem tudok.

HAMLET.

Esedezem.

GUILDENSTERN.

Egy billentést sem tudok, fenséges úr.

HAMLET.

565 Hisz az oly könnyű, mint hazudni: kormányozd e szelentyűket ujjaiddal s hüvelykdeddel; száddal lehelj belé; s a legremekebb zenét fogja beszélni. Látod, ezek a billentyűi.

GUILDENSTERN.

560 De én épen azokat nem bírom harmonia zengedezésre vezényleni; nincs hozzá ügyességem.

HAMLET.

565 No lám, mily becstelen eszközzé akartok ti tenni engem. Játszani akarnátok rajtam; ismerni billentyűimet; kitépni rejtelmem szívét; hanglétrám minden hangját kitapogatni a legalsótól a legfelsőig: pedig e kis eszközben zene rejlik, felséges szózat; még sem bírjátok szavát venni. A keservét! azt hiszitek, könnyebb énrajtam játszani, mint egy rossz sípon? Gondoljatok bármi hangszernek: rám tehetitek a nyergét, de nem birtok játszani rajtam.

POLONIUS *ib.*

570 Isten áldja, uraim.

POLONIUS.

Uram, a királyné beszélni akar fönségeddel, mindjárt pedig.

HAMLET.

Látja-e azt a felhőt, majdnem olyan mint egy teve?

POLONIUS.

Isten engem, valóságos teve alakú.

HAMLET.

⁵⁷⁵ Nekem úgy tetszik, menyéthez hasonlít.

POLONIUS.

A háta olyan, mint a menyétnek.

HAMLET.

Vagy inkább cethalforma?

POLONIUS.

Nagyon hasonló cethalhoz.

HAMLET.

⁵⁸⁰ No hát, mondja anyámnak, megyek tüstint. —
Csak addig tesztek engem bolonddá, a meddig kedvem
tartja. — Megyek tüstint.

POLONIUS.

Mondom.

(*El.*)

HAMLET.

„Tüstint” szót könnyű mondani. — Hagyjatok
egyedül, barátim.

(ROSENCRANTZ, GUILDENSTERN és HORATIO *el.*)

⁵⁸⁵ Most van az éjnek rémjáró szaka,
Minden sir ásít, s maga a pokol
Dögvészt lehell ki. Most hó vért meginnám,
S oly szörnyű tettet bírnék elkövetni,
Hogy a napfény reszketve nézne rá.

⁵⁹⁰ De csitt! anyámhoz. — Oh szív! el ne nyomd
Természeted, s ne hadd, hogy e kebelbe
A Néro lelke szálljon valaha:
Legyek kegyetlen, ne vértagadó.

Dobjon szavam tört, ne ránts on kezem.

⁵⁹⁵ Nyelv s szándok ebben kétszinű legyen:
Hogy, bármi zokon ejtsem a beszédet,
Tettel ne nyomjon lelkem rá pecsétet. (*El.*)

HARMADIK SZÍN.

Terem ugyanott.

KIRÁLY, ROSENCRANTZ és GULDENSTERN *jönek.*

KIRÁLY.

Nem szeretem bolondságát; se oly
Bizton nem állunk, hogy bitangra hagyjuk.
600 KészüljeteK hát: mindjár' kiadom
A megbizót, el, Angliába véle!
E hon határa nem tür oly veszélyes
Kockáztatást, minővel fenyeget
Hóbortja minden órán.

GULDENSTERN.

Készülünk.

605 Szent, istenes gond az, megtartani
Épségben annyi sok, sok lelket, a mely
Főlséged által él s táplálkozik.

ROSENCRANTZ.

Egyes, magán élet is köteles,
Az ész hatalma- s minden fegyverével,
610 Megóvni ártalomtul önmagát;
De sokkal inkább egy olyan lehellet,
Melynek javától ezek élte függ.
Főlség lehunyta nem egyes halál:
Mint örvény rántja bé egész körét;
615 Hegycsúcson álló roppant nagy kerék az,
Melynek magas külőin sok ezer
Kisebb tárgy bécsapolva s kötve van;
Ha egyszer indul: minden függelék,
Apró kíséret, zúgva követi
620 A mély bukásba. Ha király sohajt,
Mindég az összes nép nyög arra jajt.

KIRÁLY.

Övedzzetek hát e gyors utra, kérlek;
Mert láncra verjük ezt a rettegést:
Nagyon szabad lábon jár.

ROSENCRANTZ, GULDENSTERN.

Sietünk.

(ROSENCRANTZ és GULDENSTERN *el.*)

POLONIUS *jö.*

POLONIUS.

- 625 Most indul épen anyjához, uram.
 Én elvonulok a kárpit mögé
 S kihallgatom. Tudom, megfeddi jól,
 De mint fölséged mondta (s bölcs a mondás),
 Kell más tanú is, az anyán kívül
 630 — Mert részrehajlók természet szerint —
 Hogy lesse a szót, így alkalmilag.
 Jó éjt, királyom! bár tisztelkedem még
 Fekvés előtt, s közlöm, ha mit tudok.

KIRÁLY.

- Köszönöm, kedves úr. (POLONIUS *el.*)
 635 Oh, rút az én bűnöm, s az égre büzlik!
 Az eredendő átok ül azon:
 Vérgyilkolás! — Könyörögni nem tudok;
 S bár lenne hozzá kedv, mint akarat van,
 Vétkem legyőzi a hév szándokot;
 640 És mint kinek két sürgős dolga van,
 Itt állva veszteg, hogy melyikbe fogjak,
 Mindkettőt elhagyom. Mit! volna bár
 Ez átkozott kéz kétszer ennyi vastag
 A bátya-vértől: nincs elég eső
 645 Az üdv egében, hogy fehérre mossa
 Mint a fehér hó? Mért van irgalom,
 Ha nem, hogy a bűnt rontsa meg csupán?
 S mi az imádság két malasztja, mint
 Felfogni a bukót, és a bukottnak
 650 Kegyelmet nyerni? Föl tehát, szemem!
 A véték elmúlt. Oh! de mily könyörgés
 Szolgál javamra, helyzetem szerint?
 „Bocsásd meg undok gyilkosságomat!” —
 Az nem lehet; hisz most is birtokomban
 655 Mind az, miért a vétket elkövettem:
 Koronám, saját dicsvágyam, és királyném.
 Nyerhet malasztot, ki bűnhöz tapad?
 Mert e veszett világban aranyos
 Kezű gonoszság félretol jogot,
 660 S a véték árán gyakran megveszi
 Magát a törvényt: de nem úgy van ott fen:
 Ott nincs kibúvó; a tény ott igaz
 Mivoltaként áll, s arra kényszerít,

Hogy szemtül-szembe állva bűneinkkel,
 665 Valljuk be nyilván. És most? mi marad?
 Kisértsd meg, a bünbánat mit tehet:
 Mit nem tehet az? Oh de mit tehet
 Annak, ki bűnét bánni képtelen?
 Oh szörnyű helyzet! Oh, szív, fekete
 670 Mint a halál! S te, oh lépen ragadt
 Lélek, kit a verdés jobban lenyűgöz!
 Oh égi kar, segélj! Próbát teszek:
 Hajolj, merő térd; és te szív, acél
 Idegzeteddel, lágyulj oly puhára,
 675 Mint a ma-szült csecsemő inai.
 Még minden jóra válhat.

(*Letérdei.*)

HAMLET *id.*

HAMLET.

Most megtehetném, top! imádkozik.
 És, most teszem meg: — akkor mennybe mén.
 Igy állok én boszút? — Megfontolandó.
 680 Atyámat egy gazember megöli,
 S én, ez apának egyetlen fia,
 Azt a gazembert mennyországba küldöm.
 Hisz ez díj, jutalom, nem boszuállítás.
 Ő az atyámat hízottan, kenyér
 685 Elégségében*) ölte meg, midőn
 Virágzott bűne, mint nyíló tavasz;
 S ki tudja, Istennél egyéb, hogy áll
 A számadása most? de emberi
 Körülmények s gondolkozás szerint
 690 Súlyos lehet. S én boszut álltam-e
 Ha rajt' ütök, midőn tisztálja lelkét,
 Midőn ama nagy útra kész, megért?
 Nem.
 Be, kard; tanulj te szörnyűbb markolást.
 695 Majd részegen ha alszik, vagy dühöng,
 Vagy vérparázna ágyán kéjeleg,
 Kockázik, esküdöz, s olyat csinál,
 Min üdvösség zamatja semmi sincs:
 Akkor bököm le, hogy két sarka égre
 700 Kapáljon, s lelke légyen kárhozott,
 S mint a pokol, hová megy, fekete.

*) Ezékiel XVI. 49.

De vár anyám; — te díjad megkapod:
E gyógyszer nyújtja csak beteg napod.

(El.)

A KIRÁLY fölkel és előbbre jár.

KIRÁLY.

Fölszárnyal a szó, eszme len marad:
705 Szó, eszme nélkül, mennybe sohse hat.

(El.)

NEGYEDIK SZÍN.

Szoba ugyanott.

KIRÁLYNÉ és POLONIUS jár.

POLONIUS.

Mindjárt jön. Aztán rakja meg, királyném:
Nincs mód kiállni, mondja, csínjait;
Most is csupán felséged állt közötté
710 S a nagy harag közt. Én itt hallgatódom;
Csak kérem, bánjon kereken vele.

HAMLET. (Kün.)

Anyám, anyám, anyám!

KIRÁLYNÉ.

Csak bizza rám: ne féltsen engemet.
Vonuljon vissza; hallom lépteit.

(POLONIUS elrejtetik.)

HAMLET jár.

HAMLET.

Nos hát, anyám, mi tetszik?

KIRÁLYNÉ.

715 Hamlet, nagyon megsértetted atyádat.

HAMLET.

Anyám, nagyon megsértetted atyámat.

KIRÁLYNÉ.

Jer, jer; nyelved hiú szót viszonz.

HAMLET.

Menj, menj; kötözködő nyelved gonosz.

KIRÁLYNÉ.

Mi volt ez, Hamlet?

HAMLET.

Mi baj, édesem?

KIRÁLYNÉ.

⁷²⁰ Feledtél?

HAMLET.

Nem, a szent keresztrel nem:
Ön a királyné, férje öccse' nője;
De — bár ne volna az — anyám is ön.

KIRÁLYNÉ.

Ha így van, küldöm a ki bír veled.

HAMLET.

⁷²⁵ Jer, jer, ne moccanj; ülj le csöndesen:
Tapot se innen, míg tükrömbe nem nézsz,
Mely felmutatja szíved bensejét.

KIRÁLYNÉ.

Mit akarsz velem? csak nem akarsz
[megölni?

Segítség!

POLONIUS. *(A kárpit megett.)*

Hó! segítség! hej! segítség!

HAMLET.

Hahó! patkány?

(Kardot ránt.)

Meghalt; itt egy arany rál

⁷³⁰ Meghalt.

(Átssúr a kárpiton.)

POLONIUS. *(A kárpit megett.)*

Végem van. Ó —

KIRÁLYNÉ.

Jaj! mit tevé!

HAMLET.

Hát tudom én, mit. A király?

(Fölemeli a kártyát s előhúzza POLONIUST.)

KIRÁLYNÉ.

Oh, mily hebehurgya véres munka ez!

HAMLET.

Véres biz ez, s majd oly gonosz, anyám
Megölni egy királyt, s öccsével élni. [mint

KIRÁLYNÉ.

735 Királyt, megölni?

HAMLET.

Azt mondtam, igen. —

(POLONIUSra.)

Szegény izgága vén bolond, nyugodj.
Különbnek véltelek; magad kerested;
Veszélyes, ládd-e, a túl-buzgalom. —
Ne törd kezed. Pisz! ülj le csöndesen,
740 Én hadd töröm a szíved; mert fogom,
Ha törhető anyagból van csinálva;
Ha átkos megszokás úgy meg nem edzé,
Hogy minden érzés ellen bástya lett.

KIRÁLYNÉ.

Mit tettem én, hogy nyelved ily gorombán
745 Mer rám zajongni?

HAMLET.

Oly tettet, mitől

Lehámlik a kegy, az illem pirul;
Képmutató lesz az erény; lehull az
Ártatlan szerelem szép homlokáról
A rózsa, és pokolvar váltja föl;
760 Mitől olyan lesz a nász-fogadás,
Mint kockajátzóknak hazug esküi.
Oly tettet, oh! mely ama testi frigynek
Kitépi lelkét, szó-árrá teszi
A hit malasztját. Az ég arca lángol,
755 Sőt e szilárd föld, e vegyes tömeg,
Bús képpel, mint majd ítélet-napon,
Belé-betegszik.

KIRÁLYNÉ.

Haj! miféle tett az,
Mely már a címlapon így mennydörög?

HAMLET.

- Tekints e képre, s e másokra itt,
760 Két férfi-testvér hű ábráira.
Nézd, mennyi fönség ül e homlokon:
Hypérjon fűrtök; homlok Jupiter
Sajátja; szem Mársé, mely fenyeget
S parancsol egyben; állás Mercuré,
765 Most száll le, egy égcsókoló tetőre;
Oly összetétel és idom, valóban,
Hogy minden isten, úgy látszik, pecsétet
Nyomott reája, biztosítani
Egy *férfit* a világnak. Ez vala
770 Férjed; tekintsd már a következőt.
Im férjed ez; mint üszögös kalász
Az ép testvért rohasztva. Van szemed?
Elhagyhatád e szép hegylegelőt
Hogy e mocsáron hízz? Hah! van szemed?
775 Szerelmed nem okolhadd; hisz korodban
A hejjehujja vér szelid, hunyász,
S hallgat az észre: de micsoda ész az
Mely ettől erre száll! Érzésed az van,
Mert hogy mozognál máskép: ámde béna
780 Érzék az; ilyen örült sem hibáz,
Igy elmehábor sem tevé soha
Rabbá az érzést, hogy választani
Épen ne tudjon, ily különbözőkben.
Mi ördög volt hát a szem-bekötősi
785 Mely rászédett? Szem érzés nélkül, érzet
Látás ne'kül, vagy fül, szem kéz ne'kül.
Szaglás minden ne'kül, vagy bármi hű
Érzéked egy-egy kóros része, így
El nem tompulhatott.
790 Fhuj! nem pirulsz el? Pártütő pokol,
Ha így lázongsz egy tisztos anyanő
Csontjában, akkor a láng ifjuság
Erénye, öntüzeiben olvadó
Viasz legyen; ne mondják, hogy gyalázat.
795 Midőn az ifju hév ösztön kirúg,
Ha már a csupa fagy ily lánggal ég
S az ész a vágynak kerítője lesz.

KIRÁLYNÉ.

Oh Hamlet! ne beszélj.
Lelkem mélyébe fordítod szemem,
800 Hol több olyan folt árnya látszik, a mely
Soha ki nem mén.

HAMLET.

Hah! egy zsíros ágy
Nehéz szagú verítékében élni;
Bízben rohadva mézeskedni ott
A szurtos almon —

KIRÁLYNÉ.

Oh, ne mondd tovább!
805 Fülembé mint tőr hatnak szavaid;
Ne többet, édes Hamlet.

HAMLET.

Egy gyilkos, egy gaz;
Egy szkláv, ki első férjed tizedének
Még huszadrésze sincs; egy váz király!
Ország, uralkodás zsebtolvaja,
810 Ki polcra lóptá el a koronát
Úgy dugta zsebre.

KIRÁLYNÉ.

Oh, ne többet.

SZELLEMEK *id.*

HAMLET.

Egy kapca-, rongykirály. —
Mennybéli őrzők! lengjetekek körül
Védészárnyatokkal. Mit kívánsz, kegyes alak?

KIRÁLYNÉ.

815 Haj! űrült csakugyan.

HAMLET.

Dorgálni jöss-e késkedő fiad,
Ki múlni hágy időt és szenvedélyt
S nem hajtja végre rettentő parancsod?
O szólj!

SZELLEM.

Eszedbe jusson. Csak azért
820 Jövék, hogy edzzem tompult szándokod.
De nézd, anyádon mily rémület ül,
Oh, lépj közéje s vívó lelke közzé:
Minél gyöngébb a test, a képzelet
Annál erősbben működik.
825 Szólj néki, Hamlet.

HAMLET.

Hogy van, asszonyom?

KIRÁLYNÉ.

Oh jaj! *te* hogy vagy?
Ki puszta ürbe függeszted szemed,
S beszédbe állsz a test nélküli léggel?
Kifül szemedben szellemed vadul,
830 S mint riadókor alvó katonák,
Fekvő hajad, bár tengő élte van csak,
Mind élre szökken. Oh, édes fiam!
Önts lángoló agyrémeid hevére
Hús béketúrést. Mit nézsz oly merőn?

HAMLET.

835 Őt, őt! Ni mily halványan rám-mered!
Alakja, sorsa együtt, a kövekbe
Érzést papolna. — Oh ne nézz reám,
Nehogy síralmas arcod eltereljen
Ádáz művemtől; és hogy színtelenné
840 Ne váljon tettem: könnyé, vér helyett.

KIRÁLYNÉ.

Kinek beszéled ezt?

HAMLET.

Nem látsz te semmit?

KIRÁLYNÉ.

Semmit; pedig jól mindent, a mi ott van.

HAMLET.

Nem is hallottál semmit?

KIRÁLYNÉ.

Semmit én

Kettőnk szaván kívül.

HAMLET.

No nézz oda!

⁸⁴⁵ Nézd hogy lopózik el! — Atyám az, a mint
E földön élt, járt. Nézd, ahol megyen:
Most, most suhan az ajtón kifelé!

(SZELLELEM *et.*)

KIRÁLYNÉ.

Hiú koholmány ez hevült agyadtól,
Anyagtalan teremtés, a minőben
⁸⁵⁰ Nagy mester a rajongás.

HAMLET.

Mit, rajongás!

Erem, mint a tiéd, ütenyre vér
S ép oly zenét mond, mint az. Nem bolondság
A mit beszéltem: tégy próbát velem,
S én szórul-szóra elmondom megint,
⁸⁵⁵ Holott az örült ész ugrálna szerte.
Anyám, az Isten szent szerelmiért!
Ne áltasd lelked a csalóka irral,
Hogy örültségem — nem bűnöd — beszél;
Csak béhegeszti hámmal a fekélyt,
⁸⁶⁰ Mig láthatatlan terjed a fene,
S mindent aláás. Gyónj meg Istenednek;
Bánd meg a múltat; a jövőt kerüld,
S többé ne trágyázd a gyomot, hogy annál
Bujábbra nőjön. És bocsásd meg ezt az
⁸⁶⁵ Erényem; mert e szűkkeblű idők
Zsírjában az erénynek kell magának
A vétket megkövetni, sőt hajolva
Esengni, hagyjon tenni jót vele.

KIRÁLYNÉ.

Kettéhasítád szívemet, fiam.

HAMLET.

⁸⁷⁰ Oh, hát hajtsd el a rozszabb felét
S kezdj a maradtal tisztább életet.

Jó éjt; — de bátyám ágyához ne menj:
 Mutass erényt, ha nincs is. A szokás —
 E szörny, ez ördög, mely öntudatát
 875 Elnyeli tetteinknek — angyal ebben:
 Hogy a szép s jó foglalkozásra is
 Oly mezt, ruhát ad, mely tággá viselve
 Ráillik épen. Türtözzél ma-éjjel;
 S a holnap-éji megtarkózkodás
 880 Könnyebb leend; még könnyebb azután;
 Mert képes a természet bélyegét
 Kicszerélni mintegy a szokás, lebirni
 Az ördögöt, vagy csuda hatalommal
 Kidobni. Még egyszer, jó éjszakát!
 885 S ha áldva lenni óhajtasz, anyám,
 Úgy, kérlek áldj meg. — Ezt a jó urat
 (POLONIUSra.)
 Sajnálom; de ha így tetszett az égnek
 — Büntetve őt velem, s engem vele —
 Hogy én legyek szolgája, ostroma.
 890 Eltakarítom, és kezem miatti
 Halálaért felelni én fogok.
 Jó éjszakát megint.
 Kegyes szándék kegyetlenségre hajt,
 Rosz kezdetnek rosszabb lesz vége majd.
 895 Egy szót még, asszonyom.

KIRÁLYNÉ.

De mit tegyek?

HAMLET.

Ezt semmi áron ne, a mire kérlek:
 Hadd csaljon ágyba a pöffedt király,
 Csipdesse arcod, hívjon mucijának,
 S egy-két бүdös csókért, vagy mert fene
 900 Ujjával ott babirkál nyakadon,
 Tálalj ki mindent: hogy hisz voltakép
 Én őrült sem vagyok, csak tettetésből.
 Jó lenne ezt tudtára adni; mert
 Hiszen melyik szép, józan, bölcs királyné
 905 Tagadna ilyen drága titkot el
 Egy béka, egy dög, egy furkó előtt?
 Sőt, bár az ész titoktartást javall,
 A háztetőn függő kosárt akaszd le,

- Röpítsd belőle szét a madarat,
910 Próbára búj' belé, az egyszeri
Majomként, s törd ki onnan a nyakad.*)

KIRÁLYNÉ.

Elhidd, ha szó lehelletből leszen,
S lehellet életből: nincs éltem arra,
Hogy kilehelljem a mondottakat.

HAMLET.

- 915 Most Angliába kell mennem, tudod.

KIRÁLYNÉ.

Jaj, azt feledtem; úgy határozák.

HAMLET.

- Kész a pecsétes irat, s két tanuló-
Társam viendi, kikben úgy bizom
Mint viperában; útam ők seperjék,
920 Levén vezérim a gazságra. Hagyján!
Hisz oly derék a tűzmestert saját
Aknája által vetni föl; s ügyetlen
Volnék, ha nálok egy öllel alább
Nem ások és a holdba nem röpítem.
925 Oh, oly derék az, ha két oldalon
Igy összevág két csel, egy vonalon. —
Ez ember itt terhemre van: berántom
A lusta bendőt a mellék szobába.
Jó éjt, anyám. — Ez a tanácsos úr —
930 Éltében oly gaz, locska, balgatag —
Lám, most komoly, titkot tart, hallgatag.
Gyerünk barátom! most már *végbe* viszlek.
Jó éjt, anyám.

(*Külön, el. HAMLET bevonszolja POLONIUST.*)

*) Célzás valamely ismert mesére.

NEGVEDIK FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

KIRÁLY, KIRÁLYNÉ, ROSENCRANTZ, GULDENSTERN *jőnek.*

KIRÁLY.

Van e sok mély fohászban tartalom:
Fordítsátok le; meg kell értenünk.
Hol a fiad?

KIRÁLYNÉ.

Hagyjátok e helyet kissé nekünk.

(ROSENCRANTZ és GULDENSTERN *el.*)

Ah, jó uram, mit láttam én az éjjel!

KIRÁLY.

⁶ Mit, Gertrud? Hogy van Hamlet?

KIRÁLYNÉ.

Háborog,

Mint tenger és szél, ha versengenek
Melyik hatalmasb. A mint bős rohamban
Hall egy kevés neszt a kárpit mögött,
Kardot ragad: „Patkány! patkány!” kiált,

¹⁰ S vad képzetében a jó öreg embert
Látatlanból leszurja.

KIRÁLY.

Oh súlyos tett!

Velünk is úgy tesz, ha mi ott vagyunk.
E nagy szabadság folyvást fenyeget,
Ten-magad, engem, és mindenki mást.

- ¹⁵ Haj! hogy felelni ez erőszakért?
Minket okolnak majd: vigyázatunk
Mért nem szorítá fékre, láb alól,
Ez őrzöngő fiút; de úgy szerettük,
Hogy meg nem értők az ildom szavát,
²⁰ Sőt rejtegetve, mint csúf kórt a kóros,
Hogy meg ne tudják, még tápláltuk azt
Élet-veszéllyel is. Aztán hová ment?

KIRÁLYNÉ.

- Rejtekbe vonni a holt tetemet;
A mely fölött még örültsége is,
²⁵ Mint aljas ércek közt a nemesebb fém,
Tisztán ragyog: siratja, kit megölt.

KIRÁLY.

- Oh Gertrud! jer velem.
Mihelyt az ormon tetszik egy sugár,
Hajóra küldjük. E szilaj merényt,
³⁰ Főnség, ügyesség által, már nekünk kell
Palástolgatni és kimenteni.
Ha! Guldenstern!

ROSENCRANTZ és GULDENSTERN *jönek.*

- Két jó barát, segéljetez tovább is.
Örült fiúnk Poloniust megölte
³⁵ S anyja szobájából kivonszolá:
Kutassátok fel, s a holt tetemet
Elcsalva tőle szép szóval, vigyétek
A kápolnába. Járjatok serényen.

(ROSENCRANTZ és GULDENSTERN *el.*)

- Jer, hívjuk össze legbölcsebb barátink;
⁴⁰ Tudassuk e szilaj tettet velök,
S hogy mit teendünk; így a rágalom
— Mely suttogása mérges nyilait
Világ sarkáig oly bizton lövi,
Mint célhoz ágyu a golyót — talán
⁴⁵ Nevünk elvéte, a sebezhetetlen
Léget találja. — Oh jer hát, jere!
Lelkem zavarral és búval tele.

(*Elmennék.*)

MÁSODIK SZÍN.

Más szoba ugyanott.

HAMLET *jd.*

HAMLET.

Eltéve bizton.

ROSENCRANTZ és GUILDENSTERN. (*Küin.*)

Hamlet! Hamlet úr!

HAMLET.

De csitt! — Mi zaj? ki szólít? Íme, jönnek.

ROSENCRANTZ és GUILDENSTERN *jönnek.*

ROSENCRANTZ.

⁶⁰ Fenséges úr, mit tón a holt tetemmel?

HAMLET.

Porral vegyítém, a mellyel rokon.

ROSENCRANTZ.

Hát mondja, hol van; hogy kivéve onnan,
Vigyük a kápolnába.

HAMLET.

Ne hidd azt.

ROSENCRANTZ.

⁶⁵ Ne higyem, mit?

HAMLET.

Hogy én a te titkod meg tudom őrzeni, s a magamét nem. Aztán meg, egy szivacs kérdésére mit is válaszoljon egy királyfi?

ROSENCRANTZ.

Engem szivacsnak néz, fönség?

HAMLET.

⁶⁰ Annak hát; ki a királytól pártfogást, jutalmakat és tekintélyt szí magába. De az efféle tisztek utoljára tesznek legjobb szolgálatot a királynak; mint majom,

tartja őket egy ideig a pofazacskóban; elébb nyalja-
falja, hogy végre elnyelje; ha rászorúl a mit össze
60 böngésztetek, fogja kifacsar, és ti, szivacsok, ismét
szárazon vagytok.

ROSENCRANTZ.

Nem értem, fönséges úr.

HAMLET.

Örvendek rajta. Fortélyos beszéd alszik a bolondos
fülben.

ROSENCRANTZ.

70 Uram, meg kell mondania, hol a test; s jőjön
velünk a királyhoz.

HAMLET.

A test a királynál van, de a király nincs a test-
nél. A király egy afféle izé —

GUILDENSTERN.

Mizé, uram?

HAMLET.

76 Semmizé. Vezessenek hozzá. Búj' be róka, mind
utána!

(Elmennek.)

HARMADIK SZÍN.

Más szoba ugyanott.

KIRÁLY *és* KISÉRETTEL.

KIRÁLY.

Utána küldtem, s a testet nyomozni.
Minő veszély, hogy ez ember szabad!
De szigorú törvényt nem láthatunk rá,
80 Mert a zavargó népség kedveli,
A mely nem ésszel, csak szemmel szeret;
S ilyenkor a bűn ostorát tekintik,
Soha nem a bűnt. Ezt hogy elsimítsuk,
E rögtön útja régi terv gyanánt
85 Legyen kiadva; mert kétség'b'esett
Nyavalyán kétség'b'esett gyógyszer segít,

ROSENCRANTZ *és*.

Vagy épen semmi. — Nos, mi történt?

ROSENCRANTZ.

Hová rejté el a hullát, uram,
Nincs mód kitudni tőle.

KIRÁLY.

S hol van ő?

ROSENCRANTZ.

⁹⁰ Kün őrzi társam, és parancsra vár.

KIRÁLY.

Hozzák előmbe.

ROSENCRANTZ.

Ha! Guildenstern! hadd jőjön a királyfi.

HAMLET és GUILDENSTERN jő.

KIRÁLY.

No, Hamlet, hát? hol van Polonius?

HAMLET.

Vacsorán.

KIRÁLY.

⁹⁵ Vacsorán! Hol?

HAMLET.

Nem a hol ő eszik, hanem a hol őt eszik: az államféreg bizonyos gyülekezete épen nekiesett. Mert hát életrendünk egyedűli hatalmassága a féreg: mi minden egyéb teremtményt meghízlalunk, hogy magunkat hizlalhassuk; magunkat pedig a pondrónak hizlaljuk. A kövér király, meg a sovány koldus, csak más-más fogat étel: két tál egy asztalon: s azzal vége.

KIRÁLY.

Haj, haj!

HAMLET.

Azoney ember halászhat a féreggel, mely egy királyból evett; s ehetik a halból, mely ama férgen hízott.

KIRÁLY.

Mit akarsz ezzel mondani?

HAMLET.

Semmit, csak megmutatni, hogyan tehet egy király körutat a koldus bendőjén által.

KIRÁLY.

¹¹⁰ Hol van Polonius?

HAMLET.

Az égben: akár nézesse meg; ha ott nem lelik, keresse önmaga a másik helyen. De, igazán, ha ez egy hóban rá nem akad, csak szimatolja mikor a lépcsőn felfelé jó a csarnokba.

KIRÁLY.

¹¹⁵ Keressétek ott.

(Némely kísérekhez.)

HAMLET.

Megvár, míg oda értek.

(KISÉRŐK el.)

KIRÁLY.

Hamlet, tulajdon biztosságodért —
Mely drága nékünk, mint fájdalmas az
A mit cselekvél — tettet számkiűz
¹²⁰ Hév gyorsasággal: készülj fel tehát.
A gálya készen, a szél kedvező,
Kiséreted vár, s minden készült
Ver Angliába.

HAMLET.

Angliába?

KIRÁLY.

Ugy van.

HAMLET.

Jó.

KIRÁLY.

A bizony; ha tudnád céljaim.

HAMLET.

¹²⁵ Látok egy cherubot, a ki látja őket. — No, de, jertink Angliába. Isten veled, édes anyám!

KIRÁLY.

Hát szerető atyád, Hamlet?

HAMLET.

Anyám, mondom. Apa és anya férj és nő; férj és nő egy test; és így: anyám. Jerünk, Angliába!

(El.)

KIRÁLY.

130 Nyomába rögtön; csaljátok hajóra:
Tüstént; ma éjjel induljon nekem.
El, a peccsétlés megvan, és egyéb
Ez ügyre tartozó: siessetek.

(ROSENCRANTZ és GUILDENSTERN *el.*)

Angol király, ha tartasz valamit
135 Barátságomra (és tarthatsz pedig,
Mert most is érzed nagy hatalmomat,
Mert sebhelyed még most is uj, vörös
A dán fegyvertől, és félelmed önkint
Adót fizet nekünk), nem langyosan
140 Veszed kegyúri meghagyásomat,
Mely a levélben kérve sürgeti
Hamlet halálát. Tedd meg, Anglia;
Mert mint aszúkór dúl véreemben az:
Légy orvosom te. Míg az téve nincs,
145 Kedvet nekem nem hoz szerencse, kincs.

(El.)

NEGYEDIK SZÍN.

Térség Dániában.

FORTINBRAS *és* HADDAL.

FORTINBRAS.

Menj, százados, köszöntsd a dán királyt
Nevemben, és mondd: engedelme folytán,
Igényli országán az átkelést
Fortinbras. A gyűlőhelyet tudod.
150 Ha ő felsége szólni vágy velünk,
Személyesen is hódolunk. Tudasd ezt.

SZÁZADOS.

Fogom, királyfi.

FORTINBRAS.

Most előre, bizvást.

(FORTINBRAS és HADA el.)

HAMLET, ROSENCRANTZ, GUILDENSTERN *stb. jönnek.*

HAMLET.

Uram, ki népe ez?

SZÁZADOS.

Norvégiából jönnek, uram.

HAMLET.

¹⁵⁵ S mi céllal, kérem?

SZÁZADOS.

Lengyelország bizonyos része ellen.

HAMLET.

Ki a vezérek?

SZÁZADOS.

Az ősz norvég király kis-öccse, Fortinbras.

HAMLET.

Egész országot megy hódítani,

¹⁶⁰ Vagy csak határszél?

SZÁZADOS.

Nagyítás nélkül, s igazán kimondva,
Mi egy oly talpalat földért megyünk,
Melynek mi haszna sincs, csak a neve.

Öt aranyért, ötért, nem bérleném ki:
¹⁶⁵ Többet nem is kap, ha zálogba vetné,
A lengyel érte, sem Norvégia.

HAMLET.

Ugy hát a lengyel csak nem ví azért?

SZÁZADOS.

Dehogy nem; már meg is szállotta haddal.

HAMLET.

Két ezer lélek s húsz ezer arany

¹⁷⁰ Nem dönti el e szalmaszálnyi kérdést.

Ez mind a béke s nagy vagyon fekélye:
Belül fakad fel, s nem látszik kívül
Mért hal az ember. Köszönöm, uram.

SZÁZADOS.

Isten velünk, uram.

(SZÁZADOS *el.*)

ROSENCRANTZ.

¹⁷⁵ Fenséges úr, ha tetszik, mehetünk.

HAMLET.

Mindjárt elérlek, csak haladjatok.

(ROSENCRANTZ *és* GULDENSTERN *el.*)

HAMLET.

Hogy vádol engem minden alkalom,
S ösztönzi lusta bosszúm! Mi az ember,
Ha drága idején vett fő java
¹⁸⁰ Alvás, evés csak? Nem több mint barom.
Bizonnyal, a ki ez előre-hátra
Tekintő okos ésszel alkotott,
E képességet, ezt az isteni
Értelmet nem adá, hogy semmi-haszna
¹⁸⁵ Belénk zápujjon. Már, vagy állati
Feledség bennem, vagy a szerfözlött
Aggódo gyáva szórszál-hasgatás
— Oly gond, miben, ha négy felé hasítnók,
Egy rész az ildom, háрма gyávaság —
¹⁹⁰ Én nem tudom, mért élek, mondogatva:
„Ez a teendő!” bár ok, akarat,
Erő, eszköz, mind kész, hogy megtegyem.
Példák, nagyok mint a föld, intenek;
Tanúbizonyosság e tengernyi had
¹⁸⁵ S vezére a gyöngéd, kényes királyfi,
Kinek becsvágytól duzzadó erélye
A vak jövőre nyelvet öltöget,
Kitéve azt, mi nem biztos, halandó,
Sorsnak, halálnak, vésznek, kárnak, egy
²⁰⁰ Üres tojásért. Az valódi nagy,
Ki fel nem indul ha nagy oka nincs;
De szalmaszálért is küzd nagyszerűen,
Midőn becsület, a mi fenforog.

S hogy állok én, kinek atyám megölvé,
205 Anyám gyalázva; ész, vér egyaránt
Fölingereelve, s én elaltatom,
S nézem pirúlva húszezer fiú
Közel halálát, kik egy ál dicsőség
Káprázatáért a kész sírba mennek,
210 Ugy, mint az ágyba; vőnak egy rögért,
Melyen a küzdők száma el se fér,
Mely sírhalomnak is kevés, befödni
Az elhullottakat. — Oh, vért kívánj
Hát, gondolat! vagy értéked silány.

(El.)

ÖTÖDIK SZÍN.

Szoba a kastélyban.

KIRÁLYNÉ *és* HORATIO *jönnek.*

KIRÁLYNÉ.

215 Nem akarok beszélni a leánnyal.

HORATIO.

Erővel jönne; rendkívül zavart;
Nem szánni állapotját nem lehet.

KIRÁLYNÉ.

Mit akar?

HORATIO.

Atyjáról beszél sokat;
Azt hallja, úgymond, hamis a világ;
220 És erre hm-get, és mellét veri;
Egy szalmaszál is bántja; kétesen,
Csak félig-érthetőn mond valamit;
Beszéde semmi, de alaktalan
Fordúlatokkal sejtelmekre készti
225 A hallgatókat, hogy hozzávetőleg
Ön eszméikhez toldják a szavat,
Mely, a szem-, fő-, tagjáratással egybe,
Oly gondolatra bír, hogy itt gyanú
Lehet nagyon rossz; semmi bizonyosság.

KIRÁLYNÉ.

230 Jó lenne szólni véle, mert gonosz
Találgatást költ a rossz-akarókban.
Jőjön be.

(HORATIO *el.*)

Kór lelkem — ez a bűn sajátja épen —
Vész-híradót lát minden semmiségben.

235 A vétek oly ügyetlen, ha remeg:
Romlástól félve, magát rontja meg.

HORATIO *visszajő OPHELIA-val.*

OPHELIA.

Hol a szépséges dán királyi hölgy?

KIRÁLYNÉ.

Nos, nos, Ophelia?

OPHELIA. (*Dalol.*)

240 *Hogy ismerem én meg
Hív szerelmed mástól?
Pörge kalap-, botja-,
S fűzőtt sarujáról.*

KIRÁLYNÉ.

Édes kisasszony, mit jelent e dal?

OPHELIA.

Tessék? Nem; kérem hallgassa csak.

(*Dalol.*)

245 *Meghalt, kimult ő, asszonyom;
Meghalt, kimult, bizony!
Fejtül neki zöld-hant gyepágy,
Lábtul egy kő vagyton.*

Oh, hó!

KIRÁLYNÉ.

250 No de, Ophelia —

OPHELIA.

Kérem, hallja csak.

(*Dalol.*)

Oly hófehér a szemfedél —

KIRÁLY *jő.*

KIRÁLYNÉ.

Ah, nézze felség!

OPHELIA.

*Virággal van tele;
Sirjába őt a szeretet
266 Siratva nem tette le.*

KIRÁLY.

Hogy van, szép kisasszony?

OPHELIA.

Jól, Isten fizesse meg. Azt mondják, a bagoly
egy pék leánya volt. Uram Isten! Tudjuk, mik va-
gyunk, de nem tudjuk ám, mivé lehetünk. Isten áldja
260 meg az ebédjüket.

KIRÁLY.

Atyjával tépelődik.

OPHELIA.

Kérem, egy szót se erről; de ha kérdik mit jelent,
csak mondja ezt:

*Holnap szent Bálint napja lesz,
265 Mindjárt reggel korán;
És ablakodnál, párodul,
Ott leszek, én leány.
Kelt a legény, felöltözött,
Ajtót nyitott neki;
270 Bement a lány, de mint leány
Többé nem jöve ki.*

KIRÁLY.

Kedves Ophelia!

OPHELIA.

Biz úgy, hen! No de végzem már, esküdözés
nélkül:

*275 Irgalmas ugyse! a legény,
Ohaj! szégyen! pihal
Ha hozzá fér, hát megteszi;
Bizisten rút hiba.*

Mig meg nem csaltál, elveszesz,
280 Nem azt ígérted-e?
Ugy is lett volna, esküszöm:
Ne jöttél volna be!

KIRÁLY.

Mióta van így?

OPHELIA.

Remélem, minden jóra fordul. Az embernek túrni
285 kell; de én nem állhatom meg sírás nélkül, ha rágon-
dolok, hogy teszik abba a hideg földbe. Ezt a bátyám-
nak meg kell tudni, most hát köszönöm a jó tanácsu-
kat. Álljon elő a kocsim! Jó éjt, hölgyeim; jó éjt,
kedves asszonyságok; jó éjt, jó éjt!

(El.)

KIRÁLY.

290 Kövesd nyomon; adj mellé biztos őrt.

(HORATIO *et.*)

Oh, mind ez a mély bánat mérge, mely
Atyja halálán érte. S ládd-e most,
O Gertrud, Gertrud!
A bú ha jó, nem jó mint egyes őrszem:
295 Egész dandár beront. Először ennek
Atyját megölték; majd fiad fut el
— Ön bujdosása vérengző oka; —
A nép zavargó, egészségtelen,
Lázás gondolkodásu és beszédü
300 A jó Polonius miatt, kit oly
Suttomba eltemetnünk dőreség volt;
Szegény Ophelia magán kívül,
Meválva ép esztétől, mely ha nincs,
Az ember frott kép, avagy barom.
305 És végre, a mi mindezzel fölér,
A bátyja titkon haza érkezett,
Gyászán evődik, felhőkben borong,
Sugó se kell, fülét megvesztegetni
Dögös beszéddel, atyja vesztiről;
310 Pedig, ha megszorúl és tárgya nincs,
A fülbesúgó cseppet sem haboz
Saját személyünk is belékeverni.
Oh Gertrud, ez, mint gyilkoló pokolgép,
Több helyen üt fölösleges halált.

(Kön zaj.)

KIRÁLYNÉ.

315 Ohhaj! miféle lárma ez?

Egy NEMES jö.

KIRÁLY.

Megállj.

Hol a testőreim? Védjék az ajtót.

Mi baj?

NEMES.

Felséges úr, fusson, szaladjon;

Az óceán, ha koralátin kiron,

Nem nyeldes mohóbban a lapályt,

320 Mint lázadó csoport élén az ifju

Laertes gyózi hú szolgálodat.

A csőcselék urazza — s mintha most

Kezdődnek a világ, s feledve volna

A tisztas régiség, bevett szokás,

325 Az ily szavak törvényes támaszi —

Ordít: „Tegyünk királyt! Éljen Laertes!”

Kéz, főveg és nyelv az édig veri:

„Laertes a király! Éljen Laertes!”

KIRÁLYNÉ.

Hogy meg-csaholnak a hamis nyomon!

330 Oh, ál nyom az, ti csalfa dán ebek!

(Kön sajt.)

KIRÁLY.

Betört az ajtó.

LAERTES jö fegyveresen. DÁNOK követik.

LAERTES.

Hol a király? — Maradjatok ti kün.

DÁNOK.

Nem, hadd megyünk be.

LAERTES.

Kérlek, várjatok.

DÁNOK.

No hát, no hát.

(Visszahúzódnak.)

LAERTES.

335 Ugy; köszönöm. — Alávaló király,
Add vissza atyámat!

KIRÁLYNÉ.

Nyugton, jó Laertes.

LAERTES.

A vércsepp, mely nyugodt, fattyúnak ordít;
Atyám' kappannak; és ringyó nevet
Süt hív anyámnak oly szeplőtelen
340 Szűz homlokára.

KIRÁLY.

Mi bajod, Laertes,
Hogy pártütésed ily órjást mutat?
Bocsásd Gertrud, ne féltsd a mi személyünk:
Oly fenség őrzi abban a királyt,
Hogy, bár felsandalít a pártütés rá,
345 Tettleg kevésre megy. Mondd csak, Laertes,
Miért dühöngsz így? Jó Gertrud, ereszd.

LAERTES.

Hol az atyám?

KIRÁLY.

Meghalt.

KIRÁLYNÉ.

Nem általa.

KIRÁLY.

Hadd kérdje ki magát.

LAERTES.

Meghalt, de hogy?
Szembekötödsdit nem játszunk velem!
350 Pokolba, húség! eskü, ördögökhöz!
Lélek, kegyesség a gyehenna tűzbe!
A kárhozattal szembe szállok én.
Oda jutottam, hogy föl sem veszem
Ezt a világot, sem a másikat.
355 Hadd jöjjen a mi jó, de az atyámért
Boszút állok busásan.

KIRÁLY.

No s, mi gátol?

LAERTES.

Saját akaratom, nem egy világé;
És eszközimmel úgy gazdálkodom,
Hogy sokra érjen a kevés.

KIRÁLY.

Laertes,

³⁶⁰ Ha bizonyost vágysz tudni, az atyád
Halála hogy lett: úgy van-é megírva
Boszúdban, hogy vesztőt, nyerőt besöpresz,*)
Ellent s barátot?

LAERTES.

Nem, csak ellenit.

KIRÁLY.

Nem akard hát tudni, kicsodák?

LAERTES.

³⁶⁵ Barátit *ily* tárt karral ölelem,
És, mint az élet-osztó pellikán,
Véremmel szoptatom.

KIRÁLY.

Most úgy beszélsz

Mint jó fiú és egy igaz nemes.

³⁷⁰ Hogy én e tettben ártatlan vagyok,
És bánatodban buzgó részt veszek:
Értelmed azt oly tisztán fogja látni
Mint a napfényt szemed.

DÁNOK. (*Kün.*)

Bocsátni kell!

LAERTES.

Mi az? miféle zaj?

OPHELIA *visszajö.*

*) Kártyai hasonlat.

Oh, szídd fel agyvelőm', nap! sós könyű,
375 Marj ki szememből minden lát-erőt!
Istenre! Őrütséged súly szerint
Meg lesz fizetve, hogy sülyed a mérleg.
Oh jó hugom, kedves, kedves leány,
Pünkösdi rózsám, szép Ophelia!
380 Oh ég! hogy egy ifjú leány esze
Csak oly halandó, mint ősz ember élte!
Gyöngéd a természet szerelme: mindig
Küld valamely becses ajándokot
Annak sírjába, kit szeret.

OPHELIA.

385 *Vitték födellen arccal őt,
S haja-lálom! s haja-nálom!
Sírjába strtak köny-esőt —
Áldj', Isten, galambom!*

LAERTES.

Ha ép ésszel boszúra ösztönöznél,
390 Nem hatna így meg.

OPHELIA.

Te csak azt danold, hogy: *Haj alá-alálom, alá,
haldlóm!* Ni lám, mint rámegy a vers. A csalfa szám-
tartó az, ki ellopta urasága leányát.

LAERTES.

E semmi több, mint a valami.

OPHELIA.

395 Itt egy rozmarin szál, az emlékezetre; kérlek, édes
rózsám, hogy jussak eszedbe: itt meg háromszín ibolya,
ez való a gondolatra.

LAERTES.

Értelem, az őrütségekben; összeillesztve gondolat és
emlékezet.

OPHELIA.

400 Nesze, neked ánis, meg galambvirág; neked ihol
a ruta; ebből nekem is egy kicsit; vasárnap úgy hív-
hatjuk hogy: irgalomfű; ön a rutáját egy kis különb-

séggel viselheti. Ne neked százszorszép; adnék violát is, de mind elhervadt mikor az atyám meghalt. Azt
405 mondják, istenesen mult ki —

(Dalol.)

Jancsi hívem az én szívem minden öröme —

LAERTES.

Bánat, levertség, a pokol maga
Ónála mind kellemre változik.

OPHELIA. (Dalol.)

Hát már vissza se jő?
410 *Hát már vissza se jő?*
Nem, nem; a sírba, ment:
Vess ágyat odalent.
Soha nem tér meg ő.
Szakálla hófehér,
415 *Len-fürtök a fején,*
Oda van, oda van!
Siratni hasztalan.
Ég, könnyörülj lelkén!

És minden keresztyén lelken, kérem az Istent.
420 Isten velök.

(Ei.)

LAERTES.

Látják ezt? — Oh Isten!

KIRÁLY.

Laertes, szólanom kell bánatoddal,
Vagy tőlem olyat vonsz el, a mi jog.
Válaszd, eredj, legértelmeseb barátid,
425 Köztem s közötted hogy ítéljenek.
Akár egyenest, akár mellékesen
Érintsen a vád: országunkat adjuk,
Éltünk, koronánk és mindent mi mienk
Elégtétel gyanánt neked; ha nem,
430 Akkor türelmed kölcsönözd ide,
S mi rajta lészünk, ten-lelkeddel együtt,
Hogy megnyugtassuk azt.

LAERTES.

Jól van, legyen.

Halála módja, titkos temetése,
Se kard, se cimer hamvain, se zászló,
435 Főúri pompa, sem nyílt ravatal:
Mind ez kiált, égből a földre mintegy,
Hogy érte számat kell vennem.

KIRÁLY.

Vegyed.

S hol búnt találsz, a bárd essék oda.
Most kérlek, jój velem.

(Elmenniük.)

HATODIK SZÍN.

Más szoba, ugyanott.

HORATIO és egy SZOLGA jönnek.

HORATIO.

440 Mik a velem beszélni akarók?

SZOLGA.

Hajósok; azt mondják, levelet hoztak.

HORATIO.

Hadd jőjenek be.

(SZOLGA el.)

Nem t'om, ki üdvözölne, — a világ
Mely résziből? ha csak nem Hamlet úr.

HAJÓSOK jönnek.

1. HAJÓS.

445 Isten áldja, uram.

HORATIO.

Áldjon meg téged is.

1. HAJÓS.

Meg is, uram, ha tetszik ő szent felségének. Levele van, uram, az a követ küldi, a melyik útban van Anglia felé; ha kegyelmed a Horatio, a mint hallom.

HORATIO. *(Olvas.)*

⁴⁵⁰ „Horatio, ha soraim átfutod, juttasd ez embereket
a királyhoz, leveleket visznek oda is. Alig valánk
tengeren két nap, egy ugyancsak harcias készületű
kalózhajó úzóbe vett. Látva, hogy vitorlánk lassu,
⁴⁵⁵ kénytelenségből nekibátorodánk: én tusa közben átug-
rottam hajójokra; mely azon percben eltávozott a
mienktől, s így én fogva maradtam, egyedül. Irgalmas
tolvajként bántak velem: de tudták mit csinálnak, jó
váltságdíjt kell nekik fizetnem. Juttasd a királyhoz
⁴⁶⁰ leveleimet, magad pedig siess hozzám, emberhalálból.
Oly szót sugok füledbe, hogy megnémulsz belé; pedig
a szó még nagyon léha, súlyos tartalmához képest. E
jó emberek ide vezetnek, hol én vagyok. Rosencrantz
és Guildenstern folytatják útjokat Anglia felé; rólok is
sok beszélni valóm van. Isten veled.

⁴⁶⁵ Az, ki tudod már, hogy hived,

HAMLET."

Jertek velem, majd útasítlak én
E levelekkel, annál sürgetőbben,
Hogy a küldőjéhez vezessetek.

(Mind el.)

HETEDIK SZÍN.

Más szoba ugyanott.

KIRÁLY és LAERTES *jőnek.*

KIRÁLY.

⁴⁷⁰ Üssön pecsétet mentségemre most
Ten-szíved, és fogadjon el barátul,
Miután meghallád, értelmes fülekkél,
Hogy az, ki jó atyád megölte, épen
Éltemre tört.

LAERTES.

Világos. De miért

⁴⁷⁵ Nem láttat ily bünös, ily főbejáró
Tettekre törvényt felséged, mikor
Nagysága, bizton-léte, bölcsesége
Ösztönzi, s minden?

KIRÁLY.

Oh, két fő okért,
Mik, bár előtted petyhüdtek talán,
480 Nálam rugósak. Anyja, a királyné,
Él-hal fiáért: ez asszony pedig
(Már üdvöm, átkom — bármelyik legyen)
Úgy összeforrt lelkemmel, életemmel,
Hogy, mint a csillag nem, körén kívül,
485 Úgy én, kivülte, nem foroghatok.
Más ok, mi gátol a nyílt számvetésben,
Nagy kedvessége a köznép előtt,
Mely, szeretetbe mártva csínyeit,
Mint némely forrás a fából követ,
490 Hibáiból is mind erényt csinálna;
Úgy hogy nyílam, könnyű ily nagy viharban,
Mind visszatérne fjjához megint,
Nem a hová irányzottam velök.

LAERTES.

Így hát derék atyám megölvé: húgom
495 Kétségb'ésésig hajtva iszonyún,
Kinek tökélye — ha visszahatólag
Szabad dicsérem — mint versenyre hívó
Állt a jelenkor csúcsán egyedül.
De üt boszúm órája még.

KIRÁLY.

500 Ne háborítsa álmod ez; ne véld,
Hogy mi oly lusta kelméből vagyunk,
Hogy rázni hagyjuk a vésznek szakállunk
S tréfára vesszük. Hallj többet rövid nap.
Atyád szerettem, szeretem magam;
505 S ez, úgy hiszem, elég rá, hogy belásd — —
Mi az? mi ujság?

HIRNÖK *id.*

HIRNÖK.

Hamlettől levél:
Ez a felségedé, ez a királyné
Számára.

KIRÁLY.

Hamlettől? ki hozta?

HIRNÖK.

Mondják,

Hajóslegények; én nem láttam őket;
510 Nekem Claudio adá, neki
Az a ki hozta.

KIRÁLY.

Hallgasd meg, Laertes.

(HIRNÖK *ei.*)

Mehetsz.

(*Olas.*)

„Hatalmas felség, adom tudtára, hogy ki vagyok
téve országába, meztelen. Holnap fogok engedelmet
515 kérni, hogy fölséges színe elé járulhassak; midőn is,
bocsánatkérésem után, elő fogom számlálni hirtelen s
méginkább különös visszatértem okait. HAMLET.”

Mi már ez? Visszajött a többi is?
Vagy csak kötődés, melyben semmi sincs?

LAERTES.

520 Övé az irás?

KIRÁLY.

Hamleté. „Meztelen”, —
S itt egy utóiratban: „egyedül”;
Mít mondasz erre?

LAERTES.

Az eszem megáll,
Felsőleges ur. De hadd jöjön: beteg
Szívem hevül, csak rá gondolva is,
525 Hogy azt megélem és szemébe vágom:
„Te tetted ezt!”

KIRÁLY.

Ha ez így van, Laertes
(S mért volna így? de mért ne volna így?)
Fogadsz-e szót nekem?

LAERTES.

Igen, uram,
Föltéve, hogy nem békeszót fogadtatsz.

KIRÁLY.

- ⁵³⁰ Békét, magaddal. Ha most visszatér
(Megbokrosodva, többé rá nem áll,
Hogy útra menjen), majd feltüzelem
Egy oly merényre, terve kész agyamban,
Melyből egyéb út nincs, mint a bukás.
⁵³⁵ Halála semmi vádat nem lehell,
Még anyja is kimenti, vak-esetnek
Tartván cselünket.

LAERTES.

Én szót fogadok,
Felség, kivált ha úgy fordul, hogy én
Lennék az eszköz.

KIRÁLY.

- Épen összevág.
⁵⁴⁰ Mióta kün jársz, sokszor emlegettek
— S Hamlet előtt is — oly érényedért,
Miben, szerintök, főképen ragyogsz;
S meg nem irigylé összes érdemid
Úgy, mint ez egyet, mely pedig közöttük
⁵⁴⁵ A legméltatlanabb.

LAERTES.

S mi az, uram?

KIRÁLY.

- Bokréta csak, az ifjuság kalapján,
De kell az is; mert ifjat épen úgy
Megillet a könnyelmű viselet,
Mint élemúlt kort a coboly perém,
⁵⁵⁰ Mely meleget tart, és kellő tekintélyt.
Egy norman ur volt itten, pár hava
— Láttam, csatán is, franciát: derék
Lóhátasok; — de e norman lovag,
Egész varázslat, hogy forrt a nyereghez,
⁵⁵⁵ És oly csudákat tétetett lovával,
Hogy összenőve látszott a nemes
Barommal s megfelezve testeik;
S úgy megtetézte a fogalmamat,
Hogy képzeletben csel-fogásait
⁵⁶⁰ Utól nem értem.

LAERTES.
És norman vala?

KIRÁLY.
Norman.

LAERTES.
Megesküszöm rá, hogy Lamord.

KIRÁLY.
Az, az.

LAERTES.
Jól ismerem; valóban ő
A nemzet éke, gyöngye.

KIRÁLY.
Rólad ő
Szép vallomást tón: mester-voltodat
565 Párbaj-tusákon úgy magasztalá,
Kivált a vívó-tőrrel mit mivelsz,
Hogy felkiálta: látni kéne azt!
Ha lenne a ki mérközzék veled;
De nemzetének, esküvé, legelső
570 Vivói egy mozdúlat-, egy fogásnak
Vagy egy tekintetnek, szemben veled,
Nem lennének ura. E vallomás
Fölmérgesíté Hamletet, de úgy,
Hogy mind' könyörögve azt kívánta csak,
575 Bár haza jőnél s megvínál vele.
No, ebből aztán —

LAERTES.
Mit aztán, uram?

KIRÁLY.
Laertes, kedves volt atyád neked?
Vagy vásznon frott bú az a tiéd:
Arc, melynek szíve nincs?

LAERTES.
Mért kérdi, felség?

KIRÁLY.

- ⁵⁸⁰ Nem, mintha tán vélném, hogy nem szeretted,
De mert tudom, hogy minden szeretet
A mint idővel támad, úgy idő
Mérsékli lángját és hevét, tudom
Tapasztalásból. Mert e lángban is
⁵⁸⁵ Él egy lohasztó bél avagy kanóc;
S mindig egyenlőn jó nincs semmise,
Mert a nagyon meggyűlt jóság maga
Saját bővébe fúl. Tegyük tehát
Míg hön akarjuk, a mit akarunk;
⁵⁹⁰ Mert változékony ez az „akarás”,
És annyi gátja, csüggesztője van,
A mennyi a nyelv, a kéz, vakeset;
A „kell” meg egy pazar sohaj csupán:
Enyhítve, kárt tesz. De az elevenre!
⁵⁹⁵ Hamlet jó, vissza: mit mernél csinálni
Hogy tettel inkább légy atyád fia
Mint puszta szóval?

LAERTES.

Hát nyakát szelem

Oltár előtt is!

KIRÁLY.

- A gyilkos merénnyel
Nem szentesíti hely; de a boszúnak
⁶⁰⁰ Korlátja nincsen. Ha ezt akarod,
Maradj szobádban veszteg, jó Laertes;
Hamlet vegyen hírt megjöttöd felől;
Mi majd előtte feldicsértetünk,
Kettős zománcba vonjuk hirneved,
⁶⁰⁵ Mellyel a norman felruháza; szóval
Egymásra készttünk, és fogadkozunk
A fejetekre. Ó, a mily unott,
Nagylelkű, nem gyanító semmi csel,
A török élet nem vizsgálja meg;
⁶¹⁰ Egy kis fogással oly kardot cserélsz,
Mely nem fenetlen, s egy hamis szökéssel
Atyád halálát megfizetteted.

LAERTES.

Ugy lesz; de a tört megmártom elébb.
Egy házalótól oly írat vevék,

- 615 Olyan halálost, melybe mártva kés,
Hol vért ereszt, nincs oly varázs tapasz,
Bár birja minden fű-fa erejét
A hold alatt, hogy egy kis karcolásra
Megmentsen a haláltól valakit.
620 E szerbe mártom én szablyám hegyét,
Hogy gyöngö sértés már halál legyen.

KIRÁLY.

- No majd bővebben megfontoljuk ezt
S hogy vág idő, eszköz, célunkra össze.
Ha elhibáznók, és ha szándokunk
625 Kilátszanék a rossz játék alól,
Jobb el se kezdjük. Kell hát tartalék
Tervünk mögött, egy, kettő is, mi állja
Ha ez kipukkan. Várj! hadd lám csak — úgy —
Ügyességtekre nagyban fogadunk —
630 Megvan!
Majd a tusán ha szomjuság epeszt
(Hogy már dühösben szúrtok a miatt)
És ő italt kér: egy pohár leend kész
Ez alkalomra, melyből egy csipet
635 — Kerülje bár el a mérges döfést —
Tervünket biztosítja. De mi zaj?

KIRÁLYNÉ *id.*

No s, jó királyném?

KIRÁLYNÉ.

- Egy bú a másik sarkában tapod,
Oly gyorsan jönnek. — Húgod vízbe fúlt,
640 Laertes.

LAERTES.

Vízbe? Oh, hol?

KIRÁLYNÉ.

- Egy fűzfa hajlik a patak fölé,
Mely szürke lombját visszatükrözi.
Ahhoz vivé ő eszelős füzérit:
Csalán-, kakukkfű-, torma-, kosborát
645 (Ezt pásztorink durvábban nevezik,
Holtember-ujjnak szűz leányaink).

Ott egy behajló ágra koszorúját
Függesztené, s a mint kapaszkodik,
Egy gonosz ág letört; s ő maga is
650 Gyom-ékszerével a siró folyamba
Zuhant alá. Ruhája szétterülve
Mint habléányt tartá fen egy korig;
Mi közben régi nótákból danolt,
Mint ki nem is gyanítja ön baját;
665 Vagy oly teremtmény, ki a viz-elem
Szülötte és lakója. Csakhamar
Azonban ittas és nehéz ruhái
Dallam köréből levonák szegényt,
Sáros halálba.

LAERTES.

Oh jaj! hát beléfult?

KIRÁLYNÉ.

680 Belé, belé.

LAERTES.

Sok is a vized, szegény Ophelia!
Elfojtom hát könnyüm. De lám, minő
Bolond az ember! a természet rátart,
Mondjon akármit a szégyenkedés.
695 Ha ez kicsordult, a nő is kiment.
Élj boldogul, királyom! tűz beszéd
Lobogna nyelvemen, ha el nem oltja
Ez a bolondság.

(E!)

KIRÁLY.

Jer, Gertrud, kövessük.

Mi nagy bajjal csitíthatám dühét!
670 Most, félek, újra felzaklatja ez.
Jer hát, kövessük.

(Elmennék)

ÖTÖDIK FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

Temető.

Két SIRÁSÓ jön, ásóval kapdval.

1. SIRÁSÓ.

El szabad temetni keresztyén temetőbe egy olyan leányt, ki maga jószántából keresi az üdvösséget?

2. SIRÁSÓ.

Hát el azt, én a-mondó vagyok; ássuk meg neki szaporán a sirt; a halottvizsgálók törvényt tettek rá, s úgy találták, hogy megilleti a keresztyén temetés.

1. SIRÁSÓ.

Hogy lehet az, ha csak önvédelemből nem fult vízbe?

2. SIRÁSÓ.

Már pé'g azt úgy találták.

1. SIRÁSÓ.

Se offendendo kellett esni; nem lehet különben.
¹⁰ Mert hát ez a bibéje: ha én készakarva fúlok vízbe: jele, hogy az tett; a tettnek pedig három ága van; ugymint: tenni, cselekedni és elkövetni; *ergo*, készakarva fúlt belé.

2. SIRÁSÓ.

Ugy de, hallja csak, pajtás-uram —

1. SIRÁSÓ.

¹⁵ Hagyj békét nekem. Itt foly a víz, no jó; itt áll az ember, no jó; ha már most az ember megyen a vízhez s beléöli magát, az *nollé-vellé* annyit tesz, hogy ő megy oda, érted? de ha a víz jön őhozzá s úgy nyeli el, akkor nem maga fojtotta belé magát; *ergo*, ki nem
²⁰ vétkes önnön halálában, nem rövidíti meg az életét.

2. SIRÁSÓ.

De hát ez a törvény?

1. SIRÁSÓ.

E bizony; halottvizsgáló törvény.

2. SIRÁSÓ.

Megmondjam hát az igazat? Ha őkeeme nagy kisasszony nem lett volna, bizony kívül temetnék ám
²⁵ a keresztyén temetőn.

1. SIRÁSÓ.

Hűm! mondasz valamit; sajnos bizony hogy az úri népnek több szabadsága van vízbe fojtani vagy felkötni magát, mint a többi keresztyén felebarátjának. Ide veled, ásó. Nincs olyan régi nemesember, mint a
³⁰ kertész, az árkoló, meg a sirásó; ezek tartják fen az Ádám mesterségét.

2. SIRÁSÓ.

Hát Ádám nemesember volt?

1. SIRÁSÓ.

A bizony, vele kezdődik a nemesi kar.

2. SIRÁSÓ.

Volt is akkor még olyan kar.

1. SIRÁSÓ.

³⁵ Micsoda! pogány vagy? Hát nem érted az Irást? Hiszen az Irás mondja: „Ádám pedig ásott” — hogy áshatott volna kar nélkül? Várj, teszek még egy kérdést: ha arra meg nem felelsz, ismerd el magadat . . .

2. SIRÁSÓ.

Halljuk.

1. SIRÁSÓ.

⁴⁰ Ki az, a ki tartósabb munkát csinál, mint akár a kőmives, akár az ács, vagy a hajóépítő?

2. SIRÁSÓ.

Hát, az akasztófa-csináló; annak a készítménye ezer lakót is elnyű.

1. SIRÁSÓ.

⁴⁰ Becsülöm az eszed, bizisten; az akasztófa épen jó; de kinek jó? annak jó, a ki rosztat cselekszik; már pedig te rosztat cselekszel ha asz'ondod, hogy az akasztófa tartósabb épület a templomnál: *ergo*, az akasztófa épen jó neked. No csak! találj ki, gyere.

2. SIRÁSÓ.

⁴⁰ Már hogy ki épít tartósabbat mint a kőmives, az ács, vagy a hajómester?

1. SIRÁSÓ.

Igen; ezt fejtsd meg, aztán kifoghatsz, pihenni.

2. SIRÁSÓ.

Ahá! tudom már.

1. SIRÁSÓ.

Ki vele hát!

2. SIRÁSÓ.

Bizistók, már nem tudom.

HAMLET és HORATIO távol megjelennek.

1. SIRÁSÓ.

⁴⁰ Ne törd tovább a csürhejárást; nem üget az a te szamarad jobban, hijába püfölsz. Ha máskor ezt kérdik tőled, hát mondd: a sirásó; mert az olyan házat csinál, hogy ítélet-napig eltart. Eredj csak, lódulj amoda Jáfethez, hozz nekem egy itce valamit.

(2. SIRÁSÓ *et.*)

1. SIRÁSÓ.

(*Asás közben dalol.*)

⁴⁰ *Hajdanta, még ifjú valék,
Tartottam szeretőt;
Kényemre, hej! kedvemre, húj!
Tölthettem az időt.*

HAMLET.

Nem érzi e fickó a mit csinál, hogy dalol midőn
66 sírt ás?

HORATIO.

A megszokás közönyössé tette iránta.

HAMLET.

Ugy van az: kevés dolgu kéznek annál finomabb
az érzése.

1. SIRÁSÓ.

(Dalol.)

*De meglopott öreg korom,
70 Öklébe markola;
S elhányt-vetett, hogy azt se l'om,
Ki voltam valaha.*

(Feldob egy koponyát.)

HAMLET.

E koponyának egykor nyelve volt, szépen tudott
dalolni; s hogy vágja földhöz e pimasz, mintha Kain
75 állkapcája volna, ki az első gyilkosságot elkövette.
Egy államférfi agya is lehetett, kinél most e számár
különb cselszövő; egy olyané, ki az Uristent is rászedte
volna; nem meglehet?

HORATIO.

Lehet, fönséges úr.

HAMLET.

80 Vagy udvaroncé, ki oly szépen tudta mondani:
„Jó reggelt, édes úr! Hogy vagy, jó uram?” Ez-s-ez
ő méltósága lehetett, ki édig magasztalta ez-s-ez ő méltó-
sága lovát, ha el akarta csalni tőle; úgy-e, lehetséges?

HORATIO.

Igen, fönséges úr.

HAMLET.

85 Hát biz ugy van az; és most Féreg asszonyságé;
beesett pofával, melynek csontját leüté a sirásó szer-
száma. Furcsa átalakulás foly itt; ha belé láthatnánk.
Hát, csak annyiba került táplálni e csontokat, hogy
most tekézzenek velök? Az enyembe nyilallás áll,
90 ha erre gondolok.

1. SIRÁSÓ.

(Dalol.)

Ásó, kapa, veremvágó,
Egy szemfedő lepel;
O! az ily vendégnek egy gödör,
Egyéb semmi se kell.

(Másik koponyát dob.)

HAMLET.

00 Itt egy másik: mért ne lehetne ügyvéd koponyája?
Hol vannak most szörszálhasgatási, ármányai, tényállal-
déska, birtokjoga és fogásai? Mért szenvedtél most, hogy
e gorombá ripők föltövön csapja egy piszkos ásóval, a
nélkül hogy perbe fogná „súlyos testi sérelem” miatt?
100 Hm! — Ez az atyafi meg, a maga idejében, nagy
birtokszerző lehetett; csupa telektörvény nyugta, száza-
lék, kettős tanú, térítvény volt. De hát, annyi nyugta
után itt leve nyugta? annyi térítvény után ide tért meg?
s agya százalék helyett ázalékkal van tele? Tanúi az
100 egész véteményből nem megyérről csak egy szűk mes-
gyérről tanúskodnak? Átruházó oklevelei alig férnének
e ruhaszekrényben, és most a birtokosnak sincs tágabb
tere? Mi?

HORATIO.

Hajszállal sincs, uram.

HAMLET.

110 Nemde juh bőrből készítik a pergament?

HORATIO.

Abból, uram; meg borjubőrből is.

HAMLET.

Az is mind juh, meg borju, ki ebben biztosságot
keres. — Ki sirja ez, hé!

1. SIRÁSÓ.

Az enyém, uram. —

115 O! az ily vendégnek egy gödör
Egyéb semmi se kell.

(Dalol.)

HAMLET.

[Gondoltam, hogy tiéd ez a zug, mert benne vagy, ha zug.

1. SIRÁSÓ.

120 Az úr meg kívül zug, ha zug; és így nem az úré; én, ha zug sem vagyok benne, mégis enyém.]

HAMLET.

Abban vagy hazug, hogy benne lévén, magadénak mondod; mert halottnak való az, nem elevennek.

1. SIRÁSÓ.

Eleven hazugság ez, uram; visszapattan mindjárt, tőlem az úrra.

HAMLET.

125 Miféle embernek ásod ezt?

1. SIRÁSÓ.

Nem-embernek, uram.

HAMLET.

Néembernek hát?

1. SIRÁSÓ.

Annak se.

HAMLET.

Kit temetnek belé?

1. SIRÁSÓ.

130 A ki valaha nő volt; de már, Isten nyugassza lelkét, csak halott.

HAMLET.

Mily átalkodott ez a semmirekellő! Az ember kótából beszéljen hozzá, különben megöli a szójátékával. Uttartson, Horatio! három év óta, úgy veszem észre, oly elménc lett a világ, hogy a paraszt lábújjhegye az udvaronc sarkára tapos. — Mióta vagy sírásó?

1. SIRÁSÓ.

Az esztendő minden napjai közül, az napon adtam rá magamat, mikor néhai Hamlet királyunk legyőzte Fortinbrast.

HAMLET

¹⁴⁰ Mennyi ideje annak?

1. SIRÁSÓ.

Hát nem tudja? Hisz minden bolond tudja azt. Épen az nap volt, mikor az ifju Hamlet világra lett, tudja, az a ki megbolondult, aztán Angliába küldték.

HAMLET.

Vagy úgy! igen. Aztán mért küldték Angliába?

1. SIRÁSÓ.

¹⁴⁵ Hát, mert bolond volt; ott majd eszire tér, vagy ha nem, ott úgy se baj.

HAMLET.

Miért?

1. SIRÁSÓ.

Mert ott szembe se tűnik; ott minden ember olyan bolond mint ő.

HAMLET.

¹⁵⁰ Aztán hogy bolondult meg?

1. SIRÁSÓ.

Nagyon furcsán, asz'ondják.

HAMLET.

Furcsán? hogy-hogy?

1. SIRÁSÓ.

Hát csak úgy biz a, hogy elment neki az esze.

HAMLET.

A gutába!

1. SIRÁSÓ.

¹⁵⁵ Nem a gutába, hanem itt Dániába, hol én harminc esztendő óta ásom a sirt, összevéve mint gyerek és ember.

HAMLET.

Meddig áll el az ember, rothadás nélkül a földben?

1. SIRÁSÓ.

Hát bizony, ha már halála előtt meg nincs rohadva
(mert mai napság annyi francu-ette test kerül ide, a ki
160 a temetést is alig bírja) eláll az nyolc vagy kilenc
esztendeig; cserzövarga eláll kilencig.

HAMLET.

Miért tovább az, mint más?

1. SIRÁSÓ.

Mert hát, uram, annak a bőre úgy kicserződik a
mesterségivel, hogy soká nem ereszti átál a vizet; már
165 pedig a viz leggonoszabb pusztítója ennek a mi kurafi
testünknek, ha meghalt. Látja ezt a kaponyát: huszon-
három esztendeje fekszik a földben.

HAMLET.

Kié volt az?

1. SIRÁSÓ.

Hej, kurafi bolond egy fickóé volt ez: mit gon-
170 dol, kié?

HAMLET.

Nem tudom.

1. SIRÁSÓ.

Nyavalya essék a gaz bolondjába! egyszer egész
palack rajnait a nyakam közé öntött. Ez a tulajdon
kaponya, uram, ez a tulajdon kaponya Yorick kapo-
175 nyája volt, a király udvari bolondjáié.

HAMLET.

Ez?

(Elveszi a kaponyát.)

1. SIRÁSÓ.

Épen ez.

HAMLET.

Hadd lám. Haj, szegény Yorick! — Ismertem,
Horatio; végtelen tréfás, szikrázó elmességű fiu volt:
180 engem a hátán hurcolt ezerszer: és most, hogy irtózik
tőle a képzeletem! a gyomrom is émelyedik rá. Itt
függött az ajk, melyet én összecsókoltam, azt se tudom
hányszor. Hová lettek gúnyjaid, bakugrásid, dalaid?
villámló élceid, melyek az egész asztalt hahotára

185 fakaszták? Egy sincs már belőlök, hogy kimajmolnád
saját torzképedet? Bezzeg, most esett le az állad! No,
eredj ő asszonysága öltözőjébe, s mondjad neki: fesse
bár magát ujjni vastagon, erre jut az arca; eredj,
kacagtasd meg vele. — Valamit kérdek tőled, Horatio.

HORATIO.

190 Mi lesz az, fönség?

HAMLET.

Mit gondolsz, Nagy Sándor is ilyené lett a földben?

HORATIO.

Épen.

HAMLET.

S ilyen szaga volt? phú!

(Leteszi a kaponyát.)

HORATIO.

Épen, fönség.

HAMLET.

195 Minő aljas célokra használhatnak még bennünket,
Horatio! Nem nyomozhatja-e képzeletünk a Sándor
nemes porát, míg végre mint hordóakna tapaszát leli
meg?

HORATIO.

Nagyon túhegyre vennők, ha így vennők.

HAMLET.

200 Bizony nem; egy szikrát sem; csak szerényen
elkisérnök őt oda, s valószínűség vezérlene; ilyenfor-
mán: Sándor meghalt; Sándort eltemették; porrá vált;
a por föld; földből sárt csinálnak: és így azzal a sárral,
mely őbelőle lett, miért ne dughatnák be a sörös
205 hordót?

Fejdelmi Caesar, ha föld röge lett,
Lyukat töm, hogy kizárja a szelet;
Oh, hogy ki a világ félelme volt,
E sár, most egy repedt falon a folt!

210 De lassan! félre! — Itt jó a király,

KIRÁLY, KIRÁLYNÉ, LAERTES, URAK és egy PAP.
OPHELIA koporsóját kísérve, jönnek.

Királyné s udvaroncok. Kit temetnek
Ily csonka szertartással? Ez jele,
Hogy a kit hoznak, öngyilkos kezekkel
Végezte éltét; bárha rangbeli.
215 Vonuljunk hátra, lessük el, mi ez.

(Hátra vonul HORATIOval.)

LAERTES.

S mi szertartás még?

HAMLET.

Ez Laertes,
Igen derék ifju; figyelj csak.

LAERTES.

Mi szertartás még?

PAP.

A temetésben annyit kedvezénk,
220 A mennyi csak szabad: halála kétes,
S ha egy parancs-szó rendet nem zavar,
Beszenteletlen várná e gödörben
Ama vég-harsonát; imák helyett
Cserép, kavics, kő hullna rá; de így,
225 Szűz dísze a virág-hintés, harangszó,
S köz temető-hely megengedett.

LAERTES.

Ennél több nem szabad?

PAP.

Több nem szabad.
Fertőzve lenne gyász szolgálatunk
A *requiem*mel, mely békében elszállt
330 Lelkekre mondatik.

LAERTES.

Tegyék a földbe;
Szeplőtelen szűz testből violák
Fakadjanak! — De tudd meg, durva pap,
Szolgáló angyal lesz hugom, midőn te
Ott len üvöltesz.

HAMLET.

Mi! Ophelia?

KIRÁLYNÉ. (*Virágot hintve.*)

²³⁵ Kedvest a kedvesnek: Isten veled.
Reméltem, Hamletemnek nője léssz;
Azt gondolám, nász-ágyadat vetem meg,
Nem sírodat hintem, kedves leány.

LAERTES.

Háromszoros jaj, oh! harminczoros,
²⁴⁰ Fejére az átkozottnak, ki gonosz
Tettével megrabolta dús eszed! —
Ne még a földet! hadd szorítom újra
Karomba egyszer. Most halmozzatok
(A sirba ugrik.)
Port elevenre, holtra, míg hegyet
²⁴⁵ Emeltek e lapályon, mely tetőzze
Vén Peliont s Olympus kék fejét.

HAMLET. (*Előlép.*)

Ki az, kinek fájdalma elbir ily
Tulzó beszédet? kinek jaj-szavára
Bívvölten áll a vándor csillag is,
²⁵⁰ S döbbenve hallgatózik? — Én vagyok,
Hamlet, a dán.
(A sirba ugrik.)

LAERTES.

Ördög lelked vigye

Pokolba hát.

(Birkosznak.)

HAMLET.

Nem jól imádkozol.
Vedd, kérlek, a torkomról ujjaid;
Mert bárha nem vagyok tüzes, szilaj,
²⁵⁵ Veszélyes is van bennem valami:
Kerüld, tanácslom. Vedd innen kezéd.

KIRÁLY.

Szét kell cibálni őket.

KIRÁLYNÉ.

Hamlet! Hamlet!

MIND.

Urak —

HORATIO.

Türelmet, édes jó uram!

(A KISÉRŐK elválasztván őket, feljönnek a sírból.)

HAMLET.

Hagyján! e pontért harcolok vele,
260 Mig a szemem héját mozdíthatom.

KIRÁLYNÉ.

Fiam, fiam! miféle pontért?

HAMLET.

Szerettem Opheliát: negyvenezer
Testvér szerelme, összefogva, nem
Ér az enyimmel. — Mit tennél te érte?

KIRÁLY.

265 Oh, hisz bolond, Laertes.

KIRÁLYNÉ.

Túrd néki, az Isten szerelmiért!

HAMLET.

Krisztusra! mit tennél meg érte, hadd lám:
Sírál? viaskodnál? tépnéd magad?
Innál-e mérget? ennél krokodilt?
270 Én megteszem. Hát, ríni jössz ide?
S hogy sírba ugrálj, engem azzal öl?
Jer hát, temetkezz mellé eleven,
Én kész vagyok; s ha bércekről fecsegsz,
Hadd hányjanak ránk annyi milljom holdat,
275 Mig a tetőhöz, melynek homlokát
A lángoló napkör megperzseli,
Az Ossa egy bibircsó lesz. Na ládd.
Ha szájaskodni tudsz, én is tudok.

KIRÁLYNÉ.

Őrült beszéd ez: így tart egykorig
280 Ha rájön a láz; majd türelmesen,
Mint nőgalamb aranyszín pelyhesi
Fölött, alélva gubbaszt hallgatása.

HAMLET.

Hallod-e, hél mért bánsz te így velem?
Mindig szerettelek; de semmi, no;
285 Bár Hercules, a mit bir, tegye meg:
A macska nyávog, és megvész az eb.

(El.)

KIRÁLY.

Kérlek, vigyázz rá, jó Horatio.

(HORATIO el.)

(LAERTEShez.)

Türelmed edzze mult éji beszédünk;
Most e lökéshez szabjuk az ügyet.
290 Édes Gertrud, vigyáztass a fiadra.
E sirra élő emléket teszünk.
Lesz egy nyugalmas óránk nem sokára:
Addig türelmet a nehéz munkára.

(Elmennék.)

MÁSODIK SZÍN.

Terem a kastélyban.

HAMLET és HORATIO jőnek.

HAMLET.

Elég is erről: halld a másikat. —
295 Jut még eszedbe az egész dolog?

HORATIO.

Jut-é eszembe, fönség?

HAMLET.

Harc volt, barátom, a szivembe', mely
Alunni sem hagyott; és helyzetem
Irtóztatóbb volt egy rablázadásnál.
300 Gyorsan — becsülni méltó gyorsaság
(Mert tudni kell, hogy egy meggondolatlan
Tett néha jól segít, midőn derék
Tervünk hanyatlík; s ez tanítson arra:
Van egy istenség, a ki céljaink
305 Formálja végre, bár mikép nagyoltuk) —

HORATIO.

Kétségkívül.

HAMLET.

— Fel, a hajó-szobámból,
Nyakamba vetve tengerész ruhám,
Mentem sötétben tapogatva, hogy
Kimotozzam őket; céloom sikerült;
310 Vevém csomagjok; egy szóval, siettem
Szobámba vissza; hol bátor valék
— Felejtve a félsz minden illemet —
Feltörni a titkos csomag pecsétjét.
Mít leltem abban! oh, királyi gazság!
315 Szoros parancsot — megtűzdelve okkal,
Dán- s Angolország jóllétök felől,
S mily rém, lidérc, hűh! az én életem —
Hogy megtekintve, haladéktalan,
Még bárd-fenésre sem hagyván időt,
320 Vegyék fejem.

HORATIO.

Hah! lehetséges az?

HAMLET.

Itt a parancs: olvasd, ha érkezel.
De most szeretnéd tudni, mit tevék?

HORATIO.

Kérem fönségedet.

HAMLET.

Igy bé levén hálózva e gazoktul
325 — Mert még előszót sem csinált agyam,
Midőn ők már elkezdtek játszani —
Leültem, uj parancsot koholék;
Szépen leirtam. Egykor póriának
Tartám, mint sok nagy államférfiú,
330 A szép irást, s nagyon törtem magam
Hogy elfeledjem e tudásomat;
De most deáki haszua lőn. Szeretnéd
Tudni, mit irtam?

HORATIO.

Igen, jó uram.

HAMLET.

- Király nevében szörnyü kénytetést:
335 Úgy hív adózó néki Anglia,
Úgy, pálmaként, barátságuk viruljon,
Úgy hordja béke a kalász-füzért,
Úgy álljon a frigyök közt csak ,vonás'*)
S több ily nehéz „úgy-úgyot’’: a mikép
340 Meglátva, értve a benírtakat,
Minden halasztás nélkül, rögtöni
Halálnak adja e parancs vivőit,
Még gyónniok sem engedvén időt.

HORATIO.

S hogyan pecsétlé újra be?

HAMLET.

- 345 Hát, ebben is segélt az ég. Atyám
Gyűrűje, melyről azt a dán pecsétet
Levették, épen tarsolyomba' volt.
Alájegyzém az írást; összehajtam,
Úgy, mint a másik; bepecsételém,
350 S helyére dugtam: rá nem ismer a
Váltott-gyerekre senki. Másnap aztán
Hajó-tusánk lett; a mi azt követte,
Immár tudod.

HORATIO.

Megy hát Guildenstern s Rosencrantz neki?

HAMLET.

- 355 No, hát; úgy kaptak e szolgálaton:
Egyik se nyomja lelkem; buktijok
Önnön csuszás-mászásukból ered.
Veszélyes ám, ha két hatalmas ellen
Bőszült rohamja s vívó-tőre közzé
360 Hítvány elem kerül.

HORATIO.

Mínő király ez!

*) *Comma*, azaz oly választék, mely kapcsol.

HAMLET.

Nem néz-e most rám, gondold meg — királyom
Megölte; megszeplősíté anyámat;
Ide csöppent, trónra léptem és reményim
Közé; kihányta horgát életemre,
365 S minő fogással! — nem lélekbe jár,
Hogy megfizessek e karral neki?
S nem kárhozat, hogy az emberiség
E rákfenéje pusztítson tovább?

HORATIO.

Rövid időn megtudja Angliából,
370 Mi lett ez ügynek kimenetele.

HAMLET.

Rövid időn meg: de a *köz* enyim;
S az ember élte annyi, mint ez: „egy!”
Azt bánom, hogy felejtém magamat,
Horatio, Laertes ellenében:
375 Űgyem szakasztott mása az övé.
Kedvébe járok; de bizony, dagályos
Fájdalma szörnyü szenvedélyemet
Feltornyosítá.

HORATIO.

Csendesen! Ki jő itt?

OSRICK *jő.*

OSRICK.

Üdvözlöm, fenség, Dániábai visszatérte alkalmából.

HAMLET.

380 Köszönöm alá'san, uram. — Ismered ezt a pöcsiket?

HORATIO.

Nem, jó uram.

HAMLET.

Annál inkább üdvösségedre válik, mert vétek ezt
ismerni. Sok földje van, termékeny is; így hát, akár-
mily barom legyen a barmok ura, annak jászla a király
385 asztala mellett áll. Szajkó ugyan, de, mondom, terje-
delmes birtoka van, sárból.

OSRICK.

Kedves fenséges úr, ha szívélyes volna ráérni, egy dolgot közlendenék, ő felségétől.

HAMLET.

Elfogadom, uram, szellemem összes éberségével.
800 Használja fővegét; fejrevaló az.

OSRICK.

Köszönöm, fenség: ma nagyon meleg.

HAMLET.

Sőt nagyon hideg van, tessék elhinni: felytűről fú a szél.

OSRICK.

Valóban, uram, meglehetőleg hideg van.

HAMLET.

800 De mégis, úgy tetszik, rekkenő a hőség — az én mérsékletemhez.

OSRICK.

Roppantúl, uram; igen rekkenő — mintha — nem is tudok mondani, hogyan. — De, uram, ő felsége jelenem hagyta önnek, miszerint ő nagy fogadást tett
400 önnek fejére. Az ügy, fenség, ez —

HAMLET.

Kérem, ne feledje —

(Int, hogy tegye tel kalapját.)

OSRICK.

Lelkemre! nem; saját kényelmemért, lelkemre! — Uram, itt van, imént jöve udvarhoz, Laertes; hiszen nekem, ő egy bevégzett világfi, a legjelesb különféle-
800 ségek-, igen finom modor-, és nagy külfénnyel. Valóban, képlegesen beszélve róla, ő az udvariasság térképe, vagy naptára, mert benne mindazon tényezők beltartalma található fel, miket egy udvaronc örömet lát.

HAMLET.

Uram, leírása nem szenved veszteséget ön ajkán;
410 bár tudom, hogy őt leltárilag elemezni, zavarba ejtené
az emlékezet számtanát, mely még csak evickélni sem
birna az ő gyors vitorlája után. De, a magasztalás
őszinteségével mondva, én őt egy nagymérvű szellem-
415 igaz szólamot használva felőle, hozzá hasonló csupán a
tükre; bárki más akarná utánózni, árnyéka, semmi egyéb.

OSRICK.

Fönséged a legkifogástalanabbul beszél róla.

HAMLET.

S az ügy érdeme, uram? mért burkoljuk e lovagot
a mi durvább lehelletünkbe?

OSRICK.

420 Parancsol?

HORATIO.

Uram, nem volna lehetséges más nyelven megér-
tetni magát? Sziveskedik, úgy-e bizony?

HAMLET.

Mit jelentsen e lovag neve említése?

OSRICK.

Laertesé?

HORATIO.

425 Üres már a zsebe; arany szavait mind elköltötte.

HAMLET

Az övé, uram.

OSRICK.

Tudom, miszerint fönséged elég bölcs —

HAMLET.

Vajha tudná, barátom; ámbár, bizony, az ön tudása
még nem nagy becsületedre válna. Tovább, uram.

OSRICK.

430 Fönséged elég bölcs átlátni, hogy mily kitűnő
Laertes —

HAMLET.

Azt nem merem bevallani, nehogy vele mérkőznöm
kelljen a kitűnőségben; pedig ismerni jól az embert,
ez volna a valódi önismeret.

OSRICK.

485 Fegyverforgatásban értem, fenség; már e szakmá-
ban, mikép mindenki által lett beismerve, nincs hasonlója.

HAMLET.

Mi a fegyvere?

OSRICK.

Ví-kard és *rapier*.

HAMLET.

Ez hát két fegyvere neki. Nos aztán?

OSRICK.

440 A király, főség, fogadott vele hat berber pari-
pában; mik ellenébe ő föltételezett, úgy hallom, hat
francia víkard- és töröket, járulványaikkal együtt, mint
ö, kardkötő és a többi. Az emeltyűk hárome valóban
igen gyönyörű a szemnek, igen jól áll a markolathoz;
445 nagyon finom emeltyűk, igen nemes fogalmazással.

HAMLET.

Mit nevez ön emeltyűnek?

HORATIO.

Tudtam, fenség, hogy nem éri be a szöveggel,
hanem elébb az oldaljegyzeteken is akar épülni.

OSRICK.

Emeltyűk, uram, a kardkötők.

HAMLET.

440 A kitétel rokonabb lenne tárgyával, ha ágyút szok-
tunk volna hordani oldalunkon; addig a kardkötő, úgy
hiszem, legyen kardkötő. De tovább: hat berber ló,
hat francia tör, ezek járulványi s három nemes fogal-
mazásu emeltyűi ellen; igazi francia-dán fogadás. És
445 miért lett mind ez föltételezve, a mint mondá?

OSRICK.

A király, fenség, arra fogadott, fenség, hogy ő és fenséged közötti tizenkét vímenetből, ő háromnál többször nem talál mint fenséged; ő pedig tizenkettő ellen kilencre fogadott; és ez rögtöni kísérlet tárgya lenne,
460 ha fenséged méltóztatnék megfelelni —

HAMLET.

Hátha nem felelek semmit?

OSRICK.

Úgy értem, uram, hogy megfelelni a kihívásnak, személye kitétele által e kísérleten.

HAMLET.

Itt járkálok, uram, e csarnokban; ez a naponkinti
465 sétaidőm: ha ő felségének úgy tetszik, ám hozzák ide a szablyákat; s ha Laertesnek kedve tartja, és a király is marad szándéka mellett, nyerek neki, ha bírok; ha nem, úgy nem nyertem egyebet, csak a szégyent s a szám feletti ütlegetek magamnak.

OSRICK.

470 Izenetét ily módon kézbesítem?

HAMLET.

Az értelmét, uram; különben a mennyi szóvirággal kívánja a természete.

OSRICK.

Ajánlom hódolatomat fenségednek.

(El.)

HAMLET.

475 Viszont, viszont. — Jó hogy ajánlja magát; különben nincs nyelv a világon, mely azt tenné.

HORATIO.

Elszaladt a libuc, pedig még a tojásbéj is a fején van.

HAMLET.

Tán még anyja emléjével is udvariaskodott ez, mielőtt megszopta volna. Így ő (és sok más falkájából, kiket tudom mint becéz e seprőjére szállt világ)

⁴⁹⁰ a kornak puszta hangját, a társalgás külmodorát és mintegy tajtékját szedték fel, mely őket átsegíti a legdörébb és legalaposb vélemények közt is; de kísértsd meg csak, fújj rá, s a buborék oda.

JÓ egy ÚR.

ÚR.

⁴⁹⁵ Fenséges uram, ő felsége tiszteletét küldte vala az ifju Osrick által, ki azt a választ hozá, hogy fenséged itt a csarnokban vár; most általam azt kérdezteti, van-e még kedve megvíni Laertessel, vagy hosszabb időre halasztja?

HAMLET.

⁴⁹⁰ Én állani szoktam feltételimnek; azok a király tetszését követik. Ha kedve parancsolja, az enyim kész; most vagy akármikor, föltéve, hogy oly képes leszek, mint most.

ÚR.

A király, királyné, s mind jőnek már lefelé.

HAMLET.

Isten nekil

ÚR.

⁴⁹⁵ A királyné kéreti fönségedet, lássa szivesen Laertest, mielőtt víváshoz fognának.

HAMLET.

Jóra oktat.

(ÚR el.)

HORATIO.

Elveszti a fogadást, fenség.

HAMLET.

⁵⁰⁰ Nem gondolnám: mióta külföldön jár, mindig gyakorlom magamat; ily egérúttal nyerni fogok. De sohse láttál olyat, mily nehéz itt a szívem tája; hanem se-baj.

HORATIO.

Úgy hát ne, jó uram —

HAMLET.

Merő bolondság; de afféle sejtelem mégis, mely talán megzavarna egy asszonyt.

HORATIO.

505 Ha elméje nyugtalan valamiért, fogadjon szót neki; én majd eléjök megyek, s megmondom, hogy nincs most kedve hozzá.

HAMLET.

510 Tapot se; dacolunk e baljóslattal: hisz egy verébfi sem eshetik le a gondviselés akaratja nélkül. Ha most történik: nem ezután; ha nem ezután, úgy most történik; s ha most meg nem történik, eljő máskor: készen kell rá lenni; addig van. Miután senkinek sincs olyanja, mit itt ne hagyjon: mit árt elébb hagyni el? — Ám legyen!

KIRÁLY, KIRÁLYNÉ, LAERTES, URAK, OSRICK és KISÉRET, *vivo*
űrökkel stb. jőnek.

KIRÁLY.

515 Jer, Hamlet, jer: vedd tőlem e kezét.

(LAERTES kezét a HAMLETÉbe teszi.)

HAMLET.

Uram, bocsánat: megsértettelek;
De, mint lovag, bocsásd meg azt nekem.
Ím, tudják a jelenvalók,
S kellett bizonnyal hallanod, minő
520 Bús elmebaj gyötör. A mit tevék,
Mí durván verte föl természeted,
Becsületed s botránkozásodat:
Kimondom itten: örülség vala.
Vagy Hamlet az, ki megbántá Laertest?
525 Hamlet soha! mert Hamlet, ha magán-
Kívül ragadva, mikor ő nem ő,
Bántá Laertest: nem Hamlet tevé azt,
Hamlet tagadja. Hát ki tette más?
Az örülsége. Így levén ezek,
530 Hamlet a bántott félhez tartozik:
A kór szegény Hamletnek ellene.

E fültanúk előtt, uram,
Tagadva minden ártó szándokom,
Mentsen ki annyiban nemes szived,
535 Hogy háztetőn nyilat lövék keresztül,
S öcsémet érte.

LAERTES.

A vér megbocsát,
Melynek leginkább szítna gerjedelme
Boszúra mostan; ámde a becsület
Még visszatartja béke-jobbomat,
540 Míglen korosb és köz becsületü
Bajmesterek szavát, ítéletét
Birandom, hogy nincs vérfolt nevemen.
Addig legyen barátság e barátság,
Mít felajánlasz; én elfogadom,
545 Nem is töröm meg.

HAMLET.

Őszintén veszem;
S bizvást megvívom e testvéri párbajt. —
Acélt nekünk! jer.

LAERTES.

Jer; egyet nekem!

HAMLET.

A célob én leszek, bizony, Laertes;
Mint legsötétebb éjen csillagok,
550 Lövellnek át tudatlanságomon
Mesterfogásid.

LAERTES.

Ej, ne csúfolódj!

HAMLET.

Nem, Istenemre!

KIRÁLY.

Adj kardokat, kis Osrick. — Hamlet öcs,
Tudod, miben fogadtunk?

HAMLET.

Jól, királyom;
555 Felséged a gyöngébb oldalra tett.

KIRÁLY.

Nem félek attól: víni láttalak;
S ha ő haladt: egerutunk van érte.

LAERTES.

Nagyon nehéz: hadd lám a másikat.

HAMLET.

Ez jó nekem. Egyforma hosszú mind?

(Készülnek a viadalhoz.)

OSRICK.

⁵⁶⁰ Egyforma, fenség.

KIRÁLY.

Bort billikomba! ez asztalra itt. —
S ha majd talál elsőre, másodikra,
Vagy harmad izben Hamlet jól felel:
Ágyú dörögjön minden várfokon;
⁵⁶⁵ Hamlet javáért iszik a király.
Egy gyöngyszemet dob a kehelybe akkor,
Drágábbat annál, melyet koronán
Felváltva már négy dán király viselt.
Kehelyet nekem! s az üstdob mondja meg
⁵⁷⁰ A harsonának, és a harsona
Kün a tűzérnek, pattantyú az égnek,
Az ég a földnek: „Most ürt kehelyt
Hamletre a király”. — Hajrá, fiúk! —
Ti meg, bírák, jól nyissatok szemet.

HAMLET.

⁵⁷⁵ No, rajta!

LAERTES.

Rajta hát!

HAMLET.

Egy.

LAERTES.

Nem.

HAMLET.

Biról

OSRICK.

Találta, szembetűnően találta.

LAERTES.

Jó; újra hát!

KIRÁLY.

Megállj! bort adjatok.

Hamlet, ez a gyöngy a tiéd; fogadd;

Egészségedre. — Nyujtsátok oda.

(Harsonák; kőn agyudőrej.)

HAMLET.

⁵⁸⁰ Hadd végzem e döfést; tedd félre addig.

Jerünk. — *(Vínak.)* Találtam ismét; igaz-e?

LAERTES.

Ért, ért, bevallom.

KIRÁLY.

A mi fiunk győz.

KIRÁLYNÉ.

Tikkad, mert kövér. —

Ne, Hamlet, a kendőm: töröld meg arcod;

⁵⁸⁵ Ez a királyné áldomása, Hamlet:

Szerencsédért iszik.

HAMLET.

Kegyelmes asszony!

KIRÁLY.

Gertrud, ne igyál.

KIRÁLYNÉ.

Iszom, bocsásson meg, uram király.

KIRÁLY.

(Félre.) Késő! a mérgezett pohár.

HAMLET.

⁵⁹⁰ Mindjárt, anyám: még inni nem merek.

KIRÁLYNÉ.

Jer, hadd töröljem meg hát arcodat.

LAERTES.

Most *én* találok, felség.

KIRÁLY.

Nem hiszem.

LAERTES.

(*Félre.*) Mintegy a lelkem is furdal pedig.

HAMLET.

Jer, harmadikra. De játszol, Laertes:
⁵⁹⁵ Víjj, kérlek, a mint Isten tudnod adta;
Félek, bolondot újssz velem csupán.

LAERTES.

Igen? No jer hát.

OSRICK.

Egyik sem talált.

LAERTES.

Ne most!

LAERTES *megsebszi* HAMLET-et; *erre, a birkózás közben, felcserélik szablyáikat,*
és HAMLET megsebesíti LAERTES-t.

KIRÁLY.

Vonják el egymástól! Dühösek.

HAMLET.

Nem; rajta ismét!

(*A KIRÁLYNÉ összeroskad.*)

OSRICK.

Ha! ni, a királyné!

HORATIO.

⁶⁰⁰ Mindkettő vérzik. — Hogy van, jó uram?

OSRICK.

Hogy vagy, Laertes?

LAERTES.

Hát, mint egy szalonka,
Saját törömben, Osrick.
En-árusomért, méltán halok.

HAMLET.

Mi lelte a királynét?

KIRÁLY.

Csak elájult,
605 Hogy a vért látta.

KIRÁLYNÉ.

Nem, nem: az ital,
Az ital; — oh édes Hamlet! — az ital,
Az ital: megmérgezték.

(*Meghal.*)

HAMLET.

Oh szörnyü gazság!
Be kell az ajtót zárni. Árus! —
Ki kell nyomozni.

(*LAERTES elesik.*)

LAERTES.

610 Itt fekszik, Hamlet. — Hamlet, oda vagy:
Nincs a világon szer, mitől kigyógyulj;
Nincs benned élet egy fél órai.
Az árus, kifent, megmérgezett
Eszköz kezedbe' van. Torkomra forrt
615 Az undok ármány: itt fekszem, soha
Föl nem kelendő. Mérget itt anyád is;
De hangom elhagy. A király az ok,
Mindenben a király.

HAMLET.

A kardhegy is mérgezve van?
620 No, méreg, hass tehát!

(*A KIRÁLYI ledőfi.*)

MIND.

Árus! árus!

KIRÁLY.

Oh! védjete, barátim; csak seb ez.

HAMLET.

Ne hát, te gyilkos, vérparázna dán!
Ne, idd ki ezt is: — benne gyöngyszemed? —
625 Kövesd anyámat.*)

(A KIRÁLY meghal.)

LAERTES.

Méltán bűnhődik;
Oly méreg ez, mit ő kevert maga. —
Váltsunk, nemes Hamlet, bocsánatot:
Atyám halála s az enyém ne szálljon
Fejdre, se az enyimre a tied!

(Meghal.)

HAMLET.

630 Az ég ne tudja bűnödül! Követlek.
Halott vagyok, Horatio. —
Isten veled, boldogtalan királyné! —
Ti, kik halványan és remegve álltok,
Néma személyek s nézők e darabnál,
635 Ha volna még időm (de a halál
Kemény poroszló, nem ereszti foglyát),
Oh! majd beszélnék, — de maradjon az.
Horatio, halott vagyok; te élsz:
Győzd meg felőlem és igaz ügyemről
640 A kétkedőket.

HORATIO.

Azt ne várd soha:
Bennem a dánnál több a római:
Maradt még e pohárban egy kevés.

HAMLET.

Addsa, ha lelked van! bocsásd a kelyhet.
Az égre! nem hagyom. — Oh Istenem!
645 Horatio, mily sérelem marad,
Ha ez homályba vész, a nevemen!

*) Deliussal tartok, hogy ez csak képes beszéd: Hamlet új *döfést*, nem *mérget* ad a királynak, a mit bajos is volna belé tölthetőzni, akarata ellen. Igy pathos, amúgy nevetség. *Ford.*

Ha ápolál szivedben valaha:
Foszd meg az üdvtől egy kissé magad,
Szídd még e rossz világ kínos lehet,
650 Hogy elmondd esetem. —

(Kán indul és lövés.)

Mi hadzaj ez?

HORATIO.

A győzödelmes ifju Fortinbras
Üdvözli, Lengyelországból jövet,
Ily harcilag Angolhon követit.

HAMLET.

Oh! meghalok, Horatio.
655 Túlzajg az ádáz méreg lelkemen!
Nem élhetem meg az új híreket;
De íme jóslok: Fortinbrasra száll
Az ország; övé haldokló szavam.
Beszéld el ezt neki, s minden körülményt,
660 Mi okozá — — A többi néma csend.

(Meghal.)

HORATIO.

Nemes szív tört meg itt. — Jó éjt, királyfi;
Nyugosson angyal éneklő sereg!
Miért jön a dob?

FORTINBRAS, az angol KÖVETEK és MÁSOK jönnek.

(Kán indul.)

FORTINBRAS.

Hol az a látvány?

HORATIO.

Mit akarsz te látni?
665 Ha jajt, ha szörnyüt, ne keresd tovább.

FORTINBRAS.

Itt koncolás volt. — Ah, kevély halál!
Mi dáridó készül örök honodban,
Hogy egy lövéssel ennyi fejedelmet
Ily véresen levertél?

1. KÖVET.

Szörnyű látvány,
670 S mi Angliából hirt későn hozunk:
Nem érez a fül, mely meghallaná
Beszédünk, hogy parancsa teljesült,
Hogy Rosencrantz és Guildenstern halott.
Ki fogja megköszönni már?

HORATIO.

Ez ajk nem,
675 Ha élne és köszönni birna is.
De, minthogy épen toppra jöttetek,
Ti lengyelekről, és ti Angliából,
E vér-tusához: rendeljétek el
Köz szemle végett e holt tetemek
680 Kitételét magas ravatalon;
S hadd hírlem a még nem-tudó világnak
Az itt történeteket. Majd hallotok
Vérbűn, erőszak, természetellen
Dolgok, nem is vélt gyilkolás, kivégzés,
685 Ravasz de kényszerült ölés felől;
És végre füstbe ment bal terveket
A főre hullva, mely koholta; mind ezt
Híven elmondhatom.

FORTINBRAS.

Jerünk sietve meghallgatni azt,
690 S hívjuk be rá az ország nagyjait.
Én e szerencsét búsan ölelem;
E tartományhoz, úgy rémlik, jogom van:
Most alkalom hí föllépnem vele.

HORATIO.

Erről magamnak is lesz egy szavam,
695 S egy olyan ajké, hogy többet csinál.
Most ehhez lássunk, míg az emberek
Elméje bódult; míg több baj nem ér
Ármány s vétség miatt.

FORTINBRAS.

Négy százados
Emelje Hamletet, mint katonát,
700 A ravatalra: mert belőle, ha
Megéri, nagy király vált volna még.
Útján kövesse harci tisztelet.
Harsogjon a zene. —
Vegyék föl tetemét. — Ily látomás
705 Szép a mezőn, de itt szemlélve más.
Menj, lőjenek sort!

(Induló mellett el mind; azután sorlövés hallik.)

Orsálok, mid' végre azt ohajtóm.
 Népséged lesz legyen a holdog ok
 Hogy Hamlet is, ravast; vinnellem, egy
 Csakod a jó siba vitéz,
 Mindkettőtök becsületkére.

Oph.

Ugy legyen, uronyom! [Nyitva] [Hírátyné el.]

Pol.

Sarkálj te, byángom, itt. — Folyag, ha vesztik,
 Elhahatassok. — Te meg olvas a könyvöztél: [Ophelia'hoz.]
 Látolaxe a jeireless foglalkozás,
 Most vagy megadható. — Nem hiába mondják —
 Sok példát van rá — hogy aflatos avasnál,
 Kegyed gyakorsallat, becsületkoroznak
 Nagát az érdigöt.

Ki.

[Feltér.]

Nagyon igaz:
 Mivel sebtől vaddal lettem a becséd!
 A jastest róma-keg nem undoktath
 Ahox képest, mivel konik-fenik
 Mivel főnyit lettem szépség Havarokhoz.
 Oh mily nehéz kö!

Pol.

Hallom lepréd:
 Donuljtek hátra, felségis soram.
 [Kiváló és POLONIVS el.]

Hamlet jó.

Ham.

A lé, vagy a nem-lé kérdése, ez a ~~hamlet~~
 Akkorozom német a lélek, hűtési
 Bátorra minden megélt s nyilat? ~~hamlet~~
 Vagy ha kisérték tenges fájlatma ellen
 S fegyvert magadra viges vet neki?
 Vághalni, — elveznyadni, — semmi több; —
 S egy álm alatt, elveznyeni mind
 A jóv kiserés, a test eredendő,
 Természetes vezkedésesait, —
 Oly erőt, minőt ohajthat a kegyes.
 Vághalni, — elveznyadni, — és alanni!
 Talán almodni: — és a kökén?
 Most hogy, mi álmok jönnek a halálban
 Ha majd leválsz mind a földi bört,
 Ez vérszédőlként. E megmondás az
 Illi a nyavonyos oly kárpán áltai:
 Mert ki válni, a kor gány-csapás,
 Váronok boruját, gópis ember dolyfét,
 Kérel sorolma kinyit, pör-halagraszt,
 A hívtalnak paetkárjátait,
 S mind a ragyot, melytől alettalások
 Váratlamarak a lévi édeset, —
 Ha nyugalmba küldhetni magát,
 Egy jászta jóvel? — ki tovább a vobakot,
 Szabadra, nyíró elee faradalmis,
 Ha veltgecsünk egy halálutáni

NEMZETI

SZÍNHÁZ.

Évi bérlet 243. szám.

Havi bérlet 19. szám.

Budapest, csütörtökön, 1892. deczember hó 22-én:

ELŐSZÖR:

JÁNOS KIRÁLY.

Történelmi dráma 5 felvonásban, Irta Székely. Fordította: Arany János.

Személyek:

János király	—	—	Gyenes	Limoges herceg	—	—	Horvath
Henrik herceg, a fia	—	—	U. Sackaly K.	Pandolf bíbornok, a pápa követe	—	—	Berezényi
Arthur, hercegség herceg	—	—	P. Márkus I.	Chastillon, francia kir.	—	—	Falk
Marshall Vilmos, Fenselokó grófa	—	—	Scigetl Imre	Eleonora, II. Henrik angol király özvegye	—	—	Felkies
Langwood Vilmos, Salisbury grófa	—	—	Egryny	Constantia, Arthur anyja	—	—	Jassi M.
Rigot Róbert, Norfolk grófa	—	—	Hótyai	Blanka, Alphonso castiliai király leánya	—	—	Cs. Alszegi I.
De Bunch Hubert, a király főkamara	—	—	Ujházi	Hirók	—	—	Körösmesi
Faulconbridge Robert	—	—	Latabar	Egy polgár	—	—	Finder
Faulconbridge Filip (a többi Richard néven)	—	—	Nagy Imre	Egy portolós	—	—	Alonyi
Pomfretti Péter	—	—	Toth	Urak Hölgyek Angers város polgárai. Sheriff. Heroldok.	—	—	—
Filip, francia király	—	—	Szacsavay	Apródok. Tuzok. katonák. — Színhely: részint Angol, részint Franciaország	—	—	—
Lajos, a daughin	—	—	Mihály				

As új jelmezeket készítette Csafi Péter a nemzeti színház és a m. kir. operaház jelmez szabója. As új díszleteket festette Spammraff Ágoston a nemzeti színház és a m. k. operaház díszlet festője.

Kez.ete 7 órakor, vege 10 előtt.

Páhejy.	Féldszietti díszeszek.		HELYÁRAK.		Erdélyezék.		Zártszik a II. eszetlen.		Zártszik a III. eszetlen.	
	As I.-VIII. sorban	As IX.-XX. sorban	II. sorban	III. sorban	I. sorban	II. sorban	As I. sorban	As II. sorban	As I. sorban	As II. sorban
I. em. jobh k. az. s. bol 7. az. 20 fr.	20 fr.	15 fr.	10 fr.	5 fr.	10 fr.	5 fr.	10 fr.	5 fr.	10 fr.	5 fr.
Féldszietti vagy I. em. 20 fr.	15 fr.	10 fr.	5 fr.	2 fr.	5 fr.	2 fr.	10 fr.	5 fr.	10 fr.	5 fr.
Mémdszietti	7 fr.									

Jegyet válthatsz a csarnokban d. e. 10 óráig 1-ig és d. u. 3-tól 6-odfélig továbbá a színház jegyirodájában, (Koronaherceg-utca 8. szám és Andrássy-ut. 2. szám) egész napon át. Esteli penztárnnyítás a színházban 6 1/2 órakor

A ruhafárban felülőrt 10 kr., kalapért, pálczáért, esztergyért 5 kr. fizetendő.

MŰSOR:

Pénteken, 23-án: János király. 2-szor Havi bérlet 20. szám. — Szombaton, 24-én: A színház zárva. — Vasárnap, 25-én: As ember tragédiája. A színház nyújtásintetele javára kitárolás bérletkiszámlá.

A költségek kifizetése előadások hátrahagyására előre váltható jegyet an elővetéti ár befizetése mellett naponta d. e. 12-1 óra közt a kasszában levő bel oldali penztárnny, és a színház jegyirodájában. Azon t. em. bérlet kik helyettes a bérletkiszámlákra meg nem váltottak, a bérletkiszámlák előadás megjelölés nap d. e. 11 óráig válthatók meg illető helyettes a napi helyes indoklás mellett a ki nem váltott bérletkiszámlák a bérletkiszámlák előadás megjelölés nap d. e. 11 óráig tud a nem bérlet t. kasszában rendelkezésre hozhatók.

7. A János király bemutatójának színlapja.

3. JÁNOS KIRÁLY.

SZEMÉLYEK.

JÁNOS király.
HENRIK herceg, a fia.
ARTHUR, bretagnei herceg.
MARSHALL, VILMOS, Pembroke grófja.
FITZ-PETER GODOFRÉD, Essex grófja.
LONGSWORD VILMOS, Salisbury grófja.
BIGOT RÓBERT, Norfolk grófja.
DE BURGH HUBERT, a király főkamarása.
FAULCONBRIDGE RÓBERT.
FAULCONBRIDGE FILEP (később RICHÁRD néven).
GURNEY JAKAB, Faulconbridgené szolgája.
Pomfreti PÉTER.
FÜLÖP, francia király.
LAJOS, a dauphin.
Ausztria főhercege.
PANDOLF bibornok, a pápa követe.
MELUN, francia úr.
CHATILLON, francia követ.
ELEONÓRA, II. Henrik angol király özvegye.
CONSTANTIA, Arthur anyja.
BLANKA, Alphonso castilliai király leánya.
FAULCONBRIDGENÉ.

**Urak, Hölgyek, Angiers város Polgárai, Sheriff, Heroldok, Híradók, Tisztek, Katonák,
Porkolábok és Kisérők.**

SZINHELY részint Angol-, részint Franciaországban.

ELSŐ FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

Northampton. Trónterem a palotában.

JÁNOS *király*, ELEONÓRA *királyné*, PEMBROKE, ESSEX,
SALISBURY és MÁSOK, CHATILLON-nal *jönnek*.

JÁNOS *király*.

No szólj, Chatillon, mit kíván a Frasz?

CHATILLON.

Frankhon királya, üdvözlés után,
Ezt mondja fölségednek általam,
Az álfönségnek, Angliában itt —

ELEONÓRA.

⁵ Ez furcsa kezdet! Álfönség, ugyan?

JÁNOS *király*.

Békén, anyám: halljuk mi a követség.

CHATILLON.

Fülöp, fraszok királya, néhai
Bátyád Godofréd kiskorú fia
Plantagenet Arthur jogán s nevében,
¹⁰ Törvényes igényt formál ellened
E szép szigethez s tartományihoz,
Mint: Irland, Poitiers, Anjou, Touraine, Maine;
S kívánja, hogy tedd félre kardodat,
Mellyel bitorlod mind e címeket,
¹⁵ S add azt ifjú öcséd Arthur kezébe,
Urad-királyodéba jog szerint.

JÁNOS király.

Mi lesz belőle, ha ezt megtagadjuk?

CHATILLON.

Hát büszke, véres háború daca,
Visszacsikarni a csikart jogot.

JÁNOS király.

- ²⁰ Had ellen itt lesz had, dac a dac ellen,
Vér ellen is vér: mondd a Fransznak ezt.

CHATILLON.

Vedd hát királyom harcüzenetét,
Mely küldetésem véghatára volt.

JÁNOS király.

- Vidd az enyém is; járj Isten hírével.
²⁵ Légy mint a villám fransz urad szemébe;
Mert míg jelentést tennél, hogy megyek,
Álgým dörejje fog hallatszani.
Most menj! Te légy haragunk harsonája
S ön pusztulástok gyász előjele.
³⁰ Kövesse illő kíséret; te láss
Utána, Pembroke. Jó utat, Chatillon.

(CHATILLON és PEMBROKE el.)

ELEONÓRA.

- No s hát, fiam? nem mindig mondtam-e,
Hogy e kevély Constantia nem pihen,
Míg fel nem gyújtja Frankhont s a világot
³⁵ Fia jogáért s pártja érdekében?
Ezt elkerülni, s jóra hozni, könnyü
Lett volna eddig szíves alkuval:
Most két királyság fölszerelt hada
Mond benne szörnyü vér-itéletet.

JÁNOS király.

- ⁴⁰ Részünkön a jog, s a birtokba' létel.

ELEONÓRA.

A birtok jóval inkább, mint a jog;
Baj volna máskép mind neked s nekem:
Füledbe öntudatom ezt sugallja;
Rajtunk kívül csupán az Isten hallja.

A Northampton megye SHERIFFje jó s valamit sug ESSEX-nek.

ESSEX.

⁴⁵ Királyom, itt a legfurcsább perügy
Van a megyéből s vár ítéletedre;
Sohasem hallottam olyat életemben;
Előállítsam a két fél perest?

JÁNOS király.

Hadd jöjjenek.

(SHERIFF *el.*)

⁵⁰ Monostorink, apátságink fizessék

*Visszatér a SHERIFF, meg FAULCONBRIDGE RÓBERT és FILEP,
ennek természetes bátyja.*

E had költségeit. — Kik vagytok?

FILEP.

Én

Felséged hú jobbágya, e megyéből
Való nemesfi, és, ha jól gyanítom,
Faulconbridge Róbert öregebb fia,
⁵⁵ Egy bajnoké, kit harcmezőn ütött
Lovaggá Cordelion hős keze.

JÁNOS király.

S ki vagy te?

RÓBERT.

A mondott lovag fia,
És örököse.

JÁNOS király.

Ő az idősebb, s te vagy az örökös?
⁶⁰ Nem egy anyától vagytok e szerint.

FILEP.

Egytől bizony mi, felséges király,
Sőt egy apától, én úgy gondolom;
Azonban e részt a való iránt
Az éghez útasítlak, és anyámhoz;
⁶⁵ Én kétkedem, mint bár ki más fia.

ELEONÓRA.

Píh, durva ember! e kételkedéssel
Anyádat sérted és becsületét.

FILEP.

Én asszonyom? Nekem nincs rá okom;
Őcsém használja érvül azt, nem én;
70 Mit ha bepróbál, hát engem kiüt
Éventi ötszáz fontból, legalább.
Ég, óvd anyám erényét s földemet!

JÁNOS *király*.

Beh jó bolond fickó. — De mért igényli,
Ifjabb létére, a te örököd?

FILEP.

75 Hát tudom én? Csak hogy föld kell neki.
Csúfolt, tudom, hogy zabgyerek vagyok:
Azonban, oly híven fogantam-e
Mint ő, anyámnak lelke rajta, mondok;
De hogy csak oly derékul megfogantam
80 (Áldás a csontra, mely fáradt velem!)
Vesd össze arcaink, s itélj magad.
Ha vén sir Róbert nemze engem, őt is,
S rá, mint apára, e fiú ütött:
Oh, vén apám, sir Róbert, térden im
85 Adok hálát, hogy arcod nem enyim.

JÁNOS *király*.

Mi dőre fickót küldé ránk az ég!

ELEONÓRA.

Vonási közt egy Cordelioné;
Rá emlekeztet hangejtése is.
Nem látsz ez ember vaskos termetén
90 Fiamból Cordelionból valót?

JÁNOS *király*.

Szemügyre vettem jól vonásait:
Richárd, tökéletes. — Fickó, felelj,
Te mért igényled bátyád földjeit?

FILEP.

Azért la, hogy fél képű, mint apám,
95 S e fél pofához kén' egész vagyon:
Fél arcu pénznek ötszáz font bevétel!

RÓBERT.

Felséges úr, míg élt szegény apám,
Szolgálatával bátyád sokszor élt.

FILEP.

De hé, így nem kapod meg birtokom:
100 Arról beszélj te: hogyan élt anyákkal.

RÓBERT.

S egyszer követnek elküldötte volt,
Hogy a német császárral bizonyos
Fenforgó államügyben értekezzék.
Használta távollétét a király,
105 S atyám lakásán tölté ez időt;
Hogy' boldogult ott, szégyen elbeszélni,
De a való, való: sok messzi tenger,
Sok part feküdt apám, anyám között
(Apám tulajdon ajkáról tudom)
110 Midőn e drága úrfi megfogant.
Halálos ágyán, véghagyásul írta
Földjét nekem; s haló hitére mondá,
Hogy nem övé anyámnak e fia:
Máskép tizennégy héttel hamarább
115 Jött vón' világra, mint természetes.
Add meg tehát, felség, mi az enyém,
Apám földjét, apám hagyásaként.

JÁNOS *király*.

Fickó, a bátyád törvényes fiú:
Apádnak szülte, nász után, neje;
120 Ha csalfa volt az asszony, lelke rajta;
Ennek kitéve minden férj, ki nőt
Veszen magának. Hátha már az, a ki
Szerinted e fiúval fáradott,
Visszaperelte volna, mint övét?
125 Bizony, barátom, a kerek világer'
Sem adta vón' apád üszője borját;
Bizony nem az. Ha hát bátyám, fia
Levén, nem kívánhatta jog szerint:
Apádnak sincs kizárni őt joga,
130 Bár nem övé is. Egy szó annyi mint száz:
Apád utódot nyert anyám fiától:
S apád utódja nyerje birtokát.

RÓBERT.

Igy hát nem áll atyám végrendelese,
A mely kizárja ezt a nem-fiát?

FILEP.

¹³⁸ Cseppel sem áll jobban kizárni, hé,
Mint rajta állott engem nemzeni.

ELEONÓRA.

Faulconbridge lenni volna kedved inkább,
S úgy mint öcséd élvezni birtokod
Vagy Cordelion hírneves fia,
¹⁴⁰ Ura magadnak, s hozzá semmi földnek?

FILEP.

Ha ő birná külsőmet, asszonyom,
S én az övét, sir Róbert képe mását;
Ha lábam oly két vesszőparipa,
Karom két oly tömött ángolna bőr
¹⁴⁵ S oly vézna orcám volna, mint neki,
Úgy hogy fülemhez egy rózsát se mernék
Feltűzni, félve, rám kiáltanak:
„Ni a háromfilléres*) hol megyen!”
Örökleném ez országot vele,
¹⁵⁰ Ne mozdúljak ki e helyből soha,
Ha egy talpallat kéne, s az a kép:
Sir Róbert nem maradnék semmikép.

ELEONÓRA.

Tetszel nekem. Hagyd néki birtokod,
Hagyd rája földed, és jer énvelem:
¹⁵⁵ Harcos vagyok, megyünk a franciára.

FILEP.

Öcsém, tiéd a föld; enyém a kocka.
Képed ma ötszáz font hasznot szerez:
Áruld öt pénzen, úgy is drága lesz.
Követlek a halálba, asszonyom.

*) Pénzdarab, melyen Erzsébet királynő arcképe volt, füle táján rózsá alakú szalagcsokorral.

ELEONÓRA.

¹⁶⁰ De már elöttem menj inkább oda.

FILEP.

Minálunk a feljebbvalót szokás
Elől bocsátni.

JÁNOS *király*.

Hogy hínak?

FILEP.

Filep; Filep;
Filep vagyok, mert úgy keresztelének;
Idősb fia vén sir Róbert nevének.

JÁNOS *király*.

¹⁶⁵ Viseld ezentul annak a nevét,
Kinek alakját viseled.

(*Lovaggá úti.*)

Térdelj le, mint Filep, s kelj mint nagyobb,
Állj fel, mint sir Richard Plantagenet.

RICHÁRD.

Öcsém anyáruul, addsa jobbodat:
¹⁷⁰ Atyám dísz, a tied csak földet ad. —
Áldott az a nap, óra, perc, melyen
Fogantam s Róbert úr nem volt jelen.

ELEONÓRA.

Igaz Plantagenet szellem! — Richárd,
Híj nagyanyádnak, az vagyok.

RICHÁRD.

Esetleg
¹⁷⁵ Madám; nem jog szerint: de mit tesz az?
Így, vagy amúgy — kissé bal útakon;
Ha nem az ajtón, hát az ablakon;
Éjtszaka jár, ki nappal járni nem mer;
S van a *van*, bár hogy jut hozzá az ember.
¹⁸⁰ Távol, közel — csak célt lőj — egyre mén:
S én én vagyok, akárhogy lettem *én*.

JÁNOS király.

Faulconbridge, elmehetsz: egy földtelen
Lovag ím földes apróddá*) teszen. —
Jerünk, anyám; Richárd jer: nincs idő;
185 A franszra, franszra! Útunk siető.

RICHÁRD.

Öcsém, szerencse kísérjen, habár
Te a becsületben fogantatál.

(Mind el RICHÁRDON kívül.)

Egy lábnyi ranggal több ma, mint valék,
De sok, sok lábnyi földdel kevesebb;
190 Most bármi Pannát úrnővé tehetnék.
„Jó reggelt, sir Richárd.” — „Szervusz fiú;”
S ha Péter volt, Pálnak szólítom őt,
Mert ujdonsúlt rang a nevet felejtí:
Ily fordulatkor, emlékezni rá
195 Komázás lenne s túlzott figyelem.
Nos, útzozónk — ő, s fogpiszkája itt ül
„Mélt'sám” ebédjén, és midőn lovag
Gyomrom betelt, hát szívom a fogam,
S kicsípett emberkémet vallatom
200 Külzországoz felől: „Ah! kedves úr” —
Könyékre dőlve így kezdek belé,
„Szabadna kérnem” — Ez kérdés vala;
Most jó a válasz kis-katé gyanánt:
„Szolgálatára” úgymond „kedves úr!
205 Tessék, uram! parancsoljon velem.”
„Nem!” szól a kérdés — „a parancs öné;”
S így, mielőtt tudná a felelet,
Mi hát a kérdés, pusztá bók között
Foly Alpesről, Apenninről a szó,
210 Beléjön a Pyréné és a Pó,
És ily modorban eltart estvelig.
De hát ez a „jó társaság,” s nagyon kell
Kapaszkodó szellemnek, mint magam.
Mert az korának korcs szülötte csak,
215 Kin meg nem érzik e finomkodás
(Érzik, nem érzik: én már az vagyok)
Nem csak szokásán, módján, külsején,
Egész valóján és viseletében:

*) Itt a *squire* (Knappe) értelmében, mely aztán a középbirtokos osztály neve lőn.

De, hogy bel ösztönből is tudjon adni
220 A kor fogára édes, édes mérget;
Mit én is, bár nem szándokom vele
Rászedni mást, igyekszem eltanúlni,
Csak hogy kerüljem a rászedetést;
Mert ez jövőm útját egyengeti. —
225 Hanem, ki nyargal, itt, lovag ruhában?
Mi hölgyfutár ez? Nincsen férje, hogy
Fúná előtte a tülök-szarut?

FAULCONBRIDGENÉ *meg* GURNEY JAKAB *jó.*

Ó jéh! anyám ez. — Nos, jó asszony'ám?
Mi jóba' fárad ily lélek-szakadva?

FAULCONBRIDGENÉ.

230 Hol a gazember? hol öcséd, a ki
Becsületem hurcolja fel s alá?

RICHÁRD.

Róbert öcsém? vén Sir Róbert fia?
Colbrand, az órjas? a hatalmas ember?
A sir Róbert fiát tetszik keresni?

FAULCONBRIDGENÉ.

235 Róbert fiát! Azt hát, te rossz gyerek,
A sir Róbert fiát. Mit gúnyolódol?
Ő sir Róbert fia, s az vagy te is.

RICHÁRD.

Hagynál magunkra egyikissé, Jakab.

GURNEY.

Jó, jó, Filep.

RICHÁRD.

Filep? csirip! Jakab;*)
240 Nem addig a! Majd mondok többet is.

(GURNEY *et.*)

*) A veréb *hangjára* van célzás, mert angolban a veréb tréfás neve *l'hilip*, mint nálunk a szajkóé *Mátyás*. Richárd gúnyolja előbbi nevét.

Én nem vagyok sir Róberté, anyám:
Róbert úr, a mi bennem része van,
Megehetette volna, böjtszegés ne'kül,
Nagypénteken is. Róbert úr, ha lelkét
245 Kitettené volna — csak szóljunk valót —:
Bírt volna engem nemzeni? Soha! —
Ismerjük a művét. — No hát, anyám,
Kinek köszönjem én e tagokat?
Róbert ezekhez társ nem volt soha.

FAULCONBRIDGENÉ.

250 Hát már öcsédhez esküvél te is,
Ki védni tartoznál becsületem
Ön hasznodért is? Mit csúfolkodol,
Te mosdatlan szájú cseléd!

RICHÁRD.

Lovag, anyám, lovag! — mint Basilisco.
255 Azzá ütöttek: itt van vállamon.
De Róbert úré nem vagyok, anyám;
Lemondtam Róbert úrról, birtokostul;
Törvényes állás, név — mind, mind oda.
No hát, anyácskám, mondd apám nevét:
260 Csinos legény volt, úgy-e? ki, anyám?

FAULCONBRIDGENÉ.

Hát megtagadtad Faulconbridge neved?

RICHÁRD.

Teljes szivemből, mint az ördögöt.

FAULCONBRIDGENÉ.

Oroszlánszívü Richárd volt atyád.
Megejte hosszú és hév ostroma,
265 Hogy férjem ágyán helyt adék neki. —
Az ég ne rója bűnül tévedésem!
E drága vétség gyümölcse te lől:
Nem volt menekvés annyi csáb elől.

RICHÁRD.

No, Isten engem! ha ma kéne újra
270 Foganni, sem kívánnék jobb apát.
Némely bűn e földön kivételes:
Az a tiéd: bűn volt, de nem bolondság.

Hogy is ne adtad volna szíved annak
Kényére, mint parancsoló szerelme
275 Jobbágy adóját, a kinek dühe
S hatalma ellen még a félhetetlen
Oroszlán sem birt harcot állani
S megóni tőle fejedelmi szívét!
Az, ki oroszlán szíveket rabol,
280 Egy asszonyét ne? — Igenis, anyám,
Teljes szivemből köszönöm atyámat!
Ki élve gáncsot léli e tetteteden,
Annak lelkét pokolba kergetem.
Most jer, anyám, ismerd meg a családot;
285 Azt mondja, meglásd, az lett volna bűn,
Ha Richárdot „nem” szóval elbocsátod;
Ki bűnnek mondja, hazud, egyszerűn.

(Elmennek.)

MÁSODIK FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

Franciaország. Angers falai előtt.

Egyik oldalon AUSZTRIA főhercege, csapatokkal; másikon FÜLÖP, francia király, és hadai; LAJOS, CONSTANTIA, ARTHUR és KISÉRET, jönek.

LAJOS.

Angers előtt légy üdvöz, Ausztria. —
Vérednek, Arthur, nagy előde Richárd,
Ki az oroszánt megrablá szivétől
S Palesztinában szent hadat viselt,
5 E herceg által ment korán a sírba:
Ki, hogy utódján ezt jóvá tegye,
Most unszolásainkra megjelent
S kibontja érted zászlait, fiú,
Hogy megtorolja természetlen
10 Bátyád János király bitorlatát.
Öleld-, szeresd meg, üdvözöld meg őt.

ARTHUR.

Isten bocsássa meg Richárd halálát,
Kivált hogy az övéit élteted
S hadadnak szárnya védi jogukat.
15 Erőtlen a kéz, mely ímhol köszönt,
De teljes a szív és tisztán szeret.
Üdv, herceg, itt Angers kapújánál.

LAJOS.

Kedves fiú! ki hagyná el jogod?

AUSZTRIA.

- Arcodra hintem e hév csókomat
20 Pecsétül arra, mit fogad szívem:
Hogy innen addig nem térek haza,
Míg Angers, s a mi fransz földön tied,
Meg a fehérló, halvány képü mart,
Mely visszarugja a zúgó tenger-árt,
25 S elzárja más földtől szigetlakóit,
Míg e tenger-sövényü Anglia,
E víz falú vár, biztos menedék
Mindenha külföld támadási ellen,
Míg a nyugatnak e szélső zuga
30 Királyul nem köszönt: addig, fiú,
Csatázom, és nem gondolok haza.

CONSTANTIA.

Vedd anyja háláját, az özvegyét,
Míg oly erőre kap erős karodtul,
Hogy megtetézze szíves kölcsönöd.

AUSZTRIA.

- 35 Az ég áldása lesz a fegyveren,
Mít fly igaz s kegyes harcban fogunk.

FÜLÖP *király.*

- No hát, dologra. Szegjük ágyuink
Ez ellen álló város homlokának.
Hívjátok a vezérkar főbjeit,
40 Hogy ostromunkhoz tervet adjanak.
Királyi csontunk itt rakjuk le, vagy
Be a piacra véren gázolunk:
De meghódítjuk e fiúnak azt.

CONSTANTIA.

- Várd meg, királyom, mit hoz a követ,
45 Nehogy vaktába vér szennyezze kardod.
Chatillon Angliából, úgy lehet,
Meghozza békén, a mért harcra keltünk;
És akkor minden csöpp vér fájni fog,
Mít hő sietség ok nélkül kiont.

CHATILLON *is.*

FÜLÖP *király.*

- ⁵⁰ Csudák csudája! — Íme, asszonyom,
Kivánatodra itt jön a követ. —
No, mit beszél az Angol, mondd hamar;
Rád várva, veszteg ülünk. Szólj, Chatillon.

CHATILLON.

- Hagyd félbe hát e hitvány ostromot,
⁵⁵ S nagyobb tusára buzdítsd népedet.
János király, felbőszülvén jogos
Kivánatidra, fegyvert ragadott.
Én kedvező szelekre vártam, így
Ő partra is szállt már, együtt velem.
⁶⁰ Gyors hadmenetben e város felé tart,
Erős a serge, bíznak harcosi.
Velök van anyja, az özvegy királyné
Őt vérboszúra készítő fúria;
Ezzel meg Blanka, spanyol hercegasszony,
⁶⁵ A volt király egy fattya is velök;
S az ország minden nyugtalan feje,
Szilaj, nyers, vakmerő önkéntesek
Kisasszony arccal, bösz sárkány epével;
Otthon eladtak házat és vagyont,
⁷⁰ Egy-egy örökség büszke hátukon,
Hogy új szerencsét kísértsenek itt.
Egy szóval, elszánt szellemek különb
Csapatja ennél, mely most Anglia
Partjárul átkelt, nem lengett soha
⁷⁵ A duzzadó habon, hogy a keresztény
Világra romlást hozzon és veszélyt.

(Dobssó.)

De büszke dobjuk megszakítja már
Előadásom; jőnek; alkudozni
Vagy víni: rajta hát, résen legyünk.

FÜLÖP *király.*

- ⁸⁰ De mily váratlan egy hadjárat ez!

AUSZTRIA.

Minél váratlanabb, annál dacosb
Védelmi harcra szánjuk el magunk;
Szükséggel együtt nő meg a merény:
Hadd jőjenek hát, mi készen vagyunk.

JÁNOS *király*, ELEONÓRA, BLANKA, RICHÁRD *és* PEMBROKE *jőnek, haddal.*

JÁNOS *király.*

- 85 Békét a Fransznak, ha békén a Fransz
Örökbe hagyja venni a miénket.
Ha nem, hadd folyjon a fransz vér, s a béke
Szálljon föl égbe, míg mi, haragos
Szolgája Istennek, a büszke gőgöt,
90 Mely visszaverte békéjét az égre,
Megostorozzuk.

FÜLÖP *király.*

- Béke Angliának,
Ha 'innen a had Angliába tér
S békén marad. Mi Angliát szeretjük,
Érette izzaszt fegyverünk sulya.
95 Ez a mi munkánk rád nézett vala:
De nemhogy Angliát szeresd, hanem
Alá-aknáztad törvényes királyát,
Elvágtad az öröklés fonalát,
A kiskorut kitudtad államából,
100 S rablást tevé a szűz, szent koronán.
Nézd, im, Godofréd bátyád arca ez:
E szem, e homlok bátyádéra ömlött,
E másolat kicsinyben a nagyot
Mutatja, mely Godfréddal sírba ment,
105 S e kivonathból oly nagy kötetet
Fog majd csinálni az idő keze.
Elsőbb született volt nálad e Godofréd:
És ez Godofréd sarja. Az Istenért,
Hogyan neveznek hát téged királynak,
110 Míg e halánték élő vérrel üt,
A melyre néz bitorlott koronád?

JÁNOS *király.*

Kitől nyeréd, Fransz, e nagy megbizást,
Hogy megfeleltess kérdő pontjaidra?

FÜLÖP *király.*

- A leghatalmasb bírótól, ki üdvös
115 Eszmére gyújt fejedelmi szíveket,
S beláttat a jog szeplőzésibe.
Az a bíró tett örül e fiúnak,
Parancsa folytán vádлом bűnödöt,
Segélye által megfenyftem azt.

JÁNOS király.

120 Hahó! bitorlás ám ez a tekintély.

FÜLÖP király.

Bocsánat: a bitorlást sujtja le.

ELEONÓRA.

Ki a bitroló? kit nevezsz te így, Fransz?

CONSTANTIA.

Hadd én feleljek: ten bitor fiad.

ELEONÓRA.

Csitt, szemtelen! Fattyad legyen király?

125 Te meg királyné, s packázz a világgal?

CONSTANTIA.

Ágyam fiadhoz mindig volt olyan hífi,
Mint a tied férjedhez, s e fiú
Jobban hasonlít atyjához, Godofréd
Herceghez, mint te Jánoshoz, kivel
130 Erkölcseben oly hasonló vagy, miként
Víz és esőcsepp, ördög és az anyja.
Az én fiam fattyú! Lelkemre! apja
Oly tiszta ágyból nem került soha!
Hogy is, ha egyszer anyja te valál!

ELEONÓRA.

135 Jó kis mamád van, hé, gúnyt űz apádból!

CONSTANTIA.

Jó nagymamád van, hé, gúnyt űz belőled!

AUSZTRIA.

Csend!

RICHÁRD.

Halljuk a dobost!

AUSZTRIA.

Mi ördög ez?

RICHÁRD.

Olyan, ki ördögöt fogat veled,
Csak bőrod*) egyszer a kezére kapja.

*) Célzat az oroszlanbőrre is, melyet visel.

¹⁴⁰ Te vagy a hős nyul a példabeszédben,
Ki holt oroslán bajsját tépdéli.
Megfüstölöm még kacagányodat,
Vigyázz, kölyök; meg én, meg én, biz' Isten!

BLANKA.

Oh! annak illet ez arsláni mez,
¹⁴⁵ Ki az oroslánt megmezetleníté.

RICHÁRD.

De ennek úgy való hátára, mint
Szamárra nagy Heráklesz sarui. —
Várj csak, szamár, lerántom terhedet,
Vagy megrakom vállad, hogy meggebed.

AUSZTRIA.

¹⁵⁰ Ki e gebeszkedő, hogy itt fülem
Ily bő beszéddel süketíti meg? —
Király — Lajos, határozz, mit tegyünk.

LAJOS.

Nők és bolondok, félre a vitával. —
János király, eddig van az egész:
¹⁵⁵ Angol- meg Irhont, Anjout, Mainet, Tourainet,
Arthur nevében kívánom s jogán.
Lemondasz rólok, s lefegyverkezel?

JÁNOS *király*.

Éltemről inkább: dac neked, Fülöp. —
Bretagnei Arthur, bízd magad kezemre,
¹⁶⁰ S többet megád rokon szívem, bizony,
Mint gyáva Fransztól nyernél valaha.
Hódolj, fiú.

ELEONÓRA.

Jer nagymamához, édes.

CONSTANTIA.

No, édes! menj a nagymamához, édes:
Adj nagymamának országot, fiam,
¹⁶⁵ S nagymámi ad szilvát, fűgét, cseresznyét:
Jó nagymama!

ARTHUR.

Anyám lelkem, ne többet!
Oh bár fekünném mélyen föld alatt!
Nem érdemes miattam ennyi patvar.

ELEONÓRA.

Szégyent hoz anyja rá; hogy sír szegény!

CONSTANTIA.

- ¹⁷⁰ Szégyen terád! Hoz, nem hoz anyja rá.
Nagyanyja sérti, nem anyja gyalázza;
Az csal szegénynek oly éghasgató
Gyöngyöt szeméből, mit ajándokul
Vesz a menny; úgy van, e kristály bogyól
¹⁷⁵ Részére hajtják az eget, hogy álljon
Mellé ügyének, s bosszút rajtatok.

ELEONÓRA.

Te, menny-föld szörnyeteg rágalmozója!

CONSTANTIA.

- Te, menny-föld szörnyeteg bántalmazója!
Rágalmozónak engemet ne mondj:
¹⁸⁰ Te bitorlod, és fiad, ez elnyomott
Gyermek biralmát, címeit, jogát.
Idősb fiadnak volt ez a fia,
Boldogtalan csak benned, általad.
Te búneid vannak szegény gyereekben
¹⁸⁵ Meglátogatva; érted fogta meg
A törvény súlya, mert csak másod íz,
Mely bűnfogantó méhedből eredt.

JÁNOS *király*.

Bolondok háza, csitt!

CONSTANTIA.

- Csak még ez egyet:
Nem csak nagyanyja bűniért lakol,
¹⁹⁰ De Isten-átok bűne s ő maga
E távol ízen, melyet érte ver,
Az ő átkával, az ő bűniért;
Az ő bántalma, e vétek-poroszló,
Fiam bántalma, mindért ez lakol
¹⁹⁵ S őerte mind. Az átok verje meg!

ELEONÓRA.

Bolond civódó, oly végrendelet
Van a kezemben, mely fiad kizárja.

CONSTANTIA.

Igen? ki kétli? Asszony-rendelet!
Rendetlen rendelet! gaz rendelet,
200 Minőt rendelhet egy rosz nagyanya!

FÜLÖP *király.*

Csend, asszonyom! vagy mérsékeld magad.
Illetlen e körhöz, lovalni e
Nem illő hangu kitöréseket. —
Egy kürt idézze a falakra Angers
205 Lakóit; ők hadd szóljanak magok:
Arthurt uralják, vagy János királyt?

Harsona. POLGÁROK a falon.

POLGÁR.

Ki az, ki minket e falakra hí?

FÜLÖP *király.*

Franszok királya, az angol nevében.

JÁNOS *király.*

Nem, az angol király, saját nevében.
210 Angersi nép, kedvelt jobbágyaim —

FÜLÖP *király.*

Angersi kedvelt nép, Arthur jobbágyi,
Kürtünk idéze, szép szót váltani.

JÁNOS *király.*

A mi ügyünkben; hát mienk a szó. —
E várostok szemébe s kapui
215 Elé nyomuló fransz dandárok a ti
Romlásotokra táboroznak itt.
Álgyúik gyomra telve bösz haraggal,
És számszerelve vannak, érc boszút
Köpdösni e város bástyái ellen.

220 Egy véres ostrom minden készlete
 S e franszok annyi ádáz hadműve
 Áll szembe várostok szemeivel, a
 Behunyt kapukkal; s ha mi nem jövünk,
 E szunnyadó, s öv módra titeket
 225 Körülfogó kövek, sortüzeikre,
 Mész-ágyaiból már azóta ki-
 Mállottak volna, tág rést nyitva, hol
 Véres erőszak rontson csendetekre.
 De látva minket, a jogos királyt,
 230 Kik gyors hadúttal, fáradalmosan
 Hozánk feloldó serget e kapukhoz,
 Hogy meg se sérüljön várostok arca:
 Döbbenve a fransz, im, alkudni készül;
 És tűzbe burkolt érc golyók helyett,
 235 Miktől hideg rázná ki e falat,
 Csak füstbe göngyölt szép szóval lövöldöz,
 Hogy hitszegővé bújtsa fületek.
 Úgy higyetek, jó polgárok, neki!
 Bocsássatok be minket, e sebes
 240 Hadútban ellankadt királytokat,
 Ki nyugtanyát kér e falak között.

FÜLÖP *király.*

Hadd szólok én is: úgy feleljetek. —
 Jobbom felől, mely védni fogadá
 Annak jogát szentül, kit fogva tart,
 245 Áll, ime, az ifjú Plantagenet,
 Ez ember elhunyt bátyjának fia,
 S királya ennek, minden birtokostul.
 Ez eltiport igazságért tiporja
 Hadunk dobajja várostok gyöpét,
 250 Ellenség nem tovább, addig csupán,
 Míg kényszerítő vendégszeretet
 Buzgalma serkent e nyomott fiú
 Javára szentül. Szíveskedjete
 Megadni hát az illő tartozást
 255 Annak, kit illet, e királyfinak:
 S hadunk ártalma, mint kantárra tett
 — Ránézni, szörnyü — medve, kötve van;
 Álgynuk hiún fecsérli bős dühét
 Az ég sebezhetlen felhőire;

- 260 S mi áldások között hátrálva szépen,
Nem-csorba karddal, zúzatlan sisakkal
Visszük megint a pezsgő vért haza,
Mít e falakra fecskendezni jöttünk,
S békén hagyunk itt, nőstül, gyermekestül.
- 265 De, hogyha rá nem álltok botorul
Ajánlatunkra: e vén-arcu kőfal
Hadunk postái ellen meg nem óv,
Bár mind ez angol s harci készlete
Belül tanyázna durva gyűrűjén.
- 270 Fog-é uralni várostok tehát,
Annak nevében, a kiért idéztünk?
Avagy dühünknek adjunk harci jelt,
S véren hatoljunk önnön birtokunkba?

POLGÁR.

- Szóval, mi az angol királyt uraljuk:
275 Jogán, s nevében védjük városát.

JÁNOS *király*.

Ismerjetek el hát, és bocsássatok be.

POLGÁR.

Azt nem tehetjük; a ki megmutatja,
Hogy ő király, mi annak hódolunk;
Addig kizárjuk az egész világot.

JÁNOS *király*

- 280 Hát nem elég az angol korona?
S kell több bizonyosság: íme a tanúk:
Harminc ezer szív, Angolhon fia —

RICHÁRD.

Fattyuk s a többi.

JÁNOS *király*.

Pecsétli jogcimünket életével.

FÜLÖP *király*.

- 285 Megannyi, s oly nemes vér, mint azok —

RICHÁRD.

Fattyuk is, szinte.

FÜLÖP *király.*

Áll szembe, s mond ellent igényeidnek.

POLGÁR.

Míg döntve nem lesz, ki joga különb,
Mi egyik félnek sem adunk jogot.

JÁNOS *király.*

²⁹⁰ Isten bocsássa hát minden lélek bűnét,
Kik, mielőtt az estharmat leszáll,
Örök honukba átlebbenek e
Szörnyű vitán: ki országunk királya.

FÜLÖP *király.*

Ugy légyen, ámen. Föl, fegyverre! lóra!

RICHÁRD.

²⁹⁵ Szent György, ki a sárkányt megölted, és
Azóta csapszék-ajtón lovagolsz,
Taníts harcolni egy kicsit.

(AUSZTRIA *hercegéhez.*)

No, hé,
Volnék csak otthon, barlangodba, hé,
Nóstény oroszlánoddal: majd ökör
³⁰⁰ Fejet növesztnék arszlán bőrödön!
Csudádra járnának.

AUSZTRIA.

Csitt már! elég.

RICHÁRD.

Reszkess, világ! elbődült az oroszlán.

JÁNOS *király.*

Feljebb, a síkra; ott bontjuk ki majd
Legrendesebben minden ezredünket.

RICHÁRD.

³⁰⁵ Sietve hát, hogy jó állást vegyünk.

FÜLÖP *király.* (LAJOSHOZ.)

Legyen; — s a többit e másik halomra
Parancsolod fel. — Isten és jogunk!

(Mind *el.*)

MÁSODIK SZÍN.

Ugyanott.

*Kiadó, csatárodás, majd hátráló. FRANCIA HIRNÖK jó, harsondikkal,
a kapu elé.*

FRANCIA HIRNÖK.

Angers lakói! tárjatok kaput
Arthur bretagnei hercegnek, ki ma
310 Frankhon kezével sok angol anyának
Könyhullatásra bő okot csinált,
Kiknek a véres földön fiai
Szórvást feküsznek; és sok özvegyasszony
Fetregő férje fagyva öleli
315 A színevesztett földet szanaszét.
S a győzelem, kis veszteséggel, a
Fransz lobogókon lejtve játszadoz,
Melyek kibontva, diadalmosan
Közelgnek, hogy mint hódítók, bemenne,
320 Bretagnei Arthurt egyben Anglia
Királyává, s tiétekké kiáltsák.

ANGOL HIRNÖK jó, harsondikkal.

ANGOL HIRNÖK.

Örvendj, angersi nép; zúdíts harangot!
János, királytok s Angolhon királya,
É hév s gonosz nap hőse, közelít.
325 Ézüstös fényben indult fegyverét
Fransz vérrel aranyozva hozza vissza.
De toll se lengett angol sisakon,
Melyet leverte voln' a fransz dárdanyél;
Zászlónk mind visszatér, azon kezekben,
330 Melyek kibonták indulás előtt;
És mint vadászok vidám serge jó,
Vert ellenének véritől veres,
Bibor kezekkel, örvendő hadunk.
Tárj kaput, Angers, a győző előtt.

POLGÁR.

335 Láttuk mi tornyainkból, hirnökök,
Hogy támadott s hátrált mindkét sereg
Eleitül végig; a legjobb szemü
Se birt különbséget fölvenni köztük.

Vér díja vér volt, ütleget ütleget,
340 Dac szembe szállt daccal, s erő erővel:
Egyforma két had, úgy tetszik, s egyenlőn
Tetszik nekünk, míg a győztes kitetszik.
A míg nagyobb nem lesz, vagy ez, vagy az:
Mindkettő e hely, de egyiké sem.

*Egy oldalon JÁNOSkirály és hada, ELEONÓRA, BLANKA, RICHÁRD; másikon
FÜLÖP király, LAJOS, az AUSZTRIAI Herceg, és hadaik főnek.*

JÁNOS király.

345 Van még több véred tékozolni, Fransz?
Csapjon tovább is jogunk árvize?
Mely gátod által megboszantva utján,
Kihág szokott medréből, s elnyeli
Zavart folyammal szomszéd partod is,
350 Ha nem hagyod ezüst hullámaid
Békén lefolyni a nagy óceánba.

FÜLÖP király.

Angol király, egy csöppel sem maradt
Több véred e tusában, mint nekünk,
Sőt több kifolyt; s karomra esküszöm,
355 Mely birja mind ez égalj földeit,
Hogy, mielőtt letennők fegyverünk,
Téged teszünk le, kire vontuk azt,
Vagy a holtakhoz egy királyi számot
Adunk, s királyi névvel ékesítjük
360 Az e csatán leöltek lajstromát.

RICHÁRD.

Hah, fölség, mily dicsően tornyosulsz,
Ha a királyi dús vér lángra kap!
Oh, most acélba szegi a halál
Inyét: agyar s fog benne hősi kardok;
365 Most lakomázik, emberhust fal ő,
Míg e király-vitának vége nincs. —
Mért áll merőn e két fejedelmi had?
„Hajrá”-t, királyok! Vissza vérmezőre,
Ti pár hatalmak, tűzláng szellemek!
370 Egy fél bukása szűljön másikának
Szilárd békét: addig seb, vér, halál!

JÁNOS *király.*

Hát már kivel tart e nép odabent?

FÜLÖP *király.*

Polgárim, ki éljen Angliában?

POLGÁR.

Hát a király, ha tudnók, hogy ki az.

FÜLÖP *király.*

³⁷⁵ Ismerjete rá bennünk; jogait
Mi képviseljük.

JÁNOS *király.*

Bennünk! mi tulajdon
Képünk viselve itt személyesen,
Magunk urai vagyunk, és a tiétek.

POLGÁR.

Tagadja ezt egy felsőbb hatalom;
³⁸⁰ S a míg ez eldőli, mi erős kapunk
Mögé rekesztjük az előbbi kételyt;
Félsz a királyunk, míg egy bizonyos
Király a félsztől meg nem szabadít.

RICHÁRD.

Biz' Isten! ez angersi pugrisok
³⁸⁵ Fölségekből csak bolondot úznek,
Bámulva biztos bástyáik megől,
Mint színdarabban, és ujjal mutatva
A vércselekvényt, mit ti játszatok.
Fogadjon szót fölségetek nekem:
³⁹⁰ Mint Jéruzsálem belső pártjai
Béküljenek ki egy időre, s úgy
Rontsák meg, összefogva, e falat.
Állítsa színig töltött ágyuit
³⁹⁵ A fransz keletről, nyugatról az ángol,
Míg lelket rázó hangjok e makacs
Város kőbordaít lebömböli.
Lőném szünetlen e gabancokat,
Míg védtelen dulás oly csupaszon
Nem hagyja őket, mint a pusztá lég.

- 400 Ha ez megtörtént, váljanak külön
Az egyesült hadak, vegyült színek!
Forduljon arcnak arc, és kard-ki-kard!
Egy pillanatban a szerencse majd
Kijegyzi boldog kedvencét, vagy itt
405 Vagy ott, hogy a nap hőségé tegye,
Győzelmi csókkal hintve a dicsőt.
Hogy tetszik e szilaj tanács, királyok?
Van benne egy kis politika-íz?

JÁNOS *király.*

- No, a felettünk függő boltozatra!
410 Nekem tetszik. — Ne fogjunk össze, Frasz,
Hogy ezt az Angerst rontsuk földszinig,
S vívjunk meg aztán, hogy ki a királya?

RICHÁRD.

- Ha van királyi benned valami,
Melyet csak úgy bánt e város daca:
415 Fordítsd az álgyuk torkait te is
E hetyke falnak, mint mi a miénket;
S ha földig ontók ezt: hajrá! neki
Egymásnak, ütni-vétni, és dacolva
Ugratni egymást mennybe, vagy pokolba!

FÜLÖP *király.*

- 420 Legyen tehát. — Hol fogsz támadni te?

JÁNOS *király.*

Mi napnyugatról küldünk pusztulást
E vár szívébe.

AUSZTRIA.

Én éjszak felől.

FÜLÖP *király.*

Mi délről mennydörögjük e falakra
Golyóink felviharzó záporát.

RICHÁRD. (*Félre.*)

- 425 Oh bölcs hadállás! Éjszak s dél felől
Osztrák és frasz egymás szájába ló.
Rákisztem őket. — Talpra hát! Jerünk!

POLGÁR.

Egy szót, királyok! Méltóztassatok
Kissé maradni, s én megmutatom
430 A békét, a fehér arcú frigyet.
Egy kardcsapás, egy seb nélkül tiétek
E város; ágyban halni meg, marad
A harcnak áldozandó ennyi élet.
Engedjeteek szavamra, nagy királyok.

JÁNOS király.

435 Folytasd, mi kegygyel hallgatunk reád.

POLGÁR.

Ím Blanka, e spanyol királyleány,
János király kis-húga. Ám tekintsd
Lajos herceg korát, és e szüzét.
Szépért ha futna kéjes szerelem:
440 Hol lelne szebbet, mint e Blanka itt?
Hívért ha járna buzgó szerelem:
Hol kapna hűbbet, mint e Blanka itt?
Vért ha keresne büszke szerelem:
Ki már telibb-vér, mint e Blanka itt?
445 S mint a leány szép, hű, fejedelmi véri
Az ifju herceg is merő tőkély.
Egy híja van: hogy ő *nem* e leány;
A szűznek is — hiányul róva fel
Mi nem hiány —: hogy ő meg *nem* Lajos,
450 Ki egy oly boldog fél-ember, hogy őt
Csupán egy ily szűz egészíti ki;
És Blanka szép, de csonka műremek,
Teljét, tőkélyét Lajos adja meg.
Két ily ezüst ér, óh! ha egyesül,
455 Dicsó az, összecsatló partinak;
S két egyesült ér ily két partja ti
Lesztek, királyok, e két fejedelmi
Vérnek, ha őket egybeköltíteek.
E frigy hatályosb lesz bezárt kapunkra
460 Ágyúutoknál: mert e nászra mi
Lőpor tüzénél pattanóbb robajjal
Tárjuk fel a bejárás nyitjait,
Hogy bébocsássunk; míg e nász ne'kül
A vészes tenger nincs fél-oly süket;

465 Oroszlán nem bátrabb; hegy, szikla nem
Rendülhetetlenebb; sőt a halál,
Gyilkos dühében, nincs oly bős magá,
Mint mí leszünk e várost védeni.

RICHÁRD.

Ez hát az a gát, mely a vén halál
470 Rohadt dögét kirázza rongya közzől
Ez egy nagy száj, valóban, mely halált
Hegyet, sziklákat és tengert okád;
Sívó oroszlán oly kis szó neki,
Mint egy növendék lánynak öl-ebe.
475 Miféle pattantyús porontya ez,
Hogy álgyu, tűz, füst, puff, minden szava?
Huszonötig csap nyelve, és fülünk
Megostorozza; nem mond egy ígét,
Melynél nagyobbat bökne fransz ököl.
480 Szent uccse! szó így meg nem vert, mióta
Öcsém apját úgy hittam, hogy: tata.

ELEONÓRA.

Fiam, hallgasd meg, állj rá e kötésre,
Adj a hugoddal gazdag hozományt:
Mert e csomó oly bizton megköti
485 Most ingatag s nem biztos koronád,
Hogy e fiú zöld bimbáját hatalmas
Gyümölcsé nap nem érleli soha.
Látom szeméből, hajlandó Fülöp;
Ni, hogy susognak: verjed a vasat,
490 Míg még fogékony e becsvágyra lelkök,
Nehogy megolvadt mostani hevök
Lágy kérelem, szánás, önvád szelétől
Kihűlve, azzá fagyjon, a mi volt.

POLGÁR.

Mért nem felel hát ti-fölségetek
495 E féltett város feltételire?

FÜLÖP *király.*

Angol király, ki e városhoz elsőbb
Tartál beszédet, szólj: mit válaszolsz?

JÁNOS *kirdly.*

Ha e dauphin itt, fönséges fiad,
Szerelmet olvas a szépség eme
500 Könyvbül: olyan lesz a hozomány,
Minőt királyné visz csupán jegyül:
Mert Anjou, szép Touraine, Maine, Poitiers
S mind, a mi tenger innetső felén
(Letudva ez ostrom alatti várost)
505 Méltóságunkra s koronánkra néz,
Nász-ágya éke lesz, s dússá teendi
Őt címre, rangra, díszjelekre, mint
Szépségre, nemre, növelésre most
Bármely királyleánnyal versenyez.

FÜLÖP *kirdly.*

510 Mit szólsz te, gyermek? Nézz a hölgy szemébe.

LAJOS.

Cselekszem váltig; és bennök csodát
Lelek, csodálatos látványt, atyám:
Árnyát találok bennök enmagamnak,
Mely, bár fiadnak puszta árnya, ott,
515 Nap lesz, s fiadból árnyéket csinál.
Sohsem szerettem magamat, bizony,
Míg képem ott nem láttam függeni
Levonva hízelgő lapján szemének.

RICHÁRD.

Levonva hízelgő lapján szemének,
520 Felkötve egy redőre homlokán,
Négyé tagolva kamráin szívének:
Szerelmi árulót kémlél magán;
Kár, hogy levonva, felkötve s tagolva
Ily szeretőt kap egy hitvány bagoly ma.

BLANKA.

525 Bátyám akarja, így én is. Ha ő
Talál szeretni benned érdemest:
Mit ő szeretni méltónak talál,
Könnyen lesz abból nálam akarat;
Vagy, szabatosban szólva, könnyű arra
530 Szerelmemet rákényszeríteni.

Nem is hizelgek többet, hercegem
— Hogy a mit benned látok, az szeretni
Való — csak ennyit: hogy semmit se látok,
Bár lenne bírád a roszkedv maga,
636 Mi gyűlöletre volna érdemes.

JÁNOS *király.*

Mit mond az ifju pár? mit szól hugom?

BLANKA.

Hogy tisztelettel tiszte megfogadni,
Mit bölcsességben felséged parancsol.

JÁNOS *király.*

Szólj, hercegem: tudnád szeretni e nőt?

LAJOS.

540 Kérdezd, ha nem szeretni tudom-e?
Mert a legőszintébben szeretem.

JÁNOS *király.*

Fogadd hát Volquessent, Tourainet vele
S Mainet, Poictierst, Anjout, ez öt tartományt,
És ráadásnak ángol veretű
546 Harmincezer ezüst márkát, kerekszám. —
Fülöp király, ha tetszésedre van,
Mondd, fogjanak kezét fiad s menyed.

FÜLÖP *király.*

Kedvünkre van. Szorítsatok kezét.

AUSZTRIA.

De ajkat is; én úgy tettem, bizony,
550 Midőn elmondtam hogy Isten-bizony.

FÜLÖP *király.*

Angersi nép, nyisd meg tehát kapud,
S ereszd be a kit megbékéltetél:
Mert Boldogasszony templomába' mindjárt
Meg fogjuk ülni a nászünnepelet. —

555 Nincs e csoportban itt Constantia?
Nincsen, tudom; az ő ittlétele
E nászi alkut megzavarta volna.
Hol van, fiastul? A ki tudja, szóljon.

LAJOS.

Búsan rajong felséged sátorában.

FÜLÖP *király*.

560 S valóban, e frigy, a melyet köténk,
Búját kevésbé gyógyíthatja meg. —
Testvérem, Angol! hogy csitítjuk el
Ez özvegy asszonyt? Jogáért jövénk,
De tudja Isten, másra fordítók:
565 Saját hasznunkra.

JÁNOS *király*.

Mind megorvosoljuk;
Arthurt bretagnei herceggé teszem,
Richmondi gróffá, s e szép gazdag város
Urává. — Híni kell Constantiát:
Sebes futárunk menjen s kérje a
570 Nászünnepeyre. — Bízom benne, hogy
Ha bé nem töltjük is vágyát színig,
Kiengeszteljük némi szín alatt
S végét szakítjuk jajgatásinak.
Jerünk, siessünk a mint csak lehet
575 E készületlen s nem-várt ünnepéyre.

(Mind el, RICHÁRDON kívül. POLGÁROK a falról visszavonódnak.)

RICHÁRD.

Bolond világ! bolond kötés! bolond királyok!
János, hogy Arthur igényét egészben
Elállja, egy résztől önként eláll;
S a Fransz, kinek vértjét lelkösmeret
580 Csatolta fel, kit irgalom s kegyesség
Hozott e hadba, Isten harcosát,
Egy fülbesúgó, szándék-másoló
Furfangos ördög tanácsára hajt,
Azéra, ki a hit nyakát szegi,
585 Mindennap esküt szeg, s mindent behúz:
Királyt, koldúst, vént, ifjat és leányt

— Ha nincs is a „lány” névnel egyebe,
 Szegény leánytól azt is elcseni;
 E síma képü úr, az önhaszon,
 590 Csiklándó önhaszon, mind a világ
 Lejtője — mely különben súlyegyent
 Tartván, mehetne szépen, igyeneszt;
 Míg e haszonvágy, e jégsíma lejtő,
 Mozgást irányzó hitvány nyereség,
 595 Irány-, cél-, szándék-, pálya-, súlyegyen-
 Vesztve, nyakrafőre kergeti;
 Ez a lejtő, ez a haszonlesés,
 Ez a hajhász, kerítő, bűvös íge
 Fogá be szemhéját a fransz királynak,
 600 Felejteté a megajánlt segélyt,
 Az eltökélt, becsületes hadat
 Egy aljas, egy gazul kötött frigyért. —
 De mért zajongok én így a haszonra?
 Hanemha, mert nem járt kedvembe’ még.
 605 Nem mintha öklöm eldugnám előle,
 Ha angyalkái*) ütnék tenyerem;
 De mert a szűz, még nem kenett marok
 Szidhatja, mint koldús, a gazdagot.
 No, szidom is hát, míg koldús vagyok,
 610 Nincs bűn előttem más, csak a ki gazdag;
 Ha dús leszek, ez a szó lesz erényem:
 Nincs bűn, csak élni koldusan, szegényen.
 Ha már királlyal érdek szót szeget:
 Jer, jer, haszon, imádlak tégedet!

*) Aranypénz, angyal képpel.

HARMADIK FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

Ugyanott. A francia király sátra.

CONSTANTIA, ARTHUR és SALISBURY jönek.

CONSTANTIA.

- Nászt ülni mentek! Békét kötni mentek
S ál vérhez ál vért! — Kézadásra mentek!
Blankát Lajos veszi? és Blanka mind
E tartományt? Nem úgy van; csak te mondtad
6 S hallád roszul; gondold meg, kezd elöl;
Nem képes az; te mondd csak, hogy úgy van.
Bizony nem bízom én szavadba', mert az
Csak egy köz ember hiu lehellete.
Hígy nékem, ember, nem hiszek neked,
10 Királyi eskü áll jót ellenedben.
De meglakolsz, a mért így rám ijesztél:
Beteg vagyok, lásd, hajló félelemre;
Bajtól levert, így rakva félelemmel;
Férjetlen, özvegy, rabja félelemnek;
15 Nő, nem szerint születve félelemre;
És valld be most bár, hogy csak tréfa volt,
E felzavart szív nem békül ma ki,
Hanem egész nap reszket és vonaglik.
Mit rázod ily jelentősen fejed?
20 Mért nézesz ily sötéten a fiamra?
Kebledre nyomva mit jelent a kéz?
Miert szemedben e siránkozó nedv,
Mint partjain felcsillanó folyam?
Szavad tanúi e komor jelek?
25 Mondd újra hát; ne mind az elsoroltat,
Csak ezt az egy szót: igaz-é beszéded?

SALISBURY.

Oly igaz, a mily csalfáknak hiszed,
Kik azt okozták, hogy igaz legyen.

CONSTANTIA.

Oh hát, ha e bút hinni megtanítasz,
30 Tanítsd meg e bút, hogy öljön meg engem!
Ütközzék egybe hívés, élet úgy,
Mint két reményhagyott vívó dühe,
Kik összecsapva, buknak, halnak együtt.
Blankát Lajos! Oh gyermek! hol maradsz te?
35 Fransz, Angol egyek! Oh mi lesz belőlem?
Menj, menj, barátom; rád se nézhetek:
E hír oly undok emberré tevé.

SALISBURY.

De mit vétettem én, jó asszonyom,
Csupán, hogy a más vétkét mondtam el?

CONSTANTIA.

40 Mely vétek oly ocsmány magában is,
Hogy elmondóját vétkessé teszi.

ARTHUR.

Anyám! könnyörgök, légy nyugodt.

CONSTANTIA.

Ha te,
Ki arra kérsz, legyek nyugodt, ijesztő
Volnál, anyádnak méh-gyalázata,
45 Szeplővel, ocsmány foltokkal teljes,
Vagy sánta, bárgyu, görbe, váz, csuda,
S foltozna visszás anyajegy, üszög:
Azt mondanám: jó, hát nyugodt leszek;
Szeretni úgy nem volnék kénytelen,
50 S méltó te sem nagy névre, koronára.
De íme szép vagy: természet, szerencse
Fogtak kezet már születéseden,
Kedves fiú, hogy felmagasszanak.
Természet arcod liljomit adá
55 S rá rózsabimbót. Oh! de a Szerencse,
Az korcs, az átvált, s elhódítva tőled
János királlyal fajtalanzkodik;

Arany kezével a Franszt is bevonta,
Megtípratá fejedelmi jellemét:

- ⁶⁰ Fölsége azok kerítője lőn.
Fransz a kerítő a Szerencse, s János —
Ringyó Szerencse és bitor János között!
Szólj, ember, nemde hitszegő Fülöp?
Mérgezd meg őt szóval, vagy takarodj,
⁶⁵ S hagyd egyedül búm, melyet egyedül
Kell elviselnem.

SALISBURY.

Asszonyom, bocsáss meg:
Nélküled visszatérnem nem szabad.

CONSTANTIA.

- Szabad, s fogsz: mert én nem megyek veled.
Én bánatom tanítom büszkeségre,
⁷⁰ Mert büszke a bú, görnyed a kié.
Ide gyűljenek mind hozzám s bánatom
Trónjához a királyok: mert ez a bú
Oly nagy, hogy a tömör földnél egyéb
Nem bírja meg; itt trónol búm velem:
⁷⁵ Hajtson főt néki minden fejdelem.

(Leül a földre.)

JÁNOS király, FÜLÖP király, LAJOS, BLANKA, ELEONÓRA, RICHÁRD, AUSZTRIA
Hercege és KISÉRŐK jönnek.

FÜLÖP király.

- Igaz, leányom; s ez áldott napot
Megűli Frankhon, évről évre, mindig.
Ezt ünnepelni a dicső nap is
Megáll futtába' s álkimista lesz,
⁸⁰ Mert csillogó arannyá bűvöli
Szemének tündöklő sugárral
A föld sovány rögét. Évfordulója
Ne más, de mindig szent ünnep legyen.

CONSTANTIA.

- Istentelen nap! nem szent nap! nem ünnep!
⁸⁵ Mi érdemet tön e nap, és mi jót,
Hogy a naptárba, sátrós ünnepek
Közé, arany betűvel bétegyék?
Ki kell a hétből dobni e napot,
Napját erőszak-, szégyen-, hitszegésnek!

- ⁹⁰ Vagy már ha bent lesz, terhes asszonyok
Kérjék az Istent, nehogy e napon
Vajudjanak, s szörny váltsa fel reményök'.
Hajós csak e napon féljen töréstől;
Alkut csak ez nap költet szegjenek;
⁹⁵ E napi kezdet mind rossz végre váljon,
S odvas hazugsággá a hit maga!

FÜLÖP *király.*

Az égre, asszonyom, nem lesz okod
Átkozni e nap üdvös végzeményit.
Nem zálogul adám fejedelmi szóm?

CONSTANTIA.

- ¹⁰⁰ Rossz pénzt adál, rászedtél: próbakőn
Értéktelennek tűnt ki a csinált
Királykép. Hitszegő vagy, hitszegő;
Kardhúzva jöttél, hogy ontsd ellenim
Vérét: s karöltve im belé vegyülsz.
¹⁰⁵ A harc erélyes, zord vonásiból
Mázolt barátság, lanyha béke lőn,
S elnyomatásunk szőtte a frigyét. —
Ózvegy kiált: légy férje, oh nagy ég!
Sujtsd, sujtsd e hitszegő királyokat!
¹¹⁰ Ki ne napoljon ez istentelen nap
Békével: indíts fegyveres vizsályt
E hitszegő királyok közt napestig!
Halld meg, oh hallj meg!

AUSZTRIA.

Béken, asszonyom.

CONSTANTIA.

- Harc! harc! ne béke! békéd harc nekem.
¹¹⁵ Oh Limoges! oh Ausztria! beh meg-
Gyalázod azt a véres martalékot.*)
Te szolga, gyáva, nyomorú; deréknak
Hítvány, gazembernek ugyan derék!
Te mindig az erősb félen erős!

*) Az oroszlánbőrt.

- 120 Kalandor te, ki nem harcolsz soha
Csak ha szeszélyes urnőd, a Szerencse,
Melletted áll és biztosít! Te is
Már hitszegő vagy, s bújtod a nagyot
Hízkelkedéssel? Mily bolond, futó
- 125 Bolond vagy: esküdözni részemen,
Lábbal topogni, szájaskodni! Gyáva,
Nem úgy beszéltél mint az égdőrej
Mellettem, esküdt lovagom gyanánt?
Nem azt mondad-e, bizzam csillagodba',
- 130 Szerencséd- és erődbe'? Most pedig
Nyílt ellenimhez átpártolsz te is?
Oroszlánbőrt viselsz! Dobd el, pihá!
S akassz borjúbőrt gyáva tagjaidra.

AUSZTRIA.

Oh, ha nekem ezt férfi mondaná!

RICHÁRD.

- 135 Akassz borjúbőrt gyáva tagjaidra.

AUSZTRIA.

Gazember, azt ne mondd, ha kedves éited!

RICHÁRD.

Akassz borjúbőrt gyáva tagjaidra.

JÁNOS *király*.

Ezt nem szeretjük; feleded magad.

PANDOLF *jé*.

FÜLÖP *király*.

Itt jó a pápa szent legátusa.

PANDOLF.

- 140 Üdv, fölkenett helytartói az égnek! —
Hozzád, János király, e szent követség.
Én Pandolf, szép Milán bibornoka,
És Ince pápa képe mása itt,
Az ő nevében, és lelkedre kérdem:
- 145 Miért rugódozol te szent anyánk
Az egyház ellen oly makrancosan
S tiltod ki Langton Istvánt, Canterbury
Választott érsekét, e szent megyéből?

Ezt kérdem én, említett szent atyánk
150 A pápa, Ince nagy nevébe' tőled.

JÁNOS *király.*

Mi földi név az, mely kérdőre vonja
Egy szent király szabad lehelletét?
Ki sem gondolhatsz oly silány nevet,
Bibornok, oly fonákat, becstelent
155 Engem feleletre vonni, mint a pápa.
Mondd meg beszédem, s hozzá Anglia
Szájával ezt még: — Hogy dézmát, adót
Nem szed olasz pap tartományimon;
De mint az Ég után fő mi vagyunk,
160 Utána e fő-fő hatalmat is mi
Fentartjuk ott, hol mi országolunk,
Egyéb halandó kéz segélye nélkül.
Vidd válaszúl ezt a pápának, és
Mellőzz nevünkben minden hódolást
165 Bitor hatalma s önmaga iránt.

FÜLÖP *király.*

Testvérem Angol, káromlást beszélsz.

JÁNOS *király.*

Bár téged, és más keresztyén királyt,
Bután vezérel ez izgága pap,
Reszkettek átkától, mit pénz felold
170 S hitvány arany, por, polyva érteken
Egy embertől bocsánatot vehet, ki
Eladja ezzel ön bocsánatát;
Bár te, s a többi, ily bután vezetve
Ez alakos tárházát töltitek:
175 Magam, magamban is, a pápa ellen
Szegülök, és barátja nékem ellen.

PANDOLF.

Úgy, rám ruházott szent hatalma által,
Átkozva és egyházkivetve légy.
És légyen áldott az, ki egy eretnek
180 Iránti hűség ellen pártot üt;
És legyen érdem a kéznek nevén,
Szentté avatva, s úgy tisztelve az,
Mely bármi titkos úton elveszi
Gyűlöletes élted.

CONSTANTIA.

Oh, ne rója Róma

- 185 Vétkül nekem, ha én is átkozom!
Jó kárdinál atyám, kiálts ament
Bős átkaimra: mert nincs nyelv, az én
Sérelmeim nélkül, mely őt eléggé
Megátkozhasssa.

PANDOLF.

Asszonyom, az én

- 190 Átkomra törvény van s teljhatalom.

CONSTANTIA.

- Az enyémmre is: ha törvény igazat
Nem képes tenni, hát törvény legyen, hogy
Ne tiltsa törvény a bántalmazást.
Törvény nem adja országát fiamnak,
195 Mert a ki bírja, a törvény azé:
Ha hát a törvény teljes bántalom,
Hogy tiltsa törvény vissza átkomat!

PANDOLF.

- Franszok királya, átoksúly alatt,
Bocsásd el e fő szakadár kezét,
200 S támaszd fejére országos hadad,
Ha meg nem adja Rómának magát.

ELEONÓRA.

Halványodol, Fransz? El ne vond kezéd.

CONSTANTIA.

Ördög, vigyázz, hogy a Fransz meg ne
S kezét elvonva egy lelket veszíts! [bánja

AUSZTRIA.

- 205 Fülöp király, a kárdinálra hallgass.

RICHÁRD.

S akassz borjúbőrt gyáva tagjaira.

AUSZTRIA.

Jól van, gazember! ezt még zsebre tettem,
Mivel —

RICHÁRD.

Nadrágzsebedbe fér elég.

JÁNOS *király*.

Mit szólsz, Fülöp, a bíbornok szavára?

CONSTANTIA.

²¹⁰ Mit szólna mást a bíbornok szavánál?

LAJOS.

Atyám, gondold meg; választásod ez:
Vagy Róma súlyos átkát nyerni meg,
Vagy János léha frigyét veszteni.
Hagyd a könnyebbiket.

BLANKA.

S az Róma átka.

CONSTANTIA.

²¹⁵ Oh, tartsd magad, Lajos! Sátán kísért
Egy ujdonúj menyasszony képiben.

BLANKA.

Constantia asszony nem hitből beszél,
Hanem szükségből.

CONSTANTIA.

Szükségből, no jó:
Ez csak azért él, hogy meghalt a hit;
²²⁰ E szükség szükségkép hozza magával,
Hogy, haljon a szükség, a hit föléled;
Tipord le szükségem: felhág a hit;
Tartsd fen szükségem: a hit elsülyed.

JÁNOS *király*.

Fülöp király megindult, nem felel.

CONSTANTIA.

²²⁵ Oh, hátra indulj tőle, s mondj igent.

AUSZTRIA.

Azt, azt, Fülöp király; miben akadsz fel?

RICHÁRD.

Akassz te csak borjúbórt, édes ökröm.

FÜLÖP *király.*

Zavart vagyok; mit mondjak, nem tudom.

PANDOLF.

230 Mondhatsz-e, a mi jobban megzavarjon,
Mint átkom és az egyházkivetés?

FÜLÖP *király.*

Gondold helyembe, édes szent atyám,
S mondd, hogy viselnéd helyemben magad?
Ím, e királyi kéz, meg az enyém,
Most kapcsolódott; frigyben lelkeink
235 Most házasodtak és fűződtek össze
Szent fogadással, jámbor esküvel;
A csak imént hangzott lehellet is
Esküdt barátság, béke, szeretet volt
E két királyság és fejedelmi közt;
240 Pedig kevéssel e frigyünk előtt,
Nem többel, mint kezünk megmoshatók,
Hogy békejobbot üssünk alkura,
Tudj' Isten, egyre mocskolá a harc
Écsetje, mellyel festi a boszú
245 Lobbant királyok rettentő vitáit.
Hát már e vértől most tisztúlt — barátság
Most fonta — mindenikben oly erős —
Kezek feloldják üdvös kapcsukat?
Gyűrű-dugósdit*) játsszanak hitökkel?
250 Tréfát az éggel? Változó gyerekként
Kapdossuk egymás tenyerét ki, be?
Esküdt hitünket visszaesküdjük?
Mosolygó béke nász-ágyára véres
Haddal tapossunk, s tomboljon csatánk
255 A nyíltszívűség szende homlokán?
Oh tisztelendő férfi, szent atyám,
Csak ezt ne kívánd. Adj, rendelj, parancsolj
Valami rendszabályt kegyelmesen,
S mi boldogok leszünk, tetszésed is
260 Megnyerni és barátok is maradni.

*) Az a játék, midőn körbe állva, gyűrűt futtatnak egy szalagon, legközelebb látszik lenni az angol szövegben említetthez. *Ford.*

PANDOLF.

Rend rendtelen, szabály szabálytalan,
 Ha föl nem bomlik az ángol barátság.
 Fegyverre hát, egyházunk bajnoka!
 Vagy hadd lehellje átkát, anyai
 266 Átkát, anyánk az egyház pártütő
 Fiára, rád is. Mert kigyót fulánknál,
 Bőszült oroszlánt gyilkos körminél,
 Éh tigrist a fogánál biztosabban
 Foghatsz, mint békejobbul e kezét.

FÜLÖP *király.*

270 Kezem feloldhatom, de a hitet nem.

PANDOLF.

Igy hited a hit ellensége lesz;
 Belharcra készted esküd, esküd ellen,
 És nyelved, nyelved ellen. Oh! az égnek
 Előbb tett esküd teljesítsd előbb:
 275 Azaz, légy a szentegyház bajnoka.
 Azóta esküdt másik esküdet
 Magad ellen esküvéd, s nem tarthatod meg:
 Mert ha fonákul tenni esküvél,
 Nem lesz fonák, viszáján tenni meg;
 280 S nem téve ott, hol a tevés gonosz,
 A nem tevés kész jócselekedet.
 Ha vétkes a cél, jobb elvéteni,
 Közvetve így közvetlen jót teszünk,
 S hibával orvosoljuk a hibát,
 285 Mint tűzzel a tűz meghűsíthető
 Fris pörkölésü égett tag érében.
 Vallás parancsa: tartsd meg esküdet;
 De te, a vallás ellen esküvén,
 Az ellen esküvél meg, a mire,
 290 S hiteddel a hit ellen bizonyítnád,
 Hogy igazad van; ámde oly igazság,
 A melyre bizton nem esküdhetsél,
 Nem kötelezhet hamis esküre;
 Másként minő gúny voln' az esküvés!
 295 De te hamis-hitűvé esküvél,
 Még hamisabbá, ha megtartod azt.

Azért utóbbi esküd, szembe az
Előbbivel, kész lázadás magad
Ellen, magadban; s nem víhatsz soha
300 Szebb győzdelmet, mint ha nemesebb
Valódat harcra készted e hiú,
Fej-szédelegtető kísértet ellen;
Mely jobb valóderít mí imádkozunk,
Ha tetszésedre van; ha nem pedig,
305 Úgy tudd meg, átkunk terhe száll reád
Oly súlyosan, hogy nem rázod le többé,
Hanem kétség'b'esett halálra zúz
Sötét tömegje.

AUSZTRIA.

Harc! harc!

RICHÁRD.

Hogy ne, néked!
Nem dugja bé a szád egy borjubőr?

LAJOS.

310 Atyám, fegyverrel!

BLANKA.

Nászod ünnepén?

A vér ellen, melyet nőül vevél?
Holt emberek közt tartsuk a menyegzőt?
Üvöltő harsonák, pergő dobok
Pokol-zajánál vígy engem haza?

315 Ah, férjem — oh jaj! beh szokatlan e
Név ajkamon: férj — hallgass meg, e névért
Mely most először hangzik nyelvemen:
Térden könyörgök, ne ragadj te a
Bátyámra fegyvert!

CONSTANTIA.

Én is térdemen,

320 Mely térdelésben össze kérgesült,
Könyörgök, oh dauphin! hogy meg ne másold
Az ég ítéletét.

BLANKA.

Most megtudom, szeretsz-e. Mi lehet
Nagyobb előtted, mint arád neve?

CONSTANTIA.

³²⁵ Több a becsület, mely fölemeli,
Mint téged ő most. Oh! becsületed,
Lajos, becsületed!

LAJOS.

Csudálkozom,
Felséged olyan egykedvű marad,
Midőn ily fontos érdek sürgeti.

PANDOLF.

³³⁰ Kimondom a fejére átkomat.

FÜLÖP *király.*

Nincs arra szükség. — Angol, én szakítok.

CONSTANTIA.

Oh, számüzött felség szép visszatérte!

ELEONÓRA.

Oh, francia léhaság rút lázadása!

JÁNOS *király.*

Megbánod, Franz, ez órát még ez órán.

RICHÁRD.

³³⁵ Az órahúzó, vén harangozó,
A vén Idő akarja így? No jól van;
Megbánja hát a Franz.

BLANKA.

Vérrel borult
Be a nap: Isten hozzád, szép napom!
Melyikkel tartsak? Mindenik felen
³⁴⁰ Vagyok; két tábor fogja két kezem,
S dühökben, a mint szétrobbannak, engem
Von mindenik fél, s kétfelé szakítanak.
Férj, nem könyörghet szívem, hogy te győzz;
Nagybátya, kérnem azt kell, hogy veszíts;
³⁴⁵ Atyám, szerencsét nem kívánhatok;
Se, hogy beteljék vágyad, nagyanyám!
Akárki nyér, én veszték oldalán,
Vesztésem biztos, a játék előtt.

LAJOS.

Velem tarts, hölgy: szerencséd már velem.

BLANKA.

³⁵⁰ Hol él szerencsém, meghal életem.

JÁNOS *király*.

Öcsém, eredj, vond össze sergemet.

(RICHÁRD *el.*)

Fransz, már elégtem lángoló haragtól
Dühömben, a mi oly természetű,
Hogy el nem oltja semmi, semmi, csak vér,
³⁵⁵ Fransz vér, de annak is a legjava.

FÜLÖP *király*.

Eléget a düh, és te hamuvá léssz
Előbb, hogysem vérünkkel oltsd tüzed.
Vigyázz magadra, kockán a fejed.

JÁNOS *király*.

Nem jobban, mint azé, ki fenyeget. —
³⁶⁰ Csatára, gyorsan!

(*El mind.*)

MÁSODIK SZÍN.

Ugyanott. Téréség Angers közelében.

Riadó; csata. RICHÁRD, az AUSZTRIAI Herceg fejével, jó.

RICHÁRD.

No, istenuccse! már ma lesz meleg;
Valami ördög repdes oda fen
S vést szór nyakunkba. Hercegfő, pihenj itt,
A míg Filep magát kifúja.

JÁNOS *király*, ARTHUR és HUBERT *jönek*.

JÁNOS *király*.

Hubert!

³⁶⁵ Órizd meg a fiút. — Hajrá, Filep!
Anyámat megrohanták sátorunkban,
El is fogták talán.

RICHÁRD.

Kivágtam én,
Biztos helyen van ő felsége már.
De rajta, felség! kis erőlködéssel
370 Szerencsés véget ér e küzdelem.

(Eismennek.)

HARMADIK SZÍN.

Ugyanott.

*Riadó ; csata ; visszavonulás. JÁNOS király, ELEONÓRA, ARTHUR, RICHÁRD,
HUBERT és URAK jönnek.*

JÁNOS *király* (ELEONÓRÁhoz.)

Legyen; fölséged addig, jó erős
Órhaddal, itt marad.
(ARTHURhoz.) Öcsém, ne búsulj:
Nagyanyád szeret; s nagybátyád épen oly
Jó lesz irántad, mint megholt atyád.

ARTHUR.

375 Oh, meghal erre bú miatt anyáml

JÁNOS *király*. (RICHÁRDhoz.)

Öcsém, siess előre, Angliába;
S míg oda érünk, láss utána, hogy
Fősvény apátok zsákját jól kirázd,
Szöktesd meg elzárt angyalkáikat;
380 A béke zsíros bordáin, nosza,
Hadd lakjék jól az éhes háború.
Használd szigorral teljhatalmatod.

RICHÁRD.

Harang, könyv, gyertya vissza nem riaszt,
Midőn kacsintva hí ezüst, arany.
385 Megyek, királyom. Édes nagymama,
Ha rám jön egyszer a szenteskedés,
Könyörgök érte. Csókolom kezét.

ELEONÓRA.

Isten veled, fiú.

JÁNOS király.

Jó útat, öcs!

(RICHÁRD el.)

ELEONÓRA.

Jer, kis rokon, jer; egy szóm lesz veled.

(ARTHURt félrebb veseti.)

JÁNOS király.

- 390 Jer ide, Hubert. — Édes drága Hubert!
Sokkal vagyunk adósod; ámde e hús-
Falak között egy oly lélek tanyáz,
Mely tartozását kész bevallani,
S tetézve adni meg hűségedet.
- 395 Él, jó barátom, e kebelben önként
Adott hited, s forrón ápoljuk azt.
Nyujtsd jobbodat. Közölnék valamit, —
De várok, míg jobb hangból kezdhetem.
Az égre, Hubert, szinte átalom
- 400 Felhozni, mily nagy becsben állsz előttem.

HUBERT.

Felséged oly nagyon lekötelez.

JÁNOS király.

- Most még, barátom, ezt nem mondhatod;
De lesz okod rá: mert nem mászhat oly
Lassan, hogy el ne jöjjen az idő,
- 405 Mikor veled majd én is jót teszek.
Egyet akartam mondani, — de hagyjuk.
Nagy-fel van a nap, s büszke fénye, minden
Világi kéjtől udvarolva, még
Sokkal ledérebb, játszibb, hogysem e szót
- 410 Hallhassa tőlem. Ha éjféli óra
Érc ajkon és vas nyelven konganá
Végig az éjnek álmos ösvenyét;
Ha ez, hol állunk, sírkert volna itt,
S te rakva sujtó gondok ezrivel;
- 415 Vagy a búkór, ez a mogorva szellem,
Sűrűre főzte volna véredet
(A mely különben futva csörg alá s fel,
Szemünkbe egy bolondot, a kacajt,
Ültetve, mely vígságra vonja képünk,
420 Oly indulatra, mit tervem gyűlöli);

Avagy, ha engem látnál szem ne'kül,
Meghallanád a szómat fül ne'kül,
Felelnél nyelv ne'kül, csak képzeletben,
Szem, fül, veszélyes szó-hangok ne'kül:
425 Akkor, e fészken-ülő nap dacára,
Kebledbe ráznám, a mit gondolok.
De haj! most nem teszem; — pedig szeretlek,
S tudom bizonynal, hogy te is szeretsz.

HUBERT.

Ugy én, az égre! hogy bármit parancsolj,
430 Kerüljön életembe: megteszem.

JÁNOS *király.*

Hát nem tudom? Meg, úgy-e? drága
Hubert!

Oh Hubert — Hubert, vesd csak a szemed
Ama fiúra. Mit mondok, barátom:

Ez a fiú — kígyó az útamon.
435 Akárhová lép lábam, ott hever
Előtte. — Értesz? — Óre vagy.

HUBERT.

S megőrzöm,
Hogy sohse marja meg fölségedet.

JÁNOS *király.*

Halál.

HUBERT.

Uram.

JÁNOS *király.*

Sír.

HUBERT.

Nem fog élni.

JÁNOS *király.*

Jó.

Tudnék örülni most. Hubert, szeretlek;
440 No, nem mondom meg, hogy mi vár reád;
Csak ne felejtsd — Élj boldogúl, anyám:
Átküldöm aztán a segéd erőt.

ELEONÓRA.

Kisérjen áldásom.

JÁNOS *király.*

Fel, Angliába!

Jerünk, öcsém; Hubert az embered:
445 Hű gondja lesz rád. Most Calais-ba, hej!

(*Elmennek.*)

NEGYEDIK SZÍN.

Ugyanott. A francia király sátra.

FÜLÖP *király*, LAJOS, PANDOLF és KISÉRET *jönnek.*

FÜLÖP *király.*

Így szórta hát el harsogó vihar,
Tenger dagályán, a társas vitorlák
Szétrobbantott egész hajóhadát!

PANDOLF.

Merény s vigasz! Még minden jóra válhat.

FÜLÖP *király.*

450 Mi válna jóra, ily válság után?
Nem tönkre vertek? Nincs elveszve Angers?
Elfogva Áthur? Sok kedves barátunk
Levágva? Nem tért vissza Angliába,
Áttörve minden gátat véresen,
455 Frankhon dacára, az angol király?

LAJOS.

A mit bevett, erőddel rakta meg;
Ily hév sietség, ily józan tanáccsal,
Ily vakmerő ügy, ily mérsékelő rend,
Példátlan az. Ki hallott, olvasott
460 Ehhez hasonló tettet valaha?

FÜLÖP *király.*

Tűrném az Angol e dicséretét,
Csak volna példa min-nyalázatunkra.

CONSTANTIA *jő.*

Ki jó emitt? Egy lélek sírja ez;
Mely bús lehellet hitvány börtönében
465 Nyűgözve tartja örök szellemét. —
Jer innen, kérlek, asszonyom, velem.

CONSTANTIA.

No ládd, a béke mit szült! ládd-e most!

FÜLÖP *király*.

Túrj, édes asszonyom, s vigasztalódjál.

CONSTANTIA.

Nem, nem! Tanács se kell, segély se kell,
470 Csak a mi vég-tanács, igaz segély:
Halál, halál. — Oh kedves jó halál,
Te illatos bűz! te ép rothadás!
Kelj örök éjed ágyából, te a
Boldogság réme és gyűlölete!
475 S én csókkal hintem szörnyü vázodat,
Szem-üregedbe zárom szemgolyóm,
Hordom gyűrűként házi férgeid,
E légnyilást rút porral bétömöm,
S irtózatos dög lészek, mint magad.
480 Jer, vicsorogj rám: azt hiszem, mosolygasz,
S öllek mint nőd! Nyomorúk szerelme,
Oh, jer, jer!

FÜLÖP *király*.

Oh hallgass, szép fájdalom!

CONSTANTIA.

Nem, nem fogok, míg van lélekzetem
Üvölni. — Oh! bár a dörgő egék
485 Szájába tudnám tenni nyelvemet,
Hogy jajszavam rázná meg a világot,
S verné föl a rémvázat álmiből
Kinek fülébe női gyöngye hang
Nem hat; ki földi hívást föl se vesz.

PANDOLF.

490 Nem bú ez, asszony; ez örült beszéd.

CONSTANTIA.

Nem vagy te szent, ha nékem ezt veted.
 Én örült nem vagyok.
 Ez a haj, a mit tépek, az enyém;
 Nevem Constantia; Godfréd nője voltam;
 495 Árhúr az én fiam volt, s elveszett!
 Én örült nem vagyok: adná az Isten,
 Volnék az, úgy feledném enmagam!
 Oh, csak lehetne, mennyi bút felednék! —
 Papolj bölcselmet és őrits meg azzal,
 500 Szentté avatnak érte, kárdínál:
 Mert nem bolond, csak bús levén az elmém,
 Okos részével mind' okoskodik,
 Hogy' meneküljek bümtől, és tanít
 Megölni vagy felkötni magamat.
 505 Volnék bolond: feledném a fiam,
 Vagy egy rongybábra ráfognám, hogy ő az.
 Örült én nem vagyok; nagyon, nagyon is
 Érzek minden csapást külön-külön.

FÜLÖP *király.*

Kösd fel hát fürteid. Oh, mily szerelmet
 510 Mutat hajának e szép serege!
 Hová ezüst csepp hull véletlenül,
 E csöppre tízezer sodros barátja
 Csapzódik össze társas fájdalomban:
 Mint válthatatlan és igaz hivek,
 515 Kik nagy veszélyben egymáshoz tapadnak.

CONSTANTIA.

El, Angliába!

FÜLÖP *király.*

Kösd fel a hajad.

CONSTANTIA.

No felkötöm, fel; s mért cselekszem azt?
 Letéptem nyugókat és felkiálték:
 „Oh, vajha e kéz a fiam szabaddá
 520 Tehetné úgy, mint most e fürtöket!”
 De már irigylem szabadságukat,
 S bilincseikbe visszakénytetem,
 Mivel szegény jó gyermekem fogoly. —

Azt mondtad egyszer, kárdinál atyám,
 525 Hogy kedvesinket mennyben újra látjuk.
 Ha ez való: meglátom gyermekem,
 Hisz Káin, az első figyermek óta
 Addig, ki tegnap vón lélekzetet,
 Ily kedves angyalt még nem szült anya
 530 De most virágom örlő bú eszi,
 Elízi arca úgy-szült kellemit,
 Mint egy kísértet oly csontváz leend,
 Sovány, halottszín, mint a sárgaláz,
 Ugy hal meg; és ha majd feltámad is,
 535 Előtalálom a menny udvarán
 S nem ismerek rá; így soha, soha
 Nem látom én Arthurt a lelkemet!

PANDOLF.

Nagyon kirívó bú ez a tiéd.

CONSTANTIA.

Még ő beszél! Sohsem volt gyermeke.

FÜLÖP *király.*

540 Szerelmes vagy te búdba, mint fiadba.

CONSTANTIA.

Búm tölti bé távol fiam helyét,
 Az fekszik ágyán, az jár-kél velem:
 Felölti kedves arcát, szavait
 Ismétli, minden tagja kellemét
 545 Észembe hozza, és üres ruháit
 Növendék természetével tölti be:
 Van hát szeretni ezt a bút okom.
 Isten veled! Ily veszteség után
 Én jobb vigasszal szolgálnék neked. —
 550 Nem kell ez a rend a fejem körül!
 Midőn az elmém ily zavarba' van.
 Oh Istenem! fiam! szép gyermekem!
 Arthúrom, éltem, kedvem, falatom,
 Egész világom, özvegy napjaim
 555 Vigasztalása, búmnak gyógyulása!

(El.)

FÜLÖP *király.*

Kárt tesz magában, félek; követem.

(El.)

LAJOS.

Nincs e világon már nekem gyönyör;
Éltem unalmas, mint álmos fület
Kétszer beszélve zaklató rege:
560 Keserű gyalázat ízét vette az
Édes világnak, úgyhogy már nekem
Belőle csak bú és szégyen terem.

PANDOLF.

Ha nagy betegség fordulóhoz ért,
Épen ha jobbra, gyógyulásra fordul,
565 Tetőzik a láz; búcsuzó gonosz
Épen a válás pontján leggonoszb.
Hát mid veszett e napnak vesztivel?

LAJOS.

Öröm, szerencse, hírnév napja mind!

PANDOLF.

Igen, ha ezt kivívtad volna már.
570 Nem, nem: midőn a sors szándéka legjobb,
Legmarconábban akkor néz reánk.
Bámúlat az, mi mindent veszte János,
Ki e csatában tisztán nyerni vélt.
Bánod, hogy Arthur foglya lett, ugy-e?

LAJOS.

575 Oly szív szerént, mint ő örül neki.

PANDOLF.

Elméd oly ifju, mint véred, királyfi.
Halld hát beszélni jósló szellemem;
Már a lehellet, mellyel ezt kimondom,
Minden porszemnyi, gazzál-bökkenőt
580 Lefú az angol trónra vezető
Utból előled; jól figyelj tehát.
Elfogta Arthurt, jó; de míg e gyermek
Erében a hó élet játszadoz,
Nincs mód, hogy e bitor nyugton lehelljen
585 Egy óra-, egy perc-, egy pillantatig.

Mohó kézzel rabolt királyi pálcát
Ép oly mohón kell védni, mint nyéré;
Sikamlós téren a ki áll, bizony
Hítvány fogódzó közt sem válogat.
590 Hogy János állni birjon, bukni kell
Arthurnak; így lesz, mert csak így lehet.

LAJOS.

S én mit nyerek, ha Arthur elbukott?

PANDOLF.

Nőd Blanka herceg-asszony örökén
Mínd azt kívánhatd, mit Arthur kívánt.

LAJOS.

595 S elveszthetem, mint Arthur, életemmel.

PANDOLF.

Mily bamba vagy, s ujonc ez ó világban!
János *neked* szó ármányt; az idő
Pártodra esküdt: mert ki bizodalját
Hú vérbe mártja, véres, hűtelen
600 Bizalmat nyer csak. E rossz kezdetű tett
Meghúti összes népének szívét
És megfagyasztja jó indulatok',
Hogy bármi hítvány alkalom vetődjék
Buktára, felkarolják szívesen.
605 Nem vethet a lég oly természetes gőzt,
Nem járhat úgy idő, nem egy vihar,
Nem egy szokott szél, rendes tűnemény,
Hogy meg ne fosszák a természetes
Okától, hogy csudának, égi jelnek,
610 Baljóslatú szörnynek, Isten szavának
Ne mondanák, mely nyilván hirdeti
János király fejére a boszút.

LAJOS.

De hátha nem nyúl Arthur életéhez,
615 Csak bizton őrzi fogságban magát?

PANDOLF.

Oh jó uram! Csak hallja, hogy közelgetsz,
S ha még az ifju Arthur nem halott,
E hírre meghal; akkor tőle mind
Elpártol a nép szíve, s minden új,
620 Szokatlan változást csókkal fogad,
S a pártütés, düh gyilkos ösztönét
Kitépi János véres ujjá közzül.
Már mintha látnám ezt a zendülést;
S oh! mennyi szolgál még javadra olyan,
625 Mit föl se hoztam. Faulconbridge, a korcs,
Most Angliában egyházat zsebel
Megsértve minden buzgó érzetet.
Csak tíz-tizenkét harcos francia
Lehetne ottan, mint madárctaló síp,
630 Legott követné angol tízezer;
Vagy, mint maroknyi hó, görgetve mindjárt
Heggyé növekszik. Oh, nemes dauphin,
Jer a királyhoz. Bámulásra méltó,
Mit nem tesz e békétlen hangulat
635 Most, hogy szinig van lelkök sérelemmel;
Menj, Angliába; késztem a királyt is.

LAJOS.

Erős okod erős tettet csinál:
Igen-edre nem mond *nem*-et a király.

(Elmennek.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

* ELSŐ SZÍN.

Northampton. Szoba a várkastélyban.

HUBERT, *két* PORKOLÁBBAL, *jó*.

HUBERT.

Hevítsd izzóra e vasat; te meg
Állj e kárpit mögé: s ha lábam a föld
Keblére toppan, hát rohanj elő,
S kötözd erősen székhez a fiút,
5 A kit velem lelsz. Jól vigyázz; eredj!

1. PORKOLÁB.

Van teljhatalmad erre, gondolom?

HUBERT.

Csúf aggodalmak! Láss hozzá! ne félj.

(PORKOLÁBOK *el.*)

Jer, kis öcsém, jer! Egy szóm lesz veled.

ARTHUR *jó*.

ARTHUR.

Jó reggelt, Hubert.

HUBERT.

Jó reggelt, kis herceg.

ARTHUR.

10 Oly kicsi kerceg, a mily csak lehet,
Bár több lehetni oly nagy címe van.
Komor vagy.

HUBERT.

Volt már vígabb kedvem is.

ARTHUR.

- Oh boldog Isten! Hisz rajtam kívül
Bús lenni oka sincsen senkinek;
15 Pedig fransz földön laktomban, tudom,
Sok úrfi oly komor volt mint az éj,
Merő hívságból. A kereszt-vizemre!
Csak én fogoly ne volnék — őzzenék
Juhot bár — mily vidor lennék napestig!
20 Sőt itt is az; csak a nagybácsira
Gyanúm ne volna: mit forral megint.
Fél tőlem, én is tőle. Tehetek
Én róla, hogy Godofréd volt apám?
Nem, úgy-e? Nem bizony. Adná az ég:
25 Volnék fiad! szeretnél, úgy-e, Hubert?

HUBERT. (*Félre.*)

Ha szólok, ez ártatlan csevegés
Felkölti bennem holt irgalmomat:
Tehát dologra; végezzünk hamar.

ARTHUR.

- Beteg vagy, Hubert? Oly halvány az arcod.
30 Oh, vajha volnál egykissé beteg,
Hogy én virrasszam ágyad reggelig;
Jobban szeretlek, mint engem te, lásd.

HUBERT. (*Félre.*)

Beszéde mindjárt meghódítja keblem. —
Olvasd, kis Arthur.

(*Papírt mutat.*)

(*Félre.*) Ejnye balga nedv!

- 35 A szörnyü kínzást ajtón dobja ki!
Sietni kell, mert elhatározásom
Lágy női könyben mindjárt elpotyog. —
Nem szép az írás? nem olvasható?

ARTHUR.

- Oh szép, nagyon is, ily rút tartalomhoz.
40 Ki kell taszítnod mind a két szemem
Tüzes vassal, Hubert?

HUBERT.

Ki kell, fiú.

ARTHUR.

És megteszed?

HUBERT.

Meg.

ARTHUR.

Van hozzá szived?

Ha csak fejed fájt, én zsebkezenőm
Kötöttem, ládd-e, homlokod köré
45 (Az volt a legszebb, hercegnő himezte),
Azóta vissza sem kértem soha;
Kezembe' tartám éjfélig fejed,
És, mint az óra fürge percei,
Fel-felvidítám a nehéz időt,
50 Kérdezve tőled: „hol fáj?” és: „mi kell?”
Vagy: „mit csináljak enyhítésedül?”
Sok pórfi szunnyadt volna csendesesen,
Nem vetted volna egy nyájas szavát;
Hanem királyfi volt az ápolód.
55 Gondolhatod most, e nagy szeretet
Csak színlés, tettetés: gondold, ha tetszik.
Ha Isten úgy akarta, hogy te bántsz,
Hát bántanod kell. — Kisütöd szemem?
E két szemet, melyek terád soha
60 Görbén se néztek s nem fognak soha?

HUBERT.

Megesküvém; most vassal pörkölöm ki.

ARTHUR.

Ah! ez csak ily vas korban lehető.
De hiszen a vas, bár izzó-vörös,
A míg szememhez ér, felissza könnyem,
65 S tüzes haragját e szerint maga
Ártatlanságom nedve oltja ki;
Búvában akkor rozsdá rágja szét,
A mért tüzes volt, hogy szememnek ártson.

Tudnál keményebb lenni, mint a vert-vas?
70 Angyal ha jőne s mondaná nekem,
Hogy a szemem Hubert kiszúrja, még se
Hinném; se másnak, Huberten kívül.

HUBERT.

Gyertek be, hé! (Toppant.)

PORKOLÁBOK *jőnek, kötéllel, vassal stb.*

Tegyétek a parancsom.

ARTHUR.

Jaj, jaj! ne bánts Hubert, ne bánts! szemem
75 Már e bakók láttára oda van!

HUBERT.

Mondom, kötözd meg; addszí a vasat.

ARTHUR.

Jaj, jaj! mi szükség e bösz durvaságra?
Hisz meg se moccanok, mint egy darab kő.
Hubert, ne köttess meg, az Istenért!
80 Hallgass ki, Hubert; küldd el ezeket,
Oly csendesen megülök, mint a bárány.
Egy moccanást, rugást, szót nem teszek,
A vasra sem tekintek mérgesen.
Csak úzd el e két embert, s megbocsátom,
85 Akármi kinzást téssz rajtam magad.

HUBERT.

No, várjatok künn; hagyjatok magunkra.

1. PORKOLÁB.

Sokér' nem adnám, hogy itt nem leszek.

(PORKOLÁBOK *el.*)

ARTHUR.

Oh jaj! kiszídtam egy barátomat:
Nézése zordon, de jó szíve van. —
90 Hídd vissza, hogy részvéte a tiédet
Élessze föl.

HUBERT.

Fiú, készítsd magad.

ARTHUR.

Hát nincs menekvés?

HUBERT.

Nincs; tartsd a szemed.

ARTHUR.

Oh Istenem! bár a tiédbe csak
Egy szálla, porszem, hajsza! volna most,
⁹⁶ Vagy bármi e becses érzéknek árt:
Hogy ézenéd, mily kínos ott az is,
S elszörnyekednél bösz szándékodon.

HUBERT.

Hát ezt ígérted? Hallgass, fogd be a szádat.

ARTHUR.

Két szá! se volna sok, Hubert, midőn
¹⁰⁰ A két szemet kell védenünk vele.
Ne mondd, fogjam be a szádat; oh ne, Hubert:
Inkább, ha tetszik, vágd ki nyelvemet,
Csak a szemem ne bántsd. Oh, a szemem ne!
Ha másért nem, csak hogy nézhesselek.
¹⁰⁶ Ni! eszközöd kihült; bizony ki az!
Lám, ő se bánt már.

HUBERT.

Könnýü meghevíttem.

ARTHUR.

Nem azt ugyan; meghalt buvában a tűz,
Hogy, bár az ember kéjelmére van
Teremtve, ily méltatlan szörnyü célra
¹¹⁰ Fordítottatik. — No, íme, nézd magad,
Nincs már e szénben semmi ártalom;
Az ég fuvalma, ím, elfújta lelkét,
Szórván fejére búnbánó hamut.

HUBERT.

Csak rá lehellek, és föléled újra.

ARTHUR.

¹¹⁵ Akkor csak elpirítod újra, Hubert:
Szégyen miatt fog égni teteden;
Sőt tán szemedbe szikrát is lövell,
És mint az eb, ha harcra mérgelik,
Hozzá kap ötet csipkedő urához.

¹²⁰ Lám, minden eszköz, mellyel ártanál,
Megvonja tisztét; csak benned hiányzik
Az irgalom, mely tűzbe', vasba' megvan,
Tudjuk pedig, mily irgalmatlanok.

HUBERT.

Jó, láss hogy élj: én nem bánom szemed
¹²⁵ Bátyád egész kincstáraért se; bár
Megesküvém, fiú, és eltökéltem,
Hogy e tulajdon vassal kisütöm.

ARTHUR.

Oh! most megint Hubert vagy; ekkorig
Álcát viseltél.

HUBERT.

Csitt! Isten veled.
¹³⁰ Bátyád ne tudja, csak holt híredet.
E kém kutyákat álhírral tömöm meg.
Áludj te bátran, kedves kis fiú:
Nincs a világnak kincse, a miért
Illetne Hubert.

ARTHUR.

Oh ég! köszönöm.

HUBERT.

¹³⁵ Hallgass! ne többet. Jer titkon velem;
Kockára dobtam érted a fejem.

(Elmennek.)

MÁSODIK SZÍN.

Ugyanott. Trónterem a palotában.

JÁNOS király, koronásan, PEMBROKE, SALISBURY és más URAK jönnek. A király
trónra lép.

JÁNOS király.

Megkoronázva újra, újra itt
Ülünk, s remélem, jó szemmel tekintve.

PEMBROKE.

Ez „újra”, felség, úgy tetszett; különben
¹⁴⁰ Ez „újra” most egyszer fölösleges.

Felséged immár koronázva volt,
Megfosztva sem lón e királyi díszből;
Néped szívében nem forrt lázadás;
Országod új vágy nem zavarta fel
145 Várt változások, jobb kormány után.

SALISBURY.

És így e pompát kétszer venni föl,
Dús címre új cikornyát hímzeni,
Futtatni szín aranyt, kifestegetni
A liljomot, pancsolni violát
150 Illatszerekkel, a jeget gyalulni,
Pótolni a szivárvány színeit,
Vagy mécs-világgal gyámolítani fényét
Az ég dicső szemének: ez pazar
S nevetni méltó ráadás vala.

PEMBROKE.

155 Ne vón' királyi tetszésed műve,
E tett hasonló ismételt regéhez:
Előlkedése fülháborgató,
Kivált, ha roszkor zaklatnak vele.

SALISBURY.

Ez által ódon, ismert képe a
160 Jó agg szokásnak eltorzul nagyon
És, mint vitorlát egy szélfordulás,
Az elme-jarást úgy téríti el,
Mebokrosítja a józan tanácsot,
Beteggé teszi az ép véleményt,
165 Gyanússá a valót, a mért ilyen
Ujdon szabásu köntöst ölte fel.

PEMBROKE.

Kézműves is ha jónál jobbra tör,
Becsvágyban elvész a tanult ügyesség;
S gyakorta mentség a hibát nagyobbá
170 Növeszti, mint volt a mentség előtt:
Igy, folt takarván kicsi repedést,
Jobban gyanúba ejti a likat,
Mint maga a lik, a foldás előtt.

SALISBURY.

Váltig tanácslók mi az ünnepély
175 Előtt is ezt már; de méltóztatott
Felséged föl se venni: jó, legyen;
Hisz akarásunk, részben mint egészben,
Ott áll meg, a mit felséged akar.

JÁNOS *király*.

Némely okát már közlém második
180 Koronázásomnak, s azt hiszem, erősek;
Többet, erősbet is fogok, mihelyt
Félelmem enyhül; addig, kérjetek:
Mit kell javítani a mi nem megyen jól,
És látni fogjátok, mily készakarva
185 Meghallgatom s adom kérelmetek.

PEMBROKE.

Én hát, ezeknek szája is levén
És hangadója szívök vágyinak,
Magam nevében s az övékben is,
De legkivált ten-biztosságodért,
190 Mely fő törekvés mind nekem s nekik,
Szívükből könyörgök, hogy bocsásd el Arthurt,
Kinek fogsága e veszélyhozó
Okoskodásra készti a tömeg
Elégedetlen, morgó ajakát:
195 Ha, mit nyugodtan birsz, joggal bírod:
Mért akkor e félsz, mely (mondják) csupán
A roszt nyomán jár, hogy kalitba csukd
Ifjú öcsédet, elfojtsd napjait
Barbár tudatlanságba, s fiatal
200 Korától megvond a nemes gyakorlat
Oly dús előnyét? — Hogy hát ez ürügy se
Maradjon trónod ellenséginek:
Parancsold, kérjük, hogy mellette kérjünk;
Magunk javára ezt csak annyiban
205 Tesszük, mivel szabadságán saját
Üdvöd alapszik, s ezen a miénk.

JÁNOS *király*.

Legyen tehát; megbízlak kiskora
Vezérlésével.

HUBERT *jó*.

Nos, Hubert, mi újság?

(HUBERT *sug a királynak.*)

PEMBROKE.

Ez a vértetre választott egyén,
210 Parancsát egy barátom látta is.
Rút bűne képe a szemében ül,
A pisle nézés háborgó kebel
Tanúja: megtörtént, félek s hiszem,
Mitől remegtünk hogy rá bízott.

SALISBURY.

215 S ni, a királynak, hogy jő-megy szine
Merénye s a bel-furdalás között,
Mint szemben álló két sereg között
A nyargalócok. Szenvedélye megkölt:
Ki kell fakadnia.

PEMBROKE.

S ha fölfakad,
220 Rút evje e fiú halála lesz.

JÁNOS *király.*

Mi vissza nem tarthatjuk a halál
Erőszakos kezét. — Kérelmetek
Megadni bennem él az akarat;
De tárgya elhúnyt, nincs többé, urak:
225 Azt mondja, Ártur virradóra meghalt.

SALISBURY.

Féltünk bizony, halálos a baja.

PEMBROKE.

Hallók biz azt, halálán van szegény,
Bár azt sem érzé maga, hogy beteg.
Ezért felelni kell, vagy itt, vagy ott!

JÁNOS *király.*

230 Mit hánytok éurám ily komor szemet?
Avagy enyém a végzet ollaja?
A szívverésnek én parancsolok?

SALISBURY.

Ez szembeötlő gaz játék, s gyalázat,
Hogy ezt a nagyság oly durván üzi.
235 Szerencsét hozzá; most élj boldogul.

PEMBROKE.

Megállj, lord Salisbury; én is megyek:
Keressük fel szegény fiú örökjét,
Kicsfny országát, az erőszakos sírt.
A vér, kié hosszába', széltibe'
240 E nagy sziget, négy lábbal éri be.
Gonosz világ! Ezt nincsen túrni mód:
Ez még kitör, s elébb tán, mint utóbb.

(URAK *el.*)

JÁNOS *király.*

Égnek boszútól. Bánom tettemet:
Vérben vetett alap nem biztosít;
245 Mások halála életet nem ad.

Egy HIRADÓ jön.

Ijedség ül szemedben. Hol az a vér,
Melyet lakozni láttam arcodon?
Ily rút idő nem tisztúl vész ne'kül:
Ontsd. — Hogy megyen Frankhonban a világ?

HIRADÓ.

250 Frankhonból Angliába. — Ily erőt
Kül támadásra nem szedett soha
Egy tartományból senki, mint a fransz.
El is tanulta gyors átköltödet:
Mert míg füledhez jutna készülése,
255 Már itt van a hír, hogy megérkezett.

JÁNOS *király.*

Ha! Részegen feküdtek és aludtak
Tudósítóink? Mit csinál anyám,
Hogy ily hadat gyűjt a franszok királya
S ő meg se hallja?

HIRADÓ.

Porral van füle
260 Betömve; ápril elsején kimúlt
Nemes királynénk; és úgy hallani,
Constantia asszony is tegnapelőtt
Örjöngve meghalt; ezt csak szóbeszédből
Hallám; való-e vagy se? nem tudom.

JÁNOS király.

- 265 Késleld futásod, szörnyü kénytelenség!
Kössünk frigyet, míg bőszült nagyaim'
Lecsöndesítem. — Meghalt az anyám!
Hogyan felfordúlt hát fransz birtokom! —
Ki a vezére a fransz haderőnek,
270 Mely, mint igaznak mondod, partra szállt?

HIRADÓ.

Maga a dauphin.

JÁNOS király.

Elkábitod fejem

RICHÁRD jó, Pomfreti PÉTERrel.

Rosz híreiddel. — No, mit mondanak
Gazdálkodásodhoz? Csak sohse tömd
Rosz hírrel a fejem, már tele van.

RICHÁRD.

- 275 Ha félsz a legroszabbat hallani,
Essék fejedre hát hallatlanúl.

JÁNOS király.

- Öcsém, megengedj: elnyomott az ár,
De újra föntlélekzem, a habon.
Most már kihallgatásra kész vagyok
280 Akármilyeneknek, szólna bármiről.

RICHÁRD.

- Hogy bodogultam a papok között,
Arról beszéljen gyűjtött összegem.
De átkelőben országszerte a
Népnél csodás képzelmekeket találtam,
285 Sok mendemondát, hiú álmokat;
Nem tudja bár, mitől, de fél nagyon.
Itt hozok egy jóst, Pomfretben fogám,
Sarkába száz meg száz ember tolult;
Nyers hangu, durva rímekben nekik
290 Azt gajdolá, hogy délben Áldozókor
Felséged a koronát leteszi.

JÁNOS *király.*

Hitvány ábrándozó, mér' tetted azt?

PÉTER.

Előre látom, hogy beteljesül.

JÁNOS *király.*

Hubert, viteds el, börtönözd be jól;

²⁹⁵ S az nap delén, mikorra koronám

Letételét jósolja, függni fog.

Add jó kezekbe, s fordúlj vissza, mert

Szükségem van reád. —

(HUBERT és PÉTER *el.*)

Oh, kedves öcs!

Hallád, mi hír van? mely had érkezett?

RICHÁRD.

³⁰⁰ A fransz, uram; minden száj hirdeti;

De meg Bigot s Salisbury lordokat

Találtam épen lángvörös szemekkel:

Többed magukkal Ártur tetemét

Keresni mentek; úgy mondják, az éjjel

³⁰⁵ Kivánatodra meggyilkoltatott.

JÁNOS *király.*

Nemes rokon, menj, elegyülj közéjük.

Módját találtam, hogy megnyerjem ujra:

Hívd vissza őket.

RICHÁRD.

Majd fölkeresem.

JÁNOS *király.*

De most, azonnal; egy, kettő: siess!

³¹⁰ Oh! csak ne lenne jobbjágy-ellenem,

Midőn kül ellen büszke támadása

Rémíti szörnyü fénnel városim!

Légy Mercurom; köss szárnyat a bokádra,

És vissza ismét szállj, mint gondolat.

RICHÁRD.

³¹⁵ Időnk lelke tanítson gyorsaságra.

JÁNOS *király.*

Lelkes, lovaghoz illő szó vala.

(RICHÁRD *el.*)

Eredj utána, mert tán kelleni
Fog a lordok közt s köztem híradó:
Te légy az.

HIRADÓ.

Tiszta szívből, fejdelem.

(HIRADÓ *el.*)

JÁNOS *király.*

³²⁰ Anyám meghalt!

HUBERT *vissza jő.*

HUBERT.

Felség, az a hír, öt hold volt az éjjel:
Négy helyben álló; míg az ötödik
Csodás keringést tón a négy körül.

JÁNOS *király.*

Öt hold?

HUBERT.

Vén emberek s banyák az utcán

³²⁵ Ebből veszélyes módra jóslanak.
Árthur halála köz hír ajkukon,
S öt emlegetve, csóválják fejök,
Egymás fülébe súgnak; a beszélő
Megrántja csuklón a rá hallgatót,
³³⁰ Míg ez riadt mozdulatot csinál,
Homlokredőzve int, s forog szeme.
Láttam kovácsot, így állt pörölyével
Miközben a vas ülőjén kihült,
Tátott ajakkal nyelni egy szabó
³³⁵ Ujságait, ki hirtelen fonákul
Rántott papuccsal, a kezében olló
S mérték, beszélt tengernyi francia
Seregrül, a mely Kentben talpon áll.
Egy másik vézna, mosdatlan művész
³⁴⁰ Arthur halálát kezdve, vág szavába.

JÁNOS *király.*

S te mért akarsz így elrémiteni?
Mít hányod ennyit az Arthur halálát?
Te gyilkolád meg; nékem *volt* okom
Holtát kívánni, nem neked, megölni.

HUBERT.

³⁴⁵ Nem volt, uram? hát nem te sürgetél?

JÁNOS *király.*

Fejedelmek átka szolgálja környezet,
Mely kész parancsul fogad egy szeszélyt
S az élet véres hajlokába tör;
Mely a hatalmas' egy szemvillanását
³⁵⁰ Törvénynek érti, s tudja mit jelent
Egy ránc e szörnyü felség homlokán,
Holott szeszély tán, inkább mint parancs.

HUBERT.

Tettemre itt van írásod, pecsédet.

JÁNOS *király.*

Oh! majd ha menny s föld közt vég számadásra
³⁵⁵ Megyünk, ez írás, e pecsét leend
A kárhozatra ellenünk tanú.
Hányszor nem indít a roszt eszközök
Látása roszt! — Ha te nem vagy ott,
Természet által immár bélyeges,
³⁶⁰ Ki-vált, kijegyzett cinkos a gonoszt:
Eszembe sem jut e gyilkos merény.
De észrevévén szörnyü arcodat,
Késznek találva, képesnek, mohónak
Véres gonoszt, főbe járó tette:
³⁶⁵ Halkan elejtém, hogy haljon meg Arthur;
S te, csakhogy egy király kedvébe juss,
Nem vétkeled, megölni egy királyfit.

HUBERT.

Uram —

JÁNOS *király.*

Ha csak fejet rázsz, elhallgatsz, midőn
³⁷⁰ Homályosan kimondám céloamat,
Vagy kétkedőleg vetsz reám szemet,
Úgy, mintha nyíltabb szóra kérdenél:

Mélyen pirulva megnémúlok, és
Abbanhagyom, mivel félelmeid
375 Félelmeim' fölgerjesztik vala.
De te megértéd pusztá jeletem,
S viszont jel által ösztönzéd bünöm;
Igen, megállás nélkül ráleve
Bósz lelked, ádáz jobbod elkövetni
480 A tettet, a melyet kimondani
Mindkettőnk nyelve aljasnak talált.
Ki, színem elől! többé ne lássalak!
Fő-rendem elhagy; országgommal, épen
Kapumnál, idegen tábor dacol;
485 Mi több, e testi országban, eme
Vér- és lehellet-lakta tartomány
Határi közt is belharc, pártütés
Foly, lelkem és öcsém halála közt.

HUBERT.

Más ellenidre fegyverkezz: magad
390 S lelked között ím békét szerzek én.
Nem halt meg Arthur: e kéz, e tulajdon
Kezem, még szűz, ártatlan ekkorig,
Nem festi vérnek bíbor mocska ezt.
És e kebelbe még nem szállt soha
395 Bósz gerjedelmű gyilkos gondolat.
Fölséged a természetet gyalázá
Képemben, a mely kívül durva bár,
Szébb lelket burkol, hogysem egy gyerek
Hóhéra lenne ily ártatlanul.

JÁNOS *király*.

400 Él Arthur? Oh siess hát lordjaimhoz,
Öntsd lángoló dühökre híredet,
Hajtsd vissza őket a hűségre hozzám.
Mít szenvedélyem arcodról beszélt,
Bocsásd meg; a düh vak volt bennem, és
405 A vérbe fordult szem rút képzete
Csufabbnak tüntetett fel, mint valál.
Oh! ne felelj; csak hívd magánszobámba
A lordokat; menj, hogy hamar jöhess.
Lomhán sürgetlek: te jobban siess.

(El.)

HARMADIK SZÍN.

Ugyanott. A várkastély előtt.

ARTHUR, *a falon.*

ARTHUR.

- ⁴¹⁰ A fal magas; de már én csak leugrom. —
Jó föld, kegyelmezz, meg ne üss nagyon! —
Vagy ismer itt vagy senki; ha igen:
Ez a hajó-inas mez eltakar.
Félek, de már csak ráadom fejem.
- ⁴¹⁵ Ha lent vagyok, s lábam ki nem törött,
Ezer kibúvóm lesz tovább inalni.
S mindegy, szökőben, vagy itt fogva halni.

(Leugrik.)

Oh! e kövekbe' bátyám szíve van. —
Lelkem fogadd ég! testem Angolhon!

(Meghal.)

PEMBROKE, SALISBURY és BIGOT *jönnek.*

SALISBURY.

- ⁴²⁰ Hozzá megyek Szent-Edmunds-Burybe,
Más menhelyünk nincs, s kapni kell, urak,
A zord idők e szép ajánlatán.

PEMBROKE.

Ki hozta a bibornok levelét?

SALISBURY.

- Melun gróf, egy főrangu francia;
⁴²⁵ Titkos beszéde a dauphin baráti
Érzelmiről még több, mint e levél.

BIGOT.

Menjünk elébe holnap reggelig.

SALISBURY.

Azaz hogy akkor indulunk; hiszen
Két hosszú nap kell, úgy érünk oda.

RICHÁRD *jő.*

RICHÁRD.

- ⁴³⁰ Még egyszer jó napot, mogorva lordok.
Kéret magához tüstént a király.

SALISBURY.

Minket lerázott a király magáról.
Mocskos palástját szűz becsületünk
Nem bélli többé, s nem járunk tovább
435 A vérnyomon, mit minden lépte hágy.
Menj vissza, mondd: elszántuk életünket.

RICHÁRD.

Bár mit koholtok, szép szó többre megy.

SALISBURY.

Sérvünk eszel most, nem illemszabály.

RICHÁRD.

De sérvetekben nincs sok ész; tehát
440 Ész volna, hogy tudnátok illetet.

PEMBROKE.

Öcsém, öcsém! a boszuságnak is
Megvan saját joga.

RICHÁRD.

Meg ám, való:
Urába' tesz kárt, másba' senkibe'.

SALISBURY.

Ez itt a börtön.

(Meglátva ARTHURt.)

De ki fekszik itt?

PEMBROKE.

445 Halál, királyi szépségtől kevély!
Oh, hát a földnek nincs egy odva e
Bűnt eltakarni!

SALISBURY.

A gyilkos, talán
Szörnyedve tettén, ím itt hagyja, hogy
Boszút kiáltson.

BIGOT.

Vagy midőn a sírba
450 Kárhoztatá is e szép alakot,
Sajnálta sírba e királyi gyöngyöt.

SALISBURY.

No, hát te, Richárd, mit szólsz? Láttad-e
Mását? vagy olvastad, hallottad-e?
Képzelted-e, vagy most képzelheted
465 Hogy, látva, látod? birna képzeted,
E tárgy ne'kül, ilyet teremteni?
Ez a fő csúcsa, leghegye, taréja,
Legisleg-teteje a címeres
Vérgyilkolásnak; a legvéresebb
480 Gyalázat, legvadabb és leggazabb
Embertelen csíny, mellyel hályogos
Szemű harag, vagy a meredtszemű düh
Szánó könyvet facsart ki valaha.

PEMBROKE.

Meg van bocsátva minden eddigi
465 Ölés ez által: mert ez oly egyetlen,
Páratlan ádáz, hogy megszenteli
Évszázadok még nem fogant bűnét;
Halálos vérontás, ez iszonyú
Látványhoz mérve, pusztá tréfa lesz.

RICHÁRD.

470 Átokra méltó, véres munka ez;
Istentelen kéz sujtoló műve,
Ha általában emberkéz műve.

SALISBURY.

Ha általában emberkéz műve? —
Sejtettük azt mi, hogy mi készül itt:
475 Hubert kezének aljas műve ez;
A csel, az ármány, a király esze.
Megtiltom e szív hűségét iránta,
Térdelve drága élted romjain;
És e lehelni szűnt fenség fölött
480 Szent fogadás tömjénét lehelem:
Hogy földi kéjet meg nem ízlelek,
Gyönyör ragálya nem kap el soha,
Se kényelem-vágy, tétlen lustaság,
Míg e kezet dicsővé nem teszem
485 A boszuállás tisztessége által.

PEMBROKE. BIGOT.

Szavadra lelkünk híven esküszik.

HUBERT *jb.*

HUBERT.

Uraim, kereslek nagy-lélekszakadva.

Él Áthur: a király küld értetek.

SALISBURY.

Oh! vakmerő; hogy nem pirúl halálra! —
490 Coki, gazember! elkotródj hamar.

HUBERT.

Én nem vagyok gazember.

SALISBURY. (*Kardot ránt.*)

Megraboljam

A törvényt fáját?

RICHÁRD.

Fegyvered ragyog;

Uram, dugd vissza.

SALISBURY.

Nem, míg hüvelyűl

E gaz gyilkos bőrbe nem dugom.

HUBERT.

495 Vissza, lord Salisbury! vissza, ha mondom:

Kardom csak oly éles, mint a tied.

Isten bizony! kár magad így feledni,

S kihívni vészes önvédelmemet,

Nehogy felejtsem rangod, érdemid,

500 Nagyságod, és csupán dühöd tekintsem.

BIGOT.

Odább, szemétdomb! Még dacolni mersz

Egy főnemessel?

HUBERT.

Én nem, a viláért;

De védni ártatlanságom merem

Egy császár ellen is.

SALISBURY.

Gyilkos vágy.

HUBERT.

Azzá

⁵⁰⁵ Ne tégy! Még nem vagyok. Ki hamisat szól,
Nem mond valót, s ki azt nem mond, hazug.

PEMBROKE.

Aprítsuk össze.

RICHÁRD.

Békeség, ha mondom.

SALISBURY.

Odább Faulconbridge, vagy megkeserülöd.

RICHÁRD.

Meg ám az ördög, Salisbury. Ha rám
⁵¹⁰ Csak rút szemet vetsz, egyet lépsz felém,
Vagy egy gyalázó szót ejtesz dühödben,
Tüstént leváglak. Dugd be kardodat,
Mert összeverlek úgy, nyársoddal együtt,
Hogy azt tudod, ördög ver, a pokolból.

BIGOT.

⁵¹⁵ Mit akarsz te, híres Faulconbridge lovag?
Pártolni ezt a gyilkost, e gazembert?

HUBERT.

Lord Bigot, én az egyik sem vagyok.

BIGOT.

Ki ölte hát meg e kis herceget?

HUBERT.

Én élve hagytam, egy órája sincs;
⁵²⁰ Tiszteltem őt, szerettem őt; s halálíg
Fogom siratni kedves életét.

SALISBURY.

Hitelt ne adjon senki ál könyvének!
Gazság soh' sincs ily folyadék ne'kül;
S ez, régen úzva, úgy mutatja fel
⁵²⁵ Mint száanalomnak ártatlan vizét.

El hát velem, ki vágópad mocsok-
Szagú körétől borzad lelkiileg,
Mert engem itt bűn bűze fojtogat.

BIGOT.

Siessünk a daupinhoz, Burybe.

PEMBROKE.

⁵³⁰ Mondd a királynak: ott reánk akad.

(Lordok el.)

RICHÁRD.

Itt jól foly a világ! Tudsz valamit
E szép dologban? Oh! az irgalom
Vég- és határtalan mesgyéin is túl
El vagy kárhozva, ha te tetted e
⁵³⁵ Gaz tettet, Hubert.

HUBERT.

Hallgass ki, uram.

RICHÁRD.

Ha! megmondjam, mi vagy?
Oly kárhozott vagy, mint a fekete —
Nem, semmi sincsen olyan fekete:
Sötétebb színre vagy kárhozva, mint
⁵⁴⁰ A Lucifer király; nincs ördöge
Pokolnak oly rút, a minő te léssz,
Ha e fiúnak gyilkosa te vagy.

HUBERT.

Egy lelkem, egy hitem —

RICHÁRD.

Ha csak belé
Egyeztél, a Judás végére juss;
⁵⁴⁵ Kötél ha kell, a leggyöngébb fonál,
Mínőt hasából pók font valaha,
Birjon meg; egy szál káka is gerendád
Legyen; s ha vízbe fojtánád magad',
Csak egy kanálba önts egy kis vizet,
⁵⁵⁰ Az, mint egész nagy tenger, oly elég
Lesz ily gazembert megfúlasztani.
Felette súlyos a gyanúm reád.

HUBERT.

Ha tett, helyeslés, vagy bár gondolat
Által bűnös vagyok e drága élet
555 Elorzásában, mely e szép agyag
Lakója volt: ne légyen a pokolnak
Elég gyötrelme, engem kínzani.
Én jól hagyám.

RICHÁRD.

Menj, fogd öledbe, s vidd el. —

Kábult vagyok, s út-vesztve bújdosom
560 E zord világ vesztes tuskéi közt.
Mily könnyen elbirod nagy Angliát!
Mert e hazából élet, jog igazság
E morzsa felség eltűntén, együtt
Felszálla mennybe; itt más nem maradt,
565 Csupán civódni, dúlni, tépni foggal
E büszke állam gazdátlan ügyét.
Most e királyság pusztá koncain
Bősz háború dühös taréja berzeng
S a béke lágy szemébe kurrogat;
570 Külső hadak, benső békétlenek
Egy útba vágnak; s roppant zúrzavar
Les, mint a hollók egy esett baromra,
Egy kicsikart trónt, mely bukóban áll. —
Boldog, kinek palástja és öve
575 Kibírja e vést. — Vidd el a fiút,
Aztán siess utánam a királyhoz.
Markomban ezer a sürgős dolog;
S hazánkra, ím, az ég is agyarog.

(Elmennek.)

ÖTÖDIK FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

Ugyanott. Terem a palotában.

JÁNOS király, PANDOLF, kezében a korona, és KISÉRŐK jönnek.

JÁNOS király.

És így kezedbe átszolgáltatom
Dicsőségem körét.

PANDOLF.

(A koronát JÁNOSnak nyujtva.)

Fogadd e kézből
Viszont: a pápa nyujtja általam,
Legfőbb hatalmu, nagy hűbér-urad.

JÁNOS király.

- ⁵ De tartsd meg szent szavad: siess a fransz
Elé, s az ő szentsége rád ruházta
Egész erőddel álld el útjokat,
A míg fölöttünk a ház is nem ég.
Im pártot ütnek zúgó lordjaink,
¹⁰ Népünk a jobbágy tiszttel pörbe száll,
Esküdve frígyet, lelki hódolást
Külföldi vérnek, jövevény királynak.
E felzavart kedélyek árvizét
Csupán terajtad áll mérsékleni.
¹⁵ Ne késs' tehát: oly beteg a jelen,
Hogy rögtön adni kell gyógyszert, különben
Gyógyíthatatlan a felforgatás.

PANDOLF.

Lehelletemből támadt e vihar,
Midőn a pápa ellen fortyanál.

²⁰ De most, hogy visszatértél megjuházva,
E harci szélvészt elcsitítja nyelvem,
S bős Angliában jó időt csinál.
Ma Áldozó nap van, jól megjegyezd,
Ma tétetem le a fransz fegyverét.

(*El.*)

JÁNOS *király.*

²⁵ Ma Áldozó van? Nem azt jósolák,
Hogy Áldozókor, délben, leteszem
Koronámat? Épen az történt velem.
Azt gondolám: erőszak készít reá,
De, hála Isten, csak önkint tevém.

RICHÁRD *id.*

RICHÁRD.

³⁰ Hódolt egész Kent; csak Dover dacol még:
London baráti sergül fogadá
Hadastul a dauphint. A fő urak,
Szavadra mit se hajtva, ellenidhez
Kínálni mentek szolgálatjokat;
³⁵ S vad zűrzavar száguldoz fel s alá
Kétes barátid kiseded száma közt.

JÁNOS *király.*

Akkor se tértek vissza lordjaim,
Midőn hallák, hogy a kis Arthur él?

RICHÁRD.

Holtan találták, s az utcára vetve —
⁴⁰ Mint egy üres tok, melyből élete
Kincsét gonosz kéz elrabolta már.

JÁNOS *király.*

Hisz a gaz Hubert azt mondá, hogy él.

RICHÁRD.

Élt, Istenemre! ő úgy tudta még,
De mért alélsz el? mért vagy ily borús?
⁴⁵ Légy tette is nagy, mint valál akarni;
Ne lásson a világ, hogy félelem,
Sötét bizatlanság kormányoz a
Király szemében egy mozdulatot.

- Légy, mint korunk, izgalmas; tűz a tűzben;
 50 Ijessz ijesztőt; nézz farkas-szemet
 A kérkedő iszonnal: így a jobbágy
 Fejdelme nagy-voltáról varr himet,
 Példádra nagy lesz, és felöltözi
 Az eltökélés bátor szellemét.
 65 Előre! tündökölj, mint egy Hadisten,
 Ha tetszelegni vágy a harcmezőn;
 Mutass bizalmat, dicsvágyó merényt.
 Vagy odvában verjék föl az oroszánt?
 Onnan riasszák nagy-remegve ki?
 60 Oh! ezt ne halljam. Fuss, csatázz, elébe
 A borzalomnak, míg ajtódba' nincs,
 S birkozd le utján, míg idebb nem ér.

JÁNOS *király.*

- Imént volt itt a pápa követe,
 Szerencsésen kibékültem vele;
 65 Szavát is adta, hogy elküldeti
 Lajossal a hadát.

RICHÁRD.

- Oh dicstelen frigy!
 Hát, míg van egy rög a lábunk alatt,
 Mi alkudozni, béke-szónokot,
 Irott hizelgést, és fegyverszünet-
 70 Koldulni küldjünk, foglaló sereghez?
 Egy síma állu fickó, egy puha
 Selyem piperkóc mutasson fület?
 Hízalja dölyfét e harcos mezőkön?
 Lengesse csúfos, tétlen zászlait
 75 Egünkre, és ne leljen akadályt? —
 Fegyverre, fölség! A bibornok úr
 Talán nem is tud békét szerzeni,
 Vagy, ha tud is, ne mondják legalább,
 Hogy ellenálló szándékunk se volt.

JÁNOS *király.*

- 80 Te légy parancsnok e nehéz időben.

RICHÁRD.

Előre hát; bizvást indulhatunk:
 Különb sereggel is bir még hadunk.

(Elmennek.)

MÁSODIK SZÍN.

Térség Szent-Edmunds-Bury mellett.

LAJOS, SALISBURY, MELUN, PEMBROKE, BIGOT és KATONÁK
fejveresen jönnek.

LAJOS.

Íradd le, gróf Melun, e pontokat,
S hogy ne feledjük, őrizd gondosan.
85 Add ez uraknak az eredetét,
Hogy áttekintvén ez írásba tett
Szép egyességet, tudhassák, mi is,
Miért vevők fel az úrvacsorát;
S tartsuk meg épen, sértetlen, hitünket.

SALISBURY.

90 Megszegve, részünkről, nem lesz soha.
De, jó dauphin, bár önkint esküvénk
Buzgó, baráti, nem-sürgölt hitet
Ügyed javára: hidd meg, fejdelem,
Én nem örülök, hogy sebzett korunkra
95 Rút pártütésnek balzsamírja kell,
S rögzött fenéjét egy sebnek csupán
Az orvosolja, hogy többet nyitunk.
Oh! fáj az én lelkem, hogy e vasat
Özvegy-csinálni kell kirántanom,
100 És ott pedig, haj! hol becsületem
Mentőnek hívja s védelemre föl
A Salisbury nevet. De oly nagy az
Idő fekélye, hogy jogunk' csupán
A jogtalanság s romboló zavar
105 Kezével ha lehet gyógyítanunk. —
Szegény barátim! hát nem sajnós az, hogy
Mi, e szigetnek édes magzati,
Megérni egy ily gyász órát születünk,
Hogy drága keblét idegen zenére
110 Tapodva, töltsük elleni sorát?
Hogy távol ország főbbjei körében
(Haj! félre menve, sírnom kell ezen
A ránk erőtetett gyalázaton)
Szokatlan zászlaját kövessük itt?

- ¹¹⁵ Hah! épen itt? — Oh nemzet, vajha te
 Mozdúlni bírnál! vajha ölelő
 Karjára véve Neptun, kiragadna
 Öntudatodból s egy pogány vidékhez
¹²⁰ Csatolna, hol bőszt vérit e keresztyén
 Két had szövetség medrében folytatná,
 S ne ontaná ily szomszédítlanúl!

LAJOS.

- Nemes természet látszik e szavakból;
 Kebledben a küzdő indulatok
 Nemes valódat földrengésbe hozzák.
¹²⁵ Oh, mily magasztos harcot víhatál te
 A kénytelenség s jobbágy-eskü közt!
 Hadd törölöm el e tisztos harmatot,
 Mely mint ezüst csep gördül arcodon.
 Olvadt szívem már női könyeken,
¹³⁰ Bár ez csak olyan rendes áradat;
 De férfi könyök ily ömletegén,
 Lélekviharnak egy ily záporán
 Bámúl szemem, s jobban megdöbbenek
 Mint ha az ég boltját teleteli
¹³⁵ Rajzolva látnám égő meteorral.
 Emeld föl arcod, híres Salisbury,
 S nagy-szívűséggel úzd szét e vihart;
 Hagyd ezt a nedvet oly kisdéd-szemeknek,
 Kik sohse látták még dühében az
¹⁴⁰ Órjás világot, a szerencse sem
 Játszott velök máshol, mint lakomán,
 Hol pezsdül a vér, kedv és tréfa-szó.
 Jer, jer. Csak oly le dughat'd még kezéd
 A dús szerencse tarsolyába, mint
¹⁴⁵ Lajos maga, — s ti szintén, jó urak,
 Kiknek erőmhöz fonva idegi.

PANDOLF *jó*, KISÉRETTEL.

- Úgy látszik, épen angyal szólt belőlem:
 Itt jó a pápa szent követje, hogy
 Az égi teljhatalmat ránk ruházza,
¹⁵⁰ És tetteinkre szent lehellete
 A jog nevét.

PANDOLF.

Légy üdvöz, nagy királyfi!
 Ujságom ez: — János király kibékült
 Rómával, s lelke, mely úgy kitevé
 Magát az egyház, szent szék, s az örök
 165 Főváros ellen, már magába szállt.
 Most hát csavard fel rémes zászlaid,
 Símitsd meg a bős harc vad szellemét,
 Hogy, mint oroslán, mely kézhez tanult,
 Szépen a béke lábához feküdjék,
 160 S ártalmas volta csak látszó legyen.

LAJOS.

Kegyelmes ur, bocsánat! nem teszem.
 Többnek születtem, mint hogy mást uralva
 Parancsolásban második legyek,
 S használható jobbágya, eszköze
 165 Bármely hatalmas trónnak a világon.
 Te fújtad lángra a harc holtszenét
 E sujtolt ország és magam között,
 S tápláltad új anyaggal a tüzet:
 Most már nagyobb az, mint kioltaná
 170 A gyenge szellő, melytől lángra gyúlt.
 Te tetted jogom arcát ismerőssé,
 Fejted ki e honhoz igényemet,
 Kötéd szívemre e hadjáratot:
 És most avval jössz, hogy János kibékült
 175 Rómával? Eh! békéjök mit nekem?
 Én, nászi ágyam tisztos jogcimén,
 Ényémnek tartom Ártur örökét
 És most, midőn meg van hódítva félig,
 Most hagyjam itt, mert hát János kibékült
 180 Rómával? Róma rabja vagyok én?
 Adott-e Róma egy fillért, egy embert,
 Vagy, támogatni, bármely hadiszert?
 Nem én viseltem minden terheit,
 Nem én s a tőlem függők izzadunk
 185 Éz ügyben, és tartjuk ki e hadat?
 Nem azt kiálták e sziget lakói,
 Hogy partjaikra szálltam: *Vive le roy?*
 Nincs-é kezemben a kártyák java
 Elnyerni könnyen ez egy koronát?*)

*) Szójáték, a *crown*: tallér neme, és korona.

190 Most adjam át a biztos nyeresényt?
Nem, úgy segéljen! azt ne várja senki.

PANDOLF.

Csak külsejét tekinted a dolognak.

LAJOS.

Eh! külső, benső: vissza nem megyek,
Míg oly süker nem koronázza céloom,
195 Míő biztatta dús reményimet,
Mielőtt e hősi dandárt fölszedém
S kiválogattam e tűz lelkeket,
Hogy szemmel a győzelmet is leverjék
S víjják ki a hirt épen a halál
200 Veszélyi közzől és torkábul is.

(Harsona szó.)

De mely vidám kürt riadása hív?

RICHÁRD jó, KISÉRETTEL.

RICHÁRD.

Kérek kihallgatást, nemzetközi
Illem szerint: szót szólni küldtenek. —
Bíbornok úr, azt jöttem kérdeni:
205 Mít végezel már a király ügyében?
És válaszból majd tudom tovább
Szavam irányát s megszabott körét.

PANDOLF.

Bizony, fölötte makacs a dauphin,
Kérelmeimre nem hajt, s kereken
210 Kimondá: ő kardját le nem teszi.

RICHÁRD.

No, a ki vért lehellő dühe van!
Az ifju jót mond. — Halljuk hát az angol
Királyt: belőlem ő felsége szól.
Ő készen áll: azt bölcsen is teszi;
215 E majmoló, e csintalan berontás,
E vértes álca, e pajkos bohózat,
Csupasz szájú merény, gyermek hadak
Mínd csak nevetség a király előtt,
S ő készen áll, hogy vesszővel kiverje
220 E törpe tábort, e babszem hadat
Országá legszélső határain.

Ama kéz, mely elég erős vala
 Korbácsot adni ajtótok előtt,
 Mely azt okozta, hogy árkot-sövényt
 225 Ugorva, kútfenékre, mint vödör,
 Merüljete le, ól-padlásokon
 Szalmába, vagy mint zár alatti zálog
 Szekrénybe és ládába bújatek,
 Disznó vacokban henteregetetek,
 230 Édes menekvést pince, börtön alján
 Keressetek; hogy rázzon a hideg
 Ha egyet károg önnön nemzeti
 Varjútok*), vélve angol katona:
 E diadalmas kéz *itt* lenne gyöngébb,
 235 Mely a szobában, otthon, megrakott?
 Nem! a vitéz király fegyverben áll,
 Lebegve mint sas a fészek fölött,
 Készen lecsapni, ha baj közelít. —
 S ti háladatlan, ti korcs lázadók,
 240 Ti szörnyü Nérók, kik föltépitek
 Szülő anyátoke, e hon kebelét,
 Pirúljatek: tulajdon nőitek
 S halvány leányitoke, mint amazon-had,
 Dobsóra lejtneke, a gyúszúitoke
 245 Lovag keztyúvel, tűitoke gerellyel
 Cserélik, és lágy, szende szívöket
 A büszke harcok véres hajlamával.

LAJOS.

Elég a nagy-szó: fordulj vissza békén.
 Megengedem, letorkolsz. Jó utat;
 250 Nincs vesztegetni szánt, olcsó időnk
 Ily kérkedővel.

PANDOLF.

Én hadd szólok egyet.

RICHÁRD.

Nem, én beszélek.

LAJOS.

Itt egyik se fog.
 Pörögjön a dob! s hadd pörölgjön a
 Harc nyelve: mi jogon s miért vagyunk itt.

*) Gúnyból a *kakast* nevezi így.

RICHÁRD.

255 Elbődül a dob, ha verik: ti is,
Ha majd verünk mi. Ám riadjon a
Viszhang dobod zajátul: itt közel
Szintén van egy dob, felszorítva jól,
Mely visszaperdül s ép oly hangosan.
260 Veress te másat: más ropog legott
Az ég fülébe, s ép oly hangosan
Gúnyolja a mennydörgést; mert közel
Van János, a hős (nem bizván ügyét
Ez ingatag követre, kit szeszélyből
265 Használt fel inkább, hogysem rászorult),
És homlokán ül egy csontváz-halál,
Melynek torozni lesz ma hívatása
A franciák hulláin, ezrivel.

LAJOS.

Verd rá, dobos! Hadd lám, hol e veszély.

RICHÁRD.

270 Meglátod mindjárt, jó dauphin, ne félj.

(*Mona et.*)

HARMADIK SZÍN.

Ugyanott. Csatafér.

Riadó. JÁNOS király és HUBERT jónak.

JÁNOS *király.*

Hogy foly nekünk a nap? Oh! mondtsza, Hubert.

HUBERT.

Félek, roszul. Hogy van felséges úr?

JÁNOS *király.*

Ez a láz, mely rég háborgat, egészen
Rám nehezült. Oh! nagy-beteg vagyok.

HIRADÓ *jón.*

HIRADÓ.

²⁷⁵ Uram, Faulconbridge, daliás öcséd,
Távozni kéret a harc színhelyéről,
S üzenje meg felséged, merre tart.

JÁNOS *király.*

Swinsteadbe, mondjad: a zárdába ottan.

HIRADÓ.

Bízzál, királyom, mert a nagy segélyhad,
²⁸⁰ Melyet várt a dauphin, tegnapelőtt
Hajóit törte Goodwin zátonyán.
Richard ez új hirt épen most vevé.
Csüggedve harcol, és hátrál a fransz.

JÁNOS *király.*

Oh jaj! e zsarnok láz eléget, és
²⁸⁵ Nem hágy örülni e jó híreken.
Jerünk Swinstead felé; kólyámba, rögtön!
Nagy gyengesség jött rám, alélt vagyok.

(*Miná el.*)

NEGYEDIK SZÍN.

Ugyanott. A csatatér más része.

SALISBURY, PEMBROKE, BIGOT és MÁSOK *jónak.*

SALISBURY.

Nem gondolám, hogy a királynak ennyi
Barátja van még.

PEMBROKE.

Rajta hát megint,
²⁹⁰ A franciába lelket önteni!
Ha ő ebül jár, úgy járunk mi is.

SALISBURY.

Az a kurafi ördög, Faulconbridge,
Köröm-szakadtig helyt áll, egymaga.

PEMBROKE.

János király, azt mondják, betegen
305 Hagyá el a tért.

MELUN, *sebesülten*, KATONÁKTÓL, *vezetve jő*.

MELUN.

Vezess az angol pártütőkhöz itt.

SALISBURY.

Mig volt szerencsénk, más volt a nevünk.

PEMBROKE.

Hisz ez Melun gróf.

SALISBURY.

Sebje van, halálos.

MELUN.

Eladtak, angol lordok! fussatok;
300 Fejtsétek föl goromba szálaít
A pártütésnek s menjetek haza
Az eldobott húséget üdvözölni.
Keressétek fel, és boruljatok
János király lábához: mert ha győz
305 Ma a dauphin, el van tőkélve, azzal
Díjazni annyi fáradságtokat,
Hogy lenyakazzat. Erre tón hitet,
Én szinte, és több mások is velem,
Oltár előtt, Szent-Edmunds-Buryben:
310 Azon oltárnál, hol nektek baráti
Örök húséget, frigyet esküvénk.

SALISBURY.

Lehetne? és való lehetne ez?

MELUN.

Nincs-é előttem a szörnyű halál?
Nem egy parányi van már életemből,
315 Mely vérben elfoly, mint viasz-alak
Idomtalanná olvad tűz előtt?

Miért akarnék csalni, a világon,
 Ki már csalásban mit sem nyerhetek?
 Miért hazudnám, tudva igazán:
 320 Hogy itt halál vár, ott élet s igazság?
 Ismételem: ha e nap Lajosé,
 S ti újra láttok egy kelő napot:
 Ugy ő hamishitű; de már ez éjjel,
 Melynek ragályos, barna gőzei
 325 Ott füstölögnek a vén s fáradott nap
 Égő taréján, már ez éjtszaka
 Végsőt lehelltek ti mindannyian,
 Így a szegődött árulás díját
 Áruló nyakszegéssel adva meg,
 330 Ha győz, segélytek által, a dauphin.
 Köszöntsetek majd egy Hubert nevűt
 János királynál: a hozzá való
 Barátság (és hogy angol volt ösöm)
 Furdalta lelkem, hogy kivalljam ezt.
 335 Miért cserébe, kérlek, vigyetek
 El innen a harc tomboló zajából,
 Hogy hátralévő gondolatimat
 Békében elgondolhassam, s kegyes
 Elmélkedésben, szent fohász között
 340 Vehesse lelkem a testtől bucsúját.

SALISBURY.

Hiszünk szavadban — S vesszek el, ha e
 Szép alkalomnak arca és alakja
 Kedvemre nincs, mely által a szökésnek
 Visszatapodjuk átkos ösvenyét;
 345 S mint a dagály, ha megtér, meglohad,
 Elhagyva árt és rendetlen folyást,
 A tulcsapott part közzé megvonulunk
 És folydogálunk engedelmesen
 Az óceánba: János nagy királyhoz. —
 350 Jer, elsegítlek innét karomon,
 Mert a halálos szörnyü kínokat
 Látom szemedben. — El, barátaim!
 Szöknünk kell újra: de kedves dolog
 Az újítás, ha célja régi jog.

(MELUNÉ vive, mind el.)

ÖTÖDIK SZÍN.

Ugyanott. A francia tábor.

LAJOS és TÁBORKARA *jönnek.*

LAJOS.

³⁶⁵ Átallt lemenni mintegy a nap is,
Megállta s elpirítá nyúgatot
Midőn az ángol ön földjét, alétlan
Hátrálva, mérte vissza. Oh, dicsőn
Zártuk be! sort tüzelve megmaradt
³⁶⁰ Töltényeinkkel, és jó éjszakát
Kívánva ennyi vérontás után,
Felgöngyölítve rongyos zászlainkat,
S megtartva a tért, csaknem urai!

HIRADÓ *jön.*

HIRADÓ.

Hol ő fensége, a dauphin?

LAJOS.

Mi baj?

HIRADÓ.

³⁶⁵ Melun gróf elesett; a lordokat
Felbujtogatta, s visszaszöktének;
Az új segítség, a rég várt hajóhad,
Goodwin homokján összetört, s elült.

LAJOS.

Ah, szörnyü hír! Üssön beléd az átok!
³⁷⁰ Nem ily bus éjszakát vártam, minőt
Csinál ez ujság. — De ki mondta azt,
Hogy János, egy-két órával előbb
Futásra vette, mint a bukdosó éj
Elkülöníté fáradt sergeink?

HIRADÓ.

³⁷⁵ Akárki mondta, fenség; de való.

LAJOS.

Jól van; ma éjjel álljon gondos őr
Mindenfelé; én holnap fön leszek
Előbb mint a nap, megkisérteni
A jó szerencsét, mely reánk virad.

(*Mind el.*)

HATODIK SZÍN.

Társaság a zárda körül Swinsteadben.

RICHÁRD és HUBERT *más-más oldalról jönnek.*

HUBERT.

³⁸⁰ Ki az? megállj! szólj! Gyorsan, mert lövök.

RICHÁRD.

Barát. — S ki vagy te?

HUBERT.

Ángol pártbeli.

RICHÁRD.

Hová méssz?

HUBERT.

Mit tartozik rád! Vagy nem kérdehetem
Én a te járód, mint te az enyim?

RICHÁRD.

³⁸⁵ Hubert, úgy gondolom.

HUBERT.

Bölcs gondolat;

Látatlan elhiszem, jó emberem vagy,
Ha ily könnyen megismered szavam.
Ki vagy hát?

RICHÁRD.

A kit te akarsz; s ha tetszik,
Kedveskedésből rám is foghatod,
³⁹⁰ Hogy félig-meddig egy Plantagenet.

HUBERT.

Hálátlan emlék! te, s ez a vak éj
Csuffá tevéték. — Hős vezér, bocsánat,
Hogy nyelvek egy kiejtett hangja is
Rászedheté jó-ismerős fülem'.

RICHÁRD.

³⁹⁵ Ej, ej! ne bókolj; inkább mondd: mi hír?

HUBERT.

Nos, hát azért őgyelgek itt az éjben,
Ha rád találnék.

RICHÁRD.

Frissen hát, mi ujság?

HUBERT.

Oh kedves úr! ujságom, mint az éj,
Sötét, borzasztó, és vigasztalan.

RICHÁRD.

⁴⁰⁰ Mutasd ujságod legvézőbb sebét:
Én nem vagyok nő, nem ájúllok el.

HUBERT.

Félek, hogy a királyt egy szerzetes
Megéteté; már szinte szava is
Elállt, midőn utánad indulék,
⁴⁰⁵ Hogy e csapásrul értesitselek,
Hogy még erősben fölvertezd magad
E váratlanra, mintha várva jőne.

RICHÁRD.

S hogy vette bé? ki volt a kóstoló?

HUBERT.

Lám mondom, egy barát; elszánt gazember,
⁴¹⁰ Rögtön kisült a béle: a király
Még tud beszélni, és tán felidül.

RICHÁRD.

De kit hagyál most ő felsége mellett?

HUBERT.

Hát nem tudod? A lordok visszajöttek,
Magokkal hozva Henrik herceget,
⁴¹⁵ Kinek kértére atyja megbocsátott
Nekik; most ott vannak körülte mind.

RICHÁRD.

Tartsd vissza bosszúd, oh hatalmas ég,
S vállunk ne kísérsd erőnkön felyül!

Hubert, az éjjel — megmondom neked —
420 Hogy e mocsáros helyen átkelék,
Félét hadamnak elsöpré az ár;
Elnyelte Lincoln ingoványa őket;
Alig menekvém, jó lovon, magam.
Jerünk, vezess: előre! a királyhoz;
425 Félek, meg is hal, míg hozzá jutok.

(Elmennek.)

HETEDIK SZÍN.

A zárda kertje Swinsteadben.

HENRIK *herceg*, SALISBURY és BIGOT *jönek*.

HENRIK.

Késő; az összes vérnék élete
Már veszni indult; s az oly tiszta agy
(Hol, mint gyanítják, a lélek tanyáz)
Üres ábrándok által hirdeti
430 Halandó léte alkonyát.

PEMBROKE *jő*.

PEMBROKE.

Beszélni
Tud a király még; és oly hitben él,
Hogy a szabad lég, ha ide kihoznák,
Enyhítené gyötrelme lángjait,
Melyekkel a bűsz méreg ostromolja.

HENRIK.

435 Hozzák ki hát a kertbe, zsöllyeszéken.
Dühös még?

(BIGOT *el*.)

PEMBROKE.

Csendesebb, mint a mikor
Fenséged eljött; most épen dalolt.

HENRIK.

Oh, játszi kórság! Tulzott fájdalom,
Végső fokán, nem érzi önmagát.

•

440 S ha feldulá a kül-részt a halál,
Látatlan elvonúl; és most az elmét
Támadja meg: badar káprázatok
Sergével csípi, vérzi azt, melyek
Tolongva, e végső menhely körül
445 Bomolnak össze. Különös, hogy a
Halál daloljon. Oh! én vagyok e
Halvány s alélt hattyú fiókja, ki
Most zengi ön halottas énekét
És az enyészet orgonája mellett
450 Énekli testét-lelkét nyúgalomra.

SALISBURY.

Vigasz, királyfi! Arra születél,
Hogy alakot adj e zilált tömegnek,
Mit ő durván s idomtalan hagyott.

BIGOT *jó KISÉRŐKKEKEL, JÁNOS királyt zsöllyén hozatva.*

JÁNOS *király.*

No, itt a lelkem elfér legalább;
455 Nem akart kimenni ajtón, ablakon.
Oly rekkenő nyár dúlja keblemet,
Hogy a belem mind porrá őröli:
Hártyára tollal írott lap vagyok,
Ez a sebes tűz hamvvá zsugorít.

HENRIK.

460 Hogy van, felséges ur?

JÁNOS *király.*

Mérgezve — rosszul —
Halott, elhagyott, eldobott — —
S nem hívja senki a telet nekem,
Hogy számba dugná jégcsap újait;
Se országom minden folyóvizét
465 Égő szivemre nem vezérlitek;
Se éjszakot nem kéri senki, hogy
Csókolja fúvó széllel kérges ajkam
S hús enyhet adjon. Nem kérek sokat,
Csak hűvös enyhet; és ti azt sem adtok,
470 Ti szűkkeblűek, háladatlanok!

HENRIK.

Oh, bár könyemben volna oly erő,
Hogy megkönnyítne.

JÁNOS *király.*

Éget a sava.
Bennem pokol van, melynek ördöge,
A méreg, itt bezárva zsarnokol
475 Menthetlen elkárhozott véremen.

RICHÁRD *jó.*

RICHÁRD.

Oh, a futástól majd lángot vetek,
Rohanva, látni még fölségedet.

JÁNOS *király.*

Szemem befogni érkezél, öcsém.
Eltépve, égve szívem köteli,
480 S élethajómnak alattsága mind
Egy cérna-, egy hajszállá változott;
Vékony fonálka tartja még szívem,
Az is, csak míg kimondod híredet;
Aztán, a mit látsz, mind az egy göröngy,
485 Az összetört felség mintája csak.

RICHÁRD.

Készül erősen a dauphin ide,
S az Isten tudja, hogy' fogadjuk el:
Mert a hadamnak legjavát egy éjjel,
A mint, javunkra, hátráltam velök,
490 Az ingoványok közt véletlenül
A hirtelen jött árvíz elnyelé.

(A király meghal.)

SALISBURY.

Holt híredet holt fülbe leheled. —
Uram! királyom! — Csak imént király,
S most, íme!

HENRIK.

Így futok s állok meg én is.
495 Mi biztos e világon, mi örök:
Ha ez, imént király, most földi rög!

440 S ha feldulá a kül-részt a halál,
 Látatlan elvonúl; és most az elmét
 Támadja meg: badar káprázatok
 Sergével csípi, vérzi azt, melyek
 Tolongva, e végső menhely körül
 445 Bomolnak össze. Különös, hogy a
 Halál daloljon. Oh! én vagyok e
 Halvány s alélt hattyú fiókja, ki
 Most zengi ön halottas énekét
 És az enyészet orgonája mellett
 450 Énekli testét-lelkét nyúgalomra.

SALISBURY.

Vigasz, királyfi! Arra születél,
 Hogy alakot adj e zilált tömegnek,
 Mit ő durván s idomtalan hagyott.

BIGOT *jó KISÉRŐKKEL, JÁNOS királyt zsöllyén hozatva.*

JÁNOS *király.*

No, itt a lelkem elfér legalább;
 455 Nem akart kimenni ajtón, ablakon.
 Oly rekkenő nyár dúlja keblemet,
 Hogy a belem mind porrá őröli:
 Hártyára tollal írott lap vagyok,
 Ez a sebes tűz hamvvá zsugorít.

HENRIK.

460 Hogy van, felséges ur?

JÁNOS *király.*

Mérgезve — rosszul —
 Halott, elhagyott, eldobott — —
 S nem hívja senki a telet nekem,
 Hogy számba dugná jégcsap újait;
 Se országom minden folyóvizét
 465 Égő szivemre nem vezérlitek;
 Se éjszakot nem kéri senki, hogy
 Csókolja fúvó széllel kérges ajkam
 S hús enyhet adjon. Nem kérek sokat,
 Csak hűvös enyhet; és ti azt sem adtok,
 470 Ti szűkkeblűek, háladatlanok!

HENRIK.

Oh, bár könyemben volna oly erő,
Hogy megkönnyítne.

JÁNOS *király*.

Éget a sava.
Bennem pokol van, melynek ördöge,
A méreg, itt bezárva zsarnokol
475 Menthetlen elkárhozott véremen.

RICHÁRD *jó*.

RICHÁRD.

Oh, a futástól majd lángot vetek,
Rohanva, látni még fölségedet.

JÁNOS *király*.

Szemem befogni érkezél, öcsém.
Eltépve, égve szívem köteli,
480 S élethajómnak alattsága mind
Egy cérna-, egy hajszállá változott;
Vékony fonálka tartja még szívem,
Az is, csak míg kimondod híredet;
Aztán, a mit látsz, mind az egy göröngy,
485 Az összetört felség mintája csak.

RICHÁRD.

Készül erősen a dauphin ide,
S az Isten tudja, hogy' fogadjuk el:
Mert a hadamnak legjavát egy éjjel,
A mint, javunkra, hátráltam velök,
490 Az ingoványok közt véletlenül
A hirtelen jött árvíz elnyelé.

(*A király meghal.*)

SALISBURY.

Holt híredet holt fülbe leheled. —
Uram! királyom! — Csak imént király,
S most, íme!

HENRIK.

Így futok s állok meg én is.
495 Mi biztos e világon, mi örök:
Ha ez, imént király, most földi rög!

RICHÁRD.

Elköltözél hát? Én itt maradok,
De csak, hogy bosszuálló tisztemet
Betöltsem érted; akkor lelkem a
500 Mennyben is oly híven követ, miképen
Itt lent a földön hív szolgád vala. —
S ti, pályakörbe megtért csillagok,
Hol a dandártok? Hadd lám megjavult
Hűségteket! Forduljunk vissza tüstént,
505 Kitolni vést, örök gyalázatot
Ájult hazánknak gyöngé ajtain.
Támadni rögtön! vagy támadtatunk:
Sarkunkban a dauphin dülő hada.

SALISBURY.

Ugy sejtem, azt te hát még nem tudod,
510 A mit tudunk mi: Pandolf kárdinál
Ott bent pihen; csak fél órája, hogy
Megérkezett, s oly bék'ajánlatot
Hoz a dauphintól, a mely összefér
Becsületünkkel, s elfogadható;
515 A háborút is félbehagyja rögtön.

RICHÁRD.

Még rögtönebb, ha látja védelemre
Edzett karunkat.

SALISBURY.

De meglett dolog
Már némi részben: mert több csapatot
Indíta már a tengerpart felé,
520 A kárdinálra bízván ügy-baját,
Kivel, ha tetszik, én, te, s más urak
Ma délután Lajoshoz rándulunk,
Holott szerencsés véget ér ez ügy.

RICHÁRD.

Legyen. — Te addig itt, nemes királyfi,
525 S a hercegek, kik nem jönnek velünk,
Atyád temetését rendezétek el.

HENRIK.

Worcesterben nyugodjék teteme,
Mert úgy kívánta.

RICHÁRD.

Hát vigyék oda. —

És most ez ország örökös királyi
530 Díszét te öltsd fel, édes önmagad:
Kinek szent hódolattal, térdemen
Ajánlom hív jobbágyi tisztemet,
Szolgálatommal együtt, mindörökre.

SALISBURY.

S akkép ajánljuk hűségünk mi is,
535 A mely örökké szeplőtlen marad.

HENRIK.

Jó szívem úgy szeretné megköszönni,
S nem tudja máskép, csak könnyüivel.

RICHÁRD.

Oh! ne adózzunk szerfölötti búval
Az időnek: vett már sok előleget. —
540 Még nem borult, nem is fog Anglia
Kevély hódító lábához borúlni,
Míg önmagába tört nem dőf, soha.
Most, visszatérvén ím e nagyai,
Bár jőne haddal a három világrész,
545 Mi visszaverjük. A míg hű marad
Magához, Anglia nagy és szabad.

(Mind el.)

4. FÜGGELÉK
TÖREDÉKEK

CYMBELINE.

Első felvonás. — Második szín.

IMOGEN.

Szinlett szivesség! Óh, mi finomúl
Csikland e zsarnok, hol szúr. Drága férjem,
Atyám haragja rettent, de nem az,
(Csak női szent tiszttem maradjon ép)
⁵ Mit e düh rám hoz. Menj; én addig itt
Óránkint állom a bösz szem nyilát,
Egyéb öröm nélkül, csak hogy van e
Világon egy kincs, melyet valaha
Viszont meglátok.

CORIOLANUS.

Első felvonás. — Első szín.

ELSŐ POLGÁR.

A mi nevünk: szegény polgár; a patriciusoké: jó. Miben a főrend duszkál, segítne rajtunk. Ha csak a maradékot adnák nekünk, mielőtt megposhad, még azt gyanitnók, hogy emberi érzésből enyhítenek rajtunk; de ők azt hiszik, hogy így is sokba kerülünk; a soványság, mely minket elcsigáz, inségünk látása azon leltár, melyben az ő jólétök el van sorolva. A mi szenvedésünk nyereség nekik.

MACBETH.

Első felvonás. — Első szín.

Szabad tér.

ELSŐ BOSZORKÁNY.

Mikor jöjjünk össze még,
Ha esik, fú, zeng az ég?

MÁSODIK BOSZORKÁNY.

Majd ha szűn a harcmoraj,
Vesztve, nyerve lesz a baj.

HARMADIK BOSZORKÁNY.

⁵ Így még naplement előtt!

ELSŐ BOSZORKÁNY.

De hova?

MÁSODIK BOSZORKÁNY.

A fenyéren amoda!

HARMADIK BOSZORKÁNY.

Macbethért megyünk oda.

ELSŐ BOSZORKÁNY.

Ott leszek, vén dada!

MIND.

Padok hí! Megyünk!

¹⁰ Rút a szép, szép a rút,
Ködbe lebbenj! itt az út!

Második szín.

Tábor Fores mellett. Harctolongság. Duncan király, Malcolm, Donalbain, Lenox kísérettel; egy véző harcossal találkozva.

DUNCAN.

Ki ott a véres ember? a csatából
Jön a mint látszik; hirt adhat, hogy áll.

MALCOLM.

Ez lesz a hadnagy, fölség, a ki engem
¹⁵ Az ellenség kezéből ott kimente.
Isten hozott, bajtárs! no, mondsza csak
Eljöttödkor hogy állt az ütközet?

HARCOS.

Kétségesen habzott ide s tova,
Mint két uszó, ki uszva birkózik,

- ²⁰ Összefonódván; Macdonald, ki méltó
A pártos névre (mert egész sereg
Bűn jár utána) nyugotról segélyt
Nyert kernek s gallowglassok résziről,
S még a szerencse is mosolyga a
²⁵ Zsiványra, mint ríma. De mind hiába!
Macbeth, a hős (mert e név illeti)
Inkább erénye, mint a sors szeszélye által
Fellelkesítve, tág utat nyitja
Kardjával, melyen pártos vér sötétült,
³⁰ Egészen Macdonaldig, — és vitézül
Párbajra hította s meg se szűnt, a míg
Fejét álláig ketté nem szelé
S föl nem tüzé bástyáinkon jelül.

DUNCAN.

Oh, a derék öcs! a méltó nemes!

A VIHAR.

Első felvonás. — Első szín.

GONZALO.

Nagyon megvigasztalt ez a kölök: nem látszik a szeméből, hogy vízbe fog fulni, akasztófa-bélyeg van az arcán. El ne engedd, jó sors, az akasztást neki; tedd hóhér-kötelét a mi horgony-kötelünkké, mert a mienk nem sokat ér. Ha ez nem akasztófára született, úgy mi ebül vagyunk.

ROMEO ÉS JULIA.

I.

Első felvonás. — Első szín.

SÁMSON.

Kinn a meztelen kardom! Köss beléjök, én majd védlek hátul!

ÁBRAHÁM.

Minket illetnek azok a számárfülek, földi?

SÁMSON.

A kit illet, azt illeti, földi.

GERGELY.

Kapcáskodik kend, földi?

GERGELY.

⁵ Hogy kapcáskodom-e, földi? Nem, földi.

II.

Negyedik szín.

MERCUTIO.

...No lám, a Mab királyné volt veled.
Tündéri bába ez, ki nem nagyobb
Alakba' jár, mint egy gyűrű agátja
Mit egy tanácsos az ujján visel.
⁵ Piciny fogatján, alvó emberek
Orrán keresztül hajat e királyné:
Küllője pókcomb a kis kocsinak,
Ernyője szöcskeszárny, és a kerék
Vágánya finom pókhálószerű;
¹⁰ Kantár a holdfény nedves súpára,
Ostor tücsökláb, a fonatja rost;
Egy szürke mentés szúnyog a kocsis,
Félannyi nagy se, mint a kis kukac,
Mit egy leány sebes ujjából ás.
¹⁵ Üres mogyoró a szekér, csinálta
Mókus maiszter, vagy Babszem Jani,
Tündér bognárok, h'óta e világ.
Így vágtat éjrül-éjre, szeretők
Ágyán keresztül: s álmuk szerelem;
²⁰ Udvarfi térdén: s álma bókolat;
Ügyésznek ujján: s álma pör-dijak;
Szép asszony ajkán: s álma csókra csók.
De gyakran a nőket, ha megneheztel,
Bőr-pattanással gyötri Mab, hogy a
²⁵ Sok édességtől szájuk elromolt.
Némelykor udvaronc orrára hajt:
S álmában ez fő hivatalt szagol;
Másszor meg dézma-süldő farkhegyével
Csiklándja egy alvó pap orrlikát:
³⁰ S legott zsíros megýerül álmodoz.

Gyakorta harcfinak hajt el nyakán:
És álma ennek csupa nyak-szelés,
Roham, spanyol tör, cselvetés, öt ölnyi
Hosszú ivások; aztán hirtelen
35 Dobszó fülébe, melyre fölriad,
Körül-imádja egyszer-kétszer a
Szentjét, s elalszik újra. E Mab az,
Ki összebontja éjjel a lovak
Sörényét, s bogba fúzi a haját,
40 Mely, ha kibontják, nagy veszélyt jelent.
Ő a boszorkány, mely megnyomja a
Hanyatt fekvőket éji álmaikban...
Ő az, Mab asszony.

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

- A. Arany János
 Bayer *Bayer József*: Shakespeare drámái hazánkban. I—II. Franklin, Bp. 1909.
- C. Cím
 Ercsey *Ercsey Sándor*: Arany János. Új kiad. Ráth Mór, Bp. 1883.
 F. L. Fővárosi Lapok
 H. I. Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. I—IV. Ráth Mór, Bp. 1888—1889.
- K. Kézirat
 K. T. É. A Kisfaludy Társaság Évlapjai. Új folyam
 Ko. Koszorú
 Kolosvári *Kolosvári Aladár*: Arany János élete. 2., bőv. kiad. Török Ny., Mezőtúr 1907.
- M. Megjelent Arany János életében
 M. N. Magyarország és a Nagyvilág
 M. Sh. T. Magyar Shakespeare-tár
 MTA Magyar Tudományos Akadémia
 OSzK Országos Széchényi Könyvtár
 Sh. A. Shakspere-album. Jelenetek és alakok Shakspere színműveiből. Ráth Mór, Bp. [1881]
- Szv. Szövegváltozatok
 Voinovich *Voinovich Géza*: Arany János életrajza. Bpest 1929—38. Akadémia, 3 kötetben.

BEVEZETÉS

A KÖTET TARTALMÁRÓL

E kötet A. összes fennmaradt Shakespeare-fordításait tartalmazza: *A Szent-Iván éji álom*, *Hamlet* és a *János király* c. drámákat, a fordítások elkészülésének időrendjében, e három teljes fordítás után pedig, függelékben, a *Cymbeline*, *Coriolanus*, *Macbeth*, *A vihar* és a *Romeo és Júlia* c. darabokból készült fordítás-törödékeket, keletkezésük valószínű időrendjében. Az időrendi közléstől csak a *Romeo és Júlia* két, különböző időben keletkezett töredékénél kellett eltekintnünk.

A *Macbeth*ből és a *Romeo és Júlia*ból származó részletek kivételével a töredékek Voinovich A.-életrajzában maradtak fenn. Valószínű, hogy Voinovich ezekből csak szemelvényeket közöl. Bizonyosság erre a *Macbeth*-töredék, amelynek csak az első 11 sorát ismerjük az ő közléséből; a K. T. É.-nak XLIX. kötetében megjelent töredék 23 sorral hosszabb; ebből viszont hiányzik két sornak csak a Voinovich-féle szemelvényből ismert változata.

Nem tekintettük fordítástöredékeknek és a kötetbe felveendőnek azokat a — legtöbbször csak néhány szónyi, legfeljebb egy-két összefüggő sornyi — fordítási javaslatokat, amelyek A. mások Shakespeare-fordításairól írt bírálataiban bőven találhatóak.

A. MINT SHAKESPEARE-FORDÍTÓ

Amikor A. 1836 februárjában otthagyja a debreceni kollégiumot, és felcsap színésznek, egyik tanára, az öreg Sárvári búcsúzóul lelkére köti: „Csak Sekszpirt! Sekszpirt domine!” A színészi pálya rövid, gyötrelmes kaland A. életében; már 1836 nyarán megválnak a vándortársulattól, s családottan, önvándtól gyötört lélekkel indul utnak, haza, Nagyszalontára felé, aligha gondolva, hogy öreg tanára felszólításának — ha nem is a színpad deszkáin — egyszer majd csakugyan eleget tesz, s nevét a magyar Shakespeare-kultusz ápolói között, a legnagyobb magyar Shakespeare-honosító színészekével együtt emlegeti az utókor.

A hazatérést követő évek az olvasás, az önművelés évei. „Shakespeare német fordításait akkor forgattam először” — mondja A. az 1836–40 közé eső időszakról, Gyulainak írt önéletrajzi levelében (H.I. I. köt. XLIII. l.). 1842-ben Szalontára kerül rektornak Szilágyi István, aki már némi írói sikerekre tekint vissza. A szalontai jegyzőben megsejti a rokon lelket, s így szik átplántálni belé a maga írói becsvágyát. Írásra, fordításra ösztönzi, s ha e téren nehezen boldogul is vele, legalább irodalmi érdeklődését tartja ébren s tájékozódni segíti, amikor minél jobb, minél több olvasnivalóval

látja el. Tőle kap egyszer A. egy angol nyelvtant „kuriózum gyanánt”, hiszen maga Szilágyi sem tud ekkor még angolul. „S én addig forgatám . . . , addig nevettem az olvasás bizarrságain, addig törtem Hamlet magánbeszédét, melynek egy angol nyelvtanból sem szabad hiányzani, hogy kedvet kaptam a német Shakspeareat összenézni az eredetivel. A munka nehéz, de annál ingerlőbb vala: egy debreceni vásár meghozta nekem János király és II. Richard olcsó stereotyp kiadását, — remekebb művei a nagy mesternek nem lévén kaphatók. És nemsokára János király magyar jambusokban szólalt meg, hogy ismét elhallgasson.” (H.I. I. köt. XLV. 1.)

Arany László úgy véli, hogy az említett királydrámával egyidejűleg kerül apja kezébe a *Midsummer Night's Dream* is. A. ezt is fordítja, sőt Arany László arról is tudósít, hogy a „Nyáréji Álom egyes részleteit akkor tájban Szalontán egy műkedvelő társaság által elő is adatta. Ő osztotta ki a szerepeket, ő tanította be s ő festette a decoratiókat is.” (H.I. II. köt. XX. 1.) A fordítás, mégpedig a teljes darab lefordítása mellett bizonyít A. egy keltezetlen, Arany László szerint „talán 1844-ből” való levele Szilágyi Istvánhoz: „A Nyáréji Álomot csakugyan megtaláltam, a padlapon, eső-víztől átázva, összepenészesedve, s mivel összefűzve sem volt, annyira széthányva, hogy mesterség volt összeszedni. Ily alakban, mint olvashatatlant, el nem küldhettem: használtam tehát hosszas betegeskedésem hidegtelestől szabad óráit, s letisztázva íme küldöm. Azonban csalatkoznék ön, ha benne egyebet, mint nyelvgyakorlati próbafordítást képzelné. És darabos ez is, mert Shakspeare tömött stíljével nem én, kezdő, de a nagy Wieland is ugyancsak — küzdve birkozik, hogy a bővebb, s egyszerűs mind rokon német nyelvre bár áttehesse. Azonban a darab menetét, velejét belőle föl lehet talán fogni, annyival inkább, mivel szolgálai fordításom, a Wielandétól — hanemha erős szükség esetén — távozni nem mert. S a jambusok? — a hogy lehetett. Miattok kitévelt nyomorítani nem akartam.” (H.I. III. köt. 3—4. 1.)

Maga A., idézett önéletrajzi levelében, csak a *János király* töredéket említi, mint Shakspeare-fordítói zsenjét, majd ezt írja: „Később (1848), midőn a nyelvben már jártasb valék, újra elővettem fordítani Shakspearet, de az eredmény, a közbejött politikai viszonyok miatt, néhány töredéken kívül, csak az lőn, hogy nevem, mint Shakspeare egyik fordítójáé, a Petőfi Coriolán-ja címlapjára került.” (H.I. I. köt. XLV. 1.) De tudjuk — sajnos, ezt is csak utalásokból, nem pedig ránk maradt művekből —, hogy A. az első kísérletek és az 1848-i vállalkozás közé eső években is foglalkozik Shakspeare-rel. 1845. aug. 1-én arról tudósítja Szilágyi Istvánt, hogy könyvtára néhány angol könyvvel gyarapodott, van teljes Shakspeare-je és Byronja, s angolul már csaknem olyan jól olvas, mint németül. Megemlékezik Lemouton Emiljáról is, aki ez évben adja ki első Shakspeare-fordításait, egymaga vállalva és ígérve az összes Shakspeare-drámák magyarítását. A. tisztában van e fordítások értéktelenségével, barátjának mégis úgy ír, mint akit elkedvetlenül a tény, hogy megelőzték. „Shakspeare-t buzgón fordítottam, de Lemouton Milike kivágott. Sajnálom megvenni fordítását, pedig, úgy lehet, megkritizálnám — mivel nekem Shakspeare-en igen sok studiumom van már eddig.” (H.I. III. köt. 4—5. 1.) Lemouton „Milike” dilettáns vállalkozása, nem utolsósorban a közönség érdeklődésének hiánya miatt, hamarosan elakad, az ígért teljes magyar Shakspeare nem születik meg, s az elkészült néhány fordítás is többet árt, mint használ a magyar Shakspeare ügyének: A. abbahagyja Shakspeare fordítását.

Pedig a legutóbb munkába vett darab, *A windsori víg nők*, éppen neki való. A más-más környezetet, hangulatot idéző nyelvi rétegek, a különféle tájnyelvi sajtáságok, szócsigázások, nyelvbtlások, a nyelvben jelentkező humor minél hűvebb, minél teljesebb átmentése a fordításba: olyan

feladat, amely az átlagosnál jóval nagyobb követelményeket támaszt a fordítóval szemben, s valóságos csemege lehet az olyan költő számára, akit művészetének eszköze, a nyelv annyira foglalkoztat, mint A.-t. Érdekes, hogy mégsem az ő választása esik erre a darabra. Ő tulajdonképpen angol regényt szeretne fordítani a Regénytárba, de a szerkesztő, Nagy Ignác nem tud neki munkát adni; helyett arra biztatja, fordítsa le *A windsori víg nőket* a Nemzeti Színház számára. „Nem azért, hogy beküldjem,” — írja A. Szilágyinak —, „hanem hogy erőmet kisértsem, belé fogtam és két felvonást le is fordítottam, de látom, Mili azt is kitalálta, hadd egye, a kinek kell.” (Uo. 5. l.)

Ami Lemouton Emilia csak a fordítástól veszi el a kedvét, s azt is csak egy időre; olvasmányának továbbra is megmarad Shakespeare, méghozzá a legkedvesebbek között. Erről tanúskodik Szilágyinak írott levele, 1846. február 22-ről: „Csak, csak classica literatura! Minél több új francia, angol, német, s ezekből kompilált magyar beszélt, regényt, színművet olvasok, annál több Homert és Shakespeare-t hozzá.” (Uo. 15. l.) De kétségtelen, hogy Lemouton Emilia vállalkozása tartós bosszúságot okoz neki. Szilágyinak 1847. január 3-án írott levelében újra visszatér rá: „Multkor Lemoutonról elfeledtem megemlíteni, hogy az igen tökéletlen, s nem csoda, ha a közönség nem pártolja.” (Uo. 24. l.) A hónap utolsó napján kelt levelében viszont a jóbarátának szóló különféle hírek, tájékoztatások között van egy „emlékeztetés arra, midőn felhíttam önt, hátha mi ketten Shakespeare-t magyarul adnók?” (Uo. 30. l.)

E nagy terv, melyből nem lesz ugyan semmi, kétségtelenül bizonyítja, hogy A. hamarosan újra kedvet kap Shakespeare fordításához, s hogy e munkát nem a nyelvtanulás hasznos kiegészítésének, vagy költői erőpróbának tekinti: ekkor már szívébe a teljes magyar Shakespeare; s az ő szívébe a magyar irodalom ügye is. Ez a szemléletváltozás természetes, mert bármilyen szerény is A., azzal tisztában kell lennie, hogy a *Toldi* sikere után minden írói tervének, megnyilatkozásának az egész magyar irodalomban támad visszhangja, s a hírnév kötelez. De az írói öntudaton kívül más tényezők is közrejátszanak: a sokéves studiummal megszerzett biztos nyelvtudás és a beható Shakespeare-ismeret, meg a fordítói kísérletek során tisztázott elvek és felgyülemlett gyakorlati tapasztalatok, amelyek birtokában A. már valóban alkalmasnak érezheti magát arra, hogy Shakespeare-t Shakespeare-hez méltóan fordítsa.

A munka azonban nehezen indul. Pedig 1847 őszén szó esik erről Petőfi-vel is, határozott tervek azonban, úgy látszik, nem születnek ekkor. 1848. február 6-i levelében A. még csak tréfásan ír Petőfinek: „Hallom, hogy Coriolant fordított. Boldogtalan, elkéstél. Én már az egész Shakespeare-t lefordítottam, Szent György vásárra meg is jelenik a debreceni nyomdában.” (Uo. 133. l.) Petőfi válaszelevelében nyoma sincs a tréfának: „Shakespearet erősen fordítjuk Vörösmartyval, én e hónapban bevégezem Coriolánust, már a negyedik felvonás vége felé járok, Vörösmarty Lear-ez... Hát te meddig vagy a Windsori víg dámák-kal? Úgy-e baromi veszekedett munka? Küldj legközelebb az én számomra János király-ból egy kis mutatványt” s a lap alján megjegyzi: „Ha jól emlékszem, ezt fordítottad.” (Uo. 134—135. l.) Közben megjelenik az *Életrajzok* 1848. február 20-i számában Egressy Gábor, a híres színész cikke: *Indítvány a szellemhonosítás ügyében*. Ő — nyilván barátjával, Petőfi-vel egyetértve — azt javasolja, hogy Petőfi, Vörösmarty és A. fogjon össze Shakespeare összes színműveinek lefordítására. Petőfi márc. 21-i levele pedig már kész helyzet elé állítja a költőt: „Coriolan-omat már nyomják s ott az első cím ez: „Shakespeare összes színművei, fordítják Arany, Petőfi és Vörösmarty”, hát ehhez tartsd magad.

Készítsd el vagy János királyt, vagy a Windsori Vig Nők-et, hogy annak idejében, ha szükség lesz rá, elküldhesd." (Uo. 137. l.) Úgy látszik, A. csak ekkor veszi komolyan fontolóra a dolgot: "... mit csináltak avval a Shakespearerel? mert én még nem csináltam semmit. Régi fordításaim tüzre valók, azokkal elő nem állhatok; újat meg nem csináltam, s nem tudom, csinálók-e vagy sem, miután veszett módon lerombolták mostanában kedvemet s kedélyemet hivatalos komisz dolgaim... Visszatérve a fordításra: talán csak nem nyomattad még ki a címlapot? Ha az őszön bizonyost mondasz, vagy irsz, úgy már én is tettem volna valamit; de miután hirdették a lapok, hogy ketten fordítottk, letettem róla és csak akkor hültem el belé, mikor Egressy indítványát olvastam." (Uo. 145—146. l.)

A *Coriolanus* megjelenik, A., Petőfi és Vörösmarty közös Shakespeare-fordítói vállalkozásának első és egyetlen köteteként. A folytatásra nem alkalmasak az idők. A szabadságharc leverése, Petőfi halála, a magyar irodalmi élet megbénulása, A. írói munkakedvének csaknem teljes elapadása: mennyi ok arra, hogy a magyar Shakespeare kérdése jó időre lekerüljön a napirendről. Amikor évek múlva újra felmerül, akkor sem A. a kezdeményező. 1853. nov 15-én részben tájékoztató, részben puhatolózó levelet ír neki Gyulai: „Vörösmarty a napokban benn volt. Találkoztam vele Keménynél. Köszönt téged. Épen a Shakspeare fordítása volt szóban, melyhez az öreg hatalmasan hozzá kezdett. Hát darabot akar lefordítani. Hát neked nincs-e kedved? Keményék nagyon számitanak rád." (H.I. IV. köt. 36. l.) A. választát nem ismerjük, de sem ebből az időből, sem a következő néhány évből nincs jel arra, hogy komolyan foglalkozik Shakespeare fordításának gondolatával, még ha mások ilyen irányú munkái érdeklik is. Szász Károlynak pl. így ír, 1855. júli. 1-én: „Shakespeare-t tüzetesen (= *tüzetesen*) fordítod-e? Richard igen jó; nem vettem össze az eredetivel betűről betűre, de nagyon olvashatónak találtam s ez fő érdem a fordításban." (Uo. 71. l.)

A magyar Shakespeare ügye nem jut előbbre, ha vannak is egyéni fordítói kezdeményezések. Lényeges fordulatot csak 1858 ősze hoz. A *Szép-irodalmi Közölvny*, amely okt. 24-én *Egy kis sekszpirkedés* címen vitaközö hangú cikket közöl az óhajtott, de egyre késő magyar Shakespeare-fordítást sürgetve, következő, okt. 28-i számában már ezt a címet adhatja egy rövid, de annál fontosabb tartalmú cikknek: *Lesz hát Shakespeare magyar nyelven!* A lap bejelenti, hogy Tomori Anasztáz (A. volt nagykörösi tanártársa, aki váratlan nagy örökséghez jutva már sokat áldozott a magyar irodalom pártolására és fellendítésére) vállalja a teljes magyar Shakespeare kiadásának minden költségét. A hír felvillanyozza az írókat. Nov. 14-én Tomori már öt-hat jelentkezőről ír A.-nak, s természetesen őt is igyekszik megnyerni fordítóul: „Kérek, járulj ez ügghöz nagy hatalmaddal te is; mindenki tudja és érzi mi függ tőled e nagy kérdésben." (Uo. 125. l.) A. igent mond Tomorinak, de határidőre nem vállal fordítást. Hogy neki is milyen régóta dédelgetett szívégye a teljes magyar Shakespeare, hogy hányszor át- meg át-gondolhatta a kérdést minden vonatkozásában, azt mindennél jobban bizonyítja Tomorinak szóló válaszlevele. Egyéni véleménye, melyet csak úgy odavetöleg, szinte csevege közöl, voltaképpen kimerítő program és útmutatás a fordítóknak és a kiadónak egyaránt. „Ígíretemet, hogy én is megkísértek egy vagy két darabot fordítani, nem vonom vissza; de magamat bizonyos időhöz nem köthetem, mert sem időm, sem physicali képességem nincs folyvást dolgozni. Azt sem bánom, ha a már elhíresztelt Midsommert nigths dream-mel kezdke hozzá, . . . Jó lenne talán a legjobb, magyarázatos és jegyzetes Shakspeare-t (ha Delius az, hát azt) megszerezni a vállalás számára s darabonkint odakölcsonözni a fordítóknak — már csak azért is,

hogymindenki jó szöveget használjon. A mi a fordítást illeti, arra nézve az én véleményem ide megy ki: legyen *eszme- és alakhi*, mégis *szabad* (azaz ne szolgál); tehát vers verssel, ha lehet, ugyanannyi sorral, adassék vissza stb. A kiadás 1/16 formatumban, füzetekben, úgy, hogy minden füzet egy kolompósabb drámát és egy ritkábban olvasott színművet tartalmazna, péld: *Othello* — *Téli regge*. Pazar nyomtatás nem kell, csak mint a lipcsei stereotyp — így olcsóbban adható, s inkább elterjed. Jegyzés csak annyi, hogy a szöveg érthetlenné ne maradjon: péld. ha ismeretlen tárgy, név stb. kíván magyarázatot; de *aesthetikai commentárok* erdejébe bonyolodni nem kell. A fordító ne csak a színpadot, de az olvasó közönséget is szem előtt tartsa: tehát hatályosság mellett választékos és *correct* is igyekezzék lenni — s a magyarság mellett kerülje a bundaszagot. *Dixi.*" (Uo. 125—126. l.)

De bármennyire tisztázta is A. a maga s mások számára a Shakespeare-fordítás elvi kérdéseit, a munkához nehezen fog hozzá. Tanári elfoglaltsága is gátolja ebben, panaszkodik is miatta Tompának: „Annál fogva nem tudom én, mennyit lendíthetek a kürtölt Shakspeare fordításon; de nem maradhattam Tomorytól. Talán egy vagy két színművet lemorzsolok: eredeti munkára úgy sincs kilátás.” (H.I. III. köt. 453. l.) Még 1858. dec. 22-én is így ír Gyulainak: „A Shakspeare-fordításba csakugyan engem is bevontak. Sokat tölem hiába várnak, de megkísértem, egyet vagy kettőt, ha lehet, lefordítani. Most a Nyáréji Álomot nézegetem, de veszett nehéz munka. Majd fele rimelt jambus, nem is számítva a rövid dalokat, melyek még foglyosabbak.” (H.I. IV. köt. 52. l.) Lassan azonban hozzáteleedik a munkához. Hamarosan már ezt írja sógorának, Ercsey Sándornak: „... az ünnepek alatt Shakspeare-t próbálgattam fordítani. Talán menni fog.” (Ercsey 136. l.) *A Szent-Iván éji álom* nehézségei miatt azonban sokat panaszkodik ezután is. „Sh. fordítását illetőleg: — én, mondtam már, leginkább azért elegyültem bele, hogy el legyek foglალva valamivel.” — írja Tompának 1859. febr. 20-án. — „Bezzeg el is vagyok. A Nyáréji Álom-ba kezdtem, s egy pár felvonást idestova lenagyolok. De minő munka ez! 3/4 része rimelt jambus, melyet magyarul hasonlóval kellene, sorról sorra visszaadni; ki az angolnak szőrövidségét, tömörségét, s a magyar szavak hosszadalmasságát ismeri, az átlátja, mily nehéz munka ez, kivált ha a nyelvet nem akarjuk kerébbe törni. Eddigi dolgozatomban vannak sikerült helyek: bár néha csaknem áthághatlan bökkönőkre találok.” (H.I. III. köt. 458—459. l.) Bele is fárad, s alig egy hónap múlva már arról tudósítja Szász Károlyt, hogy a darabot egyelőre félretette. „Shakspeare most — nyugszik. Egy pár felvonásra vittem, s úgy beléfáradtam az örök rimelésbe, hogy tökéletesen elakadtam. Nehéz ígát vettem magamra, sőt sorral, jambust jambussal, rímet rímmel adni vissza: aligha ez így kivihető. A *Dream felénél több* rímel. Pihenésül John királyt vettem elő — de csak valami harmadnappal ez előtt; hanem furcsal mit mond a magyar szegyejlős publicum ennek *első* felvonásához, hol nem lehet simítani, mert *alapjában* indecorum? Kemény a minap itt levén, azt kérdezte: ugy-e nem igen több 200 sornál az egész Shakspeareben a mit *ki hellene* hagyni, mert különben sohasem juthat be a 'salonokba'? — Tisztelem a salonokat: de hát Sh. *első teljes* fordítása *csönka* legyen? — Ez nagy kérdés, miről a fordítói collegatus még nem tanakodott.” (H.I. IV. köt. 78. l.) Azzal azonban, ahogy ő felveti, voltaképpen el is dönti a kérdést, s a továbbiakban valóban az ő álláspontja érvényesül a Keményével szemben. I.evelé- nek még egy érdekessége van: kiderül, hogy A. is, Szász is Katona *Bánk bán*járól akar írni akadémiai székfoglalót, s mindkettőjüket a Shakespeare-fordítás vezette ehhez a tárgyhöz. A. azonban eláll szándékától s *Zrínyi és Tasso* lesz a székfoglaló értekezés. Shakespeare fordítása, részben ezért is, elakad. Pedig Tomori sürgeti: „Új év elején szeretném a Shakespeare-

fordítás kiadását megkezdeni; azért szépen kérlek, sziveskednél *addig* egy művet átadni, hogy a te műfordítmányoddal kezdenők meg a vállalatot, vagy legalább is a tiéd második lehessen.” (Uo. 133. l.) A válaszában fáradt-ság, némi fásultság érzik: „A Shakspeare fordításban mult tél óta egy betűt sem haladtam — ott vagyok most is a kátyuban, hol akkor a kerekem betörött — és nincs hat ökröm — vagy egyéb tehetségem — mely onnan kivon-tasson. Mentségül felhozhatnám, hogy ösz óta 'székfoglalóm' foglalt el; és most is, miután keresztűl estem az olvasáson, még sok dolgom van hátra, mert csak egy része volt meg, s a többit is hozzá kell írnom. Ettől azonban — friss erővel — dolgozhatnám: ez nincs, a friss erő. Sajnálattal értesítlek hát — nehogy nevem valami jelentésben a közönség elé vigyék — hogy új *évkor* az első vagy második darab csak *csoda* által lehetne az enyém. A csodatételek kora pedig, kivált nálam, — lejárt.” (Uo. 133–134. l.)

A következő év, 1860, azonban örvendetes fordulatot hoz: a Bach-korszak utáni viszonylagos enyhülést kihasználva, a Kisfaludy Társaság is újra szervezkedik s 1860. aug. 1-én A.-t választja meg igazgatójának. Az általános nemzeti reménykedés, az új környezet, az új tisztséggel járó teendők a költőt is kiközzentik fásultságából: munkakedve újra éléd, megint tele van tervekkel. A Shakspeare-kiadás ügye is újabb, fontos lépéssel jut előbbre. Szász Károly már két héttel A. megválasztása után megpendíti: „Nem volna-e célszerűbb, ha a Kisfaludy-társaság a Shakspeare fordítás ügyét szép szerével átvénné Tomorytól?” (Uo. 330. l.) A. — ekkor még Nagy-kőrösről — nem tud választ adni, egy más, elvi jelentőségű kérdésben azonban állást foglal: „A Kisfaludy-társaság Shakspeare fordítását átveheti-e, nem tudom. Toldynak van egy kedvenc gondolatja, hogy adjuk az egész Shakspeart *prózában*; mert a németek is úgy adták először. Nem hiszem, hogy ez indítványnak kelete legyen.” (Uo. 332. l.) Szász ötlete azonban hamarosan megvalósul. Szept. 27-én külön Shakspeare-bizottságot alakít a Kisfaludy Társaság; tagjai: A., Csengery Antal, Jókai, Lukács Móric, Szász Károly és Szigligeti Ede. E lépéssel a Kisfaludy Társaság magára vállalja a magyar Shakspeare-kiadás gondozását, szellemi előállítását; a költségeket továbbra is Tomori viseli. A bizottság előadója A., aki okt. 25-én már részletes jelentésben ismerteti a feladatokat, a kiadás tervét és a fordításban követendő irányelveket. „A mi az elveket illeti, melyek szerint a fordítás eszközlendő lenne: a bizottság nem látja célszerűnek, hogy ez iránt a fordítók előre hosszas, körülményes utasításokkal nyűgöztessenek le. Elég volna annyit mondani, hogy az átvevők alak- és anyag-, vagy tartalomhű fordításra törekedjenek; jambust jambussal, lyrai alakot lyraival adjanak vissza: de úgy, hogy az eszmét, az erőt, a nyelvt (különösen szavaiati) gördülékenységét apró formai bibelésnek sehol föl ne áldozzák. E szerint nem követelné a társaság, hogy a magán vagy párbeszédék vége — hol Shakspearenál a jambus rímekbe csap — okvetlenül rímelve adassék; nem, hogy a fordító mindig és mindenütt sort sorral adjon vissza; nem, hogy a lantos idomú részeket ép azon idomban ugyanannyi szótag- s rímmel fordítsa. De megkivánná, hogy az ötös jambus, lehetőleg szabályosan kezelve, megtartassék; sőt azt is, hogy oly darabokban, hol rimes alak az uralkodó (pl. a Midsum-mernights-Dream), ez alak a magyarban is követve legyen stb. Általában a bírálók dolga lenne, az itt körrajzolt formai határok közt megítélni, vajon a fordítás bír-e annyi benső jelességgel, hogy ezért az alakban némi elnézésre számolhat; vagy szoros ragaszkodással a formához, a szellemet nyomorította meg, mely esetben elvetendő. Óhajtja a bizottság, hogy az áttétel ne annyira azt az olvasót igyekezzék kielégíteni, ki az eredeti Shakspeare-rel kezében szót szóval összehasonlít s inkább nehézkes fordítással is beéri, csakhogy egy jوتا se vesszen el az eredetiből; mint inkább azt, ki az angolhoz nem

férhetvén, szépségeit a nagy költőnek magyarban kívánja élvezni; s a színpadot, mely nagy hiányt szenved jó fordításokban. Legfőbb cél mind a háromnak kielégítése s erre törekedni kell, de teljesen elérni csaknem lehetetlen. Fontos kérdés továbbá, vajon Shakespeare, úgy a mint van, sikamlós, nem ritkán obscenus részeivel adassék-e a magyar közönség kezébe. Itt az a kérdés áll elé: teljes Shakspeare-t akarunk-e, vagy megcsonkított, hézagos, castrált kiadást. A magyar közönségnek becsületére válik, hogy szeméremérzete még azon szabadságot sem tűrheti a művészetben, melyet nagy írók, festők stb. gyakran vesznek. Aztán a növendék-kor, a hölgyterem, a salonszobák kiméleteket igényel. De másrészt oly lényeges dolog, most, midőn Shakspeare-t adni akarjuk, nem adni hiányosan, hogy a bizottság nem örömet szavazna egy csonka fordításra. . . . A bizottság tehát azt ajánlja: fordítsa a t. társaság, más nemzetek, különösen a németek példájára Shakspeare-t egészen, meg nem csonkítva, csupán arra utasítva fordítóit, hogy részletekben, s hol a darab kára nélkül történehetik, igyekezzenek az ily sikamlós helyeket szelidebben adni vissza s a botrányt a mennyire lehetséges, eltávolítani. . . . Általában utasítottat kívánna [a bizottság] a fordítókat, hogy azon fordításokat se mellőzzék segédül venni, melyek a nemzeti színház számára régebben készültek: mivel ezekben, ha sokszor hibásak s nem elég hívek is az eredetihez, helyel-közzel oly erőteljes drámai nyelv van, mely az új áttételnek javára szolgálhat. . . . Kívánatos levén . . . , hogy az áttétel Shakspearenek minél jobb, s az egyformasáért, ugyanazon angol kiadásából történjék: e célra a bizottság dr. Delius Miklósnak nagy részben már megjelent, s . . . folyvást jelenő angol szöveggel s német igen jó bevezetés- és jegyzetekkel ellátott kiadását (melyet Tomori úr már meghoztatott, s e célra hihetően örömet átkölcsonöz) tartja kijelölendőnek; nem rekesztvén ki, sőt óhajtván, hogy a fordítók minél több kiadást s német áttételt vegyenek segítségül. A jegyzetekből elég lenne annyit használni föl, mennyi a szöveg értésére multhatatlanul megkívántatik; s talán egy rövid előszót minden darab homlokára, mely a darab iránt szükséges értesítést tartalmazza." (H.I. II. köt. 494—497. 1.)

A bizottság határozata értelmében A. teszi közzé a lapokban azt a nyílt levelet a „tiszelt írói karhoz”, amelyben a bizottság Shakespeare fordítására szólítja fel a magyar írókat. E közleménynek egyelőre sok fogadtatja nincs. „A Shakspeare fordítás ügyében majd gyűléskor tán határozunk valamit. Eddig kevés ember mozgatta a fülét, s a ki igen, — azét meg nagyolottam.” — írja A. Szász Károlynak, nov. 15-én. (H.I. IV. köt. 335. 1.) Három és fél évbe telik, amíg 1864-ben — Shakespeare születésének háromszázadik évfordulóján —, végre megjelenik a várva-várt teljes magyar Shakespeare első kötete, benne *A Szen-Iván éji álom* és az *Othello*, A., illetve Szász Károly fordításában. A. másik két Shakespeare-fordítása 1867-ben jelenik meg: a *Hamlet* a nyolcadik és a *János király* a tizenegyedik kötetben.

További tizenegy év múlva, 1878-ban, a szonettekét, a *Lukrécia*t és a *Vénusz és Adónisz*t tartalmazó tizenkilencedik kötettel válik igazán teljessé a teljes magyar Shakespeare, amelyben oly nagy része van A.-nak. Nemcsak három darab fordításával és — mint már láttuk — az elvek tisztázásával és a munka szellemi irányításával járul hozzá a vállalkozás sikeréhez. Az aprómunkából is kivészi a részét, főleg a bizottság működésének első négy-öt évében. Ő gondolja Petőfi és Vörösmarty fordításait, amelyeket — másokkal ellentétben — nem kegyeletből, hanem saját érdemükért tart a kiadásba felveendőeknek, s itt-ott „bársonyos kézzel” siml rajtuk. Őt más darab, Ács Zsigmond *Veleencei kalmár*, Szász Károly II. *Richárd* és *Macbeth*, Csalomjai (Pajor) István *János király* és Greguss Ágost *Szeget szeggel* fordítását veti össze az eredetivel, s mintaszerűen gondos jelentéseket

készít róluk. Ezeket, akárcsak saját fordításait, nagy filológiai készültség, csalhatatlanul biztos nyelvérzék, a legteljesebb fordítói alázat és a nyelvvel alkotóan, szabadon bánó költő gazdag egyéni eleményének szerencsés egysége jellemzi. Szigorúan, de tapintatosan bírál, s nem éri be annyival, hogy a hibákra rámutat; legtöbbször újralfordítja a kifogásolt sorokat, ha pedig úgy érzi, hogy bizonyos hibák helytelen, vagy nem eléggé tisztázott elvekre vezethetők vissza, akkor elvi útmutatást ad a tordítónak. olykor valóságos kis értekezést kerekítve a részletes hibajegyzék elé, olyan mozzanatokra hívja fel a fordító figyelmét, amelyből a többi is okulhat. Pl. Ács Zsigmond *Velencei kalmár* fordítását bírálva megjegyzi: „Fordítót nyúgzi sok helyt s nyelvét feszessé teszi e kettő: *szigorú metrumot* akar és minden közönségestől ment *irodalmi nyelvet*. Az elsőben oda törekszik, hogy a jámbust *tisztán* írja, minél keveseb spondeussal, sőt a nélkül, a *tilos* helyeken. De jámbusai mégsem folynak könnyen, mert az anapestussal igen bőkezű, noha ezt már Kazinczy sem szerette. Ajánlanám tehát neki, hagyjon fel a túlszigorral, anapestusait irtsa ki: azt hiszem, mindjárt könnyebben mozogna. Másik érdeme, mi hibává lesz, az irodalmi nyelv keresése. Ezt isokszor a eszességig viszi. Vannak esetek, hogy Shakespeare egyszerű mondatát pompázó szavakkal váltja fel. Van úgy, hogy némi oly erőszakot tesz a nyelven, a mi nem szabálytalan; irodalmi nyelvben *általában* nem lehet kárhoztatni, de *dramai* nyelvben kissé nehezkés, rosúl szavalható s a tárgy természetével nem egyez... A drámai nyelv az élet nyelve, a szinpadon élő embereket akarunk látni; mi nem azt teszi, hogy a dráma közönséges prózában szóljon, de még is az élet nyelvén, a szenvedélyes, mozgalmas életén. Egy-egy csak könyvben található fordulat, erőltetett, nehezkés irodalmi szórend, conventionált csonkítás vagy toldalék mindenkor folt a dráma nyelvén.” (Közlí Radó Antal: M.Sh.T. VII. köt. [1914] 173. l.; kiadásunkban a Próza Munkák III. kötetébe fog kerülni.)

Az eredetihez minél méltóbb színvonalú magyar Shakespeare-t adni színész és olvasó kezébe: ezt a célt szolgálja bírálaival, mint ahogy remekbe-készült fordításaival is. E nagyon eszményi követelménynek — tudja A. is — nem könnyű eleget tenni, s az első teljes magyar Shakespeare-kiadástól ő sem várja, hogy csupa örök időkre szóló fordítói remekművet tartalmazzon. S valóban, Petőfi és Vörösmarty fordításain kívül, amelyek eredetileg nem is e kiadás számára készültek, csak A. három fordítása bizonyult az első magyar Shakespeare-kiadás darabjai közül igazán időállónak. S bár ezeken is érezni az idő múlását, el nem avultak, csak patinát kaptak. De — legalább történeti szempontból — kétségkívül jelentős a többi fordítás is s az egész kiadás figyelemreméltó, mint „fordítási stádium”, hogy A.-nak az egyik Szászfordításra használt találó kifejezésével éljünk. Csak állomás ez a magyar Shakespeare-fordítás történetében, de a legfontosabb állomás, mert következetesen első ízben e kiadásban érvényesülnek azok a helyes elvek és szempontok, amelyek mai napig irányt szabnak a magyar Shakespeare-fordítói gyakorlatnak. Amikor fél évszázaddal a Kisfaludy Társaság első Shakespeare-bizottságának megalakulása után egy második kezdi meg működését, s részben új, részben átdolgozott fordításokból új, teljes magyar Shakespeare-kiadást indít meg, e második bizottság leszögezi, hogy „az új fordítások nyelvére nézve pedig a régi hagyományokhoz való ragaszkodást szükségesnek tartja, mert a kiadott új fordítás eltér A. hagyományaitól”. (M.Sh.T. VIII. köt. [1916] 319. l.) S azóta keletkezett újabb Shakespeare-fordításaink is csaknem kivétel nélkül mind úgy akarnak jobbat, többet nyújtani az addigiaknál, hogy e régi magyar Shakespeare-fordítói hagyományok — A. hagyományának — legyenek méltó folytatói. A fordítókat e hagyomány ápolásában nem terheli semmi mulasztás, a magyar Shakespeare-

vagy A.-filológia viszont még mindig adós A. Shakespeare-fordítói munkásságának alapos irodalomtörténeti, esztétikai elemzésével és méltatásával. Az A.-ról szóló életrajzi művek, nagyobb összefoglaló tanulmányok, bár természetesen kitérnek erre a kérdésre is, kimerítő elemzést nem adnak, hiszen ez nem is feladatuk. Még az olyan munkák is, amelyek aránylag bőven tárgyalják Shakespeare és A. viszonyát, vagy céljukul egyenesen ezt tűzik ki, a fordításokat illetőleg meglegszenek néhány általánosító, dicsérő jelzővel, s inkább a két költő lelkivilágának rokon vonásait boncolgatják, mint pl. Riedl Frigyes *Arany János* c. monográfiája (3., bőv. kiad. Franklin, Bp. 1904.), vagy Beóthy Zsolt *Shakespeare és Arany* c. tanulmánya (M.Sh.T. VIII. köt.). A fordítások néhány jelentéktelen részletkérdését tárgyaló, valóban meglevő, vagy olykor csak vélt tévedését feszegető apróbb cikkeke eleve nem az elemzés és értékelés igényével készültek. A legjelentősebb kísérlet eddig Radó Antal *Arany Shakespeare-fordításai* c. értekezése (M.Sh.T. I. köt.), mely főleg a tartalmi és formai hűség és a fordítások költőisége szempontjából vizsgálja és értékeli A. munkáját.

A KÉZIRATOKRÓL

A. Shakespeare-fordítási kísérleteinek és töredékeinek kézirata elvesztett, vagy lappang. Maradt azonban kézirat a három teljes darab-fordításból. A három fordítás egy egybekötött kézirati példányát az MTA Könyvtárának kézirattára őrzi. Jelzete K 507, terjedelme 151, eredetileg 152 levél, a javítás céljából beragasztott levelekkel és papírszeletekkel együtt. A teljes levelek mérete 12,5×19,7 cm. A kötés félbőr; a gerincen arany nyomással: *Shakespeare fordítások*. „A költő kötetete be” — olvashatjuk Voinovich Géának A. fordításaira vonatkozó kéziratos jegyzetei közt (a MTA Könyvtárának kézirattárában, Ms. 5/d jelzet alatt). — „Az egész a költő kezeirása; az a kézirat, mely a teljes magyar Shakespeare kiadásakor a nyomdába adatott.” Voinovich megjegyzésének ez az utóbbi része a *Hamletet* és a *János királyt* illetőleg kétségtelven helytálló; mindkét darab kéziratában vannak olyan — idegen kéztől származó — bejegyzések, amelyek az első kiadás kötet- és ívszámozásra utalnak. Nincsenek azonban ilyen bejegyzések *A Szent-Iván éji álom*nak a másik két darabéval egybekötött kéziratában, amely a három közül a legkevésbé nyomdára érett, s nem látszik végleges tisztázatnak. Ebben a színi utasítások formai szempontból nem olyan egyöntetűek, mint a másik kettőben; következetlen a színekre tagolás jelzése is: az első két felvonásban *szín*, a harmadik felvonástól kezdve *jel*. olvasható, amit csak a negyedik felvonás második és az ötödik felvonás első színeben javított *színe*re kék ceruzával A., vagy valaki más. A lapszálon itt-ott található *tisztázva* és *eddig* megjegyzések pedig arra utalnak, hogy e példányról tisztázati készült. A végleges tisztázati példány a nagyszalontai Csonka-toronyban őrzött A.-kéziratok közt van meg. Említi Kolosvári 100. l. (Mikrofilmen az MTA Könyvtárának mikrofilmtárában.) *A Szent-Iván éji álom*nak van egy korabeli sűgőpéldánya az OSzK Színház-történeti Osztályának gyűjteményében, Nemz. Szính. Sz. 73. sz. alatt. Ez azonos azzal a példánnyal, amelyet Bayer említ s amelyről azt állítja, hogy A. kezeirása. (Bayer II. köt. 101—104., 335. l.) A három kézirat összehasonlítása azonban arról győz meg, hogy a sűgőpéldányt nem a költő írta le, hanem valaki más, akinek az írása hasonlít az övéhez, ami — mindkettőjük esetében azonos korszak azonos írástípusáról lévén szó — nem meglepő. A két írás azonban az egyezések mellett éppen elég eltérést mutat ahhoz, hogy Bayer feltevését

el vessük. Valószínű, hogy a színház számára készült példányt A. átnézte. Erre vall az, hogy a címlap szövegének, vagy legalábbis e szöveg egy részének írása valóban az övének látszik, s csaknem kétségtelen, hogy az ő kezétől származik egy lapalji jegyzet is, amelynek külön érdekessége, hogy az Akadémian és a Nagyszalonon őrzött kéziratokból éppúgy hiányzik, mint a kiadásokból. A színházi példány az Akadémian őrzött kézirat másolata, és ez alapul vett kézirat átjavítása, átsimítása előtt készült, láthatólag sebtében. Ugyanettől a kéztől származik a *Hamlet*-fordítás korabeli sűgőpéldánya is (az OSZK Színház-történeti Osztályának gyűjteményében, Nemz. Szính. H. 138. sz. alatt), amelyről azonban Bayer nem tud. A címlap írása itt is A. kezére vall.

Hogy a kiadások hasáb- és ívlevonatait korrigálta-e A., s ha igen, milyen gondnal, nem tudjuk eldönteni. Leginkább még *A Szent-Iván éji álom* első kiadásáról tehető fel, hogy nyomdai levonatai átmentek a költő kezén; a *Hamlet*, s főleg a *János király* esetében már ezt sem állíthatjuk nyugodt lélekkel. *A Szent-Iván éji álom* és a *Hamlet* A. életében megjelent további két-két kiadása pedig nem egyéb, mint az első kiadások többé-kevésbé pontos újraszédése és nyomása. Ezeket A. biztosan nem korrigálta, már csak azért sem, mert — mint Arany László írja — „szemei is (1877 óta) annyira megromlottak, hogy minden olvasással végképpen föl kellett hagynia.” (H.I. I. köt. XXVI. l.)

KIADÁSUNK SZÖVEGÉRŐL

Kiadásunkban a fordítások szövegét a költő életében megjelent utolsó kiadás alapján rendeztük sajtó alá, a jegyzetapparátusban közölve a kéziratokban s a korábbi kiadásokban talált szövegváltozatokat. Kiadásunk szövege az alapul vett kiadásétól csak ott tér el, ahol az nyilvánvalóan romlott. Nem tekintjük szövegváltozatnak, s nem vesszük fel a jegyzetek közé a pusztán helyesírási eltéréseket: a *cz*-t, a kétbetűs mássalhangzók kettőzésének A. korában szokásos jelölését (*nyny*, *lyly* stb.); a hiányjelet elhagyjuk minden olyan esetben, amelyben a nyelvhasználat által szentesített hiányt jelölt (*a'*, *se'*, *magad'* — az, sem, magadat helyett), de kitesszük a nyelvhasználatban el nem fogadott szócsonkítások esetében (*bék'* — béke helyett), vagy ha mellőzése félreértésre vezethetne (*házba'* — házban helyett). Tipográfiai eltérésekre is csak akkor hívjuk fel a figyelmet, ha azok a szöveg megértése, hangulati színezése szempontjából jelentősek; ilyen pl. egy-egy szó kiemelése dőlt szedéssel. Arra sem utalunk a jegyzetapparátusban, hogy kiadásunkban — a kéziratoktól és az A. életében megjelent kiadások egy részétől eltérően — mindenütt teljes alakjukban közöljük a szereplők nevét, s a felvonások és színek sorszámát betűvel írjuk. Az elenyészően kevés fordítói tévedésre és sor-kihagyásra a jegyzetekben utalunk.

Néhány név — *A Szent-Iván éji álom*ban Titánia, a *János király*ban Richárd, Arthur, Róbert és Eleonóra — következetlenül, hol ékezettel, hol ékezet nélküli alakban fordul elő, mind az alapul szolgáló kiadásokban, mind a kéziratokban. Kiadásunkban e neveket a színi utasításokban és a szereplő-megjelölésekben egységesen a ma szokásos alakban használjuk, annál is inkább, mert a figyelembe vett kiadások és kéziratok e helyeken a neveket általában rövidítve közlik, a teljesen kiírt névalakok írásmódjára tehát támpontot nem mindig adnak. A szövegben előforduló nevek írásának következetlenségeit azonban — a kiadások és kéziratok tiszteletbentartásával — nem szüntettük meg, még akkor sem, ha a szokatlanabb alak használata mellett prozódiai érvek sem szólnak.

BIBLIOGRÁFIA

Az alábbi jegyzékbe nem vettük fel az e fordításokat is tartalmazó gyűjteményes kiadásokat (A. Összes Művei, Shakspeare Minden Munkái, Shakspere Remekai stb.), ezek változatlan újranomárait különféle sorozatokban (Külföldi Remekírók, A Magyar Nemzet Családi Könyvtára stb.). Felvettük azonban az egyes fordítások külön, önálló kötetben megjelent kiadásain kívül azokat a kolligátumokat is, amelyekben egy-egy fordítás A., vagy más költő egy vagy több Shakspeare-fordításával együtt található.

A Szent-Iván éji álom. Ráth, Bp. 1880.

- 2. [!] kiad. Ráth, Bp. 1898.
- Lampel, Bp. [1898.] |
| Magyar Könyvtár 20—21. |
- 4. [!] kiad. Ráth, Bp. [1886—1900. közt.]
| Ráth Mór iskolai kiadásai 19. |
- Franklin, Bp. [190?]
- Iskolai kiad. Franklin, Bp. 1900.
- Franklin, Bp. 1902.
| Olcsó Könyvtár. Új folyam 1230—1232. |
- Lampel, [Bp. 1927.]
| Magyar Könyvtár 1059—1060. |
- Szépirodalmi Kiadó, Bp. 1951.
- Új Magyar Kiadó, Bp. 1956.
| Iskolai Könyvtár. |
A *Hamlet*tal és Vörösmarty *Lear király* fordításával egy kötetben.
- Szépirodalmi Kiadó, Bp. 1957.
| Olcsó Könyvtár [1957] 20. |
A *Hamlet*tal egy kötetben.
- Szépirodalmi Kiadó, Bp. 1958.
| Diákkönyvtár. |
A *Hamlet*tal egy kötetben.
- Szépirodalmi Kiadó, Bp. 1958 [1959].
| Diákkönyvtár. |
A *Hamlet*tal egy kötetben.

Hamlet, dán királyfi. Ráth, Bp. 1882.

- 4. [!] kiad. Ráth, Bp. [188.—1900. közt.]
| Ráth Mór jutányos, iskolai és részben népies kiadása 18/a. |
- Lampel, Bp. [1897—1900. közt.]
| Magyar Könyvtár 109—112/a. |
E kiadás eladatlan példányait 1901 után új borítéklappal hozta forgalomba a kiadó.
- Ráth, Bp. 1898.
- Iskolai kiad. Franklin, Bp. 1900.
- Franklin, Bp. 1904.
| Olcsó Könyvtár. Új folyam 1320—1323. |
- Franklin, Bp. 1930.
| Élő Könyvek. Külföldi Klasszikusok. |
Petőfi *Coriolanus*-fordításával egy kötetben.
- Bibliotheca, [Bp. 1943.]
| Madách-könyvtár 13. A Madách-könyvtár Shakspeare-tára. |

- Új Magyar Kiadó, Bp. 1956.
| Iskolai Könyvtár. |
A Szent-Iván éji álommal és Vörösmarty Leav király fordításával egy
kötetben.
- Szépirodalmi Kiadó, Bp. 1957
| Olcsó Könyvtár [1957] 20. |
A Szent-Iván éji álommal egy kötetben.
- Szépirodalmi Kiadó, Bp. 1958.
| Diákkönyvtár. |
A Szent-Iván éji álommal egy kötetben.
- Szépirodalmi Kiadó, Bp. 1958 [1959.]
| Diákkönyvtár. |
A Szent-Iván éji álommal egy kötetben.
- Európa Kiadó, Bp. 1959.
| Világirodalmi Kiskönyvtár. |

János király. Franklin, Bp. [188?]

- 2. [1] kiad. Ráth. Bp. [1886—1900. közt]
| Ráth Mór iskolai kiadásai 13. |
- Lampel, Bp. [1899.]
| Magyar Könyvtár 106—108. |
- Iskolai kiadás. Franklin, Bp. 1900.
- Franklin, Bp. 1904.
| Olcsó Könyvtár. Új folyam 1336—1339 |

JEGYZETEK AZ EGYES MŰVEKHEZ

1. A SZENT-IVÁN ÉJI ÁLOM.

Első fordítását 1836–40 táján készíti el A., Wieland német szövege nyomán. E fordítást azonban valószínűleg maga semmisíti meg mint „tűzre való”. 1858 legvégén angolból kezdi újra fordítani, s nagy szünetekkel, lassan készül a fordítással; olykor belefárad a sok rímelésbe, s bizalmát veszti, oly sok a csaknem fordíthatatlannak látszó, „foglyos” hely az eredetiben. 1861 januárjában a Kisfaludy Társaság ülésén részleteket olvas fel a készülő fordításból, majd 1863 novemberében a harmadik felvonást olvassa fel ugyanott. A Társaság 1864. április 28-i ülésén mutatja be a Shakespeare-sorozat első kötetét, benne *A Szent-Iván éji álom* fordítását. Aggályai alaptalanoknak bizonyultak: éppen a fordítói bravúrt igénylő részekben, különösen a dalbetétek fordításával remekelt.

A Nemzeti Színház 1864. ápr. 23-án e fordítás bemutatásával ünnepli Shakespeare születésének háromszázadik évfordulóját. A bemutatóról Gyulai Ír kritikát a Koszoróban (2. évf. I. félév, 18., 19. sz.), majd ugyanott visszatér a darab méltatására (21., 22. sz.). Az Oberont alakító Egressy Gábor így számol be Szász Károlynak az első előadásokról: „A mi színházi ünnepélyünk nem ütött ki úgy, a mint én óhajtottam volna. A ház telve volt mind a kétszer, ma is megtelik úgy félig-meddig; de sem a kiállítás, sem az előadás (az első) nem lehetett kielégítő. A tulbuzgóság nervozusokká tett bennünket, előadókat s egyik hiba a másikat érte. Szörnyű dulást vittünk véghez a szövegen, a mi, barátunkat a fordítót, a ki jelen volt, desperatussá tehetette. Azóta még nem találkoztam vele, de bizonyos vagyok benne, hogy kedélye ettől a kellemetlen hatástól egy hónapig sem fog megszabadulni.” (Közli Bayer II. köt. 100. l.)

Az előadásnak mégis nagy a sikere: a darab áprilistól decemberig tizenegy előadást ér meg, amelynél többet addig Shakespeare-darab nem ért meg egy év alatt. Mai napig a gyakran játszott Shakespeare-művek közé tartozik, s mindig A. fordításában játsszák.

*

K.: Az MTA Könyvtárának kéziratárában, K. 507. sz. alatt, egybekötve a *Hamlet* és a *János király* fordításával. A végleges tisztázat alapjául szolgáló kézirat. = K1.
Nagyszalontán, a Csonka-toronyban, II. 77. sz. alatt. Mikrofilmje az MTA Könyvtárának mikrofilmtárában, A 4/3, illetőleg a pozitív B 4/3. sz. alatt. A végleges tisztázat, amely az első kiadáskor a nyomdába ment. = K2.

Súgó példány az OSzK Színháztörténeti Osztályának gyűjteményében
Nemz. Szính. Sz. 73. sz. alatt. Idegen kéz írása, csak a címlap és egy
lapalji jegyzet látszik A. írásának. Jegyzeteinkben mindössze ez
utóbbiakat vettük figyelembe. = K3.

M.: Shakspeare minden munkái. Fordítják többen. Kiadja a Kisfaludy
Társaság. Tomori Anasztáz költségén. I. köt. Emich, Pest 1864.
139–224. l. [Egy kötetben Szász Károly *Othello* fordításával.]
Shakspeare minden munkái. Fordítják többen. 2. kiad. I. köt. Ráthl
Mór, Bp. 1879.

Shakspeare, A Szent-Iván éji álom. [3. kiad.] Ráth Mór, Bp. 1880.
Szemelvények: Egy tündér dala. — „A szent-iván éji álomban.” —
Arany János fordításából. [II. felv. 2–13. sor.] Pötvárosi Lapok, 1864.
301. l. = F. L.

A Szent-Iván éji álomból. (Mutatvány.) [III. felv. 1–568. sor.]
Koszorú, 1864. I. félv. 348–353. l. = Ko.

Szv.: C.: *A Nyáréji álom.* (K1.) *Nyáréji álom áthúzva; alá: Szentiván-éji álom.*
A szentiván-éji álom. fordította Arany János. (K2.)
A SZENT-IVÁN ÉJJI ÁLOM. Fordította Arany János.
Előadott a M. Nemzeti Színház Shakspeare-ünnepén, ápril. XXIII-kán
MDCCCLXIV. (1. kiad., 2. kiad.)

Személyek: *Theseus, Athene ura.* (K1.)
Philostrat, ünnepély-rendező Theseusnál. (K1.)
Dudás, fuvófoldozó. (K1.)
Hippolyta, amazon királyné. (K1.)
Titania tündér királyné. (K1.)
a hőz-játék személyei. (K2.)
Theseus és Hippolyta kísérei. (K2.) *kísérei javítva: kísérei.*

Helyszín: *Helyszín, Athene, s egy közeli erdő.* (K1.)

Sorok szerint:

Első felvonás

1. A sor előtt a színi utasításban: *Athene.* (2. kiad.); *kísérek* (K1., K2.)
K2.-ben javítva: *Kísérek*
2. *új* (K1., K2.)
3. *derit* (K1., K2.); *mily* (K2.)
5. *tengő* (K1.) áthúzva; fölé: *hervadt*
6. *Ki hosszasan tart egy szegény fiú.* (K1.) Áthúzva, fölé: *A ki soká*
teng egy fiú örökjén.
19. *vígság* (K1., K2.)
20. *nagyhírű* (K1., K2.)
21. *nos* (2. kiad.)
23. *iránt,* — [1] (2. kiad.)
26. *elő;* (K1., K2.)
30. *zöngled, a hold fényénél,* (K1.)
31. *A! hangon ál szerelmed* (K1.)
37. *fanyar-dacossá* (K1., K2.)
38. *tehát,* (K1., K2.)
40. *Demetriust* (2. kiad.) után nincs írásjel.
41. *ősjogán* (K1.)
42. *Hogy,* (K1.)
45. *ily* (2. kiad.)
61. *érzetimről* (K1., K2.)
62. *De,* (K1., K2.)

63. *Mi az, mi engem érhet legrosszabb, ha* (K1.) az *engem* áthúzásával és a sor végén az *én* betoldásával a véglegesre javítva. A K2.-ben *Mi az, mi* után *eng* áthúzva, utána a végleges változat.
64. *nőül* (K1.)
68. *íjju* (K1., K2., 1. kiad., 2. kiad.); *véredet*, (K1.)
69. *Lessz-é* (1. kiad., 2. kiad.)
70. *Vesztaszűzek* az eredetiben: *nun = apáca*.
73. *holvilágon* [!] (K1.)
76. *letörve* (K1.) ceruzával aláhúzva. Vagy dőlt szedéssel történő kiemelést kívánt itt A., vagy – a lap szélén ceruzával irt = *D* jelzéssel együtt a *Delius*-kiadásra utalt.
77. *mintha* (K1.)
85. *készülj*, (K1.)
89. *Sívar*, valamennyi kézirat és kiadás szövegében így!
91. *ál igényedet*. (K1., K2.)
94. *Gunyos* (K1.)
95. *néki* (K1.); *nekiadni* (K2.)
96. *enyém*; (K1., K2.)
100. *rendezett* (K1.) után nincs vessző.
114. *Egeus* (K1.)
119. *meglágyítani*,) (K1.)
121. *Hogy vagy, szerelmem? jer* (K1.) *Hogy vagy*, áthúzással, átirással és föléírással javítva: *Hát te*, A K2.-ben: *Hát te, szerelmem?.. jer*,
123. *körül* (K1.)
124. *közleni*, (K1.)
126. *vonz*, (K1.) A sort követő színi utasítás után a 2. kiad.-ban nincs pont.
127. *ily* (K2., 1. kiad.,)
128. *ily* (K2., 1. kiad.)
129. *Tán*, (K2.)
130. *Viharja bőven megöntözheti*. (K1.) Áthúzással, átirással és a sor fölé írt pótlással a véglegesre javítva.
134. *különböző*, – (K1.) *külömböző* – (K2.)
136. *akadály*, – (K1.)
138. *dönté*, – (K1.)
139. *kín*, (K1.) javítva: *kész A szemével* (K2.) után nincs pont.
146. *Feltár*, (K1.)
151. *tanítson* (1. kiad., 2. kiad.); *kisértet*, (K1.)
163. *lakából*, (K1., K2.); *ligetben* (K2., 1. kiad., 2. kiad.) után nincs vessző.
164. *városunktól* (K1.) javítva: *városunkhoz*
165. *Helénát*, (3. kiad.) A sorvégi vessző nyilvánvalóan sajtóhiba. Kiadásunk szövegébe nem vettük át.
166. *Találtak szép május reggelen*, (K1.) *szép* javítva: *egy* majd áthúzva, a lap szélén pótolva: *volt A reggelen*, javítva: *ünnepén*),
169. *nehé*, (K1.) a sor három betűhellyel beljebb kezdődik.
170. *galambra*, (K1.)
171. *ami* (K1.) javítva: *a mi* A sor három betűhellyel beljebb kezdődik.
173. *trójai* (K1.)
178. *Úgy* (K2.)
180. *szavad*. (K1., K2.) A 2. kiad.-bani a szó után nincs írásjel.
181. *Demetriusz* [!] (K2.)
182. *szemed vezér csillagja* (K1.) áthúzással és a sor fölött javítva: *szemednek sark csillagja*
183. *neki*, (K1.)

184. *pacstírta* (K2.)
 188. *Hermiám*; (2. kiad.)
 191. *cserébe* (K1.) áthúzza, utána: *elédbé*
 192. *Adnám*, (K1.) javítva: *Raknám*,
 194. *igy* (K1.) javítva: *úgy*
 200. *kerül*, (K1., K2.)
 204. *tova*. — (K1., K2.)
 208. *igy* (2. kiad.)
 210. *kel* (K1., K2.) után nincs vessző.
 211. *néz* (K2.) után nincs vessző.
 212. *híg* (K1.)
 219. *hátat*, (K2.) javítva: *hátot*,
 220. *Megyünk*, (K1., K2.)
 223. *Lysander*: (K1., K2., 1. kiad., 2. kiad.)
 224. *Szemeink* (K1., K2.)
 227. *Ember*. (3. kiad.) A nagy kezdőbetű nyilvánvalóan sajtóhiba. Kiadásunk szövegébe nem vettük át.
 229. *tlzése* (K1.)
 231. *becsét* (K1.) javítva: *kecsét*
 232. *Nagyitva*: *tulzom* (K1.) *Nagyitva*, (K2.) javítva: *Nagyitva*:
 235. *lát*, (K1.)
 237. *van ... vele*: (K1.)
 238. *nekül*: (K1.); *nélkül*: (3. kiad.) nyilvánvalóan sajtóhiba. Kiadásunk szövegébe nem vettük át.
 242. *neki*. — (K1., K2.)
 243. *öt*, (3. kiad.) nincs dőlt szedéssel kiemelve, kiadásunk a K1., K2. valamint az 1. és 2. kiad. szövegét követi.
 244. *Hogy* (K1.)
 246. *hüll* (K1.); *neki* (3. kiad.) nincs dőlt szedéssel kiemelve. Kiadásunk a K1., K2., valamint az 1. és 2. kiad. szövegét követi.
 251–252. A K1.-ben oldalt ceruzával megjelölve; a lap szélén ceruzával: *D*.
 253. A sor előtt a színi utasításban: *Orrondi*, (K1.)
 254–255. *névről névre mind, a listáról*. (K1.) Áthúzással és toldással javítva: *névről névre, lista* [1] szerint a végén pont nélkül. Az 1. és 2. kiad.-ban: *lista*
 256. *az lista* (K1., K2., 1. kiad., 2. kiad.)
 257. *találtattak* (K1.) után nincs vessző.
 258. *fejdelem és fejdelemné* (K1.)
 260. *halljuk* (K1.) után nincs vessző.
 261. *satöbbi*. (K1., K2.)
 262. *komédia* (K1., K2.) után nincs vessző.
 264. *Mondhatom* (K1., K2.) után nincs vessző. A *furcsa* (K1.) javítás nyomait mutatja. Eredetileg *remek*-et akart talán írni A., de csak a *r* vagy *re* leírásáig jutott s máris átírta a véglegesre.
 265. *lista* (K1., K2., 1. kiad., 2. kiad.)
 274. *istenigazában* (K1.)
 276. *indítók*; *szánakozást költők néminemű* (K1.) *szánakozást költők* ceruzával aláhúzza; a lap szélén ceruzával: *D*. A K2.-ben: *indítók, szánakozást gerjesztek némi nemű a némi nemű* összevonva. A 2. kiad. ban: *néminemű*
 278. *gusztusom zsarnokot* (K1.) *gusztusom zsarnokot* (K2.) átirással és betoldással javítva: *gusztusom van zsarnokot* A K2., az 1. és 2. kiad. szövegében: *Herkulescht*
 279. *törni szüni* (K1.)

282. *szikla-tönk* (K1.)
 285. *Phoebus* (K1.)
 287. *balsors* (2. kiad.)
 290. *Herkulesi dűh* (K1.)
 292. *füvő foldozó*. (K2.)
 297. *lyányszerepet*, (K1., K2.)
 299. *mindegy. játszhatod* (K1., K2.); *mintegy*, [1] (3.kiad.); *véknyan* (K1.,K2., 1. kiad.,2. kiad.)
 300. *a hogy* (K1.)
 302. *Rettentő*, (K2.) után a vessző törölve; *tudok én* (K1., K2.); „*Tisbi!* (K1.)
 303. *Tisbi!* (2. kiad.). *Áh* (K1., K2.); *Pyramis!*... *Thrsbéd* (K1.)
 311. *Tamás* (3.kiad.) után nincs vessző. A K1., K2., az 1. és 2. kiad.szövegéből vettük át.
 315. *úgy... rendbe'* (K1., K2.)
 318. *Játszhatod... ordítani* (K1.); *extempore*, (3. kiad.) nincs dőlt szedéssel kiemelve. Kiadásunk a K1., K2., az 1. és 2. kiad. szövegét követi.
 319. *Majd ordított én, hogy kacag belé a szíve a ki hallja; majd ordított én*, (K1., K2.)
 320–321. „*ordíts még egyszer! ordíts még egyszer!*” (K1.) javítva: „*ordítson... ordítson* a K2.-ben: „*ordítson még egyszer!*” „*ordítson még egyszer!*”
 323. *fejdelemnét meg* (K1.) *meg áthúzva*, fölé: *s*
 324. *sikoltozni... löbb* (K1.) után nincs vessző.
 326. *Bizony* (K1.) után nincs vessző.
 329. *forsirozom* (K1.) javítva: *forcirozom*
 330. *turbékold* (K1.) áthúzva, fölé: *szopos* A sor ceruzával megjelölve és a lap szélén ceruzával ismét: *szopos* A K2.-ben, az 1. és 2. kiad.-ban is: *szopos*
 331. *ordítani* (K1.) *ordítani* (K2.)
 333. *egy kedves arcú* (K1., K2.) az *arcú* a K2.-ben javítva: *arcu*
 334. *vasárnap* (K1.) javítva: *napon*
 335. *úrfi*; (K1., K2.); *minden esetre* (K1.)
 337. *játszani*. (3. kiad.) A kérdőjelet a K1., K2., az 1. és 2. kiad. szövegéből vettük át.
 339. *szalmaszín* (K1.)
 340. *narancsszín* (K2.); *tuli-piros* (K1.)
 341. *franckorona szín* (K1., K2.) a K2.-ben összevonva egy szóvá
 342. *közül* (K1.)
 344. *kényszerítlek*, (K1., K2.)
 345. *be magoljátok*, (K1.) *bemagoljátok*; (K2.)
 346. *ott* (K1.) után nincs vessző.
 352. *bátrabb kurázsival* (K1.) *bátrabb áthúzva*
 355. *pontos legyen*; (K1.) a *pontos* ceruzával aláhúzva; a lap alján ceruzával: *D. Majd áthúzva az egész*; alá: *tudja mint a karika csapás ebből a tudja áthúzva*; a sor fölé: *tanulja be*

Második felvonás

1. A sor előtt a színi utasításban: *szembe*. (K2., 1. kiad., 2. kiad.) *szembe jönnek*. (K1.) A sor, ugyancsak a 2. sor is, a K1.-ben kilenc betűhellyel beljebb kezdődik.
3. *Tűskön bokron* (F. L.); *keresztül*, (K1.) *keresztül* (F. L.) után nincs vessző.
4. A sor a K1.-ben kilenc betűhellyel beljebb kezdődik.
5. *Tűzön vizen* (F.L.) *keresztül* (K1.) *keresztül*, (K2.)

6. *Járok*, (F.L.) A 6–10. sor a K1.-ben kilenc betűhellyel beljebb kezdődik.
7. *Sebesebben*, (F.L.); *mind* [!] (2. kiad.)
8. *Tündérmkirályné vendeli* (K1.) *rendeli* áthúzva, utána: *az asszonyom*; a F.L.-ban: *Tündérmkirálynó az asszonyom* után nincs vessző.
9. *Gyöngyét a félre hinteni*; (K1.) ceruzával aláhúzva, a lap szélén ceruzával: *D. Áthúzással, átirással, toldással javítva: Félre gyöngyét én harmatozom*; a F.L.-ban: *harmatozom*.
10. *Cselédje minden* (K1., F.L.) a K1.-ben áthúzva, elé írt pótlással, átirással javítva: *Test-őre a sok* (A K2.-ben ugyanígy.)
11. *Arany köntöst* (F.L.)
14. *csöp . . . szedek* (K1., K2.) után nincs vessző
16. *ripők* (K1.)
18. *lessz* (K2., 1. kiad., 2. kiad.); *mulatása*. (1. kiad., 2. kiad.) *mulatása*, (3. kiad.) Kiadásunk a K1., K2., szövegét követi.
20. *dűlfűl* (K1.); *dűl fűl* (3. kiad.) Kiadásunk a K2. és az 1. és 2. kiad. szövegét követi. A sor végén csak a 3. kiad.-ban van vessző.
25. *vadász-lovagja*; (K1.)
26. *királyné n* (K1.) bizonyára *nem-et* akart írni A., de a kezdőbetű leírása után máris átirta *csak-ra*.
27. *Felkosszorúzza* (K1.) után nincs vessző; *kényeztetli* (K2.) áthúzva, utána: *szeretgetli*.
30. *nélkül*; (K1.)
33. *csinytevő* (K1.) javítva: *csintalan*
34. *Robin-pajtinak* (K1.) javítva: *Robin-pajtásnak* a lap szélén ceruzával még külön is: *ds.* [!] A dőlt szedéssel kiadásunk a K1., K2. és az 1. és 2. kiad. szövegét követi.
37. *lelke fogytáig* (K1.); *közpülleti*; (K1., K2.)
40. *Hobgoblin. . . Puck* (3. kiad.) nincs dőlt szedéssel kiemelve. Kiadásunk a K1., K2., az 1. és 2. kiad. szövegét követi.
41. *Szólit*, (K1.); *segíted*; (K1., K2.)
42. *Találtad* (K1., K2.) után nincs vessző.
46. *kanca ló*; (K1., K2.)
48. *Kan* (K2.) átirással javítva: *Vackor*
49. *az . . . billenek*, (K1.) *az* javítva *én-re*.
51. *szörnyü szomorut* (K1.) *szörnyü* javítva: *szörnyü*
52. *zsámolyul*. (K2.)
53. *felborúl*, (K1.) *az ú* ékezte kivakarva.
54. *meg ful*, *ugy* (K1.)
58. *félre* (K1.) után nincs vessző.
59. A sor előtt a színi utasításban: *kiséretével*, (3. kiad.); *magáéval*, (K1.)
62. *Kerülni* (K1., K2.)
66. *állél* (K1.)
67. *Zabszár-tilinkón*, (K1.)
68. *jöttél ide* (K1.) átirással és betoldással javítva: *jössz most ide*
69. *fokáról* (K1.)
71. *kemény övedzős* (K1.) az eredetiben: *buskined* = rövidszárú csizmát viselő, vagyis: vadászathoz öltözött.
75. *így* (K1., K2.)
79. *Aeglé* (K1.)
80. *Ariadne* (K1.)
81. *koholta* (2. kiad.) után nincs írásjel.
84. *körül* (3. kiad.) után nincs vessző. A K1., K2., az 1. és 2. kiad. szövegéből vettük át.

85. *tenger partokon*, (K1.) *tenger-partokon* (K2.) után nincs vessző.
88. *Igy* (K1., K2.)
89. *Mint egy* (K1.) összevonva egy szóvá.
91. *bősz* [?] (K1.) javítva: *his* a lap szélén ceruzával külön is: *his*
96. *vizbe fult* (K1., K2.)
98. *játszó olvashatatlan szó*, (*kugli*) (K1.) javítva: *pásztor tekét*, utána a (*kugli*) áthúzva. A lap szélén még ceruzával külön is: *tekét*
99. *az úttekervényt* (K1.) a névelő a betűjének kivételével áthúzva; fölé: *gyalogösvényt* A K2.-ben: az javítva: *a*
101. *vég* (K1., K2.)
106. *Igy* (K2.); *ön mérsékletét* (K1., K2.)
108. *Hull* (K1.); *karmazsín* (K1., K2.)
112. *él*, (K1.)
115. *És* (K1.) javítva: *S im*,
116. *harcából* (K2.)
125. *ülénk* (3. kiad.) nyilvánvalóan sajtóhiba. Kiadásunk a K1., K2., az 1. és 2. kiad. szövegét követi.
132. *főveny-parton* (K1.) *fővenyparton* (K2.)
139. *Tán míg* (K1.); *nászéje* (K1., K2., 2. kiad.)
142. *köröd.* (K2.) Áthúzva; utána: *tanyád.*
144. *Tündérek, el* (1. kiad., 2. kiad., 3. kiad.) után nincs írásjel. A felkiáltójelet kiadásunk szövegében a K1., K2. alapján pótoltuk.
146. *eredj*; (K1.)
148. *Puck*: (K1.)
149. *leültem* (K2.)
150. A *cselle* szóhoz fűzött jegyzet a K1.-ben a lap szélén: *Delfin* utána pont nélkül. A K2.-ben a lap alján: *Delfin*.
152. *szavára* (K1.) javítva: *dalára*
153. *örülten* (K1., K2.)
154. *hallja.* (K1., K2.)
156. *Repülni* (K1., K2.)
157. *Cupidót*: (K2.)
158. *nyugot* (K1.)
159. *ivóól* (2. kiad.)
161. *tűz nyíl* (K1.) *tűz nyíl* (K2.)
162. *sugárban* (K1., K2.) után nincs vessző.
163. *papné* (K1.) javítva: *papnő*
164. *nekül.* (K1.)
166. *nyugoton*, (K1.)
167. *bíbor* (K1.)
168. *Hívják* (K1., K2.) a sorhoz fűzött lapalji jegyzet: *Az eredetiben love-in-idleness: viola tricolor, azaz háromszínű ibolya (császárszakáll); de mivel az angol név (szerelem a téllenségben) úgysem adható vissza: alkalmasbnaak látszott előttem a magyar virág név: égő szerelem.* (K1.) Aláhúzva: *love-in-idleness: ... háromszínű ibolya ... (szerelem a téllenségben) ... égő szerelem.* A K2. változata a véglegestől csak az angol és úgy sem alakokban tér el.
171. *Nőt férfit* (K1., K2.)
175. *keríttek* (K1.) ceruzával javítva: *kerítnek*
177. *míg ... Titania*, (K1.)
178. *levét* (K1.) után nincs vessző.
180. *bika*, (2. kiad.)
188. A sor után a színi utasításban: *Helena* (K1.)
189. *Lysánder* (K1.) az á ékezte kivakarva.

191. *Úgy* (K1., K2., 1. kiad., 2. kiad.)
 192. *És itt* (K1.) részben áthúzással, részben betoldással javítva: *s im*
 a 2. kiad.-ban: *vadonban*. [!]
 194. *úzz* (K1., K2.)
 196. *szívem* (K2.)
 202. *azért is* (K2.)
 203. *Vadász ebéd* (K1.)
 204. *hízelkedem*: (K1.)
 205. *rugj*, (K1.)
 209. *az* (K1.)
 211. *gyűlöletét*: [!] (K1.)
 218. *és isértetére* (2. kiad.)
 228. *hagylak* (K1.) után nincs vessző.
 230. *fordúl* (K1., K2.)
 232. *szelldke* (K1.)
 233. *Oh*, (K1., K2.)
 244. *szívem* (K1., K2.)
 247. *üdvöz* (K1.) után nincs vessző.
 248. *Kérlek*, (K1., K2.)
 253. *Ott szunnyad, elringatva tánc- s zenével* (K1.) az *Ott szunnyad*, és az *elringatva* megcserélve, úgy, hogy a jel az *elringatva el-jét* áthúzza;
tánc- javítva: táncsal
 259. *járd föl* (K1., K2.)
 260. *díhenéi* (K1.)
 267. *Találkozol kakas szóig* (K1.)
 269. A sor előtt a színi utasításban: *kisérettel*. (K1., K2., 3. kiad.) A K2.-ben
 javítva: *Kisérettel*. A sor végén: *dal*: (K1.) javítva: *dal*;
 276. *ringató* (K1.)
 278. *klgyók* (K1.) után nincs vessző. A K1.-ben a dal mindkét versszakának
 páros sorai a páratlanokhoz viszonyítva három betűhellyel, a Kar
 sorai további három betűhellyel beljebb kezdődnek. A K2.-ben
 a dal sorai aláhúzva, oldalt ceruzával: *cursive* ez áthúzva, fölé: *csak*
current és a 2. versszaknál ismét: *current*. A sorok dőlt szedésével és
 a Kar ismétlődő sorainak *stb.*-vel történő rövidítésével kiadásunk a
 K1., K2., az 1. és 2. kiad. szövegét követi.
 282. *Philoméla*, (K1., K2.)
 283. *lágyan* (K1.) után nincs kettőspont.
 284. A sort a K1.-ből vettük át kiadásunk szövegébe. A K2.-ből és a
 kiadásokból hiányzik.
 286. *bá*, (K1.)
 287. *báj*, (K1.)
 288. *Asszonyunk felé ne* (K1.) áthúzással és a sor fölé beírt toldásokkal
 javítva: *Asszonyunkra itt*
 291. *Hosszu lábú* (K1., K2.)
 293. *féveg s* (K2.)
 294. *Philoméla*, (K1.)
 301. *leopárd*, (K1.) javítva: *leopárd*: de a vessző sincs áthúzva. A sor alatt
 egy áthúzott sor: *Ha fölébredsz, ami várt*:
 303. *úyes* (K2.)
 304. A sor előtt a színi utasításban: *jönek*. [!] (2. kiad.)
 313. *Feküdj* (K1.)
 314. *bakúl* (K2.)
 315. *ártatlanúl*. (K1., K2.)
 317. *megy*. (2. kiad.)

318. *kebelünk*, (K1., K2.)
 319. *hit* (K1.) után nincs kettőspont.
 322. A sor után hiányzik a fordításból két sor. Az eredetiben: Now much
 beshrew my manners and my pride, If Hermia meant to say
 Lysander lied. = Átkozott legyen modorom és gőgöm, ha Hermia
 azt akarta mondani, hogy Lysander hazudik. A. nyilván a szójátékkal
 használt „lie” (= 1. fekszik; 2. hazudik) fordításával nem boldogult.
 azért hagyta ki e két sort.
 323. *De* (K1.) után nincs vessző.
 324. *feküdj, tarts* (K1.) *fekügy, tarts* (K2.)
 329. *Amen*, (K1.)
 332. A sort követő színi utasítás végén a 2. kiad.-ban nincs pont.
 333. *e* (K1.) javítva: *a* A sor előtt a szereplő neve a 3. kiad.-ból hiányzik.
 334. *áthenéit* (K1.)
 335. *e* (K1.) javítva: *a*
 337. *éj... csendl* (K1.)
 338. *áthenéi* (K1.)
 341. *szűz is ledől*, (K1., K2.)
 342. *nyirkos*, (K1.)
 346. *füleket*; (K1.) *fű áthúzza*; alá: *báj*
 347. *Majd*, (K1., K2.)
 351. *Ólj* [!] (2. kiad.) *Ólj meg* (K1., K2.) után nincs vessző. *Demetriusz!* [!]
 (K1.) *Demetriusz!* [!] (K2.)
 359. *könyektől*, (K1., K2.)
 360. *enyim* (K1., K2.)
 363. *csoda* (K1., K2.); *látva*, (K1.)
 364. *kerül* (K1.); *csoda szörnyet.* (K2.)
 366. *csillagszemével!* (K1.)
 367. *itt?* – *Lysander* (K1.) után nincs vessző.
 371. *tünemény*: (K1.) *tünemény!* (K2.)
 372. *túltesz a mű remekén* (K1.) után nincs kettőspont.
 374. *ohajtom* (K1., K2.) után nincs vessző.
 377., 379., 381. A sorok a K1.-ben három betűhellyel beljebb kez-
 dődnek.
 383. *vágya* (K1.) után nincs vessző.
 384. *sugallja.* (K1.) Áthúzza, utána: *bevallja.*
 385. *növény*; (K1., K2.)
 387. *férfi kor* (K2.); *érve* (K1.) után nincs vessző.
 388. *lön* (K1.)
 390. *nézdelem.* (K1.) Áthúzza, utána: *föllelem.*
 392. *kivált* (K1.) után nincs vessző.
 393. *Nem volt* (K1.) *volt* áthúzza.
 394. *nyerék* (K1.) után nincs vessző.
 399. *boldogul*: (K1., K2.)
 403. *Aludj* (K1.)
 405. *mintha* (K2.) elválasztva két szóvá.
 409. *tévhitem* (K1.) után nincs vessző.
 411. *te* (2. kiad.) után nincs vessző; *indulatja* (K1.) után nincs vessző.
 413. A sor előtt a színi utasítás az eredetiben: awakes = felébred.
 414. *hamar ni!* (3. kiad.) Kiadásunk a K1., K2., az 1. és 2. kiad. szövegét
 követi.
 415. *milyet* (K1., 2. kiad.)
 417. *Ugy* (K1.)
 423. *értem*, (K1., 2. kiad.)

Harmadik felvonás

1. A sor előtt a színi utasításban: *Erdő.* (Ko.); *királyné* (K1.). A *Harmadik felvonás*. előtt: *A Szent-Iván éji álomból.* (*Mutatvány.*) (K2., Ko.) A K2.-ben még: *Itt kezdődik.*
2. *Persze,* (K1.) áthúzva, fölé: *Top, top;*
3. *galagonya bokor* (K1., Ko.)
4. *öltöző szoba;* (K1., K2., Ko.)
11. *rántani* (Ko.) után nincs vessző.
13. *Istenb'ony!* (K1.)
14. *megölést.* (K1.) Áthúzva, utána: *gyilkosságot.*
- 16—18. *a prologusban legyen benne, ugyanis, mondván, hogy mi senkit sem bántunk a karddal,* (K1.) részben áthúzással, részben betoldással javítva: *a mely prologusban legyen benne, hogy mi senkiben sem teszünk kárt a karddal,*
18. *és,* (K1.)
19. *én Pyramus* (K1.) után nincs vessző. A 3. kiad.-ban: *én Pyramus,* de kiadásunk a K2., az 1. és 2. kiad. szövegét követi.
20. *vagyok, hanem* (K1.) közé betoldva: *ám*
29. *örizz!* (K1.)
30. *vinni,* (K1.)
35. *ügy;* (Ko.)
36. *megöl;* (K1.)
37. *heresztül,* (Ko.); *így* (K1.) *így,* (K2., Ko.)
38. *vagy* (K1.) után nincs kettőspont.
39. *ohajtani,* (K2., Ko.)
- 39—40. *könyörgeni:* (K1., Ko.)
40. *féljenek ne reszkessennk,* [!] (Ko.)
- 42—43. *vagyok, mint más ;"* (K1.) *vagyok mint más ;"* (K2.) *vagyok mint más,"* (Ko.)
44. *más,* (K1.)
46. *hogy'* (K1., K2.)
48. *akkor este,* (K1.) *akkor-este* (K2.) után nincs vessző.
49. *fel* (K1.) javítva: *ki*
51. *akkor este.* (K1.) *este* áthúzva.
- 53—54. *hogy besüthessen a hold rajta.* (K1.)
56. *mondhatja* (K1., K2.) után nincs vessző.
58. *mert,* (K1.)
59. *historia* (K1., K2., Ko.)
63. *Hát,* (K1.)
64. *jelentse* (K1.) után nincs vessző.
65. *ő a fal ; . . . így* (Ko.); *vagy* (K1.) részben áthúzva, részben átírva: *és fölötte ceruzával: és félig kitorölve.* A lap szélén ceruzával írott, de teljesen kitorölt és nyoma. Az *így* kiemelésével kiadásunk a K1., K2., az 1. és 2. kiad. szövegét követi.
67. *elsül,* (K1., K2.)
70. *így* (K1., 1. kiad., 2. kiad.)
71. A sor előtt a színi utasításban *Puck* neve csillaggal megjelölve; lábjegyzetben: *Tündér.* (K2., Ko.); *hátül.* (K1.) A sorban: *rongyon gyűlt*
72. *fek* (K1.) áthúzva, utána: *nyughelyéhez.* A sor végén a Ko.-ban nincs gondolatjel.
73. *szindarab? . .* (K1., Ko.); *álljon* (2. kiad után nincs pont.
74. *működő* (K1., K2.)
75. *Pyramus.* — (Ko.); *álljon* (2. kiad.) után nincs pont.

76. *háj illatja*, (K1.) *báj-illatja*, (3.kiad.) nyilvánvalóan sajtóhiba.
79. *De, ha!* (K2., Ko.)
83. *hisz*, (K1., K2.)
87. *rózsa*; (K1.)
89. *Hű* (K1.) után nincs vessző.
90. *Találkozunk*, (K1., Ko.); *Pyramus*, (Ko.); a lap szélén ceruzával: *Ninny = rüpdök D.*
92. *De te* (Ko.)
93. *végyszavastul*, (K1.)
- 93—94. *Pyramus, végyszavad* (Ko.)
94. A sor után a színi utasításban: *Puck*, (K1.)
95. *Hű* (K1.) után nincs vessző.
97. „*Ha én, szép Thisbe, csak tiéd lennék csupán —*” (K1.) *én, szép Thisbe*, ceruzával aláhúzva, majd a *tiéd* és *csupán* kivételével áthúzva az egész; az áthúzott részek fölé irt szöveggel így javítva: „*Thisbém, ha szép vagyok tiéd vagyok csupán —*” A lap alján a kitorlés után is halványan olvasható ez a sorváltozat, ceruzával írva, utána: *D.* A K2.-ben és a Ko.-ban: *vagyok, tiéd*
98. *szörnyű látomás! kísértet!* (K1.) *látomás* javítva *látvány-ra*. A K2.-ben, a Ko.-ban és az 1. kiad.-ban: *szörnyű* A Ko.-ban: *kísértet!* A 98—99. sorokat a 3. kiad. prózai szöveggént közli.
99. *segítség!* (K2., 2. kiad.)
101. *tüskén, bokron*, (K1.)
102. *veszett nagy* (K1.) áthúzva, fölé: *majd szörnyű* ugyanez a lap szélén ceruzával, majd kitorlolve.
104. *lobog.* [1] (Ko.)
106. *Hova* (3. kiad.) Kiadásunk a K1., K2., az 1. és 2. kiad. szövegét követi.
109. *szamár fejét*; (K1., K2.)
110. *irgalmas neked* (K1.)
114. *innen*, (K1., K2.)
115. *hallják* (K1., K2., 1. kiad.) után nincs vessző.
- 116—119., 121—124. A sorok dőlt szedésével kiadásunk az 1. és 2. kiad. szövegét követi. Erre a K1.-ben nincs utasítás. A K2.-ben mindkét versszak oldalt megjelölve: *current* utóbb *cursov-ra* javítva. A K2.-ben csak a 122. és 124. sorok kezdődnek beljebb.
120. *ágyból!* (3. kiad.) A kérdőjelet a K1., K2., az 1. és 2. kiad. szövegéből vettük át. A K2.-ben és a Ko.-ban a sorhoz lapalji jegyzet: *Az alvó tündérvirálynét férje Oberon, megbűvölte, hogy az első tárgyba, melyet ébredésekor meglát, belészeressen. Szerk.* A K2.-ben még a sor mellett: *ide a jegyzet*
124. *Mondani hogy „hazug.”* (K1.)
125. *oly* (K1.)
126. *meghazudolni* (K1.) után nincs vessző.
127. *ko-ku?* (K1.) ceruzával *ko-kü?*-re javítva, majd az ékezetet áthúzva. A 3. kiad. nem dőlt szedéssel közli. A sorhoz fűzött lapalji jegyzet a K1.-ből hiányzik.
130. *Külbájad is megbűvölé szemem*, (K1.) *Kül-bájad is megbűvölé szemem* (K2.) utána nincs vessző. A sor a kiadásokból hiányzik. Kiadásunk szövegébe a K2. változatát vettük át.
132. *bevallanom* (K1.) után nincs vessző.
133. *szerettek*, (K1.)
134. *úgy* (K1., K2.)
141. *ki találnék* (K1., K2., Ko.)

143. *miért* (1. kiad., 2. kiad., 3. kiad.) kiadásunk a K1., K2. és a Ko. szövegét követi.
145. *közrend beli*; (K1.)
146. *kedveli*, (2. kiad.)
148. *oldaladhoz* (K1.)
150. *daluk* (K2.) javítva: *dalok* a sor a K1.-ben három betűhellyel beljebb kezdődik.
152. A sor a K1.-ben három betűhellyel beljebb kezdődik.
153. A sor után az eredetiben: *Enter four Fairies.* = Négy tündér jó.
158. *fügét* (K1., K2.) után nincs vessző; *kivánjon*, (K1.)
160. *mécsül* (K1., K2.)
161. *gyújtója* (K1., K2.)
162. *ágyába, pihenni*; (K1.) *pihenni*. (2. kiad.)
163. *lepke-szárnyal* (K1.)
164. *Legyezve* (K1.)
- 166—169. A sorokat a 3. kiad. verssorként közli. Kiadásunk a K1., K2., a Ko., az 1. és 2. kiad. szövegét követi.
173. *ujjomat, ... neve*, (K1., K2.)
177. *édesatyjának* (Ko.); *úrnak*. (K1., K2.)
178. *óhajtok* (K1., K2.)
182. *semmire kellő* (K1., K2.)
184. *könyvet* (K1., K2.)
- 187., 189. A sorok a K1.-ben négy betűhellyel beljebb kezdődnek.
191. A sor előtt a színi utasítás egy része: *A liget más része. (Oberon jó.)* a K1.-ből hiányzik.
193. A sor után a színi utasításban: *Puck jó* (K1.) után nincs pont.
195. *újság* (K2.); *körül?* (K1., K2.)
196. *hevül.* (K1., K2.)
199. *ringy-rongy* (K1.)
203. *vastag bőruékből* (3. kiad.) nyilvánvalóan sajtóhiba.
205. *mén*, (K1.)
206. *Igy* (K1., K2.); *én*, (K1.)
208. *újra* (K2.)
210. *vadlúd tömeg*, (K1.) *vadlúd-tömeg*, (K2.)
211. *rőilábú* (K1.)
212. *el*, (K1.)
214. *Ugy* (K1.)
216. *Ki*, [1] (Ko.); *tolvajt* (K1., Ko.) után nincs vessző; *segítséget* (K1.); *kiidít.* [1] (Ko.)
219. *darab* — (K1.)
220. *Itt köntös ujj ott főveg elmarad.* (K1.) *fűveg* [!] (3. kiad.)
221. *így* (K2.)
223. *Vélellenül* (2. kiad.)
225. *hogy sem* (K1.)
226. *athéni* (K1.) *athéni* (K2.)
227. A sorhoz fűzött lapalji jegyzet: *Demetrius, athénei ifju, kedvese Heléna iránt meghidegülvé, Hermiát üldözi szerelmével, a ki pedig Lysandert szereti, s Lysander is őt viszont. A tündér király, hogy Demetrius szívét Helénához visszahajlítja, elküldi Puckot, szolgáját, keresse föl az athénei ifjat, altassa el és csöppentsen szemébe afféle szerelmi nedvet, milyennel ő a tündérkirálynét elbűvölte. Puck csöppent is, de nem Demetrius, hanem a Lysander szemébe, ki fölébredvén, Helénát látja először s halálosan belé-szeret. Innen a nagy confusio a szerelmes párok közt. Szerk. (K2., Ko.)*
228. *közélbe'* (K1.)

233. *szerep?* (K1.)
 235. *Köszönd* (K1., K2.) után nincs vessző.
 236. *félek* (K1.) után nincs vessző.
 242. *Míg* (K1., K2.); *aludtam?* ... (K1., K2., Ko.)
 243. *átlukad* (K1.) után nincs vessző.
 244. *Keresztül* (K1.)
 245. *elbámúl* (K2.)
 247. *csak* (K1., 2. kiad.) után nincs vessző.
 250. *vagy* (K1.) után nincs vessző.
 253. *vissza*, (K1., K2., Ko., 1. kiad., 2. kiad.); *fiu*; (2. kiad.) *fiú*, *mond*
hol van, (K1.)
 255. *szűz* (K1., K2., Ko., 1. kiad., 2. kiad.)
 261. *kígyó* (K1.)
 264. *így* (K1., K2.); *nel'ül*, [!] (3. kiad.)
 266. *tudom* (K1., K2.) után nincs vessző.
 267. *mondásza* (K1., K2.) után nincs vessző; *van*, (K1., K2.); *ügy-e* (K2.)
 268. *megmondom*, (K1.) az áthúzott *mond* fölé írt *sug*-gal *megsugom*-ra
 javítva.
 269. *Felszabadítottak*, (K1.) a K2.-ben ugyanígy, csak nincs utána vessző.
 270. *Útált* (K1.)
 271. *scha*, [!] (2. kiad.)
 272. *kövesssem*, *míg így* (K1.) *míg* (K2, Ko.)
 276. *le* (K1.) után nincs vessző.
 282. *míg* (K1., K2.)
 284. *Röpiülj* (K1., K2.)
 285. *míg* (K1., K2.)
 289. *jelébred*, (2. kiad.); *légyen* (K1., K2, Ko.)
 290. *így* (K2.) *így ni la*; (K1.)
 292. *virág* (K1.) után nincs vessző.
 293. *Mellyet* (K1., K2.) a K2.-ben az első *l* áthúzásával *Melyet*-re javítva.
 294. *büverőt*. (K1.)
 296. *lásson* (K1.) javítva: *leljen*
 305. *ember-faj!* (Ko.)
 307. *Mellyet* (K1.); *ez* (K1., K2.) aláhúzva, a kiadások mégsem dőlt szedés-
 sel közlik.
 311. *össze-visszaság*. (K1.)
 312. *hódol k?* [!] (2. kiad.)
 313. 315. A sorok a K1.-ben két betűhellyel beljebb kezdődnek.
 318. *többre többre* (K1.)
 319. *esküt*; (K1.) a sor két betűhellyel beljebb kezdődik.
 321. A sor a K1.-ben két betűhellyel beljebb kezdődik.
 322. *enyém* (K1.)
 323. *könnyü* (K1.)
 327. A sor előtt a színi utasításban: (*fölserken*.) (K1., K2.) A sorban:
Heléna, *égi* (K1.) *Heléna a-ja* és az *égi* áthúzva; fölé: *te nimfa*,
 331. *hegy ormán* (2. kiad.)
 332. *legyez* [?] *tisztára*, (K1.) *legyez* áthúzva; *tisztára* után a sor fölött
 beszúrva: *söpre*
 333. *karodhoz* (K1.) javítva: *kezedhez*. A sor végén: *fejdelem*- (K1., K2.)
 A kiadásokban a *fejdelem*- sajtóhibának látszik. A 3. kiad.-ban a
 sor végén kö'öjel helyett tévesen gondolatjel.
 334. *Fehér színt* (K1.)
 340. *ha nem* (K1.) a *nem* hullámosan aláhúzva, majd áthúzva az egész,
 fölé: *csupán*

343. *tulsó* (K1.)
 344. *szivből*, (K1.)
 347. *Beh . . . beh* (K1.) a *h* mindkét szóban áthúzva. A sor végén *merény* (K1., K2.) után nincs vessző.
 348. *Könnyet* (K1.)
 350. *Igy* (K1.)
 353. *Tudom* (K1., K2.) után nincs vessző.
 354. *szivből* (K1., K2.) *szivből* (1. kiad., 2. kiad.) *szivből* (Ko.); *önkin* (K1., K2., 2.), kiad.)
 356. *hadj egész* (K1.) *hadj* javítva: *hagj* [!] *egész* áthúzva, fölé: *nekem* szintén áthúzva; a lap szélén: *egész*
 364. *mitg nem ösmered*, (K1.) *mitg* áthúzva, fölé: *ha*
 368. *hallásait* (K1.)
 370. *halló szervnek* (K1.)
 371. *Szemem* (3. kiad.) után nincs vessző. Kiadásunk a K1., K2., az 1. és 2. kiad. szövegét követi.
 372. *Hangod nyomára fül vezérelé*. (K1.) *nyomára* javítva *nyomán-ra*; a *fül* áthúzva; a sor elé: *Fülem* de a *Hangod* kezdőbetűjét A. elfelejtette kis *h*-ra javítani.
 373. *mért* (K1.)
 376. *Heléne*, (K1.)
 378. *Mint mind ama fenntüendőklő szemek*. (K1.) A *fenntüendőklő* áthúzva, fölé: *tüzes O-k s fény* a lap alján olvashatóbban: *tüzes O-k s fényszemek*. A lap szélén ugyanez lehetett ceruzával, utóbb az olvashatatlanságig kitörölve.
 379. *utánam*, (2. kiad.)
 384. *galádúl* (K1.)
 390. *Midön . . . gyorslábú* (K1.)
 396. *hangkúlc szerént*, (K1.)
 401. *két dogyó*; (K2.) *két* áthúzva, a lap szélén: *pár*
 408. *nem csak* (K1., K2.)
 412. *kiszletéd* (K1.) javítva: *kiszletéd*
 413. *dicsérje*, (K1.)
 414. *A* [!] *Demetriust*, (2. kiad.)
 415. *azimént* [!] (K2.)
 420. *színlél* (K2.)
 424. *nélkül* (K1.)
 431. *bennetek* (K1., K2.) után nincs vessző.
 432. *túztők* (K1., K2., Ko., 1. kiad., 2. kiad.); *ilyen* (K1.) *ilyen* (K2.) javítva: *ilyen*
 433. *egy részt* (K1.)
 442. *életemre!* (K1.) A K1. aláhúzással nem ad utasítást a dőlt szedésre. A 3. kiad. sem dőlt szedéssel közli. Kiadásunk a K2., az 1. és 2. kiad. szövegét követi.
 445. *No* (K1.) után nincs vessző.
 447. *Jőj* (K1.) kivakarva, javítva: *Jer*
 449. *Csak úgy* (K1., K2.) egy szóvá összevonva: *csakúgy* [!]
 450. *jősz*. (K1.)
 453. *lettél ilyen*, (K1.) átrással, toldással javítva: *váltál ilyenné*,
 458. A *Kötés*-hez lapalji jegyzet: *Tudniillik Hermia Lysander karjaiba kapaszkodott már fölebb, a hol, mint kigyót le akarja rázni*. (K3.)
 461. *gyüölölöm*, (K1.)
 462. *gyüölöleteddel?* (K1., 2. kiad.) *gyüölöleteddel?* (K2.)
 467. *volna* (*oh . . . isten!*), (K1.)

471. *szent való*, (K1.)
472. *Gyűlöllek*, (K1.) *Gyűlöllek*, (2. kiad.)
475. A K2.-ben a sor alatt, a lap alján ceruzával: *Nincs még letisztázva végig, egyébiránt az impurumból is lehet szedni, ha rákerül a sor. Az egész ceruzával áthúzza.*
477. *szemérem* (K1.) után nincs vessző.
481. *hasontíttatá* [!] (2. kiad.)
483. *ilyen-olyan* (K1., K2. .Ko., 1. kiad., 2. kiad.)
485. *kegyében* (K1.) után nincs vessző.
486. *ily . . . ily kicsiny* (K1.)
499. *Sohse véitettem, megőrzém* (K1.) toldással és áthúzással javítva: *Sohse véitettem, őrzém*
502. *ő uána* (K2.)
503. *ijesztgetett* (K1., K2.) a K1.-ben átirással, a K2.-ben a *t* kivakarásával és összevonó-jellel javítva: *ijesztgetett*
508. *együgyü* (2. kiad.)
512. *újjal* (K1.)
515. *iskolában* (K1.) javítva: *oskolában*
517. *alacson*, (K1.)
518. *igy* (K1.); *tegyen?* (K2.) javítva: *teszen?*
519. *Élmenj*, (K1., K2.)
521. *vagy*, (K1.)
526. *No*, (K1.)
528. *enyim, tiéd?* (K1.)
530. *műved* (Ko.) után nincs vessző.
535. *bámúlok* (K1., K2.)
542. *húllt* (K1.)
543. *jó*, (K1.)
554. *messze* (K1.)
555. *homlokukra* (K1.) után nincs vessző.
563. *Úgy . . . vissza térjenek*, (K1.) *Úgy* áthúzva; elé: *És*
564. *frigyben* (K2.)
565. *Míg ebben eljársz, én kérem*, (K1.) áthúzásokkal, toldással javítva: *Míg ebbe' jársz, én elkérem, megyek*, A K2.-ben a sorhoz 3.) jelzéssel lapalji jegyzet: *Mert e miatt koccantak össze, s azért büntette férje a bűvöléssel. szerk.* A lap szélén: *Arany János. Ugyanígy a Ko.-ban, csak: Szerk.*
570. *a föld* (K1.) áthúzva; fölé: *úljok* áthúzva; a lap szélén: *a föld*
573. *cínterembe* (K2.); *és* (3. kiad.) nyilvánvalóan sajtóhiba.
576. *szégyenek* (K2.) után nincs vessző.
577. *napvilágtól* (K1.) javítva: *napvilágról*
- 579–581. A K1.-ben többszörösen javított sorok.
1. változat: *De a mi lényünk jobb, nemesb idom,
Én a hajnallal is kacérokodom,
És mint vadász járom be a pagonyt;*
- Az 579. sor negyedik szavától kezdve az 580. sor végéig ceruzával aláhúzva; a lap szélén ceruzával: *D.*
- Az 579. és az 581. sorok részben, az 580. sor egészen áthúzva; javítások a sorok fölött és végén.
2. változat: *De a mi lényünk jobb, nemesebb fajta,
Mert én vadásztam együtt már gyakorta (A Mert én áthúzva, elé: Én be ami úgy alakítja a sort:
Én bevadásztam együtt már gyakorta)
A Hajnal kedvesével a pagonyt;*

- Az 579. sor a *De* és a *mi* kivételével áthúzza; a sor vége fölött: *szelle*
A sor végleges változata a K2.-ben alakult ki.
Az 580–581. sorok változatai a K2.-ben:
580. sor: *En már áthúzza, fölé: Mert én*
581. sor: *pagonyt*;
582. *kapuja* (K1.)
583. *nyitván* (K2.) áthúzza, utána: *tárván*
585. *De* (K1.)
586. *jól készen lehess.* (K1.) Áthúzással és toldással javítva: *készen itt lehess.*
588. *óket,* (K1.)
591. *büszke,* (K1.) javítva: *büszke?*
597. *rejtéd bővöd?* (2. kiad.)
600. *fattyúja!* (K1.)
604. *előlem* (K1.) után nincs vessző.
608. *csányá* (K1.) áthúzza, fölé: *zord a*
611. A sor után a színi utasításban: *visszajő.* (K1.)
612. *nyúlsvivü,* (K1.)
614. *méssz,* (K1.)
615. *megállni,* (2. kiad.)
616. *No,* (K2.)
617. *bolondítsz,* (K2.)
621. *De várj, mihent* (K1.) áthúzással, átírással és betoldással javítva:
Várj el, mihelyt a sor végén: közellt. (K1., K2.)
623. *Rövidülj* (K1., K2.) a K1.-ben a sor három betűhellyel beljebb kezdődik.
624. *nappfénynél* [!] (1. k ad., 3. kiad.) Kiadásunk a K1., K2. és a 2.
kiad. szövegét követi.
625. *társköröm riaszt.* (K1.) *társ* áthúzza; a lap szélére írt *ügy-gyal* a javított.
változat: *köröm úgy riaszt.* A 2. kiad.-ban: *ügy*
626. *szemből* (K1.) javítva: *szemétől* utána vessző nélkül.
627. *Oh, lopj ki, . . . köréből.* (K1.) *lopj ki* a vessző kivételével áthúzza,
alá: *vonj el* és az utolsó szó javítva: *körétől.*
628. *hián;* (K1.)
629. *Kétszer-kettő,* (K1.); *lyány.* (K1., K2.)
633. *aléltság,* (K1.)
634. 636. A sorok a K1.-ben négy betűhellyel beljebb kezdődnek.
635. *járni bennem,* (K1., K2., 1. kiad., 3. kiad.) Kiadásunk a 2. kiad. szö-
vegét követi.
639–642. A K1.-ben eredetileg két sor; utóbb négy sorra tagolva.
643–644. A K1.-ben egy sor.
645–648. A K1.-ben eredetileg két sor; utóbb négy sorra tagolva.
651. *Teljesüljön,* (K1.)
652. A K1.-ben idézőjel nélkül.
653. *Sávit* (K1.) áthúzza, a lap szélén: *Pannit*
655. *Him* (3. kiad.). Kiadásunk a K1., K2., az 1. és 2. kiad. szövegét követi.
656. A sor után a színi utasításban *sib* (K1., K2.) és *maradnak* (K1.) után
nincs pont.

Negyedik felvonás

1. A sort megelőző színi utasítások rendjében kiadásunk szövege a K1.-et követi. A K2.-ben és a kiadásokban az *Ugyanott* tévesen megelőzi az *I. szln.-t.* A színi utasítás további részében: *tündér kísérettel;* (K1., K2.); *láthatatlan.* (K1.) Az eredetiben még: *Lysander, Demetrius, Helena, and Hermia, lying asleep.* = *Lysander, Demetrius, Heléna és Hermia fekszenek és alszanak,*

2. *stíogatom* (K1.)
11. *combú* (K1.)
13. *méztartóját.* (K1.) A pont kivételével áthúzva, fölé: *limpes-lompos mézet*
14. *vigyásson, . . méztartót* (K1.) *méztartót* áthúzva; fölé: *lépet*
15. *sajnáltnám* (K1.) után nincs vessző.
16. *signor.* — (2. kiad.)
25. *mingyárt* (K1.)
27. *Nagyon okos* (K1.) *okos* áthúzva.
35. *új* (K1., K2.)
36. *borsó.* (K1.) A pont kivételével áthúzva; fölé: *bükköny*
38. *senkise* (K2.)
41. *folyondár,* (K1.)
42. *így* (K1., K2.); *gyűrűzi* (3. kiad.) Kiadásunk a K1, K2., az 1. és 2. kiad. szövegét követi.
44. *Oh,* (K1., K2.)
45. *ladd,* (K1.)
47. *sűrűben* (K1.)
50. *fris,* (K1.)
55. *könnyű* (K1.)
56. *le korholám* (K1.)
59. *mingyárt* (K1.)
61. *Most a . . . lévén,* (K1.) *lévén* javítva: *levén*
65. *fölbred mint a többiek,* (K1.)
66. *Athenébe* (K1.)
71. *rendesen;* (K1.)
73. *tüstint* (K1.)
74. *Titania!* (K1.)
76. *Mint ha . . . vón* (K1.) *Mint ha* egy szóvá összevonva.
79. *Robin.* — (K1., K2.)
80. *királyné;* (K1., K2.)
82. *Zendáljön* (K2.)
83. *bolond* (K1.)
84. *Királyném,* (K1.)
86. *kel.* (3. kiad.) Kiadásunk a K1., K2., az 1. és 2. kiad. szövegét követi.
88. *víg* (K1., K2.)
89. *Áldást,* (K1.)
93. *pacsirta dalt.* (K1.)
94. *Úgy,* (K1.)
101. A sor után a színi utasításban: (*Kürt harsogás*); (K2.) *Egeus; kíséret,* (K1.); *Hippolita,* [!] (3. kiad.)
102. *hívja* (K2.)
103. *hajnal-ünnepét,* [!] (K2.)
106. *nyaklozni* [!] (3. kiad.); *völgyben,* (K1.)
107. *Hívjátok,* (K1.)
108. *hágunk,* (K1.)
109. *zürzavart* (K1.)
111. *Cadmus-, s* (1. kiad., 2. kiad.)
114. *erdők* (K1., K2.) után nincs vessző.
115. *ottkörül* (K2.)
117. *zürzavart,* (K2., 1. kiad., 2. kiad.)
123. *Ugyhogy* (K1.)
128. *Ez* (K1.) javítva: *E*
129. A sort a kéziratokból vettük át. A kiadásokból hiányzik.
131. *Ugy* (K1.)

136. *van*, (K1., K2.)
137. A sor után a színi utasításban: *Kivül* (K1). A nevek után nincs vessző.
138. *reggelt*, (K1., K2.); *Bálint nap* (K1.)
142. *csudába* (K1.)
143. *velély* (K1., K2.) után nincs vessző.
145. *fél* (K1.) után nincs kötőjel.
146. *Imette* (K1., K2.)
149. *Ugy van, hogy is volt? már emlékezem* (K1.) *volt?* javítva: *van?*
150. *jöttem* (K2.) javítva: *szöktem*
151. *Athénéből... fussunk*, (K1.)
152. *atheni* (K2.)
156. *Igy* (K1.); *megrablani* (K1.) után nincs vessző.
158. *szavamtól* (K2.) után nincs vessző; *tied.* (K1.)
163. *De*, (K1., K2.)
167. A K1.-ben a sor eleje aláhúzva; a lap szélén: *tisztlázva*
168. *szivemben* (K1.) után nincs vessző.
169. *Szemem vágýtárgya* (K1.) vakarással és toldással javítva: *Szememnek tárgya a sor végén gyönyöre áthúzva, utána ismét kiírva.*
173. *Gyógyúlva* (K2.)
174. *esik* (K1.) után nincs vessző.
176. *össze*, (K1.)
178. *megmástitom* (K2.)
180. *egyesül*, (K1., K2.)
182. *célbavett* (K1., K2.)
193. *rémlik*, (K1., K2.)
194. *volt*, (K1.); *hívott... fejedelem?* (K1., K2.) A kiadásokban a *fejedelem?* sajtóhibának látszik.
199. *hívjatok*, (K1.) *híjatok* (K2.) után nincs vessző.
200. *így* (K2., 1. kiad., 2. kiad.)
201. *ha-hó!* (K1.); *Dudás* (K1.) után nincs vessző.
205. *sült* K1.; *számár*, (K1., K2., 1. kiad., 2. kiad.)
206. *ezt* (K1.); *tetszik* (K1.) után nincs vessző.
208. *mintha én*, (K1.)
212. *szíve* (K1., K2.); *kimondani* (K2.) után nincs vessző.
213. *melyet* [!] (2. kiad.)
214. *dömről*: (K1., K2.); *címe* (K1.) után nincs kettőspont.
215. *álma"* (K2., 2. kiad.) után nincs vessző; *belé*, (K1.)
216. *vezér* (K1.) *fejedelem* (K2.); *előtt*: (3. kiad.) Kiadásunk a K1., K2., az 1. és 2. kiad. szövegét követi.
217. *tetszősebb* (K1.)
218. *hazajött* (K1.) részben áthúzással javítva: *haza került*
219. *Híre sincs. Kétségkívül* (K1.) *Híre* után a sor fölött betoldva: *hamva* a K2.-ben: *Hirehamva*
221. *így-e*, (K1.)
222. *Úgy... egyedül* (K2.)
224. *egyedül* (2. kiad.)
225. *áihenei* (K1.) *athenei* (1. kiad., 2. kiad.)
228. *mustra*: (K1., K2.) dőlt szedésére nincs utasítás.
- 228–229. *akárhová* (K1., K2.)
230. *vezér... jön* (K1.) *vezér* átírva: *fejedelem* fölötté ceruzával is: *fejedelem*
231. *úri* (K1., K2.); *pár kelt* (K1.)
232. *elstül*, (K1.)
234. *volna ki* (K1.)

235. *napidíjat*; (2. kiad.); *vezér* (K1.) átirva: *fejdelem* fölötté ceruzával is: *fejdelem*
236. *Pyramusért*; (K1., K2.)
237. *minden napra* (K1.)
239. *nyúlszivűek?* (K1., K2., 1. kiad., 2. kiad.)
240. *szívemelő* (K1. K2.)
241. *csudát* (K1.)
242. *ember* (K1., K2.) után nincs vessző.
243. *Majd* (K1.) áthúzva, alá: *Különben a K2.-ben: úgy*
246. *fejdelem* (K1.)
248. *aztán* (K1.) után nincs vessző; *kiki* (K1., K2.)
249. *mert*, (K1.)
- 249–250. *jól fog menni.* (K1.) Áthúzással, toldással, föléírással javítva: *el van fogadva.*
251. *aki* (K1.)
253. *meg*, (K1.)
255. *megdicsérnek*, (K2.)

Ötödik felvonás

1. A sor előtt a színi utasításban: *Kiséret* (K1.)
3. *ezt a szellemesdit.* (K1.) Áthúzva, fölé: *s tündér babonát.*
6. *józanész* (K1.)
7. *örült*, (K1.)
11. *Egy szerecsenből Helénát* (K1.) *Egy szerecsenből* áthúzva, fölé halvány kékceruzás írással: *Cigányasszonyból majd ennek törlése után a sor fölé: Cigánynödből is*
13. *égye* (3. kiad.) után nincs vessző. A K1., K2., az 1. és 2. kiad. szövegéből vettük át.
14. *míg* (K1., K2.)
15. *képzelemben*, (K1.)
16. *alakkal*, (K2.)
17. *föl*, (K1., K2.)
19. *Hogy* (K1.) után nincs vessző; *kebel* (K1., K2.) után nincs vessző.
22. *bokorból* (2. kiad.)
25. *az* (K1.) után nincs vessző.
27. *Minden esetre* (K2.)
29. *Vigan* (K2.)
30. *szivetek!* (K1.)
33. *előlni*, (K1.) után a vessző áthúzva.
38. *Im!* (K2.)
39. *hát*, (K1.); *maeste?* (K1.) *ma-este?* (K2.)
40. *Zenéd* (K1.) után nincs vessző.
41. *nekül?* (K1.)
43. *ki* (K1.) után nincs vessző. *Válasszon ... kíván* (K1.) javítva: *Válaszd ki ... kívánsz a sor fölött a javítás egy része ceruzával is: d ki a sor után a színi utasításban: nyújt.* (K1., K2.)
44. *csatája*, (K1.)
47. *Dicsőítvén* (K1., 2. kiad.); *Herculest.*" (K1.) Idézőjel kék ceruzával áthúzva.
48. *bacchans-asszonyok* (K1.)
50. *danolták* (K1., K2.)
51. *Thebét* (K1.) javítva: *Thébét*
52. *harmas-három* [!] *Mússa*, (K1.) kék ceruzával javítva: *hárm-as-három Mússa*,

53. *tudományt* (K1.)
58. *vig!* (K2.)
59. *annyi* (K1.) után nincs vessző.
61. *tiz* (K1.)
62. *rövidebb* (K2., 1. kiad., 2. kiad.)
69. *Könnyes* (K1.)
74. *rövid* (K2.)
76. *főséges* (K1.)
77. *érdemes:* (K1.)
79. *kinjokba* (K1.) kék ceruzával javítva: *kinjokba'*
80. *magukat* (K1.)
83. *nyújtja* (K1., K2.); *és alázat.* (K1.) Javitva: *s hódolat.*
86. *hüségét.* [!] (K1.) Javitva: *hüséget.*
90. *Fölvenni* (K1., K2.) után nincs vessző.
91. *telik,* (K1.)
92. *fel,* (K1.) áthúzva, fölé: *aszt,*
97. *hebegni,* (K1.)
102. *én el item,* (K1., K2.) egy szóvá összevonva.
107. *Jójön* (K1.) *Jöjön* (K2.)
108. A sor előtt a színi utasításban: *prolog* (K1.) javítva: *Prolog* A sorban:
az hő (K1.) javítva: *ez hő* A K2.-ben: *ez hő* áthúzva, fölé: *nincs
más*
109. *vélje, főség, jöttünk* (K1., K2.) a K2.-ben áthúzással, átírással, toldás-
sal javítva: *véld, uram, hogy jöttünk*
117. *minden* (K1.) után nincs vessző. A sorhoz fűzött lapalji jegyzet a
K1.-ből hiányzik.
120. *megállítani.* (K2.)
121. *ur,* (K1.)
126. *Nagyságtok* (K1.)
127. *Míg* (K1., K2.); *kiderül* (K1.)
131. *férfit* (K1.) az *ú* ékezte kivakarva.
132. *irigyen.* (K1.) Javitva: *irégyen.*
134. *csudálja,* (2. kiad.)
135. *van,* (K1.)
136. *mert, hogy kiki tudja,* (K1.)
137. *össze jöni* (K1.)
138. *A . . . sírjához* (K1.)
143. *szája* (K1.) után nincs vessző.
144. *Ímhol jó Pyramus,* (K1.)
146. *szörnyű . . . buzgó* (K1.) áthúzva, fölé: *kemény . . . kínos*
148. *hátra,* (K1.)
150. *ők,"* [!] (2. kiad.) A sor után a színi utasításban a K1.-ben nincs
vessző a nevek közt.
154. *E* (K1.) javítva: *Ez*
155. *bár nevem* (K1.) áthúzva, a lap szélén: *bizonyos*
156. *Mégpedig* (K1., K2.)
157. *nyílás,* (K1.)
158. *keresztül* (K1.)
159. *Az . . . szerető,* (K1.) *Az* javítva: *A*
160. *jelentse,* (K2.) áthúzva, utána: *mutatja.*
162. *imé a* (K1.) a javítva: *az*
163. *Suttogának* (K1.) javítva: *Suttoghatnak*
165. *legelméőbb* (K1., K2.)
166. *hallottam!* (K1.)

168. „*Oh*, (K1.) A sor második felében: *oh, bárki tekintsen!* (K1.) részben áthúzva, részben javítva: *hogyan feketébb sincsen!*
169. *mindig vagy*, (K1.) *mindig* javítva: *mindég*
170. *iszonyú éj!* *oh* (K1.)
173. *miénk* (K1., K2.)
176. *Köszönöm*; (K1., K2.)
177. *Hah*, (K1.) után a vessző törölve. A sor végén: *látom*. (K1., K2.)
- 180–181. *vissza szidhatná*. (K1.)
182. *Nem ott* [?] (K1.) áthúzva, fölé: *A há* [?] áthúzva. A lap szélén: *A há* áthúzva. A lap szélén feljebb: *Nem ott! Az uram!* (K1.) felkiáltójele kék ceruzával pontosvesszőre javítva.
183. *mingyárt* (K1.)
188. *Cseresznye-ajakam* (K1.)
192. *vagy*, (K1., K2.) *Úgy* (K1.)
194. A sorhoz fűzött lapalji jegyzet a K1.-ből hiányzik.
200. *jőj velem a* (K1.) *jőj velem* áthúzva; fölé: *gyerünk ki*
201. *Élek-halok! várj el, a* (K1.) a kék ceruzával az-ra javítva, majd a z tintával áthúzva.
203. *így* (K2.)
208. *Sohse* (K1.)
214. *úgy* (K1., K2.)
215. *ember* (K1.) áthúzva; a lap szélén: *hold*
216. *szíve* (K1.)
217. *futkos*, (K1.) a vessző kivételével áthúzva, fölé: *cincog*
218. *reszketnek* (K1.) javítva: *reszketnek* a sor végén: *foggal* (K1.) után nincs vessző.
219. *Ha* (K1., K2.) a K2.-ben javítva: *Mert*
220. *Gyalú . . . én*, (K1.) *Gyalú ú-jának ékezte* áthúzva.
223. *mit*, (K1.)
224. *bestia*, (K1.); *lelkiösmeretű*. (K2.)
225. *becsületes* (K1.)
227. *szerénysége* [!] (K2.)
228. *úr*; (K1., K2.)
232. *bizuk* (K1., K2.)
235. *újhold*; (K1., K2.)
237. *vagyok*, (K1., K2.)
245. *de már* (K1.) *már* áthúzva; utána: *csupa* A 2. kiad.-ban: *várnunk*,
250. *mindennek* (K1.) két szóvá szétválasztva. A sor végén: *lenni*; (K1.)
254. A sor után a színi utasításban: *ordít*, (K1., K2.)
255. *bögés!* *oroszlán*. (K1.)
256. *elfutás!* *Thisbe*. (K1.)
257. *világítás!* *hold*. — (K1.) *hold*. — javítva: *Hold*. —
258. A sor után a színi utasításban: *fátyolat* (K1.)
259. *Jól szimatoltál, oroszlán*. (K1.) *Jól szimatoltál*, kék ceruzával aláhúzva, majd a vessző kivételével áthúzva, fölé: *Helyes a ruhatépes* ebből ruha áthúzva.
263. *világodat*, (K1.)
270. *Mégsem* (K1., K2.)
271. *Oh kincsem!* (K1.)
277. A K1.-ben a sor vége aláhúzva, a lap szélén: *eddig*
279. *szomorúvá* (K1.)
280. *el*, (K1., 2. kiad.)
282. *így* (K1., K2.)
284. *valaha?* (K1.) *valaha*, (2 kiad.)

287. *keblébe*, (K1., K2.) a *kebelébe*, a kiadásokban sajtóhibának látszik.
290. *igy, igy, igy.* (3. kiad.) Kiadásunk a K1., K2., az 1. és 2. kiad. szövegét követi.
293. *ég felé* (K1.)
294. *Aludj* (K2.) javítva: *Alugy*
295. *Hold* (K1.) után nincs vessző.
296. A sor végén csak a K1.-ben van idézőjel. Onnan vettük át.
299. *elállt.* (K1.)
300. *feltámasztnd.* (K1.) betoldással javítva: *feltámaszthatnd.*
301. *kisúlne*, (K1.)
306. *pyramusért* [!] (K1.) javítva: *Pyramusért*
- 306–307. *keseregni; remélem*, (K1.)
309. *különb* (K2.) után nincs vessző.
310. *óthalmazz!* (K1.)
321. *szemeivel.* (K1., K2.) után nincs gondolatjel.
313. *eképpen* (K1., K2.); *videlicit.* — (3. kiad.) nincs dőlt szedéssel kiemelve. Kiadásunk a K1., K2., az 1. és 2. kiad. szövegét követi.
317. *holt?* (K1.)
320. *lüljöm ajk,* (K1.)
321. *Cseresznye ovr,* (K1.)
322. *Kökhörcsin sárga* (K1.)
325. *mint hagyma* (K1.) közé betoldva: *zöld*
327. *Tej-halavány* (K1.)
331. *Ha selymét* (K1.) közé betoldva: *élte*
334. *Tkisbének* [!] (2. kiad.); *kő.* (K1.)
336. *Mind,* (K1., K2.)
337. *Adjó! adjó!* (K1., K2.) A sor végén csak a K1.-ben van idézőjel. Onnan vettük át.
338. *holdvilág* (K1.) javítva: *Holdvilág*
339. *eltakarítói.* (K1.) *eltakarítani.* (K2.)
343. *epilógósi,* (K1.) javítva: *epológusi,*
346. *szorúl* (K1.); *hiszen* (K1.) után nincs vessző.
- 347–348. *istenengem!* (K1., K2.)
349. *harizsnyakötőjére* (K2.) z betűje áthúzva; *úgy* (K1., K2.)
340. *így* (K1., K2.)
354. *Álunni,* (K1., K2.); *szellem óra jó.* (K1.) *jó.* áthúzva, utána: *ez.*
356. *tul* (K1.)
357. *kézzelfogható* (K1., K2.)
358. *éjt.* (K1.) Áthúzva, utána: *estét.* Utána nincs gondolatjel.
363. *horkolván,* (K1., K2.)
370. *sírverem:* (K1.)
371. *lélek,* (K1.)
377. *küszöb:* (K1.)
378. *egér, . . . több,* — (K1.)
379. *seprűvel,* (K1.)
382. *bű-csilár;* (K1.) javítva: *bű-sugár;*
388. *lenge* (K1.) javítva: *zöngé*
392. *Nap költésig* (K1., K2.); *leszünk.* (K1.) után nincs gondolatjel.
401. *nyul-ajk,* (K1.)
402. *szem-csömör,* (K1.)
403. *Mely* (K1.) javítva: *S mi*
404. *légyen* (K1., K2.) a kiadásokban a *legyen* sajtóhibának látszik.
405. *Fű-harmattal* (K1., K2.); *itt.* (K1.) után nincs gondolatjel.
410. *bent.* — (K1., K2.)

- 411–412. A K1.-ben eredetileg egy sor, bekezdés nélkül. Utóbb két sorra tagolva.
415. *teitünk*, (K1.) után utóbb kettőspontot tett A., de a vesszőt elfelejtette áthúzni.
416. *meglepett* (K1.) után nincs vessző.
- 416–417. A K1.-ben sokszorosán javított sorok.
1. változat: *Hogy szemetek elnyomá s
Alom volt e látomás.*
 2. változat a lap bal szélén:
*Alom itten meglepett,
S tükrözé e képeket. A sor első fele javítva:
Tükrözvén ily*
 3. változat a lap bal szélén:
*Hogy az álom meglepett,
S tükröze ily képeket. Javítva:
S hozta mind e képeket.*
- A lap jobb szélén a 416. sor egy töredék-változata:
az mulatta
és a 417. sor egy változata: *S álmodátok ezeket.*
418. *csekély*, (K1., K2.)
419. *mint* (K1.) javítva: *csak*; a sor végén: *semiség*,
423. *megkapjuk*, (K1.)
424. *nem ér most*, (K1.) *nem ér* áthúzva; a lap szélén: *kímél*
427. *hazug*. – (K1.)
428. *jó'szakát*. (K1.) után nincs gondolatjel.
429. *Nyujtsa jobbját*, (K1.) kék ceruzával aláhúzva, utóbb áthúzva, fölé:
Fel, tapsra hát, ugyanez a lap szélén is, kék ceruzával.

2. HAMLET, DÁN KIRÁLYFI.

A darab fordításának körülményeiről nem sokat tudunk. 1865 elején a Kisfaludy Társaság Shakespeare-bizottsága A.-nak és Szász Károlynak adja ki bírálatra Ács Zsigmond *Hamlet*-fordítását. A. azonban visszalép, s az októberi ülésen Egressy és Szász bírálata alapján utasítja vissza a bizottság Ács fordítását. Szász javasolja, hogy A.-t vagy valaki mást kérjenek föl a darab lefordítására. A.-nak ez eredetileg nem volt szándékában, amint ezt ő maga közölte Áccsal, nem valószínű tehát, hogy a bírálattól azért lép vissza, mert mint fordító-versenytárs nem kíván véleményt nyilvánítani Ács munkájáról, hanem esetleg azért – mint Voinovich gondolja –, „mert Ács tanártársa volt, s talán mert előre sem várt tőle jó fordítást.” (Voinovich III. köt. 84. l.)

A bizottság valóban A.-t bízza meg a darab lefordításával. A. 1866. nov. 28-án adja be fordítását a Kisfaludy Társaságnak. A kísértő levélben ezt írja: „Ezennel szerencsém van benyújtani Hamletet, bírálat alá. Nem, mintha már teljesen elégtűl volnék dolgozatommal: de mivel a bíráló szót kívánám haliani, mielőtt végső javítás alá veszem. Sok helyütt nem birtam, több helyütt nem akartam hívebben, a magyarság, emphasis és érthetőség rovására. Akármint van, – várom ítéletemet.” (Közli Bayer I. köt. 228. l.) A Kisfaludy Társaság a *Hamlet*-fordítást, éppúgy, mint A. másik két Shakespeare-fordítását, bírálat nélkül fogadta el.

A Nemzeti Színház már 1866. decemberében A. fordításában szeretné felújítani a darabot, s a színház intendánsa kéri a költőt, juttasson el hozzá egy példányt a kéziratból. A. e kérésnek nem tud eleget tenni, mert az egyet-

len kézirati példány ekkor a nyomdában van. Az intendáns hajlandó vární a felújítással addig, amíg hozzá nem jut az új fordításhoz. A felújításra, A. fordításának bemutatására, 1867. szept. 9-én kerül sor a Nemzeti Színházban. E fordítás számtalan kiadást és előadást ért meg azóta; az irodalom méltán mint a magyar Shakespeare-fordítás remekét tartja számon. Az újabb fordítások, Telekes Béla és Zigány Árpád munkái, meg sem közelítik.

*

K.: Az MTA Könyvtárának kézirattárában, K. 507. sz. alatt, egybekötve *A Szent-Iván éji álom* és a *János király* fordításával. Az a kézirat, amely az első kiadáskor a nyomdába ment. = K1.

Súgópéldány az OSzK Színháztörténeti Osztályának gyűjteményében Nemz. Szính. H. 138. sz. alatt. Idegen kéz írása, csak a címlap szövege látszik A. írásának. Jegyzeteinkben csak ezt vettük figyelembe. = K2.

M.: Shakspeare minden munkái. Fordítják többen. Kiadja a Kisfaludy Társaság. Tomori Anasztáz költségén. VIII. köt. Ráth Mór bizománya, Pest, 1867. 1—162. l. [Egy kötetben Rákosi Jenő *Felsült szerelmesek* fordításával.]

Shakspeare minden munkái. Fordítják többen. 2. kiad. VIII. köt. Ráth Mór, Bp. 1881.

Shakspeare: Hamlet, dán királyfi. [3. kiad.] Ráth Mór, Bp. 1882. Szemelvények: Mutatvány Hamlet fordításából Arany Jánostól. Hamlet magánbeszéde. [III. felv. 56—92. sor.] Magyarország és a Nagyvilág, 1866. 786. l. = M. N.

Hamlet. Ötödik felvonás. Első szín. [1—293. sor.] Shakspeare-album. Ráth Mór, Bp. [1881]. = Sh.A.

Szv.: C.: *Hamlet*

Dán királyfi
5 felvonásban, irta
Shakspeare
Fordította
Arany János

Személyek: *Polonius*, fő cancellár. (K1.) A cancellár ceruzával áthúzza; utána ceruzával: *kamarás*. Utána ceruzával: (*miniszter*.) Ez: ceruzával áthúzza. *Két Sírásó*. *Rosencranz* [!] (3. kiad.)

Színhely: *Színhely*. (K1.)

Sorok szerint:

Első felvonás

1. A sor előtt a színi utasításban: *Emelt tér* (K1., 2. kiad.); a K1.-ben ceruzával hullámosan aláhúzza. Az előző levél üresen hagyott hátlapján ceruzával: *Főntér* a színi utasítás következő sorában: *Francisco*, *Bernardo*,
7. *a lelkem is reszket belől*. (K1.) Áthúzza, fölé: *nem jól vagyok*.
8. *jó'jszakát*. (K1.) Javitva: *jó éjszakát*. A 6—8. sorok ceruzával áthúzza. A javított, végleges változat tintával az előző levél üresen hagyott hátlapján, a felsorok végleges elrendezésével.
11. *ki vagy?* (K1.) A vagy áthúzza; fölé: *az*
14. *becsületes* (K1.)
16. *tovább*. (K1.) Áthúzza; fölé: *ki az?*
17. *Főből talpig* (K1.) áthúzza, fölé: *Teste-lelke*

18. *Hozott isten, Horatio; hozott, (K1.)* A sor végén a *hozott*, áthúzza, utána ceruzával: *téged is*,
A 16. sor végének, a 18. sornak és a 19. sor első felének ceruzával írott és ceruzával áthúzott változata az előző levél üresen hagyott hátlapján így:

Bern. (Say.) *Hallom a olvashatatlan szó,*
Bern. Hozott isten Horatio, téged is
Jó Marcellus.

20. A sor végén a K1.-ben áthúzott, kitörölt ceruzás javítás nyoma. Ebből csak a *járt* után az *itt* olvasható.
26. *hosszú perceit; (K1.)* a *hosszú* áthúzza.
27. *a tünemény, (K1.)* az a ceruzával javítva: *e*
29. *Új (K1.)*
31. *falazva; (K1.)*
32. *Pedig mi láttuk, kétszer. (K1.)* Ceruzával áthúzza; a következő levél üresen hagyott előlapján ceruzával a véglegesre javítva.
33. *el (K1.)* után nincs vessző.
39. *ni hol (K1.)* átirással a véglegesre javítva.
- 41–42. *Marc. Tanult ember vagy: szólítsd meg, Horatio.*
Bern. Szakasztott a király! ne nézd, Horatio. (K1.) Ceruzával áthúzza. A következő levél üresen hagyott előlapján ceruzával javítva:
Marc. Te tudsz latinul: szólítsd meg, Horatio.
Bern. Nem a király? nézd csak, Horatio.
A 41. sorban: *latinul: (1. kiad., 2. kiad.)*
45. *mely bitorlod így az éjt, (K1.)* az *így az éjt*, áthúzza, a *mely* után ceruzával beszúrva: *az éjfelet* és a *bitorlod* után ceruzával vessző. A következő levél üresen hagyott előlapján ceruzával áthúzott, ceruzával írt változat: *Hor. Mi vagy te, mely bitorlod az éjfelet*
48. *az (K1.)*
52. *hát (K1.)* után nincs vessző.
54. *isten (K1.)*
56. *hasonlít? (K1., 1. kiad., 2. kiad.)*
- 60–62. A K1.-ben többszörösen javított sorok.

1. változat: *S boszús vitában ily zord képe volt,
Hogy jégre sújtá a szánas poládot.
Különös.*

2. változat a következő levél üresen hagyott előlapján két csillag közt, csak a 60–61. sor fordításának új megoldásaként:

*S boszús vitában ily zord képe volt
Hogy a poládot megveré jegen.*

- A 3. változat az 1. változathoz alakult, ceruzás javításokkal, a megfelelő részek áthúzásával:

*S boszús vitában ily zord képe volt, hogy
Megverte jegen a szánas poládot.
Különös.*

Ceruzával áthúzza az egész.

A 4. változat a 2. változatból alakult; a 60. sor megmaradt változatlanul, csak vesszőt tett utána. A ceruzával, ugyancsak ceruzával áthúzta a 61. sort, s utána írta, ceruzával, az új megoldást. A három sor ebben a változatban:

*S boszús vitában ily zord képe volt,
Hogy a jéghátán a százas polákok
Megverte. Különös.*

A 61–62. sort ceruzával áthúzta s fölé írta a végleges, 5. változatot, sebtében, a *Különös* után pontot sem téve, majd ezt is áthúzta s a 2. változat áthúzott 61. sora alá írta be ceruzával a 61–62. sorok végleges változatát.

67. *házánkra* [?] (K1.) javítva: *honunkra*
 76. *éjet* (K1.) után nincs vessző.
 77. *Ki fejté ezt nekem meg?* (K1.) A *nekem* áthúzva. A sor második felében az olvashatatlanságig kitörölt ceruzás javítás nyoma.
 83. *így becsülte* (K1.)
 84–88. *Megölte Fortinbrast; pecsétes alku
Lévéen közöttük, mely szerint amaz
Éltével együtt minden birtokát
A melyen úr volt, a győztre hagyja;* (K1.)

A hiányzó 85. sor a lap szélén ceruzával pótolva, az utolsó szó *szenie-sült*, alakban; az egész sor csaknem az olvashatatlanságig kitörölve. A 88. sorban az *A melyen úr volt*, áthúzva, elé: *Mely pör alatt volt*, A 84–88. sor ceruzával áthúzva; végleges változata az előző levél üresen hagyott hátlapján.

92. *így* (K1.)
 93. *kitűzött* (2. kiad., 3. kiad.). Kiadásunk a K1. és az 1. kiad. szövegét követi; *által* (K1.) után nincs vessző.
 97. *toborza* (K1.) után nincs vessző.
 99. *kisebb,* (K1.)
 100. *titok,* (K1.)
 111. *Igy* (K1.)
 123. *e* (K1.) javítva: *a*
 124. *honnosink* (K1.)
 130. *veled* (K1.) után nincs vessző.
 139. *Elébe* (K1.) után nincs vessző.
 140. *láncsámmal?* (K1.)
 142. A sor a K1.-ből hiányzott; pótlása a következő levél üresen hagyott előlapján.
 143. *Megbántjuk, a mily fenntéves, midőn* (K1.) áthúzva, végleges változata a következő levél üresen hagyott előlapján.
 148. *bánsujtotta* (K1.)
 150. *regg* (K1.)
 174. *szerént?* (K1.)
 177. A sor előtt a színi utasításban: *Díszterem.* (K1.) Áthúzva; utána: *trónterem.* Javítva: *Trónterem.* A 3. kiad.-ban: *Ugyanott Trónterem* pontok nélkül.
 186. *örömmel,* – (K1.)
 190. *Nőül* (K1.)
 196. *az* (K1.) javítva: *ez*

202. *együlés* [!] (K1.) javítva: *e gyülés*
 204. *bátyjának*, — (K1.)
 208. *csakúgy* (K1.)
 215. *felől*. (K1.)
 221. *hídba*; (K1.)
 241. (*Fálre*) (3 kiad.)
 254. *sötétszín* (K1.)
 256. *Ervőltetett* (K1.)
 262. *enyim belől* (K1.) *Az enyim enyém-re* javítva.
 269. *Szerént. De így* (K1.)
 271. *isten* (K1.)
 273. *béhetürő* (2. kiad., 3. kiad.) Kiadásunk a K1. és az 1. kiad. szövegét. követi.
 274. *együgyü* (2. kiad., 3. kiad.) Kiadásunk a K1. és az 1. kiad. szövegét követi.
 281. *szüntelen* (K1.)
 282. *kimúltig*. (K1.) *kimultig*. [!] (2. kiad., 3. kiad.) Kiadásunk az 1. kiad. szövegét követi.
 283. *lenni*". (K1.)
 292. *kérünk*, (K1.) a véglegesre javítva.
 295. *hídba* . . . *anyádat* (K1.) után nincs kettőspont.
 300. *szeléd* (K1.)
 301. *ül* (K1.)
 303. *mondja*, (K1.)
 309. *kánonát*. (K1.)
 310. *isten! isten!* (K1.)
 311. *üzlet!* (K1., 1. kiad.)
 312. *Phi!* . . . *tenyész* (K1.) után nincs vessző.
 325. *el* (K1.) után nincs vessző.
 327. *Im* (K1.)
 328. *isten!* (K1.)
 333. *Ki-sirt* (K1.); *tüni* (K1., 1. kiad.)
 335. *így* (K1.)
 341. *így* (K1.); *nevet*, [!] (2. kiad., 3. kiad.)
 343. *uram*, — (K1.)
 348. *erőszakot* (K1.) után nincs vessző.
 352. *emberül*. (K1.)
 361. *menybe'* (K1.)
 366. *Mássát* (K1.)
 372. *úr* (K1.) az *ú* ékezeze kivakarva.
 377. *istenéért!* (K1.)
 389. *tünnemény* (2. kiad., 3. kiad.) Kiadásunk a K1. és az 1. kiad. szövegét követi.
 394. *így* (K1.)
 395. *készül* (K1.)
 398. *Eltűnt* (K1.)
 399. *De*, (K1.)
 403—404. *Tetőtül-Talpig?* (3. kiad.) tévesen egy sorban.
 408. *bú mint* . . . *piros volt?* (K1.) *A volt?* kivakarva.
 411. *Nagyon leverte vón'* (K1.) *A vón'* áthúzva, utána: *volna az egész átlúzvni, fölé: Szörnyen leverte volna fönséged'*. Eredetileg ehhez a sorhoz tartozott még: *Lehet, A volna fönséged'* ceruzával javítva: *voln' fönségedet*. *A fönségedetből az et* kitörölve; a *Lehet*, ceruzával áthúzva. A következő levél üresen hagyott előlapján: *Szörnyen leverte voln' fönségedet*.

412. *Lehet. Soká időzött?* (K1.) Ceruzával áthúzva. Végleges változata a következő levél üresen hagyott előlapján.
416. *olyan vas-deres.* (K1.) Ceruzával részben áthúzva, javítva: *oly ezüst-deres.* A sor ebben a változatban, de ceruzával áthúzva megvan a következő levél üresen hagyott előlapján is.
- 424–425. *És bármi történjék ez éjjel is,*
Értelme annak kelhet, nyelve nem. (K1.) Áthúzva, alá:
S akármi történjék ez éjjel is, az is áthúzva, az akármi után
 betoldva: *olyas*

A 425. sor a javításban a végleges változatban. A 2. és 3. kiad.-ban: *ne*, [!]

428. *Meglátogailak. Hódolunk, uram.* (K1.) Áthúzva, utána: *Találkozunk. Tisztünk a fenségedé.* Az a tintával, majd az egész javítás ceruzával áthúzva. A végleges változat a következő levél üresen hagyott előlapján.
429. *isten* (K1.)
432. *tett* (K1.) áthúzva, a lap szélén javítva: *csíny*
434. *isten* (K1.)
442. *pillanatnyi* [!] *élv.* — (K1.)
451. *születése* (K1.)
454. *Jóléte,* (K1.)
477. *vigyázat;* (K1.)
480. *Órül* (K1., 1. kiad.)
488. *búcsúra* (K1.)
490. *ül;* (K1., 1. kiad.)
491. *ez* — (K1.)
512. *fölött,* — (K1.)
513. *magadhoz,* (K1.)
518. *hív;* (K1.)
525. *jó* (K1.)
529. *így hozák* (K1.) *így sugák* (1. kiad.)
530. *fel,* (K1.)
536. *gyermekleány* (K1.)
540. *vagy.* [!] (2. kiad., 3. kiad.)
544. *tovább,* (K1.)
553. *ledányom,* — (K1.)
559. *ifju,* (K1.)
564. *üzlet* (K1., 1. kiad.)
566. *ezer,* — (K1.)
576. *igyhát* (K1.)
577. A sor után a színi utasításban: *(Kivül* (K1.)
589. *nyugotra,* (K1.)
594. *hirnevünk* (K1.)
595. *ember,* — *gyakran megcsik,* — (K1.)
599. *vér-vegyület* (2. kiad., 3. kiad.) Kiadásunk a K1. és az 1. kiad. szövegét követi.
604. *jegyét* (K1.) után nincs vessző.
609. *csepnyi* (K1.)
611. *Ni,* (2. kiad., 3. kiad.) Kiadásunk a K1. és az 1. kiad. szövegét követi.
613. *örizzetek!* (K1.)
620. *sztérepédnem* (1. kiad., 2. kiad., 3. kiad.) után nincs írásjel. A pontosvesszőt a K1-ből vettük át.

625. *Márvány állkapcsát, hogy kivessen újra?* (K1.) Ceruzával áthúzva. Fölötte és utána a végleges változatot kialakító kitörölt ceruzás javítások nyoma. A végleges változat az előző levél üresen hagyott hátlapján.
632. A sor után a színi utasításban: *Hamletnek.* (K1.)
644. *kísért* (K1.)
646. *kisebb?* [1] (2. kiad., 3. kiad.) Kiadásunk a K1. és az 1. kiad. szövegét követi.
649. *ránt.* (K1.)
650. *Kétségbe ejtő* (K1.)
651. *szül* (K1.)
656. *kiállt,* [1] (2. kiad., 3. kiad.)
658. *idege.* (K1.)
664. *Kövessük;* (K1.)
671. *Ohhaj,* (K1.)
674. *Az* (K1.) után nincs vessző.
688. *tüskeállat* (K1.)
691. *valaha, —* (K1.)
692. *isten!* (K1.)
711. *ajándokokkal,* (K1.)
714. *fedhetlen* (K1.)
715. *O* (K1.)
718. *fogadással;* (K1.)
732. *csöppjeit,* (K1.)
735. *ösvényt* (K1.)
738. *hig* (K1.) után nincs vessző.
739. *kérgező* (K1.) után nincs vessző.
743. *nekül;* (K1.)
755. *minda* (K1.)
759. *eszedbe* (K1.)
780. *eszedbe* (K1.)
781. Itt és a továbbiakban, a 784. sorral bezárólag, a színi utasítás: (*Künn.*) (K1.)
783. *isten!* (K1.)
790. *hát;* (K1.)
791. *hanem* (K1.)
798. *ne'kül* (K1., 1. kiad.)
805. *szivemből;* (K1.)
819. *Kardomra!* (K1.)
823. *pincelyukban —* (K1.)
825. *látatok,* (K1.)
826. A sor után a K1.-be tévesen a 832. sor került következőnek, nyilván másolási hiba folytán, a *Jól monddod, vén vakand! oly gyorsan áskálsz?* de A. nyomban észrevette a hibát és áthúzta a sort.
834. *O . . . isten!* (K1.)
840. *isten* (K1.)
843. *Egy régi hajlamot felöltetni —* (K1.) áthúzva. A. rájött, hogy félreértette az „antic” (= bolondos, furcsa stb.) szót, sőt már eleve gyanakodhatott a fordítás első megoldásának helyességét illetően, mert az *Egy régi hajlamot* szavakat kék ceruzával feltűnően aláhúzta, figyelemzetesül önmagának. A javított változat a következő levél üresen hagyott előlapján: *Ezentul furcsa álcát öltetem,* A vessző ceruzával.
848. *mi'’;* (K1.)
851. *isten* (K1.)

855. *nyugodj.* (K1.)
 856. *Most* (K1.) után nincs vessző.
 857–858. *s ha mit oly szegény*
Egy ember, a minő Hamlet, tehet. (K1.) áthúzással, pótlással és átírással javítva:

s ha mi oly szegény egy
Embertől, a minő Hamlet, telik,

A 858. sorban: a *Hamlet* (1. kiad.) a darab után közölt „Igazítások”-ban *Hamlet*-re helyesbítve.

- 862–863. A K1.-ben a lap szélén ceruzával írt, de ceruzával át is húzott változat: *Kimarjult az idő, oh kin s kereszt helyre tolni ezt.*
 863. *tenni* (K1.) javítva: *tolni*

Második felvonás

1. A sor előtt a színi utasításban: *hasdában.* [!] (K1.) A sorban: *dtal* (K1.)
2. *trományokat.*
4. *Raj.* *Meglessz,* (K1.)
4. *mit* (K1.)
8. *ki,* (K1.)
9. *élnék;* (K1.); *kerülő,* (2. kiad., 3. kiad.). Kiadásunk a K1. és az 1. kiad. szövegét követi.
14. *barátit* (K1.) áthúzva; a lapszálon javítva: *családját*
15. *is:”* – (K1.)
17. *Mondhatd: . . . nem:* (K1.) ceruzával javítva: *nem;*
18. *célozok,* (K1.) javítva: *célozok:*
20. *tetszik:* (K1.) javítva: *tetszik;*
25. *vivás* (K1.)
27. *bőlgstelenesség* [!] (2. kiad., 3. kiad.)
34. *féltelen,* [!] (2. kiad., 3. kiad.)
35. *tűnjenek* (K1.)
39. *úgy* (K1.)
44. *bármelyikben* (K1.)
46. *Tódtlja* (K1.)
51. *bizisten,* (K1.)
56. *tudom;* (K1.)
60. *játszott;* *vagy,* (K1.)
62. *be,* (K1.)
63. *persze,* – „*s így* (K1.)
64. *már;* (K1.)
69. *Így* (K1.)
73. *Tartsd szemmel aztán a fiút magad.* (K1.)
74. *Fogom, bizonynal.* (K1.)
75. *S mondd, a zenét se hanyagolja el.* Félreértett sor. Az eredetiben: *And let him ply his music.* Jelentése: *Hadd járjon csak a maga útján, vagy: Csak tegyen kedve szerint.*
78. *megijjédék,* (K1.)
79. *istenért?* (K1.)
82. *lábán* (K1.) után nincs vessző.
93. *kezdi arcomat* (K1.) után nincs vessző.
95. *Utóbb,* – (K1.)
98. *össze roskad* (K1.)
100. *keresztül* (K1.)

105. *önkivüllét*, (K1., 1. kiad.)
 107. *kétségbeesett bujtozat* (K1.) betű, illetve szó áthúzásával a véglegesre javítva.
 114. *örítette* (K1.)
 118. *isten-engem!* (K1.)
 124. A sor előtt a színi utasításban és a sorban: *Rosenkrantz*, [1] (2. kiad., 3. kiad.)
 127. *bizony* (K1.) után nincs vessző.
 133. *sem*. (K1.) az *m* áthúzásával a véglegesre javítva.
 145. *egyriássé* (K1.)
 151. *tetszésekint*, (K1.)
 156. *Rosenkrantz* [1] (2. kiad., 3. kiad.)
 157. *Rosencrantz* : (K1.) *Rosenkrantz*. [1] (2. kiad., 3. kiad.)
 163. *isten*. (K1.) A színi utasításban: *Rosenkrantz*, [1] (2. kiad., 3. kiad.); *nehány* (K1.)
 165. *Norvégából* (K1.)
 166. *hír* (K1.)
 169. *istené* (K1.)
 174. *ohajtom* (K1.)
 175. *Elébb* (K1.)
 178. *Gertrúd*, (K1.)
 183. *No s*, (K1.)
 188. *Polákra* (K1.)
 189. *Felsőged* (K1.)
 190. *megbosszankodva* (K1.)
 200. *Polákra*; (K1.) a sor közepén eredetileg *nyomban*-t akarhatott írni A., de meggondolta magát s a már leírt *nyomb*-ot áthúzta s helyette *menten*-t írt.
 201. *mik ép* [1] (2. kiad., 3. kiad.) már az 1. kiad.-ban sem egészen hibátlanul nyomva.
 203. *békesen*, (K1.)
 205. *írva*. (K1.)
 207. *s meghányjuk ez ügyet*: (K1.) a *s* áthúzva, a *meghányjuk* a véglegesre átjavítva.
 213. *tiszt*; (K1.)
 215. *Nap*- (K1.) után nincs vessző.
 217. *beszédnek*, – (K1.)
 218. *s külső* (K1.) toldással, illetve áthúzással a véglegesre javítva.
 226. *figúra*; (K1.)
 224. *míg* (K1.) áthúzva; fölé: *mert*
 239. A sor végén: *szó*: (K1.)
 240. *Ím*: (K1.)
 241. *gyönyörűséges . . . im* (K1.)
 245–248. E sorok három korábbi változatát közli Vojnovich III. köt. 93–94. l.
 1. változat: *Kétkedj bár, a csillag tűz-e?
 Jár-e a nap? kétkedj benne:
 Az Igazság nem csejt üz-é?
 Csak az én szerelmemen ne.*
 2. változat: *Kételd, hogy a csillag jár-e?
 Kételd, hogy a nap ragyog;
 Az Igazság nem csaláré-e?
 Csak ne azt, hogy hű vagyok.*

3. változat: *Kételed : a nap forgandó-e,*
Kételed : csillagtűz ragyog ;
Kételed : az Igaz való-e :
Csak ne azt, hogy hű vagyok.
247. *valót* (K1.) után nincs vessző.
253. *mg* (K1.)
260. *becsületes,* (K1.)
263. *szerelmet,* (K1.)
264. *észrevettem,* (K1.)
266. *királyné* (K1.) után nincs vessző.
267. *voln', asztalfiók ;* (K1.) toldással, illetve áthúzással, részben a sor fölött a véglegesre javítva.
268. *szólj ;''* (K1.) az írásjelek kivételével áthúzva; fölé: *hallj*
269. *szerelmet ;* (K1.)
279. *lön,* (K1.) ceruzával javítva: *lön,*
280. *bádjadtság vevé* [?] (K1.) javítva: *bádjadds fogd*
281. *igy* (K1.)
286. *felelek''* – (K1.)
297. *Hárman* (?) *killessük a találkozást:* (K1.) ceruzával áthúzva; külön, beragasztott kis papírszeleten javítva: *Bátran killessük a találkozást.''* Az idézőjel ceruzával áthúzva.
299. *eszt, nem állam férfiu* (K1.) javítva: *eszt: ne állam férfiu*
301. *megkísértjük.* (K1.)
304. A sor után a színi utasításban a *Király* előtt nincs *A* és utána nincs vessző. (K1.)
305. *uram* (K1.) után nincs vessző.
306. *isten.* (K1.)
310. *szeretném* (K1.) után nincs vessző.
312. *Becsületes,* (K1.)
313. *becsületes . . . ahogy* (K1.)
314. *annyi* (K1.) után nincs vessző.
319. *Igen is* (K1.)
320. *fogékonyság* (K1.) előtt nincs *a*
323. (*Félre*) *Mit érthet ez alatt?* (K1.) áthúzva, utána: *Hogy értsem ezt? (Félre)*
328. *úr!* (K1.)
332. *No . . . olvas, uram.* (K1.) Az *olvas* után a vessző és az *uram.* áthúzva. Utána: *főnséged.*
335. *gyanta és enyő* (K1.) *és enyő* áthúzva.
339. *becsület* (K1.)
342. *benne.* [!] (2. kiad.)
343. *odébb* (K1.) áthúzva; utána: *odább*
345. *kívül* (K1.)
348. *Megyek* (K1.) után nincs vessző.
350. *Főnséges* (K1.) javítva: *Főnséges*
356. *keresik* – (K1.)
357. *isten,* (K1.)
365. *Főnség.* (K1.)
370. *újság?* (K1.)
371. *becsületesség* (K1.)
372. *ítéletét* (K1.)
373. *kérdek töletek* (K1.) áthúzva, utána a végleges változat.
386. *isten!* *el-laknám* (K1.); *végeetlen* (K1., 1. kiad.)

395. *koldus test; hanem* (K1.) a *hanem* áthúzza, fölé: *ellenben*
397. *uccsagen,* (K1.) a vessző kivételével áthúzza; fölé: *engem uccse*
400. *a többi szolgálóm* (K1.) az a áthúzza, *szolgálóm* áthúzza, fölé: *cselédím*
401. *közé;* (K1.)
408. *szántából . . . Önkénti* (K1.)
416. *Minek hívtattak volna* (K1.) a *Mi* és a vessző kivételével áthúzza, fölé: *céltől*
417. *Hogy tanítsatok engem. Azért kényszerítlek* (K1.) az első mondat áthúzza, fölé: *Azt töletek kell megtudnom.*
421. *őszinte . . . irántam:* (K1.)
425. *hívtattak.* (K1.)
426. *kitalálásom* (K1.) áthúzza, fölé: *hozzávetésem*
428. *pehelyszálát* (K1.)
430. *kedvemem; felhagytam* (K1.)
434. *erősség* (K1.)
436. *dögleteles* (K1.)
443. *hiába* (K1.)
444. *felsőleges* (K1.) az áthúzott *l* fölé beszúrt *n*-nel *felsőleges*-re javítva.
447. *felsőleges* (K1.) az áthúzott *l* fölé beszúrt *n*-nel *felsőleges*-re javítva.
454. *víg-személy* (K1.)
459. *Felsőleges* (K1.)
460. *tragédia-játások.* (K1.)
463. *újítás* (K1.)
472. *így* (K1.)
476. *úzni mesterségöket* (K1.) után nincs vessző.
478. *valószínű,* (K1.)
479. *nekik* (K1.) után nincs vessző.
481. *mind a két* (K1.)
483. *idő* (K1.) után nincs vessző.
486. *került* (K1.)
489. *A sorhoz fűzött lapalji jegyzetben: dicszlett.* (K1.)
490. *ihol* (K1.) után nincs vessző.
493. *Szentuccse!* (K1.)
495. *színeszek.* (K1.)
499. *színeszekkel* (K1.)
514. *A színi utasításban: (Fenn.)* (K1.)
516. *ur,* (K1.)
521. *Becsületemre, —* (K1.)
522. *járt,* — (K1.)
523. *nekik* (K1.) után nincs kettőspont.
528. *rögtönzésre,* (K1.)
532. *Hát, —* (K1.)
533. *volt,* (K1.)
538. *ledányom* (K1.) után nincs vessző.
541. *No s, —* (K1.)
545. *A* (K1.)
549. *öregem! Beh* (K1.)
552. *kisasszonyom és szeretőm!* (K1.) Áthúzásokkal a véglegesre javítva.
554. *istent,* (K1.)
562. *én tőled* (K1.) A két szó közé utólag betoldva: *valaha*
563. *elő;* (K1.)
565. *caviar* (K1.)
567. *enyimnél,* (K1.)
569. *művészettel* (K1.)
570. *sorokban* (K1.) után nincs vessző.

572. *becsületes* (K1.)
 573. *egészséges* (K1.) után nincs vessző.
 581. *Pyrrhus*, — (K1.)
 582. *volt*, — (K1.)
 583. *végzetserű* (K1.)
 584. *iölte*, — (K1.)
 595. *déd-apát*; —" (K1.)
 596. *most* (K1.)
 599. *rátalál*, (K1.)
 600. *görögve* (K1.) A *re* áthúzva.
 613. *cél*, a K1.-ben javított szó; eredetileg a *szándék*-ot akarhatta ide írni A., de abból csak *szán*-t írt le s rögtön át is javította.
 617. *vad* (K1.)
 623. *pöröly*, (2. kiad., 3. kiad.) Kiadásunk a K1. és az 1. kiad. szövegét követi.
 630. A sorhoz fűzött lapalji jegyzetben: *shakspearei* (K1.)
 639. *fején* (K1.) után nincs vessző.
 641. *lepel*, — (K1.)
 643. *Szerencsét!* (K1.)
 647. *A jaj-sikoltás melybe most kitört*, (K1.)
 648. *legkevésbé* (K1.) után nincs vessző.
 649. *Könyvet* (K1.) egy betoldott *n*-nel *Könnyet*-re javítva.
 654. *szíves* (K1.)
 659. *fenséges* (K1.)
 661. *s ki kerül* (K1.) A *s ki* áthúzva; fölé: *melyik*
 671. *beleszúrnék?* (K1.)
 677. *isten*. — (K1.)
 694. *megbrülljön* (K1.)
 700. *atyáért* (K1.) áthúzva; utána: *királyért*
 703. *bé*, (1. kiad., 2. kiad., 3. kiad.) Kiadásunk a K1. szövegét követi.
 707. *isten*, . . . *abba* (K1.)
 714. *bosszu!* (K1.)
 724. *Színházban* (K1.)
 726. *Önként* (K1.) *Önkény* [!] (1. kiad.) a darab végén közölt „Igazítások”-ban javítva: *Önként*
 740. *fennakad*. (K1.)

Harmadik felvonás

1. A sor előtt a színi utasításban: *Ophélia*, (K1., 1. kiad., 2. kiad., 3. kiad.). Kiadásunkban az egységesség kedvéért elhagyjuk az *é* ékezetét.
8. *ravaszkin* (K1.)
12. *erőltetéssel* (K1.)
24. *szóval*; (K1.)
29. *értéküldénk* (K1.)
32. *így* (K1.)
36. *Rájött* (K1.)
37. *ohajtom*, (K1.)
45. *Az* (*Ophéliához*) az előző sor végén van. (K1.)
46. *hiába* (K1.)
52. *Ahoz* (K1.)
56. A sor végén a gondolatjel és a csillag ceruzával áthúzva; ugyanígy a lapalji jegyzet is: *Lehet a szokottabb sor*: „*Lenni vagy nem lenni síb*. (K1.). A M.N.-ban nincs lapalji jegyzet.

57. *Vajon* (K1.) áthúzva, elé: *Akkor*
 58. *nyílati?* (M.N.)
 59. *ellen* (K1., M.N.) után nincs vessző.
 61. *Meghalni — elszunyadni — semmi* (M.N.); *több*; — (K1., M. N.)
 63. *eredendő* (M.N.) után nincs vessző.
 64. *vázskódoltságait*, — (K1.)
 65. *ohajthat* (K1.)
 66. *Meghalni — elszunyadni — és aludni!* (M.N.)
 67. *az* [?] (K1.) javítva: *ez* a M.N.-ben *bökhendő*:
 68. *halálban*, (M.N.)
 69. A sor fordítása pontatlan. Az eredetiben: When we have shuffled off this mortal coil. Szó szerinti fordítása: Ha majd leráztuk ezt a halandó tekeracet. Jelentése: Ha majd leráztuk, levetettük ezt a porhüvelyt.
 74. *Utált* (M.N.); *kinjút*, (K1.)
 75. *hivatalnak* (M.N.)
 77. *érdemet*, — (K1.)
 78. *nyugalomba* (M.N.)
 80. *fáradalmin*: (M.N.)
 81. *halálutáni* (K1.)
 82. *nem-ismert* (K1.)
 83. *utazó* — (K1., M.N.)
 90. *nagyszerű*, (M.N.)
 91. *kifordúl* (K1.); *medréből* [!] (M.N.)
 99. *ohajtam visszakiüldeni*: (K1.)
 108. *Ha, ha! becsületes* (K1.)
 112. *becsületes* (K1.)
 113. *becsületed* (K1.)
 115. *becsülettel?* (K1.)
 116. *ereje* (K1.) utólagos betoldás.
 117. *becsületet*, (K1.)
 118. *becsület* (K1.)
 122. *hiába* (K1.)
 127. *becsületes* (K1.)
 129. *szül.* (K1.)
 131. *beleférjen*, (K1.)
 133. *fickók mint én* (K1.) után nincs vessző.
 135. *hözblünk . . . isten* (K1.)
 141. *jegyajándékul*: (K1.)
 144. *isten veled. Vagy* (K1.) után nincs vessző.
 149. *hírét* (K1.) után ceruzával beírt vessző.
 153. *jóllaktam* (K1.)
 157. *mily . . . bomlott* (K1.) javítva: *mely . . . bomla*
 160. *Az izlés tükre, az alak mintája*, (K1.) ceruzával áthúzva, utána ceruzával: *minta egy szoborhoz ceruzával áthúzva*. A végleges változat tintával, külön beragasztott papírszeleten.
 163. *én*, (K1.)
 166. *Szellő harangot* (K1.) után nincs vessző.
 168. *dúlva* (K1.)
 172. *szenvedély*: (K1.)
 193. *Htvassa* (K1.)
 195. *röviden* (2. kiad.)
 201. *Órítve* (K1.)
 204. *akar* (K1.)

205. *fűrészd* (K1.)
 206. *ftnomul*: (K1.)
 207. *szélvesze* (K1.) után nincs vessző.
 208. *is* (K1.) után nincs vessző.
 210. *fejű* (K1.)
 215. *a miéért Termagantot is* (K1.)
 216. *Kerüld* (K1.)
 219. *saját érzésed* (K1.) közé betoldva: *ép*
 221. *hágá*; (K1.)
 229. *bosszaníthatja ... tétéle*, (K1.)
 231. *szlnészek*, (K1.)
 233. *isten* (K1.)
 235. *meg-dölyfösködtek* (K1.) után nincs vessző.
 243. *maguk* (K1.)
 259. *úr*, — (K1.)
 262. *Mert* [!] (2. kiad., 3. kiad.)
 276. *tétéle*, (K1.)
 281. *Szívem* (K1.)
 301. *mákkucse!* (K1.)
 302. *ígéret-töltelekkel*. (K1.)
 303. *ez* (K1.) utólag betoldva.
 311. *megölni* (K1.) utólag betoldva.
 314. *ülj* (K1.)
 325. *Tessék* (K1.) után a kérdőjel ceruzával.
 330. *isten!* (K1.)
 331. *arról ha jó kedve van; hisz látja* (K1.) után nincs vessző.
 338. *túl-él* (K1.)
 339. *Mária-ugyse'*, ... *építsen* (K1.)
 342. A sor után a színi utasításban: *elszunnyad*, (2. kiad., 3. kiad.) Kiadásunk a K1. és az 1. kiad. szövegét követi. Az utolsó mondatban: *ez ... nem akarást* (K1.)
 346. *fickóktól*; (K1.)
 353. *íme* (K1.)
 355. *túrve* (K1., 2. kiad.)
 363. *viszonyos* (K1.) az *y* kivakarásával a véglegesre javítva.
 365. *Mégegyszer* (K1.)
 367. *beteg*, (K1.)
 368. *eltűnt*, (K1., 1. kiad.)
 373. *m nő*: [!] (3. kiad.)
 390. *Most*, (K1.) aláhúzva; a sor végén: *beszélsz*;
 397. *ily* (K1.)
 409. *jut*; (K1.)
 421. *még!* (1. kiad., 2. kiad., 3. kiad.) az 1. kiad.-ban a darab végén közölt „Igazítások”-ban a K1. szerint *meg-re* javítva. Kiadásunk is a K1. és az 1. kiad. javított szövegét követi.
 426. *övk-létü* (K1.)
 437. *tréfából* (K1.)
 454. A K1.-ben az *is*. után nem csillag, hanem 3) utal a jegyzetre. A lap alján: 3.)
 458. *Szándék* (K1.) az *é* ékezetének kivakarásával és a betű átírásával *Szándok*-ra javítva.
 465. *igaz meglelt történet, s* (K1.) *s* áthúzva.
 473. A sor után a színi utasításban: *Horatió'n kívül*. (K1.)
 474. *nyilvertó* (K1.)

478. *barátiom, (ha . . . fordítana) (K1.)* után nincs vessző.
502. *kívül (K1.)*
506. *jelentené, . . . tisztlót (K1.)*
523. *ön, – (K1.)*
524. *őfelségét (K1.)*
531. *habár [?] tiszser az [?] anyánk (K1.)* kaparással és betoldással javítva: *még ha tiszser anyánk*
534. *lopókra! (kezeire) (K1.)* A *(kezeire)* ceruzával áthúzva; a *lopókra!* után, ugyancsak ceruzával, lapalji jegyzetre utaló csillag, maga a lapalji jegyzet azonban hiányzik. A 2. és 3. kiad.-ban a lapalji jegyzet: *Kezeinkre. [!]* Kiadásunk az 1. kiad. szövegét követi.
535. *Ed s [!]* (2. kiad.). *Önkint (K1.)*
536. *szabadság [!]* (2. kiad., 3. kiad.)
541. *„míg (K1.)* javítva: *„Míg*
542. *egykissé (K1.)*
559. *hármonia (K1.)*
575. *hasonlított. (K1.)*
577. *cethal forma? (K1.)*
582. *Megmondom. (K1.)* *Meg* ceruzával áthúzva, a *mondom Mondom-ra* javítva.
583. *könnyű megmondani. – (K1.)* *meg* ceruzával áthúzva.
584. *egyedül (K1.)*
586. *s a (K1.)* javítva: *s maga*
587. *lehell. Most a hő (K1.)* betoldással és áthúzással javítva: *lehell ki. Most hő*
588. *szörnyű (K1., 1. kiad.); bírnék (K1.)*
597. *Tettein e [!]* (2. kiad.)
601. *s el, Angliába, (K1.)*
602. *tűr (K1.)*
610. *önmagát (K1.)*
611. A *lehellet* pontatlan fordítása a „spirit”-nek; ennek jelentése itt inkább: elme, lélek, szellem.
613. *Felség (K1.)*
618. *járuclék (K1.)* áthúzva, utána: *függelék,*
622. *útra, (K1.)*
628. *mondás): (K1.)*
629. *kívül, (K1.)*
635. *büzlök! (K1.)*
637. *Könyörgni (K1.)*
639. *leverné (K1.)* javítva: *legyőzi*
643. *kétszer-ennyi (K1.)*
647. *bűnt (K1.)*
657. *bűnhöz (K1.)*
658. *gonosz (K1.)* áthúzva, fölé: *veszett*
661. *ottfenn: (K1.) ott fenn: (2. kiad.,)*
666. *Kísértésd . . . bűnbánat (K1.)*
668. *Annak (K1.)* után nincs vessző.
669. *oh, (K1.)*
672. *S te . . . próbát (K1.)* *S te* javítva: *Oh*
673. *szív, (K1.)*
674. *lányulj (K1.)*
677. *imádkozik; (K1.)*

678. *És most teszem meg; — így [?] ő [?] mennybe mén,* (K1.) a feltételesen kikövetkeztetett *így ő* szavak kivakarva és *akkor*-ra javítva; a sor végén a vessző áthúzva és kettőspontra javítva. A kiadásokban az *És* után a vessző feltehetően szedéslúba; a szedő a következő sor *Így*-ének ékezetét, mely a K1.-ben csakugyan majdnem az *És*-sel kezdődő sorra esik, vesszőnek nézhetette.
679. *Így* (K1.)
680. *megöli* (K1.) után nincs vessző.
682. *meñyországba* (K1.)
683. *bosszuállás.* (K1.)
686. *nyíló* (K1.)
690. *bosszuí* (K1.)
697. *csinál* (K1.) után nincs vessző.
703. A sor után a színi utasításban *Kirdly* előtt nincs *A* (K1.)
705. *lenn* (K1.)
706. *királyném;* (K1.) *királyném* (2. kiad.) után nincs írásjel.
711. A sor előtt a színi utasításban: (*Künn.*) (K1.)
712. *bizza* (K1.)
713. *Vonúljon* (K1.)
723. *btr* (K1.)
728. *Segítség!* (K1.) A sor végén: *segítség!*
733. *anyám,* (K1.)
739. *ülj* (K1.)
744. *ily* (K1.)
754. *Ég* (K1.)
771. *iti;* (K1.) a pontosvessző kivételével áthúzva; fölé: *ez*
778. *ettől erre száll. Erzésed,* (K1.)
781. *Így* (K1.)
784. *szembe-kölbödsi* (K1.)
786. *ne'kül . . . ne'kül,* (K1.)
787. *ne'kül,* (K1.)
799. *fordítod* (K1.)
803. *verítékében* (2. kiad.)
804. *almon;* — (K1.)
813. *körül* (K1.)
815. *örült* (K1.)
816. *jössz-e* (K1.)
821. *mily* (K1.)
828. *testnélküli* (K1.)
829. *Kiül* (K1.)
839. *Addz* (1. kiad.) a darab végén közölt „Igazítások”-ban *Addz*-ra javítva. A sor végén: *szintelessé* (K1.)
843. *én,* (K1.)
844. *No,* (K1., 1. kiad.)
855. *szerte,* [!] (2. kiad.)
858. *örültségem* — (K1.)
873. *szokás,* — (K1.)
875. *tetteinknek,* — (K1.)
910. *bújj belé* (K1.) után nincs vessző.
915. *Angliába* (K1.)
923. *náruk* (K1.)
931. *Lám* (K1.) után nincs vessző.
932. *Gyerünk hé! most jön a végső behuzás.* (K1.) Ceruzával áthúzva; külön beragasztott papírszeleten a véglegesre javítva.

Negyedik felvonás

7. *melyik* (K1.)
 9. „*patkány! patkány!*” (K1.)
 30. *Fönnség*, (K1.)
 34. *fiunk* (K1.)
 44. *dígyu a golyót*, — (K1.)
 48. A színi utasításban: (*Künn.*) (K1.)
 49. *Ime*, (K1.)
 60. *királytól* [!] (K1.)
 62. *királynak*: (K1.)
 63. *egyideig* (K1.)
 65. *böngéztetek*,... *ki facsar*, (K1.)
 66. *száraz* (K1.) toldással *szárazon-ra* javítva.
 70. *jöjön* (K1.)
 75. *Bújj* (K1.)
 83. *elsimítsuk* (K1.)
 84. *utja* (K1.)
 90. *Kinn* (K1.)
 98. *féreg* (1. kiad.) után nincs kettőspont; pótolva a darab végén közölt „*Igazítások*”-ban.
 101. *koldus* (K1.) után nincs vessző.
 108. *hogy* (K1.) toldással javítva: *hogyan*
 116. *odaértek*. (K1.)
 117. *biztosságodért*, (K1.)
 119. *cselekvél*, — (K1.)
 123. *úgy* (K1.)
 124. *lálnád* (K1.) javítva: *tudnád*
 125. *No* (K1.) után nincs vessző.
 129. *így*: (K1.)
 135. *Barátságomra*, (K1.)
 137. *új*, (K1.)
 139. *nekünk*, — (K1.) után a zárójel hiányzik.
 154. *valók*, (K1.) a vessző kivételével áthúzva; a lap szélén: *jönek*
 158. *kis öccse*, (2. kiad., 3. kiad.) Kiadásunk a K1. és az 1. kiad. szövegét követi.
 159. *hódtani*, (K1.)
 161. *nélkül*, (K1.)
 166., 167. *lengyel*. (K1.) javítva: *Lengyel*
 172. *kivül*, (K1.)
 180. *nem* (K1.)
 191. *teendő!*”, (K1.)
 198. *nem-biztos*, (K1.)
 201. *indul... nincs*: (K1.)
 215. A sor előtt a színi utasításban: *jönek*. (K1.)
 221. *kétesen* (K1.) után nincs vessző.
 225. *hozzávetően* (K1.) javítva: *hozzávetőleg*
 244. *nem*; (K1.)
 250—255. *Oph.* *Kérem, hallja csak.*
 (*Dalol.*) *Oly hófehér a szemfedél,*
Virággal van tele;
Sírvába őt a szeretet
Síratva nem tette le. (K1.)

A 251. sor után betoldva: *Király jő.*

Kir-né. Ah, nézze felség!

Ophelia dalának sorai aláhúzva, kivéve a *nem*-et a 255. sorban. Az egész áthúzva ceruzával. Külön beragasztott papírszeleten:

Oph. *Kérem, hallja csak.*
(*Dalol.*) *Oly hófehér a szemfedél, –*
Király jő.

Kir-né. Ah, nézze felség!

Oph. *Virággal van tele;*
Sírhába őt a szerelem
Síratva nem tette le.

A 254. sorban *szerelem* javítva: *szeretet*

A dal sorai aláhúzva, kivéve a *nem*-et a 255. sorban. A 2. kiad.-ban ez is dőlten szedve.

257. *isten* (K1.)

258. *isten! Tudjuk mik* (K1.) *mik*, (1. kiad.) után a darab végén közölt „Igazítások”-ban a vessző törölve.

273. *úgy*, (K1.)

275. *uccse!* (K1.)

279. *Míg* (K1.)

281. *Úgy* (K1.)

285. *nélkül*, (K1.)

288. *Alljon* [!] (2. kiad.)

290. A sort követő színi utasítás az 1., 2. és 3. kiad.-ban tévesen a 291.sor után. A hibát a K1. szerint javítottuk.

296. *el*, (K1.)

297. — *Őn vérengzése* (K1.) *vérengzése* áthúzva, utána: *bújdosása vérengző oka;*

299. *beszédű* (K1.)

302. *kívül*, (K1.)

314. A sor után a színi utasításban: (*Künn* (K1.))

322. *urazza*, — (K1.)

325. *támaszi*, — (K1.)

327. *föveg* (K1.)

330. A sor után a színi utasításban: (*Künn* (K1.))

332. *künn*. (K1.)

335. *Úgy*; (K1.)

337. *ordít* (1. kiad., 2. kiad., 3. kiad.) után nincs írásjel. A pontosvesszőt a K1.-ből vettük át.

338. *Atyám* (K1.)

343. *fennség* (K1.)

346. *Gertrúd*, (K1.)

353. *jutottam* (K1.) után nincs vessző.

361. *lett*; (K1.)

372. A színi utasításban: (*Künn.*) (K1.)

380. *Ég!* (K1.)

387. *könny-esőt*; — (K1.)

388. *Aldj' isten*; (K1.)

396. *háromszin* (K1.)

403. *százaszov szép*; [!] (2. kiad.)
 405. *ki*, — (K1.)
 406. *hívem . . . szívem . . . öröme*, — (K1.)
 408. *Ő nála* (K1.)
 419. *istent.* (K1.) Javítva: *Istent.*
 421. A sor végén: [El. (1. kiad.) A darab végén közölt „Igazítások”-ban helyesbítve: (*Ophelia szavai után kellene állnia.*)
 434. *címer, zászlók hamvain*, (K1.) A *címer* után a vessző és a *zászlók* áthúzva; javítva: *címer hamvain*, *se zászló*,
 437. *Hogy számadást kell kérnem.* (K1.) Áthúzva; alá a végleges változat.
 451. *Alig* (K1.)
 453. *üzöbe* (2. kiad.)
 454. *neki bátorodánk*: (K1.)
 456. *így* (K1.)
 457. *vélem*; (K1.)
 463. *Ánglia* (K1., 1. kiad., 2. kiad.)
 488. *csínjeit*, (K1.)
 489. *némelyik forrás fából* (K1.)
 494. *megölte*; (K1.)
 498. *egyedül.* (K1.)
 505. *újság?* . . . *levél*, (K1.)
 513. *Felség*, (K1.)
 516. *bocsánat kérésem* (K1.)
 520. *trás?* (K1.)
 521. „*egyedül*”: (K1.)
 522. *megáll* (K1.) után nincs vessző.
 523. *ur.* (K1.)
 526. *így . . . Laertes*, (K1.)
 527. *így?* . . . *így?* (K1.)
 530. *visszatér*, (K1.)
 532. *menjen* — (K1.)
 538. *ugy fordul*, (K1.)
 540. *künn* (K1.)
 549. *perém* (K1.) után nincs vessző.
 551. *úr* (K1.)
 568. *mérkőzzék* (K1.)
 570. *Vtűvi . . . mozdulat*-, (K1.)
 574. *könyörgve* (K1.)
 576. *hazajönél* (K1.)
 578. *képhez* (K1.) áthúzva; utána: *bú az a tiéd*:
 583. *lángját*, (K1.)
 587. *maga*, (K1.)
 589. *akarjuk* (K1.) után nincs vessző.
 591. *Es* [!] (2. kiad.)
 599. *szentesíti* (2. kiad., 3. kiad.) Kiadásunk a K1. és az 1. kiad. szövegét követi.
 602. *feldől*, (K1.)
 603. *feldicsévtetünk*, (K1.)
 608. *gyanító* (K1.)
 622. *ezt*, (K1.)
 632. *miatt*,) (K1.)
 634. *csipet*, (K1.)
 635. *dőfést*, — (K1.)
 638. *tapod* (K1.) után nincs vessző.

644. *kosborát*, (K1.)
 647. *kihajló* (K1.) javítva: *behajló*
 651. *szétterült*, (K1.) javítva: *szétterülve*
 655. *víz-elem* (K1.)
 658. *Dallam-köréből* (K1.)
 665. *kihullott*, (K1.)

Ötödik felvonás

4. *sírt*; (K1., Sh.A.)
 7. *vízbe?* (K1.)
 8. *ügy* (K1.)
 10. *vízbe*: (K1.)
 13. *bele*. (K1.)
 15. *víz*, (K1.)
 18. *víz* (K1.)
 30. *fenn* (K1.)
 34. *még kar*. (K1.)
 37. *nélkül?* (K1.)
 38. *magadat* — (K1.) *magadat*. (1. kiad., 2. kiad., 3. kiad., Sh.A.) Az 1. kiad.-ban a darab végén közölt „Igazítások”-ban javítva: *magadat*... Kiadásunk az 1. kiad. javított szövegét követi.
 41. *akar ... hajóéptítő?* (K1.)
 42. *akasztófa csináló*; (K1.)
 44. *Becsülöm* (K1.); *biztosan*; [!] (2. kiad., 3. kiad.)
 48. *ki* (K1.) után nincs vessző.
 51. *kifogatsz* (Sh.A.) után nincs vessző.
 56. *hídba* (K1.)
 58. *ítélet-napig* (K1.)
 58—59. *Eredj csak rándulj dítal a Jáfethez, hozz nekem egy itce valamit.* (K1.) *Eredj csak áthúzva; rándulj* javítva: *Rándulj* Majd a *Rándulj dítal* is áthúzva; a lap szélén: *Eredj csak rándulj áthúzva*, majd a mondat folytatása végig áthúzva, alatta: *Eredj csak, lódulj amoda, Jáfethez, hozz nekem egy itce valamit.* A *csak*, és *Jáfethez* közt a láthatatlanságig kivakart szövegrész, ennek a helyébe került a *lódulj* és utólag, alul betoldva az *amoda*,
 67. *kéznek finomabb* (K1.) közé utólag betoldva: *annál*
 72. A sor után a színi utasításban: *kaponyát*. (K1.)
 73. *kaponyának ... volt, mely* (K1.) *mely* áthúzva.
 77. *úristent* (K1.)
 83. *ügy-e* (Sh.A.) után nincs vessző.
 89. *enyimbe* (K1.)
 94. A sor után a színi utasításban: *kaponyát*. (K1.)
 95. *kaponyája?* (K1.)
 102. *térvitvény* (K1, 1. kiad., 2. kiad., Sh.A.)
 106. *tanuskoznak?* (Sh.A.)
 117. *tiéd a zúg*, (K1.) az utólag betoldva.
 119. *zúg, ha zúg; ... úré*; (K1.)
 130. *isten* (K1.); *nyugossza* (K1., Sh.A.)
 134. *Uttarcson*, (K1.)
 135—136. *lábúj hegye* (K1.)
 156. *esztendeje* [?] (K1.) vakarással és betoldással javítva: *esztendő óta*
 179. *volt*; (K1.)
 180. *ezerszer*; (K1.)

185. *belőle*, (K1.) javítva: *belőlők*,
 188. *újjnyi* (K1.)
 193. *phü?* [1] (2. kiad., 3. kiad.)
 197. *míg* (K1.)
 199. *így* (K1.)
 201. *valószínűség* (K1.)
 210. *itt* (K1.)
 215. A sor után a színi utasításban: (*Hátravonul* (K1.))
 224. *így* (K1.) után nincs vessző.
 225. *virághintés*, (K1.)
 234. *Ottlenm* (K1.)
 238. *sírodat* (K1.)
 244. *míg* (K1.)
 251. A sorhoz csatolt színiutasítás a K1.-ben a 250. sor végén. A Sh.A.-ban:
 [*Birkóznak*.
 257. *Úrak*, — (K1.)
 260. *Míg* (K1.)
 264. *enyimmel*. — (K1.)
 271. *Hogy* (K1.) elé betoldva: S
 274. *ránk milljom holdakat*, (K1.) áthúzással és toldással javítva: *ránk
 annyi milljom holdat*,
 279. *egy-korig* (K1.)
 293. *Addig*, (K1.)
 297. *sztvembe'*, (1. kiad., 2. kiad.)
 299. A sor fordítása pontatlan. Az eredetiben: *Worse than the mutines in
 the bilboes*. Jelentése: Rosszabb, mint a vasra vert lázadóké.
 300. *becsülni . . . gyorsaság* — (K1.)
 315. *parancsot*, — (K1.)
 326. *játszani*, — (K1.)
 327. *Leültem, új* (K1.)
 329. *miként* (K1.) a *ké* áthúzásával *mint-re* javítva.
 336. *pálmakint, barátságok virúljon*, (K1.)
 338. *csak, vonás** [1] (2. kiad., 3. kiad.) már az 1. kiad.-ban sem
 egészen hibátlanul nyomva.
 339. „*ügy-ügyöt*”; (K1.)
 340. *benniirtakat*, (K1.) javítva: *bennirtakat*,
 357. *csuszás-mászásokból* (K1.)
 361. *Kirdlyom'* (K1.)
 368. *puztítson* (K1.)
 375. *mássá* (K1.)
 378. *ki* (K1.)
 380. *alá'ssan*, (K1.)
 392. *felyülről* (K1.)
 395. *hőség*, — (K1.)
 400. *ez*: — (K1.)
 403. *higyjen* (K1.)
 410. *elemezni* (K1.) után nincs vessző.
 413. *nagymérvü* (K1.)
 429. *becsületemre* (K1.)
 445. *emellyük*, (K1., 1. kiad., 2. kiad.)
 451. *addig*, (K1.)
 452. *lő* (K1.) után nincs vessző.
 463. *kísérleten*. (K1.)
 464. *naponkénti* (K1.)

470. *Íly . . . kézbestísem?* (K1.)
 478. *Hánem ez (és több* (K1.) *áthúzva; alá: Így ő (és más*
 479. *világ) után: az* (K1.) *javitva: a*
 480. *kül modorát,* (K1.)
 482. *kísértsd* (K1.)
 488. *halasztja.* (K1.)
 491. *föltéve* (K1.) *után nincs vessző.*
 496. *Laertest* (K1.) *után nincs vessző.*
 501. *sebaj.* (K1.)
 502. *uram,* — (K1.)
 506. *megyek s megmondom* (K1) *után nincs vessző.*
 510. *történik; [!] nem* (3. kiad.)
 513—514. *Maradjon.* (K1.) *Áthúzva, utána: Legyen meg! Áthúzva, utána:*
Am legyen!
 523. *örültség* (K1.)
 529. *Így* (K1.)
 533. *szándokot,* (K1.) *javitva: szándokom,*
 538. *mostan:* (K1.)
 541. *ítéletét* (K1.)
 546. *bíztást* (K1.)
 548. *A* (2. kiad.) *nem dőlten szedve.*
 551. *csúfolodj!* (K1.)
 552. *istenemre!* (K1.)
 561. *billikomba'* (K1.)
 564. *Agyú [!]* (2. kiad.)
 571. *Kinn* (K1.)
 572. *„most ürit* (K1.)
 573. *király!''.* — (K1.)
 575. *hát.* (K1.)
 579. *Nyújtások* (K1.) *a sor után a színi utasításban: kinn*
 595. *isten* (K1.)
 596. *Félek, csupán tréfát* (K1.) *csupán tréfát áthúzva, utána: bolondot üzsz*
utána csup áthúzva, utána: velem csupán.
 598. *dühöseik.* (K1.)
 624. *Ne* (K1.) *után a vessző ceruzával.*
 625. *A sorhoz fűzött lábjegyzetben: mérget,* (K1.)
 630. *Ég* (K1.)
 633. *halványon* (K1.)
 635. *időm,* (K1.)
 636. *foglyát)* (K1.)
 640. *A kétkedőket.* (K1.) *Utána a K1. folytatása hiányzik.*
 651. *győzedelmes* (2. kiad.)
 655. *lelkemen;* (1. kiad.)
 659. *körülményt.* [!] (2. kiad.)
 706. *A sor után a színi utasításban sorlóvés [!]* (2. kiad., 3. kiad.)

3. JÁNOS KIRÁLY.

Bár a *János király* az első Shakespeare-darab, amelynek fordításába A. belekezd, ezt fejezi be legkésőbb. „Egy Shakespeare-darabon rágódtam egész ósz óta,” — írja Tompának, 1867. ápr. 22-én —, „ma tevén rá az »utolsó kezét.«” H. I. IV. köt. 270. l. Ez a darab a *János király*.

1860-ban, amikor a Kisfaludy Társaság veszi gondjaiba a teljes magyar Shakespeare kiadásának ügyét, Csalomjai (Pajor) István beküldi mutatóba

a *János király* ötödik felvonásának fordítását. A munka bírálatára csak 1864-ben kerül sor. A bíráló A., s ő azt javasolja, hogy a fordító csiszoljon fordításán, folytassa munkáját, s ha kész, adja be bírálatra. A Kisfaludy Társaság azonban nem fogadja el A.-nak ezt a javaslatát, Csalomjait elutasítja, s A.-tól várja a darab fordítását, tudva, hogy ő annak idején már bele is kezdett a munkába. A. 1867. ápr. 24-én nyújtja be a kész fordítást. A Kisfaludy Társaság A.-nak ezt a fordítását is bírálat nélkül veszi fel Shakespeare-sorozatába. Jó fél évszázaddal később azonban Ferenczi Zoltán A. „*János király*” fordításáról c. dolgozatában (M. Sh. T. X. köt.) éppen a fordításnak az eredetivel sorról-sorra történt összevetése alapján mond elismerő bírálatot A. e munkájáról, bár szövegösszevetési eljárásában sok a szörszálhasogatás.

A darab sehol sem tartozik a népszerűbb, gyakran játszott Shakespeare-művek közé. A életében nem is kerül színre, csak a halálát követő évben, 1883-ban játssza két ízben a kolozsvári színház. Budapesti bemutatója a Nemzeti Színházban 1892. dec. 22-én. Említésre méltó, hogy Constantia Jászai Mari nagy szerepei közé tartozott.

*

K.: Az MTA Könyvtárának kéziratárában, K. 507. sz. alatt, egybekötve *A Szent-Iván éji álom* és a *Hamlet* fordításával. Az a kézirat, amely az első kiadáskor a nyomdába ment.

M.: Shakspeare minden munkái. Fordítják többen. Kiadja a Kisfaludy Társaság. Tomori Anasztáz költségén. XIV. köt. Ráth Mór bizománya, Pest 1867. 1—107. l. [Egy kötetben Szász Károly *II. Richárd* fordításával.]

Shakspeare minden munkái. Fordítják többen. 2. kiad. XIV. köt. Ráth Mór, Bp. 1880. [Fiktív 2. kiad. A kiadó az 1. kiad. el nem fogyott példányait hozta forgalomba új címlappal.]

Szemelvények: Első felvonás. Első szín. [1—44., 184—185. sor.] Második felvonás. Első szín. [1—59., 77—100., 112—119., 204—219., 229—264., 274—282., 288—294., 303—307. sor.] Második szín. [308—326., 334—349., 428—446., 454—468., 482—515., 536—548., 551—575. sor.] Harmadik felvonás. Első szín. [1—113., 139—165., 177—185., 198—201., 209., 228—275., 304—308., 310., 319—322., 330—331., 351—360. sor.] Második szín. [361—390., 432—445. sor.] Harmadik szín. [446—467., 483—556. sor.] Negyedik felvonás. Első szín. [1—136. sor.] Harmadik szín. [410—419., 444—449., 473—486., 531—578. sor.] Shakspeare-album. Ráth Mór, Bp. [1881.] = Sh.A.

Szv.: Személyek: *De Burgh . . . főkamara* (miniszter). (K.) A (miniszter) ceruzával áthúzva.

Faulconbridge Filep, (K.)

A kisebb szereplők közt: *Katonák, Heraldok és Kisérők*. (K.)

A Heraldok a Sheriff, után beszúrva; és áthúzva; utána: Porkolábok és

Színhely: *Színhely*, (K.)

Sorok szerint:

Első felvonás

2. *Franszhon* (K.) javítva: *Frankhon*
4. *itt*; — (K.)
5. *dí főnség* (K.)

11. *tartományihoz* (K.) után nincs vessző.
12. *Poitiers*, [1] (Sh.A.); *Turaine*, (K1., 1. kiad., 2. kiad., Sh.A.) a K.-ban javítva: *Touraine*, kiadásunkba is így vettük át.
16. *jogszerint*. (K.)
20. *ellen* (1. kiad., 2. kiad., Sh.A.) után nincs írásjel. A vesszőt a K.-ból vettük át.
21. *mond* [1] (K.)
22. *harcizenétét*, (K.)
24. *enyém*; *s járj isten hírvél*. (K.)
34. *Míg . . . Franszhont* (K.)
40. *birtokba'-létel*. (K.)
41. *jog*, (K.)
44. *isten* (K.); *hallja . . .* (Sh.A.) Szövegrészek kihagyását a továbbiakban is így, pontokkal jelzi a Sh.A.
46. *ítéleltre*, (K.)
47. *Soh'sem* (K.)
50. *fizessék* (K.) után nincs pont. A sor után a színi utasításban: *annak* javítva: *ennek*
56. *Coer-de-lion* (K.) javítva: *Cordelion*
58. *örökösse*. (K.)
59. *idősebb, te* (K.) közé beszúrva: *s*
61. *Egytől* (K.)
62. *gondolom*, (K.)
64. *anyámhoz*, (K.)
65. *bárki más'* (K.)
67. *sérted*, (K.)
68. *nekem* (K.)
72. *Ég óvá anyám erényét*, (K.)
73. *De* (K.) javítva: *Beh*
76. *zabgyermek* (K.) javítva: *zabgyerek*
77. *fogantam-e*, (K.)
79. *megfogantam*, (K.)
82. *Sír* (K.)
84. *Sír . . . térdem, im*, (K.)
108. *feküti apám anyám között*, (K.)
109. *tudom*, (K.)
114. *hamarabb* (K.)
116. *enyim*, (K.) javítva: *enyém*,
117. *hagyásakint*. (K.)
138. *birtokod*, (K.)
139. *Coer-de-lion* (K.) javítva: *Cordelion*
140. *magadnak, hozzá* (K.) közé beszúrva: *s*
142. *Sír* (K.)
144. *ángolnabőr* (K.)
146. *Úgyhogy* (K.)
148. A sorhoz fűzött lapalji jegyzetben: *királyné . . . alaku* (K.)
154. *én velem*: (K.)
164. *Sír* (K.)
165. *ezenül annak a nevét* (K.) után nincs vessző.
167. *nagyobb* (K.) után nincs vessző. Utána: (*Lovaggá üti.*) A kiadásokban ez a színi utasítás az előző sor végén.
168. *Álj* [1] . . . *Sír* (K.)
169. *anyárol*, (K.)
170. *tiéd* (K.)

172. *Fogantam*, (K.)
 174. *Esetleg*, (K.)
 175. *azl* (K.)
 176–181. E sorok a K.-ban eredetileg négy betűhellyel beljebb; később A. ceruzával megjelölte, hogy az előzőekkel és a következőkkel egy vonalba kerüljenek, s melléjük írta: *ki egészen!*
 177. *ablakon*: (K.)
 183. A sorhoz fűzött lapalji jegyzetben: *közép birtokos* (K.)
 185. *útunk* (K.)
 186. *kísérjen*, (K.)
 191. *Sir . . . „Szerűusz, fiú;”* – (K.)
 193. *újdon:ült* (K.)
 201. *Könyvekredűlve így* (K.)
 202. *kérnem?”* – (K.) javítva: *kérnem,”* –
 205. *velem;”* – (K.)
 206. *öné”;* – (K.)
 212. *társaság”*, (K.)
 215. *flomkodás*, (K.)
 216. *vagyok.)* (K.)
 217. *Nemcsak szokásin*, (K.)
 218. *valóján* (K.)
 226. *hölgy-futár ez? nincsen* (K.)
 227. A sor után a színi utasításban: *Faulconbridgené, . . . Jakob*, (K.)
 234. *Sir* (K.)
 236. *Sir . . . fiát: mit* (K.)
 237. *Sir* (K.)
 239. A sorhoz fűzött lapalji jegyzetben: *előbbi* (K.)
 241. *Sir* (K.)
 243. *bőji szegés ne’kül*, (K.)
 244. *Robert* (K.)
 246. *Birt* (K.)
 258. *név, –* (K.)
 264. *hosszu*, (K.)
 269. *isten* (K.)
 285. 287. A sorok a K.-ban négy betűhellyel beljebb kezdődnek. A 287. sort követő színi utasítás végén az 1. és 2. kiad.-ban nincs írásjel. A pontot a K.-ból vettük át.

Második felvonás

1. A sor előtt a színi utasítás fölött az *I. szln* a K.-ból hiányzik.
 15. *imhol* (K.)
 17. *herceg* (K.) után nincs vessző.
 19. A sor előtt a szereplő neve: *Austr.* (K.) Ugyanígy végig.
 20. *Pecsettül* (K.) javítva: *Pecsettül*
 23. *Meg’* (K.)
 27. *víz-falú* (K.)
 29. *nyugotnak* (K.)
 35. *lessz* (K.)
 38. *ellenálló* (K.)
 48. *csöp . . . fog* (K.) után nincs vessző.
 50. *íme*, (K.)
 53. *Angol, szól* (K.) *szól* áthúzva; utána: *mondá*
 55. *félbe’* (K.)
 63. *vérboszura . . . Fúria*; (K.)
 64. *Evel* (K.) javítva: *Ezzel*

72. *Egyszóval*, (K.)
 92. *e* (K.)
 99. *kiskorút* (K.)
 107. A fordításból hiányzik egy sor: And this his son, England was Geffrey's right, jelentése: És ez az ő fia, Anglia Godofréd joga (= jogos tulajdona) volt,
 111. *koronád*. (K.)
 124. *fattyad* (K.)
 133. *soha*; (K.)
 140. *nyúl a példabeszédben* (K.) után nincs vessző.
 143. *kölök; ... biz isteni* (K.)
 155. *Írhoni*, (K.)
 159. *Árthur*, (K.)
 170. *te rád! hoz*, (K.)
 176. *bosszút*. (K.)
 186. *sulya, ... iz* (K.) után nincs vessző.
 189. *Nemcsak* (K.)
 194. *lakol*, (K.)
 195. *ő érte* (K.)
 198. *egyel*, — (K.)
 199. *rendelet! gaz rendelet!* (K.)
 200. *nagyanya*. (K.)
 207. A sor előtt a szereplő neve, a Sh.A.-ban: *Polgárok*. Ugyanígy a továbbiakban; a 428. sortól: *Polgár*.
 222. *szemeivel*, (K.)
 223. *Behúnyt* (K.)
 224. *titeket* (K.)
 233. *Döbbenve, im*, (K.) *Döbbenve* után a vessző és az *im*, áthúzva, utána: *a fransz, im*,
 237. *fületek*; (K.)
 250. *csupán* (K.) után nincs vessző.
 255. *Annak* (K.) után nincs vessző.
 271. *idéztiünk*; (K.)
 272. *Avvagy bosszun* (K.) *bosszun* áthúzva, utána: *dühünknek*
 277. *megmutatja* (K.) után nincs vessző.
 282. *fia*, — (K.)
 284. A sor a tisztázásnál kimaradt. A. a lap alján pótolta.
 285. *azok*, — (K.)
 294. *ámen*. — (K.)
 296. *csapszék ajtón* (K.)
 297. A színi utasításban: *Austria* (K.) A színi utasítás zárójel nélkül. A sor végén: *No hé*,
 298. *barlangodba'*, (K.)
 299. *Nőstény oroszánóddal*: (K.)
 310. *Franszhon* (K.)
 323. *Ángolhon* (K.)
 326. *Fránsz* (Sh.A.)
 328. *dárdanyél*. (K.)
 332–333. *Bíbor kezekkel, örvendő hadunk,*
Vert ellenének véritől veres. (K.)

Ceruzával írt nyomdai jelöléssel és a sorok megszámozásával jelezte A., hogy a két sor felcserélendő; a sorok végén az írásjeleket értelem-szerűen javította.

337. *Eleitül... szemű* (K.)
 344. A sor után a színi utasításban: *Eleonóra, ... Austriai* (K.)
 355. *birja* (K.)
 361. *tornyosúlsz*, (K.)
 365. *emberhúst* (K.)
 368. „*Hajrá''*”, (K.)
 372. *odabenn?* (K.)
 378. *urai* (K.)
 379. *fölsőbb* (K.)
 380. *mi* (K.)
 384. *isten!* (K.)
 388. *játszotok.* (K.) javítva: *játszotok.*
 390. *Jerúsálem* (K.)
 391. *egyidőre*, (K.)
 394. *keletről, nyugotról* (K.)
 396. *hő bordáit* (K.)
 405. *tegye* (K.)
 414. *csakúgy* (K.)
 415. *Fordítsd* (K.)
 421. *napnyugotról* (K.)
 425. *éjszak* (K.)
 427. *jerünk!* (K.)
 428. *méltóztatatok* (K.)
 430. *frigyet*; (K.)
 431. *hardcsapás*; (1. kiad., 2. kiad.) *Kiadásunk a K. és a Sh.A. szövegét követi. A sor végén a K.-ban: nélkül*
 436. *Im* (K.)
 445. *fejdelmi* (K.)
 448. *is, — hiányúl* (K.)
 449. *hiány, —*: (K.)
 451. *egészít* [1] (K.)
 454. *ily* (K.)
 459. *frigy* (K.)
 468. *mi* (K., Sh.A.)
 483. *hugunkkal... hozományt*; (K.)
 491. *hevük* (K.)
 501. *jegyül*; (K.)
 502. *Poitiers* [1] (Sh.A.)
 522. *drulót* (K.)
 523. *felkötve*, (K.) után a vessző kitörölve.
 533. *Való, — ... semmitse* [?] (K.)
 536. *ifjú* (K.)
 540. *nem-szeretni* (K.)
 543. *Poitiers*, [1] (Sh.A.)
 545. *Harminc ezer* (K.)
 550. *hogy*: (K.)
 552. *megbékéltetél*; (K.)
 554. *állni* [1] *a nász ünnepélyt.* — (K.)
 556. *Nincsen; tudom*: (K.)
 561. *gyógyíthatja* (K.)
 565. *megorvosaljuk*; [1] (K.)
 567. *gróffá* (K.) után nincs vessző.
 569. *menjen*, (K.)
 570. *Nász ünnepélyre.* — (K.)

575. A sor után a színi utasításban: *vissza vonulnak.* (K.) A Sh.A.-ból hiányzik: *Richardon kívül.*
578. *önkint* (K.)
581. *hadba* (K.) 3. betűje eredetileg *r* volt; bizonyára *harcba*-t akart írni A., de még a teljes szó leírása előtt meggondolta magát és átváltotta.
591. *Lejtője,* — (K.)
597. *hasznoslesés* (K.)
601. *hadat,* (K.)
603. *így* (K.)
604. *Hanemha* (K.) után nincs vessző.
609. *hát míg koldus* (K.)
613. *Érdek ha már királlyal szót szeget:* (K.) áthúzással és betoldással a véglegesre javítva.
614. *jer* (K.) után nincs vessző.

Harmadik felvonás

1. A sor végén: *mentek!* (K.)
7. *szavadba,* (K)
12. *vagyok* (K.) után nincs vessző.
20. *nézsész* (1. kiad., 2. kiad.) nyilván sajtóhiba. Kiadásunkba a K.-ban helyesen írt *nézsész*-t vettük át.
22. *nedv* (K.) után nincs vessző.
27. *hiszed* (K.) után nincs vessző.
29. *megtanítsz,* (K.)
31. *úgy* (K.) után nincs vessző.
35. *angol* (Sh.A.); *oh* (K.)
36. *menj* (K.) után nincs vessző.
37. *hír* (K.)
39. *Csupán* (K.) után nincs vessző.
45. *telyes,* (K.)
46. *csuda,* — (K.)
48. *mondanám,* — (K.)
55. *rózsza bimbót. Oh! de a szerencse,* (K.)
56. *elvált,* [?] (K.) javítva: *átvált,*
61. *szerencse,* (K.)
62. *szerencse, bitor* (K.) közé betoldva: *és*
68. *fogsz;* (K.)
72. *királyok;* (K.)
74. *birja* (Sh.A.)
75. A sor után a színi utasításban: *Austria hercege,* (K.)
85. *tőn* (K.)
92. *Vajudjanak* (K.) után nincs vessző.
94. *ezenap* (K.)
115. *Austria!* (K.)
119. *Te,* (K.)
121. *úrnőd,* (K.)
128. *eskütt* (K.)
129. *csillagodba,* (K.)
130. *erődbe?* (K.)
132. *adód* (K.)
142. *Pándólf,* (K.)
143. *képe-mása* (K.)
146. *mákrancosan,* (K.)
157. *még,* — (K.)

161. *mi* (K.)
 178. *Átkozva*, (K.)
 184. *Gyűlöletes* (K.)
 187. *átkaimra*; (K.)
 190. *telyhatalom*, (K.)
 202. *el* (K.)
 203. *Ördög* (K.) után nincs vessző.
 206. *tagjaíra*. (K.)
 215. *tarsd* [l] (1. kiad., 2. kiad.); *magad Lajos I sátán* (K.)
 223. *tarsd* [l] (1. kiad., 2. kiad.); *jenn* (K.)
 233. *enyim*, (K.)
 234. *kapcsolódott*, – *frígyben* (K.)
 238. *Eskütt* (K.)
 243. *isten*, (K.)
 246. *tisztult*, – (K.)
 247. *fonta*, – (K.)
 249. A sorhoz fűzött lapalji jegyzetben *állva* után nincs vessző. (K.)
 250. *változó gyerekkint* (K.)
 252. *Eskütt . . . visszaeskügyük?* (K.)
 255. *nyílt-szívűség* (K.) javítva: *nyíltszívűség*
 256. *atyám!* (K.)
 262. *angol* (K.)
 271. *Így* (K.)
 276. *eskütt* (K.)
 277. *meg*; (K.)
 289. *a mire*, – (K.)
 317. *hazik* [l] *nyelvemen*, – (K.) *hazik* a *g* betoldásával javítva.
 318. *ragadj az én* (K.) *az én áthúzva*; utána: *te a*
 319. *fegyvert*. (K.)
 321. *daupin* [l] (K.) a *h* betoldásával javítva.
 333. *a fransz* [?] (K.) törléssel, toldással a véglegesre javítva.
 336. *igy?* (K.)
 338. *nap*; (K.)
 339. *Mélyikkel . . . mindenik* (K.)
 344. *veszits*; (K.)
 346. *Se* (K.) után nincs vessző.
 361. A sor előtt a színi utasításban: *Angiers . . . Austriai* (K.)
 362. *odafenn* (K.)
 382. *telyhatalmodat*. (K.)
 387. *érted*. [?] (K.) Törléssel javítva: *érte*.
 391. *adósod*: (K.)
 395. *önkint* (K.)
 402. *mondhatod*, (K.)
 403. *lessz . . . rá*; (K.)
 410. *íblem*. – (K.)
 423. *ne'kül*, (K.)
 430. *Kerüljön* (K.)
 431. *meg, . . . Drága* (K.)
 438. *Sir*. (Sh.A.)
 441. *böldogul*, *anyám!* (K.)
 448. *Szét-robbantott* (K.)
 449. *még* (K.)
 452. *Arihur?* (Sh.A.)
 454. A sor a tisztázásnál a K.-ból kimaradt; a lap alján pótolta A.

460. *Ehez* (K.)
 463. *egy* (K.)
 465. *Nyügözve* (K.)
 466. *kérlek* (K.) után nincs vessző.
 469. *tanács* (K.)
 471. *Oh,* (K.)
 480. *mosolygasz* (K.)
 488. *fülébe gy* (K.) *gy* áthúzva, utána: *női gyöngye*
 495. *Arthúr* (K.)
 497. *ennemagam:* (K.)
 499. *örítis* (K.)
 500. *kárdinál;* (K.)
 505. *bolond:* (K.)
 507. *vagyok:* (K.)
 511. *csep* (K.)
 512. *csöpre* (K.)
 513. *fájdalomban;* (K.)
 522. *vissza kénytetem,* (K.)
 534. *Úgy* (K.)
 539. *sohsem* (K.)
 542. *jár-kei* (Sh.A.); *velem;* (K.)
 546. *Az ő* (K.) áthúzva, utána: *Növendek*
 548. *ily* (K.)
 550. *körül* (K.)
 551. *van.* — (K.)
 555. *Végasztalása,* (K.)
 556. *magdban* (K.) után nincs vessző.
 559. *rege;* (K.)
 568. *napja,* (K.)
 574. *Arthur* (K.)
 582. *Arthurt,* (K.)
 583. *játszadóz* (K.) után nincs vessző.
 589. *nem* (K.)
 591. *Arthurnak;* (K.)
 592. *Arthur* (K.)
 594. *Arthur* (K.)
 595. *Arthur,* (K.)
 598. *eskiütt;* (K.)
 600. *Bizalmot* (K.)
 602. *indulatok,* (K.)
 606. *vihar* (K.) után nincs vessző.
 609. *égyjelnek* (K.) után nincs vessző.
 612. *boszut.* (K.)
 614. *Arthur* (K.)
 615. *magát.* (K.)
 617. *Arthur* (K.)
 624. *olyan* (K.) után nincs vessző.
 627. *érzetet;* (K.)
 630. *tíz ezer;* (K.)
 634. *hangulat,* (K.)

Negyedik felvonás

6. *telyhatalmad* (K.),
 7. *láss hozzá;* (K.)

13. *hisz* (K.)
 15. *franszföldön* [!] (K.)
 18. *volnék*, — (K.)
 24. *nem* (K.) után nincs vessző.
 31. *virasszam* (K.)
 33. *meghódítja* (K.)
 34. *Arthur. . . Ejnye*, (K.)
 35. *kinzást* (K.)
 44. *köré*, (K.)
 45. *himezie*,) (K.)
 48. *percei* (K.) után nincs vessző.
 51. *enyhültsédül?* (K.)
 54. *De néked herceg* (K.) áthúzva, utána: *Hanem királyfi*
 56. *szinlés*, (K.)
 62. *Ah*, (K.) javítva: *Ah! A Sh.A.-ban: lehető*,
 64. *könnyem*, (K.)
 72. *kivül*. (K.)
 85. *kinzást* (K.)
 86. *künn*; (K.)
 91. *készítsd* (K.)
 114. *válehellek*, (K.)
 121. *tisztié*: (K.)
 122. *tűzbe* (K.) A hiányjelet a K.-ból vettük át.
 123. *pedig* (K.) után nincs vessző.
 125. *kincsárdért* (K.)
 132. *Alugy* (K.)
 137. A sor előtt a színi utasításban: *korondsán*; (K.)
 138. *Ütünk, s remélem* (K.) után nincs vessző.
 139. *Felség*, (K.)
 151. *Megtoldni* (K.)
 153. *pazar*, (K.)
 157. *Eltülkezdése* (K.)
 160. *ag . . nagyon*; (K.)
 171. *Így*, (K.)
 178. *Felséged* (K.)
 191. *Arthurt*, (K.)
 208. A sor után a színi utasításban: *süg* (K.)
 214. *rábitatott*. (K.)
 216. *Mint szemben álló két sereg között* (K.) áthúzva; alatta pótolva a tisztázásnál kimaradt sor: *Merénye s a bel-furdalás között*, az itt áthúzott sor pedig a maga helyén, a 217. sorban megismételve.
 225. *Arthur meghalt virradóra*. (K.) A két utolsó szó megcserélve.
 233. *gyalázat* (K.) után nincs vessző.
 235. *hozzá!* (K.)
 239. *hosszába* (K.) után nincs vessző.
 250. *Frankhonbul* (K.)
 253. *tanulta* (K.)
 256. *részegen feküttek . . . aluttak* (K.)
 258. *ily . . gyűjt* (K.)
 259. *kállja* (K.) után nincs írásjel.
 260. *Betömvé*: (K.)
 261. *hallami* (K.) után nincs vessző.
 268. *felfordulí* (K.)
 271. *Elkábított* (K.)

273. *Gazdálkodásomhoz?* (K.) Javitva: *Gazdálkodásodhoz?* Utána: *csak*
 274. *hirrel* (K.)
 276. *hallattamul.* (K.)
 285. *hiu* (K.)
 293. *beteljesül.* (K.)
 294. *el;* (K.)
 297. *fordulj* (K.)
 300. *hirdeti;* (K.)
 306. *elegyülj* (K.)
 307. *újra:* (K.)
 321. *hir,* (K.)
 326. *Arthur* (K.)
 333. *kihúlt,* (K.)
 338. *Seregrül* (K.) után nincs vessző.
 342. *Arthur* (K.)
 348. *hajlékháza* (K.)
 354. *végszámadásra* (K.)
 364. *főbe'* (K.)
 365. *Arthur;* (K.)
 367. *vétkeléd* (K.) után nincs vessző.
 368. *Uram,* — (K.)
 372. *nyiltabb* (K.)
 389. *jegyverkezz,* — (K.)
 391. *Arthur:* (K.)
 399. *ártatlanul.* (K.)
 400. *Arthur?* (K.)
 414. A sor a tisztázásnál a K.-ból kimaradt; a lap alján pótolta A.
 417. *mind egy,* (K.)
 419. A sor után a színi utasításban: *Salisbury, Richárd és* (Sh.A.)
 423. *Kihozta* [!] (K.) javítva: *Ki hozta*
 436. *mondj;* (K.)
 441. *bosszuságnak* (K.)
 447. *Bűnt* (K.)
 449. *sziba* (K.)
 453. *Mássát?* (K.)
 454. *Képzelted-e?* (K.)
 456. *ne'kül,* (K.)
 465. *által;* (K.)
 468. *iszonyu* (K.)
 479. *lehellni szünt* (K.)
 485. *bosszuállás* (K.)
 486. A sor előtt a szereplők neve: *Pembroke és Bigot.* (Sh.A.)
 491. A színi utasításban: *Salisbury* (*hardot* (I. kiad., 2. kiad., Sh.A.) Kiadásunk a K. szövegét követi.
 493. *még... hüvelyül* (K.)
 497. *Isten-bizony!* (K.)
 501. *még* (K.)
 505. *még* (K.)
 506. *harud.* [?] (K.) törléssel javítva: *hazug.*
 509. *Salisbury;* *ha* (K.)
 514. *pokolbul.* (K.)
 516. *gaz embert?* (K.) összevonva: *gazembert?*
 523. *soh'sincs* (K.)
 533. *tul* (K.)

538. — *Nem*, (K.)
 539. *szinre* (K.)
 543. *hitem*, — (K.)
 545. *kell, leggyöngébb* [!] (Sh.A.)
 563. *eltüntén*, (K.)
 565. *foggal*, (K.)
 569. *béke'* (K.)

Ötödik felvonás

9. *Ím* (K.)
 23. A sor után egy sor kimaradt a fordításból. Az eredetiben: Upon your oath of service to the Pope, Jelentése: A pápának tett hűségesküid folytán,
 39. *útcára vetve*, — (K.)
 46. *félelem* (K.) után nincs vessző.
 55. *Hadisten* (K.)
 69. *hizelgést, fegyverszünet-* (K.) közé betoldva: *és*
 73. *Hizlalja* (K.)
 74. *csúfira*, (K.) javítva: *csúfos*,
 76. *a bíbornok* (K.)
 81. *bizvást* (K.)
 83. *Írásd* (K.)
 86. *írásba* (K.)
 110. *Tapodva* (K.) után nincs vessző.
 111—114. (*Hajl félre menve, sírnom kell ezen*
A ránk erőltetett gyalázaton
Hogy távol ország főbbjei körében
Szokatlan zászlaját kövessük itt? (K.)

A sorok végleges rendje a sorok megszámozásával jelezve. A 112., végleges helyén 113. sorban a *gyalázaton* után eredetileg pont; ez az *n* szárnak meghosszabbításával törölve.

116. *Mozdulni* (K.)
 119. *vérét* [?] (K.) kaparással javítva: *vérit*
 129. *könnyeken*, (K.)
 130. *áradat*: (K.)
 131. *könnyek ily* (K.)
 141. *lakoma* (K.) után nincs vessző.
 142. *kedv*, (K.)
 143. *jer*; *csak* (K.)
 149. *telyhatalmat* (K.)
 157. *Símitsd* [!] (K.)
 158. *oroszlán* (K.) után nincs vessző.
 168. *tüzet*; (K.)
 171. *ismerőssé*, [!] (K.)
 174. *aval* (K.)
 177. *örökét*; (K.)
 178. *hódítva* (K.)
 181. *embert* (K.) után nincs vessző.
 183. *terheit?* (K.)
 184. *függők* [!] (K.)
 187. *partra* (K.) részben áthúzással, részben toldással javítva: *partjaikra*

188. *java*, (K.)
 195. *bíztatta* (K.)
 196. *főlszedém*, (K.)
 197. *hős* (K.) javítva: *tűz*
 198. *leverjék*, (K.)
 199. *hírt* (K.)
 203. *szerént*: [?] (K.) javítva: *szerint*:
 215. *berontás* (K.) után nincs vessző.
 225. *kút fenékre*, (K.)
 227. *záralatti* (K.)
 241. *Szülő . . . hon'* (K.)
 243. *leánytók*, [1] (K.)
 259. *visszaperdül ép* (K.)
 263. *bízában* (K.)
 265. *rászorult* (K.)
 270. A sor után a színi utasítás az 1. és 2. kiad.-ból hiányzik. Kiadásunk szövegébe a K.-ból vettük át.
 274. A sor után a színi utasításban: *Híradó* (K.)
 275. *Faulcondridge*, [1] (1. kiad., 2. kiad.); *öcséd* (K.) után nincs vessző.
 276. *színhelyéről*, (K.)
 279. *Bizzál*, (K.)
 284. *Oh-jaj!* (K.)
 285. *örülni* (K.)
 295. A sor után a színi utasításban: *sebesülten, . . . vezetve*, (K.)
 296. *pártütökhöz* [1] (K.)
 303. *fel-* (K.)
 304. *lábához*; (K.)
 309. *Szent-Edmunds-Buryben*; (K.)
 317. *csalni* (K.) után nincs vessző.
 320. *itt . . . ott* (K.) aláhúzva; e két szót nyilván dőlt szedéssel kívánta kiemeltetni A., de utasítását a nyomda nem hajtotta végre.
 323. *Úgy . . . az* (K.)
 326. *taréján*, — (K.)
 328. *Így* (K.)
 333. *angol* (K.)
 353. *újra*: (K.)
 341. *szavamban*, — (K.)
 354. A sor után a színi utasításban: *vive*, (K.)
 366. *vissza szöktének*; (K.)
 367. *rég-várt* (K.)
 368. *elűlt*. (K.)
 370. *bús* (K.)
 371. *újság*. — (K.)
 374. *seregeink?* (1. kiad., 2. kiad.) Kiadásunk a K. szövegét követi.
 377. *Mindenfelé: . . . fönleszek* (K.)
 379. *szerencsét* (K.) után nincs vessző.
 380. A sor előtt a színi utasításban: *Hubert, . . . oldalról*,
 385. *úgy*; (K.); *gondolat* (1. kiad., 2. kiad.) után nincs írásjel. A pontosvesszőt a K.-ból vettük át.
 392. *Csúffá* (K.)
 397. *újság?* (K.)
 398. *újságom*, (K.)
 404. *Eláll midőn utánad indulék* (K.) után nincs vessző.

405. *érintstselek*, (K.)
 410. *kisült a béle*; (K.)
 411. *felidült*, [!] (K.)
 413. *a* (K.)
 414. *Magukkal* (K.)
 417. *boszúd*, (K.)
 419. *éjjel*, — (K.)
 422. *őket*: (K.)
 428. *gyanítják*, (K.)
 437. *dalol*. (K.) Javítva: *dalolt*.
 451. *születéll* (K.) után nincs vessző.
 452. *tömegnek* (K.) után nincs vessző.
 460. *úr?* (K.)
 463. *ujjait*; (K.)
 468. *sokat* (K.) után nincs vessző.
 469. *adók* (K.) után nincs vessző.
 470. *háladallanok!* (K.)
 473. *ördöge* (K.) után nincs vessző.
 481. *haj-szállá* (K.)
 483. *híredet*, (K.)
 494. *futók*, (K.)
 495. *biztos . . . övök* (K.) után nincs vessző.
 506. *gyenge* (K.)
 509. *tudod* (K.) után nincs vessző.
 510. *Pándolf* (K.)
 511. *félórája*, (K.)
 523. *Hogy ott ügyünk szerencsés véget érjen*. (K.) Áthúzva; alá:
Holott szerencsés véget ér ez ügy.
 530. *ön magad*: (K.)
 541. *borítani* (K.) után nincs vessző.
 542. *ön magába* (K.)
 543. *nagyjai*, (K.)
 544. *világrész* (K.) után nincs vessző.
 A K. utolsó levelének alján: *Vége 1867. apr. 18án*. Aláhúzva.

4. FÜGGELÉK — TÖREDÉKEK

Az itt közölt töredékek kézírata elveszett, vagy ismeretlen helyen lappang. E töredékekből A. életében csak kettő jelent meg, a *Romeo és Julia* két részlete; ezek keletkezésének körülményeit és idejét ismerjük, a többiét nem. Voinovich szerint A. „— a kézírásból ítélve: még az 50-es évek elején — belefogott *Macbeth*, *A vész* és *Cymbeline* fordításába, noha az első jelenetknél tovább nem vitte egyiket sem. *Romeo*-ból lefordította a Mab-királyné részletét, mint a kézíratra odairta: 'Reményi kedvéért', ezt átsimítva ki is adta; *Coriolanus* első jelenetébe is belekapott; erre s *Macbeth* töredékére később ráírta, hogy 'iskolai'. Lehet, hogy a drámai expositiót magyarázta rajtok. *Coriolanus*-ának szövege sokban eltér Petőfiétől, a Petőfi-kötetbe jegyzett javításokon kívül is. *Cymbeline* lehet a legkorábbi, itt a felvonást *cselekvény*-nek nevezi. *A vész* ironnval van írva, nyolckrét hajtott árkus két oldalán, rajta: 'kísérlet'. De minő kísérlet! E töredékek láttán csak sajnálhatjuk, hogy nem folytatta mindnyáját.” (Voinovich III. köt. 89. l.)

Cymbeline

Közli: Voinovich III. köt. 95. 1.

Coriolanus

Közli: Voinovich III. köt. 94. 1.

Macbeth

A Kisfaludy Társaság 1916-i Shakespeare emlékülésén bemutatta Beöthy Zsolt.

Közli: K.T.É. XLIX. köt. 85—86. 1.

Az első 11 sort közli még: Voinovich III. köt. 89—90. 1.

Mi a K.T.É.-ban megjelent szöveget vettük fel e kiadásba. A Voinovich-féle szöveg eltéréseit az alábbiakban közöljük:

Szv. sorok szerint:

1. *jöjjünk*

3—4. *Majd ha szűn a harc-elem,
S tudva lesz a győzelem.*

Utána zárójelben, vagy: s következik a két sornak a K.T.É.-ban közölt változata.

9. *hi!*

A vihar

Címe eredetileg *A vész* lehetett. Voinovich mindkét címen említi.

Közli: Voinovich III. köt. 97.

Romeo és Julia

I.

A. a Koszorú 1863. aug. 2-i számában kezdi közölni Bartalus István *Wagner Richard és hangversenye a nemzeti színházban júl. 23-kán* c. cikkét, s a befejező közleményhez fűzött szerkesztői megjegyzésben a maga különvéleményének ad hangot Bartalus feltétlen Wagner-rajongásával szemben. E megjegyzéssel vitába száll a *Zenészet*i Lapok szerkesztősege, de mert a Koszorúban közölt jegyzetből az eredetit elferdítve, értelmét meghamisítva idéz, A. nem látja érdemesnek, hogy tovább vitatkozzék, s a maga részéről, lapjának szept. 20-i számában *Végszó a Zenészet*i Lapoknak c. szerkesztőségi cikkével lezárja a polémiát, s csípős mottóul a *Romeo és Juliából* lefordítja a Montague és Capulet ház szolgáinak „kapcáskodó” szóváltását.

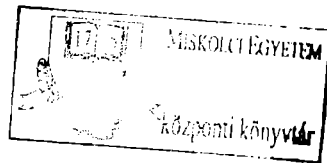
M.: Koszorú. I. évf. II. félév. 285. 1.

II.

E töredék, mely *A Mab királynő* címen közismert, a keletkezésére vonatkozó jegyzetekkel megtalálható e kiadás VI., ill. revidált II. kötetében. A töredék szövegét azonban ebben a kötetben is közöljük, hogy itt A. minden Shakespeare-fordítása hiánytalanul együtt legyen.

KÉPEK JEGYZÉKE

1. Arany János 1863-ban. (Barabás Miklós kőrajza.)
2. *A Szent-Iván éji álom* bemutatójának színlapja.
3. A *Hamlet* Nemzeti Színház-beli első sűgőkönyvének címlapja.
4. A *Hamlet* bemutatójának színlapja.
5. Arany János levele a Kisfaludy Társasághoz a *Hamlet* fordításának be-nyújtásakor.
6. Részlet a *Hamlet* kéziratából.
7. A *János király* bemutatójának színlapja.

TARTALOM

(Az első szám a főszövegre, a második a jegyzetre utal)

1. A Szent-Iván éji álom	1	363
2. Hamlet, dán királyfi	81	385
3. János király	241	406
4. Függelék. Töredékek	341	419
Jegyzetek	349	
Rövidítések	350	
Bevezetés	351	
Jegyzetek az egyes művekhez	363	
Képek jegyzéke	421	

